

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ

Б И Л Т Е Н
НА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ

Број 1075
Скопје, 15 април 2014 година

Издание на Универзитетот „Св Кирил и Методиј“ во Скопје

ПРВИОТ БРОЈ НА БИЛТЕНОТ Е ОБЈАВЕН ВО МАЈ 1957 ГОДИН

Уредник: Томислав БАШЕВСКИ

Лектор: Весна Илиевска-Цветановска

Бр. _____
 5.8. 2013
 Скопје

Предмет: Материјали за Билтенот за објавување на веб-страницата на УКиМ

Согласно член 132, став 5 од Законот за високото образование („Сл. весник на РМ” бр. 35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 115/2010, 17/2011, 51/2011 и 123/2012), на веб-страницата на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје, од бројот 1059 од 15 август 2013 година, ќе се објавуваат рефератите за избор во наставно-научни, научни и соработнички звања, рецензиите за подобност на темата и оспособеноста на кандидатот за вршење научна работа, прегледите на одобрените докторски дисертации, прифатените магистерски и специјалистички теми, рецензиите на учебници и учебни помагала, како и рефератите за доделување на звањето почесен професор и титулата почесен доктор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј”. По објавување на материјалите на веб-страницата, факултетите и институтите за своите потреби, истите треба да ги отпечатаат во материјална форма за да можат да ги достават на членовите на наставно-научниот, односно научниот совет. Поради тоа, потребно е сите материјали што се предвидени за објавување во Билтенот на Универзитетот, благовремено да ги доставувате во **електронска форма**.

Поради усогласеност и униформност на текстовите потребно е материјалите за објавување да се доставуваат како Microsoft Word 2003 документи во кои исклучиво ќе се користи системскиот фонт **Georgia**. Овој фонт содржи богато множество на кирилични (македонски, српски, руски), латинични (со различни видови на наредени знаци), грчки и други знаци. Варијанта на овој фонт со корегирани знаци во италијанскиот формат за македонските букви ‘**џ**’, ‘**п**’, ‘**т**’, ‘**з**’ може да се добие во компјутерскиот центар на УКиМ на барање на факултетот. Исто така, таму може да се добие софтверско решение со кое може да се испрограмира тастатурата на персонален сметач кога работи под Windows XP оперативниот систем при притискање на копчето ‘`’ во македонска поддршка да се добие знакот ‘**ѐ**’, а при притискање на копчето ‘~’ во македонска поддршка да се добие знакот ‘**ѿ**’.

Поради запазување на роковите за објавување на материјалите во Билтенот, но и на веб-страницата, ве молиме, рефератите откако ќе бидат лекторирани, да ја доставите оригиналната верзија (лекторирана со потписите), а електронската верзија да ја доставите на e-mail адресата: t.basevski@ukim.edu.mk (so mali bukvi).

Неблаговремено доставените материјали и оние кои нема да бидат напишани согласно упатството нема да бидат објавени во тој број, туку ќе бидат поместени за објавување во наредниот број од Билтенот, односно откако ќе ја добиеме бараната верзија.

Ви благодариме за соработката.

Со почит,

Проректор
Проф. д-р Коле Василевски

Изготвил:Т.Б.
 Одобрил:К.М.

Содржина на Билтен број 1075 од 15 април 2014 година

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Стоматолошкиот факултет во Скопје (**Катерина Величковска, Ива Димовска**).....8

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот факултет во Скопје (**Весна Проевска, Ангелина Стефанова, Ана-Марија Христовска, Светлана Глигоровска, Никола Богданоски, Валентина Атанасовска, Катерина Петровска, Кире Чулчески, Антониела Станковска, Маја Соларова, Даниел Алексовски, Искра Крстевска, Елена Паунова, Биљана Арсовска, Викторија Стевковска, Ема Крстеска, Ивана Котеска, Наум Димитровски, Сашко Кимов, Нина Стравреска, Ивана Поповска Блажевска, Наташа Накова**).....9-10

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје (**Катерина Богеска, Вилијам Митев, Моника Костадиновска, Ива Цугуманова, Билјана Младенова, Мартин Ефремов, Ана Митричка, Кети Атанасова, Лејла Кадриеска, Искра Поленак, Диме Бојациев, Марија Илиевска, Елена Стефановска, Виктор Зафировски, Андриана Наковска, Тања Манолева, Кристиан Дојчиновски, Ана Левајковска, Славко Давчевски, Ивица Наумоски, Елена Младеноска, Василиј Бержецки, Бојана Бојиќ, Јордан Ристовски, Ајла Зечировиќ, Елена Даниловска, Јана Ѓорѓиевска, Олгица Матевска, Ана Додевска, Ивана Величковска, Илија Поп-Костов, Горјан Ангеловски, Христина Велковска, Кристина Камчева, Силвана Бирова, Михалил Велјаноски, Нена Енчекчева, Александра Ристеска, Марија Донева, Валнеса Бизати, Евгенија Митреска, Никола Грнчаревски, Билјана Христовска-Радосављевиќ, Елена Чамовска, Добринка Темелкова, Моника Јошевска, Јасмина Зврлевска, Билјана Бришкоска-Бошковска, Филип Конодовски, Енис Муртези, Даниел Несторовски, Агона Салмани, Ивана Караца, Илија Неделковски, Марија Иванова, Андреј Наумовски, Весна Марковска, Улпиана Садику, Калина Тошева, Ели Панова, Гоце Ангелески, Марија Андрејска, Елена Николовска, Драган Пешиќ, Драгана Мацовска, Бојан Гуцевски, Даниел Атанасов, Ружица Пеева, Кристина Марковска, Кристина Радомировиќ, Марија Божиновска, Доне Манчев, Ана Дојчиновска, Маја Блажевска, Александра Стевкова, Татјана Петкова, Марија Петровска, Томе Делов, Александра Цамбазова, Елена Кузмановска, Емилија Шкартова, Катерина Спировска, Игор Мурцевалески, Душица Ефремова, Магдалена Лазаревска, Кармен Цилакова, Викторија Трендафилова, Маја Митрова, Љупка Јаковлевска, Татјана Стојчевска, Дина Димовска, Азир Корбајрам, Ивана Стамарциовска, Васе Пепелашева, Ана Тошиќ, Игор Радески**).....11-20
2. Преглед на прифатени теми за изработка на докторска дисертација на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје (**м-р Милена Апостоловска-Степаноска, м-р Христина Рунчева, м-р Фатон Шабани**).....21

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Рецензија на докторската дисертација **Идеологијата на вахабизмот и традиционалното практикување на исламот во Република Македонија од м-р Александар Грижев**, пријавена на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје.....22-31

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот институт во Скопје (**Наташа Ристиќ, Марија Мирковиќ, Катерина Тулева, Надица Авакумовска, Марија Пантиќ, Роберт Османовиќ, Тања Манасијевиќ, Невена Веселиновска, Стефан Манчевски, Мирјана Глигорова, Јане Николовски, Ивана Петрушевска, Татјана Ацковска**).....32-33

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на докторска дисертација на Филозофскиот факултет во Скопје (**м-р Лимко Бејзароски**).....34
2. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Филозофскиот факултет во Скопје (**Марија Рабациска, Марија Трипуноска, Мери Нолчева, Соња Миленковска, Никола Кискоски, Данче Сиљаноска, Емилија Раткова, Елена Андоновска, Владо Крстовски, Миланка Несторовска, Јасмина Трамбурова-Михајловска, Елена Колевска, Билјана Ѓорѓиева, Маја Минос-Павловска, Вера Костова, Ерман Челик, Билјана Филипова, Катерина Лефкоска, Клаудија Мановска, Владимир Алексовски, Билјана Шуперлиска, Ана Цветановска**).....35-36

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања по група предмети од научната област орална хирургија на Стоматолошкиот факултет во Скопје (**д-р Марија Пеева Петреска**).....37-59

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на докторски дисертации на Медицинскиот факултет во Скопје (**Ангелина Бачановиќ**).....60

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Рецензија на докторската дисертација **Интегрирање на родовиот аспект во политиката како еден од условите за воспоставување на родова рамноправност во Република Македонија** од м-р Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ, пријавена на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје.....61-66

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“

1. Рецензија на докторската дисертација **Катарзата и дискурзот во прозното дело на Митруш Кутели, Ернест Колики и Касем Требешина**, изработена од м-р Алиса Велај, пријавена на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.....67-73

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Идентификација и карактеризација на интерстицијалните клетки кај бубрези со гломерулонефритични лезии**, изработена од д-р Славица Костадинова-Куновска, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....74-76
2. Рецензија на докторската дисертација **Ефекти на инкретин-базираните третмани како монотерапија или во комбинација со пиоглитазон кај експериментален модел на дијабетес мелитус – тип 2**, изработена од д-р Емилија Атанасовска, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....77-83
3. Рецензија на докторската дисертација **Дијагностички пристап и клинички исход кај артроскопски третирани предно лигаментарни и менискални повреди на зглобот на коленото**, од д-р Христијан Костов, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....84-89

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје (**Блага Панева**).....90

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Педагошките проблеми во современото семејство во формирањето на вредносните ориентации кај младите** од м-р **Халим Хида**, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....91-95

ФАКУЛТЕТ ЗА ДРАМСКИ УМЕТНОСТИ

1. Рецензија на докторската дисертација под наслов **Доминантните поетички и естетски топови во театарскиот систем на Питер Брук** изработена од м-р **Сузана Киранциска**, пријавена на Факултетот за драмски уметности во Скопје.....96-102

ФАРМАЦЕВТСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Фармацевтскиот факултет во Скопје (**Елена Ивановска, Верица Јовеска**).....103
2. Преглед на прифатени теми за изработка на специјалистички труд на Фармацевтскиот факултет во Скопје (**Татјана Станкова**).....104

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на два наставника во сите звања од областа на оралната патологија и пародонтологија на Стоматолошкиот факултет во Скопје (**д-р Мирјана Поповска, д-р Киро Ивановски**).....105-153

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Рецензија на докторската дисертација **Спроведливост на процесот на лустрација во Република Македонија** од м-р **Марјан Мацовски**, пријавена на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје.....154-162

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот за учебник **Микроекономија** од проф. д-р **Олга Градишка-Теменугова**, пријавен на Економскиот факултет во Скопје.....163-172
2. Рецензија на ракописот за учебник **Аграрна политика** од проф. д-р **Сапо Косев**, пријавен на Економскиот факултет во Скопје.....173-180

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“

1. Рецензија на докторската дисертација **Зборообразувањето во поезијата на Наим Фрашери, Асдрени и Љасгуш Порадеци**, изработена од м-р **Лулјета Адили-Челику**, пријавена на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.....181-185
1. Рецензија на ракописот **Старословенска читанка**, од авторката проф. д-р **Емилија Црвенковска**, пријавен на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.....186-192

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Влијанието на возраста врз скелетните антеро-постериорни промени кај малоклузија III класа при ортопедска максиларна протракција** од ас. д-р **Софија Царчева Шаља**, пријавена на Стоматолошкиот факултет во Скопје.....193-200

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. **Приговор** на Рефератот за избор на еден наставник по предметот анестезиологија со реанимација на Медицинскиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1074 од 1.4.2014 година, поднесен од д-р **Јасминка Нанчева**.....201-204
2. **Одговор** на Рецензентската комисија на приговорот на Рефератот за избор на еден наставник по предметот анестезиологија со реанимација на Медицинскиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1074 од 1.4.2014 година.....205-206

3. **Приговор** на Рефератот за избор на еден наставник по предметот анестезиологија со реанимација на Медицинскиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1074 од 1.4.2014 година, поднесен од **д-р Билјана Ширгоска**, в.н.сop.....207-208
4. **Одговор** на Рецензентската комисија на приговорот на Рефератот за избор на еден наставник по предметот анестезиологија со реанимација на Медицинскиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1074 од 1.4.2014 година.....209-210
5. Рецензија на докторската дисертација **Евалуација и одредување на предоперативниот ТНМ – стејдинг на карциномот на мочниот меур со магнетна резонанца и корелација со компјутеризирана томографија**, изработена од **д-р Елизабета Стојковска-Јовановска**, м-р сци.мед., пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....211-216

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

1. Рецензија на учебникот **Хигиена** од **д-р Билјана Глигорова**, пријавен на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје.....217-225

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Проценка на ризични фактори за кариес кај деца проследена преку програмата на кариограм-моделот**, изработена од **м-р д-р Јетмире Алимани-Јакупи**, пријавена на Стоматолошкиот факултет во Скопје...226-232
2. Рецензија на докторската дисертација **Корелација на хемиското и ласерското белење на забите низ призма на можното влијание врз естетскиот ефект, виталноста и ултраструктурата на забите**, од **д-р Весна Филиповска Мицевска**, пријавена на Стоматолошкиот факултет во Скопје.....233-237

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на наставник (во сите наставно-научни звања) за научните области (дисциплини): средновековна историја, национална историја на средниот век, архивистика и документација, историја на Балканот – VI-XII век, историја на Балканот – XIII-XV век, вреднување на архивскиот материјал, историска географија, балканското благородништво во средниот век и семејството во средниот век, на Филозофскиот факултет во Скопје.....238-248
2. Рецензија на докторската дисертација **Специфични проблеми во учењето кај учениците со интелектуална попреченост** од **м-р Ангелка Кескинова**, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....249-255
3. Рецензија на ракописот под наслов **Социјална екологија** од авторот **проф. д-р Илија Апески**, пријавен на Филозофскиот факултет во Скопје.....256-262

ФАКУЛТЕТ ЗА ИНФОРМАТИЧКИ НАУКИ И КОМПЈУТЕРСКО ИНЖЕНЕРСТВО

1. **Исправка** на Рефератот за избор на наставник во сите наставно-научни звања од областа информатика и компјутерско инженерство на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство во Скопје (**д-р Горан Велинов**).....263-267

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

1. Рецензија на докторската дисертација **Модели на паралелен и усогласен систем на јавно приватно здравствено осигурување** од **м-р Никола Дацев**, пријавена на Правениот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.....268-275
2. Рецензија на учебникот **Човековите права во Република Македонија** од **проф. д-р Рената Дескоска**, пријавен на Правениот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.....276-281
3. Рецензија на учебникот **Конституционализам** од **проф. д-р Рената Дескоска**, пријавен на Правениот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.....282-286

МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот **Термодинамика** од **д-р Филип Мојсовски**, пријавен на Машинскиот факултет во Скопје.....287-292

ПРЕГЛЕД

На теми за изработка на магистерски труд прифатени од
Наставно-нучниот совет на Стоматолошки факултет во Скопје
на седницата одржана на 27. 03. 2014 година

Кандидат	Тема	Ментор
Катерина Величковска	Наслов на прифатени теми на македонски јазик: Влијание на мотивирачко интервју врз одржувањето на оралната хигиена кај пациенти со гингивална и пародонтална болест. Наслов на прифатени теми на англиски јазик: The influence of motivational interviewing on oral hygiene habits in patients with gingival and periodontal disease.	Проф. д-р Маја Пандилова
Ива Димовска	Наслов на прифатени теми на македонски јазик: Психо-социјално влијание на малоклузиите кај адолесцентите во Македонија . Наслов на прифатени теми на англиски јазик: Psychosocial impact of malocclusion in Macedonian adolescents	Проф. д-р Марија Зужелова

П Р Е Г Л Е Д
на прифатени тези за изработка на магистерски труд на Економскиот
факултет-Скопје во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во
Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Весна Проевска	„Јавната здравствена заштита во Република Македонија“.	проф. д-р Ристо Христов
Ангелина Стефанова	„Придонесот на теоријата на ограничување за поуспешно работење на компаниите и создавање конкурентска предност“.	проф. д-р Зоран Миновски
Ана-Марија Христовска	„Влијанието на дигитализацијата на процесите во организациите на креирањето на нови работни места“.	проф. д-р Сашо Јосимовски
Светлана Глигоровска	„Влијанието на глобализацијата врз идниот развој на современата транспортна инфраструктура во ЕУ и пошироко“.	проф. д-р Љубица Костовска
Никола Богданоски	„Банкарската структура, кредитниот раст и профитабилноста на банкарскиот сектор во Југоисточна Европа по финансиската криза од 2007 година“.	проф. д-р Горан Петревски
Валентина Атанасовска	„Инструменти на макропрудентната политика – компаративна анализа“.	проф. д-р Горан Петревски
Катерина Петровска	„Улогата на документарните акредитиви во финансирањето на меѓународната трговија“.	проф. д-р Горан Петревски
Кире Чулчески	„Банкарскиот сектор во земјите од Југоисточна Европа во периодот по глобалната финансиска криза“.	проф. д-р Горан Петревски
Антониела Станковска	„Разлики помеѓу перење на пари и финансирање на тероризам“.	проф. д-р Горан Петревски
Маја Соларова	„Нефункционални пласмани на физичките лица во банкарскиот сектор на Македонија“.	проф. д-р Горан Петревски
Даниел Алексовски	„Долгорочно кредитирање на банките во Република Македонија – компаративна анализа“.	доц. д-р Ѓорѓи Гоцков

Искра Крстевска	„Реформите во пензискиот систем на Република Македонија – финансиски аспекти”.	проф. д-р Владимир Филиповски
Елена Паунова	„Анализа на алокацијата и распределбата на финансиските средства, со посебен осврт на Република Македонија”.	доц. д-р Ѓорѓи Гоцков
Биљана Арсовска	„Менаџмент на брзорастечки мали претпријатија”.	проф. д-р Бобек Шуклев
Викторија Стевковска	„Предвидување на големината на пазарот на консултантски услуги – основа за успешно планирање”.	проф. д-р Бобек Шуклев
Ема Крстеска	„Улогата на менаџментот на човечки ресурси во процесот на намалување на невработеноста”.	проф. д-р Кирил Постолов
Ивана Котеска	„Ангажираност на вработените во организацијата”.	проф. д-р Кирил Постолов
Наум Димитровски	„Оценување на перформансите на вработените во финансискиот сектор”.	проф. д-р Кирил Постолов
Сашко Кимов	„Влијанието на обуките врз квалитетот на извршување на работите во техничките логистички системи”.	проф. д-р Кирил Постолов
Нина Стравреска	„Влијанието на одлуката за развој на нов производ врз меѓународниот логистички менаџмент”.	проф. д-р Лидија П. Ивановска
Ивана Поповска Блажевска	„Влијанието на организациско учење врз организацискиот развој”.	доц. д-р Леонид Наков
Наташа Накова	„Одборот на директори и сукцесијата на главниот извршен директор”.	проф. д-р Бобек Шуклев

ПРЕГЛЕД

на прифатени теми за изработка на магистерски трудови на Правниот факултет
„Јустинијан Први„ во Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Катерина Богеска	Предности и недостатоци на финансирањето преку лизинг	доц. д-р Јован Зафировски
Вилијам Митев	Правни аспекти на осигурување на извозот во Република Македонија	доц. д-р Јован Зафировски
Моника Костадиновска	Монетарното осамостојување на Република Македонија – еден од темелите на македонската државност	доц. д-р Јован Зафировски
Ива Цугуманова	Позицијата на централната банка на земја членка на ЕУ која го нема воведено еврото како национална валута	доц. д-р Јован Зафировски
Билјана Младенова	Електронско банкарство	доц. д-р Биљана Петревска
Мартин Ефремов	Варирањето на каматната стапка во банкарските договори и заштитата на клиентите	доц. д-р Биљана Петревска
Ана Митричка	Осигурување на последици од несрекен случај	доц. д-р Биљана Петревска
Кети Атанасова	Транспарентност во банкарското работење	доц. д-р Биљана Петревска
Лејла Кадриеска	Фискален третман на трансферните цени во споредбеното и домашното право	проф. д-р Весна Пендовска
Искра Поленак	Даночен третман на донации и спонзорства во полза на цивилното општество	проф. д-р Весна Пендовска
Диме Бојациев	Модернизација на Управата за јавни приходи на Република Македонија како услов за ефикасен даночен систем	проф. д-р Весна Пендовска
Марија Илиевска	Даночни раеви како облик	проф. д-р Весна

	на даночна евазија	Пендовска
Билјана Арсовска	Правни и економски аспекти на даночната евазија	доц. д-р Александар Стојков
Елена Стефановска	Правни и економски аспекти на управувањето со јавниот долг на Република Македонија	доц. д-р Александар Стојков
Виктор Зафировски	Специфики на системот на јавни набавки на САД и Европската Унија	проф. д-р Александар Климовски
Андриана Димитриеска	Улогата на брачната заедница и другите видови заедници во наследувањето	доц. д-р Ангел Ристов
Маја Трајкова	Реформите во современите наследно –правни системи	доц. д-р Ангел Ристов
Александра Наковска	Предоговорна одговорност за штета во македонското право и во правните системи на земјите на Југоисточна Европа	доц. д-р Ненад Гавриловиќ
Тања Манолева	Заштита на личните права во граѓанското право	доц. д-р Тина Пржеска
Кристиан Дојчиновски	Правото на залог на недвижни ствари во правниот систем на Република Македонија и во компаративното право	доц. д-р Тина Пржеска
Ана Левајковска	Стекнување право на сопственост врз основа на правно дело во правниот систем на Република Македонија	доц. д-р Тина Пржеска
Славко Давчевски	Институтот експропријација во позитивното право на Република Македонија	доц. д-р Тина Пржеска
Ивица Наумоски	Правото на личното име и неговата заштита во граѓанското право	доц. д-р Тина Пржеска
Елена Младеноска	Постапка во спорови од мала вредност во правото на Република Македонија и во судската практика	проф. д-р Татјана Зорска - Камиловска
Василиј Бержецки	Задржување во јавно здравствена установа заради лекување на душевни	проф. д-р Татјана Зорска - Камиловска

	болести во правото на Република Македонија и во судската пракса	
Бојана Бојик	Противтужбата како процесен институт во правото и во практиката на Република Македонија	проф. д-р Татјана Зорска - Камиловска
Јордан Ристовски	Заложницата како средство за обезбедување на побарувањата	проф. д-р Татјана Зорска - Камиловска
Ајла Зечировиќ	Основни карактеристики на шеријатското брачно право	проф. д-р Дејан Мицковиќ
Елена Даниловска	Родителски права при биомедицинско потпомогнато оплодување	проф. д-р Дејан Мицковиќ
Јана Ѓорѓиевска	Забрана на абортусот: правни и етички аспекти	проф. д-р Дејан Мицковиќ
Олгица Матевска	Права и обврски на брачните другари од диспозитивен карактер	проф. д-р Дејан Мицковиќ
Ана Додевска	Обврските на закупецот во домашното и споредбеното договорно право	проф. д-р Јадранка Дабовиќ - Анастасовска
Ивана Величковска	Обврските на продавачот за гарантирање на материјалните и правните својства на предметот кај договорот за продажба	проф. д-р Јадранка Дабовиќ - Анастасовска
Илија Поп-Костов	Плаќањето на недолгуваното како посебен облик на стекнување без основ во македонското право и правото на земјите на Југоисточна Европа	проф. д-р Јадранка Дабовиќ - Анастасовска
Горјан Ангеловски	Заштита на конкуренција при концентрација на учесниците на пазарот	проф. д-р Јадранка Дабовиќ - Анастасовска
Христина Велковска	Апсолутни и релативни причини за одбивање на заштита на индустрискиот дизајн во Р. Македонија и во споредбеното право	проф. д-р Јадранка Дабовиќ - Анастасовска
Кристина Камчева	Споредбено правни аспекти на правата на пациентите	проф. д-р Јадранка Дабовиќ -

	како дел од потрошувачкото право во Република Македонија и Германија	Анастасовска
Силвана Бирова	Правото на сопственост на државата	проф. д-р Родна Живковска
Михалил Велјаноски	Заштита на правото на сопственост	проф. д-р Родна Живковска
Нена Ендекчева	Јавните патишта како ствари во општа употреба	проф. д-р Родна Живковска
Александра Ристеска	Земјоделското земјиште како ствар од општ интерес за Република Македонија“	проф. д-р Родна Живковска
Марија Донева	Функции на нотаријатот и неговата организација во Република Македонија и споредбеното право	проф. д-р Арсен Јаневски
Валнеса Бизати	Улогата на нотарот во растоварувањето на судовите од неспорни работи во Република Македонија	проф. д-р Арсен Јаневски
Евгенија Митреска	Арбитражно решавање на споровите без меѓународен елемент во Република Македонија	проф. д-р Арсен Јаневски

ПРЕГЛЕД
на прифатени теми за изработка на магистерски трудови на Правниот факултет
„Јустинијан Први„ во Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Никола Грнчаревски	Парламентарните избори во 2002 година во Република Македонија“	проф.д-р Марица Ристовска
Билјана Христовска-Радосављевиќ	Уставниот статус на централните банки со посебен осврт на Народната банка на Република Македонија	проф.д-р Рената Дескоска
Елена Чамовска	„Општествената одговорност како морален тест за успешноста на односите со јавноста“	доц.д-р Дејан Донев
Добринка Темелкова	Техники на односи со јавност во бизнис сферата	доц.д-р Јасна Бачовска Недиќ
Моника Јошевска	Регрутирање на човекови ресурси во печатените медиуми во Република Македонија	доц.д-р Даниела Блажевска
Јасмина Зврлевска	Паралели меѓу <i>mutuum</i> и <i>contractus reales innominati</i>	проф.д-р Гоце Наумовски
Билјана Бришкоска - Бошковска	Релации меѓу <i>commodatum</i> и <i>depositum</i> во римското право	проф.д-р Гоце Наумовски
Филип Конодовски	„Улогата на организациите на цивилното општество во процесот на пристапување кон Европската унија во случајот на Република Македонија“	доц.д-р Иван Дамјановски
Енис Муртези	Геополитичкото значење на Република Македонија како дел од западниот Балкан и политиката на проширување на Европската унија	доц.д-р Јорданка Галева
Даниел Несторовски	Legal Framework of	проф.д-р Гоце

	Broadcasting of Sport events in the EU	Наумовски
Агона Салмани	Differentiation in Trademarks Procedure and Activity in European Union, USA and Republic of Macedonia: Trademark Activity in Republic of Macedonia	проф.д-р Гоце Наумовски
Ивана Караца	Copyright Infringement of the right of Reproduction of Photography under Macedonian and US Copyright Law	доц.д-р Ненад Гавриловиќ
Илија Неделкоски	Valuation of Trademark as Intangible Asset of the Company (Проценка на трговската марк како нематеријално средство на друштвото)	доц.д-р Александар Стојков
Марија Иванова	Менаџирањето на човечките ресурси како комуникациска техника	доц.д-р Јасна Бачовска Недиќ
Андреј Наумовски	Comparative Aspects of Sport Trademark Protection in the US (Компаративни аспекти на заштита на спортските трговски марки во САД)	проф.д-р Борче Давитковски
Весна Марковска	Заштита на трговските марки за спортските производи во Европската унија	проф.д-р Гоце Наумовски/

П Р Е Г Л Е Д
на прифатени теми за изработка на магистерски трудови на Правниот факултет
„Јустинијан Први„ во Скопје
Наставно-научен совет – 28.03.2014 година

Кандидат	Тема	Ментор
Улпиана Садику	Преземањето на акционерските друштва како модел на корпоративна контрола со посебен осврт на актуелните законски решенија	Д-р Александар Климовски
Калина Тошева	Вреднување на корпоративната општествена одговорност	Д-р Александар Климовски
Ели Панова	Правна регулација на интернет игрите на среќа	Д-р Александар Климовски
Гоце Ангелески	Анализа на улогата на финансиските друштва во финансискиот систем на Република Македонија	Д-р Горан Коевски
Марија Андрејска	Анализа на договорот за факторинг како алтернативен извор на финансирање на трговските друштва	Д-р Горан Коевски
Елена Николовска	Анализа на договорот за продажба од аспект на електронската трговија	Д-р Горан Коевски
Драган Пешиќ	Права и обврски на договорните страни кај договорот за меѓународен поморски превоз на стоки	Д-р Горан Коевски
Драгана Маџовска	Анализа на Законот за вонсудско спогодување како начин на реорганизација на трговските друштва - должници	Д-р Горан Коевски
Бојан Гуџевски	Алтернативни начини	Д-р

	за пласман на финансиските средства	Биљана Петревска
Даниел Атанасов	Управување со банки	Д-р Биљана Петревска
Ружица Пеева	Правна регулатива на ревизијата и видови ревизија	Д-р Биљана Петревска
Кристина Марковска	Ризиците во осигурувањето и управувањето со нив	Д-р Биљана Петревска
Кристина Радомировиќ	Примената на дигиталните сертификати во постапките за јавни набавки	Д-р Александар Климовски
Марија Божиновска	Специфики на годишниот план за јавни набавки, проценување на вредноста на договорот за јавна набавка и одговорноста на договорниот орган за легалноста на постапките	Д-р Александар Климовски
Доне Манчев	Улогата на органите на управување на корпорацијата во градењето на корпоративната општествена одговорност и корпоративната култура	Д-р Александар Климовски
Ана Дојчиновска	Надлежности за решавање на управни спорови во Република Македонија (1991-2013)	Д-р Ивана Шумановска Спасовска
Маја Блажевска	Хемиската кастрација“ во македонското и споредбеното казнено право	Д-р Никола Тупанчески
Александра Стевкова	Пречки за имплементација на медијацијата во казнено процесното право на Република Македонија	Д-р Гордана Бужаровска
Татјана Петкова	Постапување на јавниот	Д-р Гордан Калајџиев

	обвинител по поднесена кривична пријава	
Марија Петровска	Поука за правата на обвинетиот	Д-р Гордан Калајчиев
Томе Делов	Правото на информирање на обвинетиот во кривичната постапка	Д-р Гордан Калајчиев
Александра Џамбазова	Криминолошки аспекти на убиствата	Д-р Александра Груевска Дракулевски
Елена Кузмановска	Феноменолошки и етиолошки карактеристики на проституцијата во Република Македонија	Д-р Александра Груевска Дракулевски
Емилија Шкартова	Концептот на „сајбер – тероризмот“ низ призмата на Кривичниот законик на Република Македонија	Д-р Александра Деаноска Трендафилова
Катерина Спировска	Облиците на лекарска грешка во споредбеното и македонското казнено право	Д-р Александра Деаноска Трендафилова
Игор Мурцевалески	Мафијата како класична организирана криминална група	Д-р Александра Деаноска Трендафилова
Душица Ефремова	Класификација на убиствата во континенталното и прецедентното право	Д-р Александра Деаноска Трендафилова
Иван Велевски	Законско одмерување на казната кај кривичните дела против половата слобода и половиот морал	Д-р Александра Деаноска Трендафилова
Магдалена Лазаревска	Казнено-правните импликации од истражувањата на човечкиот геном	Д-р Александра Деаноска Трендафилова
Кармен Цилакова	Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и	Д-р Никола Тупанчески

	прекурзори – компаративна анализа	
Викторија Трендафилова	Корупција во Република Македонија – превентивни и казнени мерки за нејзино спречување	Д-р Никола Тупанчески
Маја Митрова	Тероризмот како меѓународна безбедносна закана	Д-р Никола Тупанчески
Љупка Јаковлевска	Флексибилни вработувања како одговор на невработеноста во Република Македонија	Д-р Тодор Каламатиев
Татјана Стојчевска	Трудово правни аспекти на вознемирување на работно место	Д-р Тодор Каламатиев
Дијана Милошевска- Стојчевска	Казнено правна одговорност на одговорни лица во правни лица	Д-р Никола Тупанчески
Дина Димовска	Правни аспекти на заштита на здравјето и безбедноста на работниците	Д-р Лазар Јовевски
Азир Корбајрам	Ad hoc мисиите – случајот на Република Македонија	Д-р Татјана Петрушевска
Ивана Стамарџиовска	Конзулатите во Битола во деветнаесеттиот век	Д-р Татјана Петрушевска
Васе Пепелашева	Обврската за осигурување на превозникот кај договорот за воздушен превоз	Д-р Тони Дескоски
Ана Тошиќ	Взаемно признавање и извршување на судските одлуки во граѓанските и трговските работи во рамките на Европска унија	Д-р Тони Дескоски
Игор Радески	Институционалните облици на правосудната соработка во Европската унија со посебен осврт на ЕВРОПРАВДА и	Д-р Татјана Петрушевска

	европскиот јавен обвинител	
--	----------------------------	--

ПРЕГЛЕД

на одобрени теми за изработка на докторски дисертации на Правниот факултет
„Јустинијан Први„ во Скопје
Наставно-научен совет – 28.03.2014 година

Кандидат	Тема	Комисија
М-р Милена Апостоловска - Степаноска	Институциите на Европската унија и европскиот идентитет	Д-р Татјана Петрушевска Д-р Васко Наумовски Д-р Јасна Бачовска Недиќ
М-р Христина Рунчева	Римската res publica и современите концепти и модели на организација на власта	Д-р Мирјана Поленак Аќимовска Д-р Гордана Силјановска Давкова Д-р Рената Дескоска

ПРЕГЛЕД

на прифатени теми за изработка на докторски дисертации на Правниот факултет
„Јустинијан Први„ во Скопје

Кандидат	Тема	Комисија
м-р Фатон Шабани	Правните последици од неисполнувањето на договорните обврски кај договорот за меѓународна продажба на стоки	проф.д-р Арсен Јаневски, проф.д-р Јадранка Дабовиќ Анастасовска проф.д-р Горан Коевски

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА “ИДЕОЛОГИЈАТА НА ВАХАБИЗМОТ И ТРАДИЦИОНАЛНОТО ПРАКТИКУВАЊЕ НА ИСЛАМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ ОД М- Р АЛЕКСАНДАР ГРИЖЕВ, ПРИЈАВЕНА НА ИСППИ ВО СКОПЈЕ

Со Решение на Научниот совет на ИСППИ при УКИМ, бр. 02 – 142 / 11, од 27. 1. 2014 година, назначени сме за членови на комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација од научното поле социолошки науки, со наслов **ИДЕОЛОГИЈАТА НА ВАХАБИЗМОТ И ТРАДИЦИОНАЛНОТО ПРАКТИКУВАЊЕ НА ИСЛАМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, пријавена и изработена од кандидатот **м - р АЛЕКСАНДАР ГРИЖЕВ**,

Во тоа својство, до Научниот совет на ИСППИ – УКИМ го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Приказ на содржината на дисертацијата

Прегледаната докторска дисертација има вкупно 223 страници (пишувана со Times New Roman, големина на букви 12 и проред 1,5) и содржински е структурирана преку неколку носечки делови насловени како Вовед, А) Теориски дел, Б) Истражувачки дел, Заклучок, Литература и Речник на користени арапски поими.

Во делот Вовед, кандидатот посебно истакнува дека уште од најраната историја, од самиот почеток на човештвото, религијата играла огромна улога во животот на луѓето. Не можејќи да влијаат на одредени појави кои се случувале во нивната околина, воглавно под влијание на природата, луѓето се повикувале на разни божества и натприродни сили.

Ситуацијата е само делумно променета во денешно време, со тоа што религијата и религиозните практики се уште играат голема улога во животот на луѓето. Во зависност од начинот на кој е уредено општественото уредување, ситуацијата е различна од држава до држава. Во државите кои се декларираат како секуларни, религијата се држи понастрана од општествениот живот, понастрана од политиката и јавниот живот. Меѓутоа, тоа не ја променува улогата која религијата ја има во приватниот, односно во секојдневниот живот на луѓето во ваквите секуларни држави. Во други држави, пак, религијата е повеќе застапена во јавниот живот и има поголемо влијание на целокупното функционирање на општеството. Во овие држави, во помала или поголема мера, го нема принципот на секуларност, а религијата регулира многу работи кои се и надвор од приватниот живот на граѓаните, односно верниците. Најголем дел од државите кои не се секуларни и во кои религијата е од особено значење за целокупниот живот на нејзините граѓани го имаат исламот како религија.

Во делот насловен како А) Теориски дел, кандидатот систематски се задржува на поодделните теориски сегменти насловени како Религија (пристапи кон теориите на религијата, социологија на религијата, филозофија на религијата, психологија на религијата и универзални / монотеистички религии), Исламот како универзална религија (настанување и корени на исламот, Мухамед – последниот пророк, Куран – Свето писмо на исламот, Петте столбови на

исламот, исламско право – Шари’а, школи и правци во рамки на исламот и исламот и другите религии), корени на вахабизмот (Арапскиот Полуостров пред појавата на вахабизмот, Мухамед Ибн Абд Ал – Вахаб, учењето на Ал – Вахаб и Кралството Саудиска Арабија), Идеологија на вахабизмот (основи на идеологијата на вахабизмот, верувања на вахабистите, различни гледишта во рамки на вахабизмот, критики на идеологијата на вахабизмот, влијанието на вахабизмот врз други исламски движења и современиот вахабизам), Исламот и вахабизмот во РМ (почеток на исламот во РМ, традиционалниот ислам во РМ, фундаменталистички и радикални исламски движења и групи во РМ и Вахабизмот во РМ).

Во овој дел посебно важно и интересно е потенцирањето за тоа дека исламот претставува една од универзалните светски религии: таа е конфесионална, монотеистичка религија и претставува најмлада универзална религија. Има повеќе од 1,5 милијарди следбеници, односно околу 22% од вкупното население на земјата. Исламот е втора најголема и најбрзо растечка религија. Исламот е најмладата, најбрзо растечка, и во многу погледи најмалку комплицирана од големите светски монотеистички религии. Тоа е уникатна религија базирана на сопствена света книга, но исто така е директен потомок на јудаизмот (Еврејството) и христијанството, инкорпорирајќи некои од учењата на овие религии, менувајќи и одбивајќи некои од нив. Најголемиот број од муслиманите низ светот не се Арапи, но арапскиот е јазикот на оваа вера затоа што тоа е јазикот на светата книга на исламот, Куранот.

Самиот збор “*Islam*” претставува инфинитив од глаголот *aslama*, кој значи „да се прифати“, „да се потчини“, „да се предаде“; според тоа, *Islam* значи „прифаќање“, „предавање“, „потчинување“. Во периодот пред настанувањето на исламот, зборот *islam* при користењето во трговскиот јазик на граѓаните од Мека значел „договор“, односно „чесен збор“.

Корените на исламот се на Арапскиот Полуостров, кон крајот на 6 и почетокот на 7 век. Исламот претставува мисионерска религија, а во неговото ширење важна улога имала едноставноста на апсолутната вистина што се проповеда. Алах претставува Бог кој се сфаќа како единствена форма и синтеза на сето она што е свето, при што се прави остра разлика помеѓу светото и профаното. Богот во исламската религија се јавува во три свои аспекти: како творец, владетел и судија; како единствен и еден во својата апсолутно трансцедентна божја природа и како семоќен и милостив.

Корените на исламот се лоцираат во 7 век од н.е. во Мека, сегашна Саудиска Арабија. Во тоа време Мека била комерцијален центар на Арабија. Поради шареноликоста на населението и на она во што тие верувале, Мухамед не тврдел дека проповеда нова религија, туку донесува ново откровение кое ќе го врати населението на Арапскиот Полуостров кон единствениот вистински Бог, познат на Арапите како Алах, Бог на Абрахам, Исмаел, Ное, Мојсеј и Исус.

Во времето на Мухамед, односно зачетокот на исламот, луѓето верувале во повеќе духови, богови, сили. Главното божество било познато како Алах или „Бог“, но тој бил некако нејасно дефиниран и не претставувал силна фигура во религиозната практика во тоа време. Монотеизмот во тоа време не бил непознат, поради присуството на наведените христијански и еврејски племиња, кои исто

така во минатото имале свои пророци, а нивните проповеди ги имале во светите писма на Тора (Мојсеј), Псалмите (Давид) и Евангелијата (Исус). Токму затоа, подоцнежните приврзаници на исламот ги нарекувале нив „Луѓето од Книгата (*Ahl al-Kitāb*)“, односно луѓе кои поседуваат свети писма. Но, според Мухамед и неговите следбеници, Божјата порака во овие свети писма, со текот на времето станала искривена и видоизменета, па според Мухамед, потребно било ново откровение.

Иако Мухамед бил пророк на Арапите во 7 век, од страна на неговите следбеници и приврзаници се смета дека пораката е безвременска и е наменета за целото човештво. Пораката на Мухамед е Божје финално откровение, па затоа Мухамед е нарекуван „последниот Пророк“, односно „Печат на пророците“.

Шари’а претставува морален код или религиозно право на исламот. Исламот, генерално, не прави разлика помеѓу религиозниот и секуларниот живот, така што Шари’а регулира не само религиозни ритуали, туку и многу области кои спаѓаат во секуларното право, односно области од секојдневниот живот: многу социјални работи, политика, економија, но и многу лични работи како што се хигиена, молитви, постење, сексуални односи и многу други. Интерпретацијата на Шари’а е различна во различни култури, но слободно може да се каже дека таа се смета за непогрешливо право на Алах, спротивно на човечката интерпретација на правото (*fiqh*). Како и да е, секуларистите, односно приврзаниците на либералните движења во рамките на исламот, приоѓаат и ја толкуваат многу поинаку Шари’а отколку ортодоксното гледање во рамките на исламот.

Постојат два основни извора на шеријатското право: едниот е Куранот, а другиот е Суната (*Sunnah*), односно примерот на Мухамед. Воспоставувањето на шеријатското право е една од најважните цели на исламистичките движења во најголем дел од муслиманските држави.

Денес, во 21 век, државите кои имаат мнозинство на муслиманско население, прилично се разликуваат во однос на примената на шеријатското право. Во продолжение ќе биде наведена оваа условна поделба.

Една група би биле муслиманските држави кои се декларираат како секуларни, а како најдобар пример за тоа е Турција. Мешањето на религијата во државните работи, политиката и правото е забрането, а улогата на Шари’а е ограничено на личните и фамилијарните работи.

Втората група би биле муслиманските држави каде што изворите на правната држава се мешани: нивните правни системи се под големо влијание на Шари’а, меѓутоа уставот претставува врвен авторитет. Како пример за вакви држави може да се наведат Пакистан, Египет, Мароко и Индонезија. Правото во овие држави го пропишуваат политичарите и правниците, а не религиозните лидери и најголем дел од овие држави имаат правни системи кои многу се разликуваат од класичната Шари’а.

Третата група на држави се оние во кои целокупниот правен систем се потпира на шеријатското право, а како највпечатлив е примерот на Саудиска

Арабија. Владетелите можат да го менуваат правото од проста причина што тоа се заснова на Шари'а и се интерпретира од страна на религиозните експерти.

Во рамките на исламот, две најголеми школи, односно исламски гранки се Сунни (*Sunni*) и Ши'а (*Shia*). Најголем дел од проценките говорат дека 75 - 90% од Муслиманското население се Сунни, а 10 - 20% се Ши'а. Помеѓу нив има разлики во религиозните практики, традициите и обичаите, а најчесто разликите се во однос на правото. Иако сите се согласни околу светоста и значењето на Куранот, двете групи имаат различни погледи на Хадисите.

Кај Суните постојат четири месхеби (правни школи): Ханафи (*Hanafi*), Малики (*Maliki*), Шафии (*Shafi'i*) и Ханбали (*Hanbali*). Во пракса, овие четири месхеби не се разликувале многу меѓу себе, а секој муслиман можел да одбере која од нив ќе ја следи, па најчесто го избирале оној што преовладувал локално.

Муслиманите сметаат дека разликите помеѓу Суните и Ши'ите, всушност, не се поврзани со догмата, туку се повеќе политички, односно во поглед на квалификациите кои лидерот на муслиманската заедница треба да ги има.

Разликите во рамките на исламот можеби се најзабележливи во одговорот кон модернизмот. Значи, не станува збор само за приспособување на промените, туку и за односот помеѓу исламот и западните идеи и вредности. Одговорите на муслиманите кон реформите и модернизацијата се движат во таков широк дијапазон, од на пример, секуларисти и исламски модернисти до религиозни конзервативци и традиционалисти, па сè до фундаменталисти и исламски реформисти. Модерните секуларисти и западноориентираните муслимани предлагаат одделување на религијата и остатокот од општеството, вклучително и политиката, односно сметаат дека религијата би требало да биде приватна работа. Исламските модернисти сметаат дека исламот и модерното време се компатибилни, така да исламот треба да учествува во јавниот живот на муслиманите, но не мора неопходно да доминира. За разлика од нив, конзерватистите или традиционалистите се повикуваат на минатото и повикуваат на повторна имплементација на исламското право и нормите од минатото. Фундаменталистите препорачуваат враќање кон најраниот период и учења на исламот, сметајќи дека исламот треба да се исчисти од популарните западни верувања и практики кои, според нив, го „корумпираат“ исламот. Постојат и такви исламски реформатори, интелектуалци и религиозни лидери кои исто така ја нагласуваат потребата од реформи во исламот, вклучително и прашањата околу демократијата, односите помеѓу половите, човечките права и правните реформи.

Едно од ултраконзервативните интерпретации на исламот претставува вахабизмот, кој е, всушност, официјална форма на исламот во Саудиска Арабија. Вахабизмот претставува религиозно движење кое пропагира враќање кон најраните фундаменти на исламските извори, Куранот и Суната, како и принципот на консензус. Во денешни услови, кога во светски рамки се активни голем број на исламски фундаменталистички движења, групи и идеологии, кога ќе се анализираат нивните агенди и идеологии, може да се заклучи дека многу голем број од нив имаат големи сличности со вахабизмот, односно може да се

каже дека голем број од нив биле инспирирани од вахабистичката идеологија и учење.

До времето на Ал-Вахаб, во муслиманскиот свет била вообичаена строгата и „слепа“ приврзаност кон различните школи на *fiqh*, т.е. исламска јуриспруденција. Ситуацијата била таква што во областите каде што била присутна повеќе од една школа, секоја од нив ги извршувала молитвите во џамијата посебно од другите, со нивни посебен имам. За ситуацијата да биде уште полоша, ова можело да се види и во Ка'ба, симболичниот центар на единството на сите муслимани.

Она што особено го поттикнало ал-Вахаб да го проповеда своето учење и да инсистира кон враќањето кон основите на исламот, односно онака како што било пропишано во Куранот и Суната, бил односот на населението на Наџ кон религијата односно кон Исламот. Според Џамила, најголем дел од населението на Наџ, дури и во светите градови (Мека и Медина) биле Муслимани само според името. Единствено што знаеле било рецитирањето на *Kalima Shahadat* (при молитвите), и тоа со многу грешки. Иако, согласно со принципите на исламот, постењето за време на Рамадан, плаќањето на закат или заедничките молитви биле задолжителни, само мал дел од населението го практикувал тоа. Освен закатот, како еден од столбовите на исламот, во Арабија имало и други даноци кои се собирале од населението. Голем дел од нив користеле тутун, носеле свила, а користеле и други средства кои биле симбол на луксузно живеење, што повторно било во спротивност со принципите на исламот.

Ал - Вахаб сметал дека живее во период на игноранција на исламот, исто, ако не и полошо од времето пред доаѓањето на Исламот. Сметал дека причината за тоа е фактот дека луѓето се разединети. Тие слепо ги следат нивните племенски водачи што води до подобрување на племенската менталност, на сметка на универзалната обединетост според исламот. Суштински, вината за оваа ситуација тој ја гледал во авторитетите кои не успеале да го имплементираат исламот. Според ал-Вахаб, ова зло треба да се коригира и да се промени за да биде во согласност со насоките од Алах. Во таа насока, еден од најважните аспекти од животот, делото и учењето на ал - Вахаб е тоа што тој не се посветил кон менување на еден дел од животот или општеството, туку инсистирал на промена на целото општество, од самите поединци и нивното однесување, па сè до владеењето, односно принципите според кои општеството треба да се владее.

Вахабизмот може да се окарактеризира како идеологија, односно како религиозно движење. Вахабизмот смета дека се придржува до точното толкување на генералната исламска доктрина (концептот на монотеизам во Исламот—*tawhid*), единственоста и хармонијата на Бог, исто како и мнозинството од муслиманите, но сето тоа уникатно толкувано од ал-Вахаб.

Во делот со наслов Б) Истражувачки дел, кандидатот поодделно и систематски се задржува на проблемот и целите на истражувањето, истражувачките прашања, методот на истражувањето, резултатите на истражувањето, потоа на дискусијата на резултатите од истражувањето и на недостатоците и ограниченостите на истражувањето.

Кандидатот предметот на дисертацијата го дефинира како истражувачки напор научно да се истражи проблемот на односот помеѓу вахабизмот како идеологија во рамките на исламот и традиционалниот, односно умерениот Ислам, генерално во светски рамки и на Балканот, со тежиште на територијата на Република Македонија. Со оглед на фактот дека вахабизмот не претставува призната правна школа, односно месхеб во рамките на исламот (произлегуваат од ханбелиската правна школа, во рамките на сунитската правна школа), нивното толкување на исламот во голема мера се разликува од традиционалното толкување и практикување на исламот, особено на територијата на Балканот и во Република Македонија. Присуството на симпатизери и следбеници на Балканот и во РМ не може да биде оспорено (го признаваат и официјални лица од исламските заедници на балканските држави), а умерениот карактер на балканскиот ислам продолжува да биде предизвикуван од идеите и постулатите на вахабистичката идеологија (државна идеологија во Кралството Саудиска Арабија), заканувајќи се да ги разлишаат интрамуслиманските односи во овој регион.

Од таа причина, целта на истражувањето е да се истражи односот на вахабизмот и традиционалниот, умерен, ислам кој се практикува на Балканот и во РМ, експанзијата на вахабистичкото движење во регионот и евентуалното загрозување на традиционалниот сунитски ислам (ханефиска правна школа), кој со векови се практикува во РМ. Во таа насока, една од целите е да се истражат корените на ова ново, експанзионистичко по својата природа, движење, да се дефинира вахабизмот како идеолошка матрица и да се дефинираат основните постулати и премиси на движењето.

Посебно тежиште во истражувањето е дадено на ситуацијата во Република Македонија. Истражувањето ќе помогне да се разберат разликите помеѓу идеологијата на вахабизмот и традиционалниот ислам во РМ (неговиот доминантен месхеб, мистицизмот на тарикатите/суфистичките школи во РМ, односно сфаќањето и практикувањето на традиционалниот ислам во РМ).

Кандидатот заклучува дека постојат големи разлики помеѓу идеологијата на вахабизмот и традиционалниот ислам кој се практикува во Република Македонија. Не само што ги имаат своите корени од две различни исламски правни школи, туку и самото практикување на исламот на овие простори, во соживот со останатите религии, култури, обичаи и вредности, влијаело во насока традиционалниот ислам да добие свои специфики кои го прават прилично различен од вахабистичкиот начин на практикување на исламот. Вахабизмот не е исламска правна школа, туку е само правец, односно гранка во рамките на ханбелиската правна школа. Влечејќи ги своите корени од ханбелискиот месхеб, вахабистите инсистираат кон прочистување на исламот и ја потенцираат потребата од враќање кон основите на исламот, онака како што бил практикуван од пророкот Мухамед и неговите современици, селавите. Иако навидум се чини дека врвен приоритет на вахабистичкиот апарат во Саудиска Арабија е обединување на сите муслимани, тоа е дискутабилно со оглед на фактот дека вахабистите се уште не успеваат да ги обединат муслиманите во самото Кралство. Обидувајќи се да го компензираат ослабнатото влијание и авторитет на домашен план, се чини дека сите вахабистички напори се насочени кон експортирање на

вахабизмот и негово зајакнување надвор од границите на Саудиска Арабија, сето тоа под превезот на наводно обединување на муслиманите од целиот свет. Повеќе се чини дека вахабистите се обидуваат политички да ги покорат муслиманите во светски рамки или, пак, поблаго кажано, да ги стават под своја контрола. Крајот на 20 и почетокот на 21 век е период во кој се забележува значително продирање и наметнување на вахабистичката идеологија на просторот на РМ. Толкувањето на исламот од страна на вахабистите се разликува многу од толкувањето на исламот според ханефиската школа која е доминантна кај муслиманите во Република Македонија. Резултатите од истражувањето покажуваат дека постојат големи разлики помеѓу начинот на практикување на исламот од страна на македонските муслимани и начинот на практикување согласно со идеологијата на вахабизмот, односно дека муслиманите во РМ се длабоко приврзани и навикнати на практикување на исламот на начин што го наследиле од нивните татковци и дедовци. Токму поради овие големи разлики, веројатноста дека некој позначителен дел од муслиманското население во РМ би можело да ја прифати и да ја практикува вахабистичката идеологија и верзија на исламот е многу мала. Големата различност на вахабизмот, дополнета со инсистирањето за промена на начинот на практикување на исламот во РМ, создава голема одбивност и отпор кај традиционалните муслимани.

Во делот насловен “Заклучок“, кандидатот сублимирано и концентрирано ги апострофира сите најзначајни научно–теориски и научно–емпириски постулати, премиси, сознанија и заклучоци содржани во текстот на дисертацијата.

На крајот на дисертацијата, кандидатот ја приложува користената литература при нејзиното пишување, како и РЕЧНИК на користени арапски поими со нивен елементарен превод на македонски јазик.

2. Оцена на дисертацијата

Комисијата оформи цврсто и еднодушно мислење и оцена дека прегледаната докторска дисертација од научното поле на социолошките науки со наслов **ИДЕОЛОГИЈАТА НА ВАХАБИЗМОТ И ТРАДИЦИОНАЛНОТО ПРАКТИКУВАЊЕ НА ИСЛАМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, пријавена и изработена од кандидатот **м–р Александар Грижев**, на бележито ниво ги исполнува и ги задоволува потребните/бараните критериуми, стандарди и мерила за квалитет на докторска дисертација од научното поле на социолошките науки.

Во рамките на оваа оцена, генерално констатирајќи, Комисијата формира неподелено мислење дека темата е исклучително релевантна и актуелна општествена тема. Разновидните општествено – научни изучувања и истражувања (филозофски, социолошки, политиколошки. . .) на разните аспекти на исламската религија бездруго дека влегуваат во редот на посуштествените и воедно поатрактивните.

Тоа е така, (и) затоа што исламската религија, со сета своја општествена феноменологија, претставува (општествен) ентитет кој се издигна на врвот на вкупниот јавен интерес, за жал, “(само)лепејќи“ врз себе мислења, ставови и конкретни практични дејствувања (вклучително и политички/дневно–

политички) кои доста често се втемелени и се импрегнирани со незнаење и со несфаќање на оригиналната природа и суштина на исламската религија. Во оваа смисла зборувајќи, мора премногу силно да се истакне исклучително широкиот простор кој ова незнаење го отвора за разните идеологизации на исламот, односно за успешното пласирање и продавање на таквите идеологизации на пазарот на идеолошки/идеолошко–политички конструкции.

На ова незнаење мора да се додаде и фактот што Куранот (заедно со Суната, односно Хадисот), како темелен религиски документ на исламот, значи документ во која е содржана религиската вистина, впрочем исто како и Библијата, има неспорен третман на т. н. “отворена“ книга. Тоа значи книга која има една конкретна конотативна структура, безмалку “идеална“ (идеолошко–религиското искуство тоа скоро безброј пати досега го има демонстрирано и верификувано) за вадење од нејзината целина (“вадење од контекст“) на нејзини пооделни содржини (погодни и потребни за некоја конкретна идеолошка/идеолошко–политичка конструкција), вклучително, многу јасно, и нивно (на тие содржини извадени од контекст) “оригинално“ идеолошко/идеолошко–политичко групирање и обединување, со квалитет на неспорно затворена и заокружена целина и нивно симултано пропагандно апсолутизирање, и како наводен еманат и како наводна иманенција на целата религиска идеја.

Современата идејна и идеолошка/идеолошко–политичка стварност суштествено се карактеризира со специфичен третман на исламот, во која повторно исламот, односно исламската религиска идеја генерално, пооделните исламски теоретски и концепциски размислувања и (про)исламските политики, есенцирани и сублимирани како вахабизам, идејно и идеолошки/идеолошко–политички се проектираат, се претставуваат, се пропагираат и глобално се наметнуваат како темелна опасност за генерално зборувајќи западната цивилизација.

Вахабизмот денес, наместо исламскиот фундаментализам, во текот на 80-тите и 90-тите години од минатиот век, стана глобално антицивилизациско, односно антизападно страшило. А толку малку се знае што навистина е тоа вахабизам, и навистина што е тоа ислам, кои се вредносните темели на исламските фундаментални документи (Куранот, Хадисот, Суната), какви се разновидните релации меѓу исламот како идеја, од една страна, месхевите (и воопшто целиот комплекс на исламското право), од друга страна, и бројните идеологизации на исламската религиска идеја (вклучително и вахабизмот), од трета страна. Тоа незнаење е основата, тоа е безмерно плодното поле на кое се одгледуваат и фантастично добро успеваат разновидните и бројни идеологизации на исламската религиска идеја, и тоа од двете (хантингтоновски) историско–цивилизациски страни: и од страната на исламскиот исток и од страната на христијанско–(римо)католичко–протестантскиот запад.

Ова незнаење е фундаментална карактеристика и на нашата, македонската, историско–цивилизациска и идеолошко–политичка страна, и кај нас доста успешно се пласираат, се разработуваат и се развиваат идеолошките/идеолошко–политичките конструкции и проекции за историско–цивилизациската опасност која во себе ја носела и безмилосно општествено ја дифузирала исламската религија. Исто како што и, од спротивната, (про)исламската,

идеолошка/идеолошко–политичка страна, се конструираат и се проектираат идеолошки матрици и практично–политички модели на манипулација и инструментализација на исламската религиска идеја, а, се разбира, во корист на (про)исламски, односно псевдо “(про)исламски“ (дневно)политички интереси и цели.

И кај нас, од страна на разни идеолошки/идеолошко–политички конструкции, политичко–партиски субјекти и (квази)интелектуални проекции, вахабизмот се користи како волшебна формула за успех во идеолошката/идеолошко–политичката борба, но воедно и како исто таква волшебна формула, со исклучително силни капацитет и потенцијал, за светогледно – филозофско, идејно и теориско дисквалификување.

Премногу е очигледно дека вахабизмот е типична идеолошка конструкција, втемелена и развивана за потребите, интересите и целите на власта на кралскиот дворот на фамилијата Сауд. Вахабизмот, всушност, е силниот идеолошки “квасец“ нужен за остварување на потребното, функционалното и безбедното ниво на кохезија на саудиското општество, се разбира, поставено и интегрирано околу вертикалната темелна оска на власта и моќта на Саудите.

Вахабизмот не е месхеб, саудиски месхеб е ханбелискиот, тоа е месхеб кој поизразито е присутен само во регионот кој ги опфаќа Саудиска Арабија, Оман, Катар и Бахреин, тоа е месхеб кој во рамките на умата е изразито малцински во однос на ханифскиот месхеб, како високо доминантен сунитски месхеб. Целиот проблем, односно псевдо “проблем“ со ханбелискиот месхеб, вахабизмот и целиот комплекс на разновидни и бројни нивни идеологизации, многу јасно дека доаѓа од специфичниот однос на негативен третман на иџтихадот, исто како и, согласно со овој третман на иџтихадот, и потполно консеквентниот третман на таклидот, на кијасот, и воопшто на целиот спектар на можности за (по)современо исламско–правно творење. Тука се содржи (во негативниот однос и третман на иџтихадот) специфичната исламско–религиска ортодоксност, барем како интенција, како цел, како активност, и во крајна линија, како религиско–духовна борба на ханбелискиот месхеб, наспроти, да кажеме, ханифскиот месхеб, кој, пак, има позитивен однос и позитивно го третира иџтихадот.

Вахабизмот, како идеолошка матрица, оној “оригиналниот, изворниот“ вахабизам, оној вахабизам кој бил креиран примарно на фундаментот на тавхидот е всушност вахабизмот на [Muhammad ibn Abd-al-Wahhab](#), кој успешно се договорил со кралскиот дворец за своевидно и специфично идеолошко–политичко и религиско–верско партнерство, при што, се разбира, секоја од двете страни мораше да даде свој сопствен влог нужен за успешно компонирање на нивниот договорот. Овој “изворен“ вахабизам, понатаму, во годините до денес, сосема разбирливо и сосема нормално, очигледно дека служел како основа и како појдовна точка за идеолошко–политички конструкции, конструкции кои крајно непосредно се реферираат на “изворниот“ вахабизам, црпејќи ја, барем како обид, директно од него (од “изворниот“ вахабизам) својата посакувана религиско–верска и општествено–политичка моќ.

Македонските муслимани, “скоро сите“, се сунити ханифати, значи тоа се сунити кои имаат позитивен однос кон иџтихадот, и во тие рамки, на пример, го дозволуваат (и) кијасот како своевидно исламско–правно средство, односно исламско–правен метод во рамките на иџтихадот. Така тие се на позициите би

рекле на еден т. н. контекстуален иџтихад – контекстуален во смисла на иџтихадско земање на предвид и на суштествените општествени карактеристики (состојби, процеси, тенденции) на современото време, како и во смисла на воспоставување на аналошки иџтихадски релации.

Во овој контекст зборувајќи, пријавената докторска дисертација има крајно благородна мисија на социолошко научно–истражувачко ниво примарно да го отвори и да го осветли проблемот на вахабизмот, односно проблемот на сложениот исламско–правен сооднос меѓу ханифскиот и ханбелискиот месхеб. Исто како и првично да го отвори и да го осветли и проблемот на геополитичките, внатрешните дневно–политички и безбедносните инструментализации на вахабизмот (или на вахабизмите) како идеолошка/идеолошко–политичка конструкција.

Комисијата цени дека кандидатот во дисертацијата демонстрира, потврдува и аргументира завидно познавање на поимно–категоријалниот инструментариум (научно–теориски и научно–методолошки) на социолошките науки воопшто и посебно на поимно–категоријалниот инструментариум на конкретната тема на дисертацијата.

3. Предлог до Научниот совет

Врз база на досегашната содржина на овој извештај и посебно врз база на оцената на прегледаната докторска дисертација содржана во извештајот, Комисијата со задоволство му предлага на Научниот совет на ИСППИ при УКИМ да го усвои овој извештај и да ја овласти Комисијата да ја закаже и да ја одржи одбраната на дисертацијата од научното поле социолошки науки со наслов **ИДЕОЛОГИЈАТА НА ВАХАБИЗМОТ И ТРАДИЦИОНАЛНОТО ПРАКТИКУВАЊЕ НА ИСЛАМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, пријавена и изработена од кандидатот **м–р Александар Грижев**.

КОМИСИЈА

1. Проф. д – р Славејко Сасајковски с.р.
2. Проф. д – р Ружица Цацаноска с.р.
3. Проф. д – р Ганка Цветанова с.р.
4. Проф. д – р Стефан Костовски с.р.
5. Проф. д – р Арсе Петрески с.р.

**ПРЕГЛЕД
НА ПРИФАТЕНИ ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА МАГИСТЕРСКИ ТРУДОВИ
ВО ЕКОНОМСКИОТ ИНСТИТУТ**

<i>Ред. бр.</i>	<i>Име на кандидатот</i>	<i>Наслов на темата</i>	<i>Ментор</i>
1.	Наташа Ристиќ	“Регрутацијата и селекцијата на човечките ресурси како фактор на деловниот успех на организациите – студија на случај Move One International”	Д-р Верица Јанеска
2.	Марија Мирковиќ	“Примената на деловната интелигенција во унапредување на работењето на компаниите – со осврт на телекомуникацискиот сектор во Република Македонија”	Д-р Верица Јанеска
3.	Катерина Тулева	“Проширување на малите, средни и големи претпријатија на меѓународниот пазар”	Д-р Климентина Попоска
4.	Надица Авакумовска	“Улогата на банките во борбата за спречување на перење пари и финансирање на тероризам”	Д-р Биљана Ангелова
5.	Марија Пантиќ	“Значењето и улогата на изворите на финансирање врз развојот и конкурентноста на малите и средни претпријатија – состојби и перспективи во Република Македонија”	Д-р Биљана Ангелова
6.	Роберт Османовиќ	“Финансирање на претпријатијата низ фазите на животен циклус”	Д-р Биљана Ангелова
7.	Тања Манасијевиќ	“Менаџирање со оперативниот ризик во банкарското работење”	Д-р Климентина Попоска
8.	Невена Веселиновска	“Мотивацијата на вработените во насока на зголемување на успешното работење на компаниите – студија на случај – Офис Плус “	Д-р Климентина Попоска
9.	Стефан Манчевски	“Анализа на финансиските извештаи во контекст на деловното одлучување – студија на случај“	Д-р Биљана Ангелова
10.	Александар Смиљковски	“Меѓународните маркетинг стратегии и создавање конкурентска предност на компаниите на глобалниот пазар “	Д-р Татјана Петковска-Мирчевска
11.	Мирјана Глигорова	“Значењето на сопствените марки во малопродажбата за зголемување на лојалноста на потрошувачите на пазарот “	Д-р Татјана Петковска-Мирчевска

12.	Јане Николовски	“Применливи менаџмент практики во осигурувањето“	Д-р Васил Поповски
13.	Ивана Петрушевска	“Практики на регрутација и селекција на човечки ресурси во мултинационалните компании во Република Македонија “	Д-р Васил Поповски
14.	Татјана Ацковска	“Состојби и перспективи на градежништвото во глобалната економија, со осврт на македонскиот градежен сектор“	Д-р Силвана Мојсовска

**ПРЕГЛЕД
НА ПРИФАТЕНИ ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА
ДОКТОРСКИ ДИСЕРТАЦИИ НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО
СКОПЈЕ
на ВСЕДНИЦА одржанана 26.03.2014 година**

ТРЕТ ЦИКЛУС СТУДИИ

Ред. бр.	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ТЕМА	МЕНТОР
1.	м-р Лимко Бејзароски	Миграциите во Кичевско-бродскиот регион од 1912 до 1958 година – причини и последици The Migrations in the Region of Kichevo and Brod between 1912 and 1958: The Reasons and the Consequences	проф. д-р Виолета Ачкоска

**ПРЕГЛЕД
НА ПРИЈАВЕНИ ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА
МАГИСТЕРСКИ ТРУД НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ
на ВСЕДНИЦА одржанана 26.03.2014 година**

Ред. бр.	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ТЕМА	МЕНТОР
1.	Марија Рабациска	Брегалничката област во X и XI век	проф. д-р Александар Атанасовски
2.	Марија Трипуноска	Креирање на инклузивната култура во ООУ „Димо Хаџи Димов“ - Скопје	проф. д-р Зора Јачова
3.	Мери Нолчева	Стрес, начини на справување и поддршка на родители на деца со аутистичен спектар на нарушувања	проф. д-р Владимир Трајковски
4.	Соња Миленковска	Прагматичките теории во интерпретацијата на директните и индиректните говорни чинови во македонскиот јазик: примена врз примери од драмскиот дискурс	проф. д-р Ана Димишковска
5.	Никола Кискоски	Процесот на планирање и спроведување на специјалните операции во функција на осигурување на безбедноста на Република Македонија	проф. д-р Оливер Бакрески
6.	Данче Сиљаноска	Примена на медитативната вештина во справувањето со стресот	доц. д-р Иван Трајков
7.	Емилија Раткова	Организациска поставеност на центрите за социјална работа во Република Македонија и нивна функционалност	проф. д-р Трајан Гоцевски
8.	Елена Андоновска	Менаџмент на наградување и мотивација на вработените во организациите	проф. д-р Јован Пејковски
9.	Владо Крстовски	Придонесот на социјалните иновации и социјалното експериментирање кон социјалната политика и социјалната благосостојба на лицата со попреченост	проф. д-р Маја Геровска Митев
10.	Миланка Несторовска	Лидерството и менаџирањето на човечките ресурси во основното воспитание и образование	проф. д-р Анета Баракоска
11.	Јасмина Трамбуrowa-Михајловска	Улогата на контролата во градењето на интегритетот на вработените во полицијата	проф. д-р Јован Пејковски
12.	Елена Колевска	Кадровското екипирање и мерките за безбедност и здравје при работа	проф. д-р Јован Пејковски
13.	Билјана Ѓорѓиева	Функцијата и значењето на задолжителните	проф. д-р Анета

		обуки на вработените во производните организации	Баракоска
14.	Маја Миноска-Павловска	Менаџирањето на националните музеи во Република Македонија во процесот на трансформација од традиционални во одржливи организации	проф. д-р Зоран Велковски
15.	Вера Костова	Менаџирањето на климата и културата како фактор на ефикасност во детските градинки	проф. д-р Лена Дамовска
16.	Еркан Челик	Механизмите на ОБСЕ за превенција на конфликти од аспект на полициското работење во заедницата во Македонија OSCE Conflict Prevention Mechanism from Community Policing Perspective in Macedonia	проф. д-р Лидија Георгиева
17.	Билјана Филипоска	Улогата на училиштето во превенирање и сузбивање на насилното и агресивно однесување кај учениците	доц. д-р Татјана Стојаноска-Иванова
18.	Катерина Лефкоска	Улогата на проектниот менаџмент во средните училишта	проф. д-р Трајан Гоцевски
19.	Клаудија Мановска	Рано изучување на англискиот јазик преку метод на игра	проф. д-р Лена Дамовска
20.	Владимир Алексовски	Изборот и следењето на човечкиот потенцијал во училиштата со ученици од ранливи социјални средини	проф. д-р Трајан Гоцевски
21.	Билјана Шуперлиска	Улогата на човечките ресурси како деловен партнер во организациите	проф. д-р Јован Пејковски
22.	Ана Цветановска	Вработеноста и менаџментот на човечки ресурси во услови на намалена економска активност	проф. д-р Јован Пејковски

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ПО
ГРУПА ПРЕДМЕТИ ОД НАУЧНАТА ОБЛАСТ ОРАЛНА ХИРУРГИЈА НА
СТОМАТОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на конкурсот за избор на наставник во сите наставно-научни звања по група предмети од научната област орална хирургија, распишан од деканот на Стоматолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и објавен во дневниот весник „Вечер“ од 20.2.2014 година, Наставно- Научниот совет, на својата 15. редовна седница одржана на 27.3.2014 година, донесе одлука за формирање на Рецензентска комисија по конкурсот во состав: проф. д-р Борис Величковски, проф. д-р Александар Грчев, проф. д-р Владимир Поповски, проф. д-р Даница Поповиќ Монева и проф. д-р Оливер Димитровски. На конкурсот за избор на наставник во сите наставно-научни звања по група предмети од научната област орална хирургија се јави еден кандидат, доц. д-р Марија Пеева Петреска.

По разгледувањето на приложената документација, Комисијата го донесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

Д-р Марија Пеева Петреска, вработена на Стоматолошкиот факултет при Универзитетот "Св. Кирил и Методиј" и Клиниката за орална хирургија при ЈЗУ Универзитетски стоматолошки клинички центар "Св. Пантелејмон " во Скопје, е родена на 4.1.1965 година во Скопје.

Универзитетско образование:

Доктор-стоматолог: Универзитет "Св. Кирил и Методиј" во Скопје, Стоматолошки факултет, дипломирала со највисок просечен успех 9,54 во генерацијата 1987/88 година.

Магистер на стоматолошки науки од областа на оралната хирургија: Универзитет "Св. Кирил и Методиј", Стоматолошки факултет-Скопје, со магистерскиот труд "Проценка на хемодинамските и електрокардиографските параметри кај пациенти со кардиоваскуларни заболувања во тек на оралнохируршки интервенции"-март 2002.

Доктор на стоматолошки науки: Универзитет "Св. Кирил и Методиј", Стоматолошки факултет-Скопје, со докторската дисертација "Влијанието на плазма богата со тромбоцити на коскената регенерација на хумани дефекти во виличните коски", 2007 година.

Работно искуство: Во периодот по дипломирањето од 1988 до 1990 година волонтерски работела на Одделот за орална и максилофацијална хирургија во Воената болница во Скопје и на Стоматолошките клиники. Првото вработување го остварила во 1990 како стипендист на СИЗ-от за наука, на Клиниката за орална хирургија при ООЗТ Стоматолошки клиники. Специјализацијата од областа на оралната хирургија ја завршила во 1996 година. Во звањето помлад асистент на

Катедрата за орална хирургија била избрана во 1993 година, а реизбрана била во 1996 година. Во 2002 година е избрана во звањето асистент на истата Катедра, а реизбрана е во 2005. Во 2008 година е избрана во звањето насловен доцент а во 2011 година во звањето доцент по предметот орална хирургија на истата Катедра.

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Од 1993 година преку изведување на практични вежби по орална хирургија активно работи на едукација на студентите по стоматологија, додека од 2007 година изведува и дел од теоретската настава според наставната програма на Факултетот.

Теоретска настава: До 30% од наставата за студентите по стоматологија-Орална и максилофацијална хирургија I (1+3) 2007-2010; до 50 % од наставата 2011/2013; орална и максилофацијална хирургија II (3+4) 2007-2010, до 50 % од наставата 2010/2013; анестезиологија со реанимација (1+1), 2006/2007; имплантологија за студенти по дентална медицина (1+1), 2011/2014; дентална имплантологија за стручни забни техничари и стручни стоматолошки сестри (1+1) 2011-2014; анатомија за стручни стоматолошки сестри (3+4), 2011/2012; орална хирургија и стерилизација на инструменти I за CCC (1+1), 2013; Теоретска настава за II циклус студии (10 часа), 2012/2013 година.

Практична настава: I циклус студии на студенти по стоматологија, орална хирургија-претклиника (2+3) 1993-2003; орална хирургија клиника (2+3) 1993/2003; орална и максилофацијална хирургија I (1+3), 2003-2010; 2010/2013, орална и максилофацијална хирургија II (3+4), 2003-2010; орална хирургија, 2013/2014; анестезиологија со реанимација (1+1), 2006/2007; имплантологија за студенти по стоматологија (1+1), 2011/2013; дентална имплантологија за стручни забни техничари и стручни стоматолошки сестри (1+1), 2011-2014; анатомија за стручни стоматолошки сестри (3+4), 2011/2012; орална хирургија и стерилизација на инструменти I за CCC (1+1), 2013.

Активно учествува во наставата и преку консултација со студентите по сите предмети по кои ја изведува практичната и теоретската настава и обезбедува пакет материјали за совладување на материјалот. Позитивно е оценета при евалуацијата спроведена според анкетата меѓу студентите на Факултетот.

Како член на координативното тело за имплементација на кредит-трансфер системот на Стоматолошкиот факултет во Скопје, учествувала во изготвувањето на програмата за ЕКТС и е автор на дел од испитните прашања на Катедрата за орална хирургија (2003-2007). Во периодот 2006-2011 година била член на редакцискиот одбор на “Стоматолошката ревија”, информативно стручно списание на Стоматолошкиот факултет при УКИМ, во кое има издадено самостојни тематски трудови и била постојан автор на хронолошкиот дел и делот од светската литература.

СТРУЧНО-НАУЧНА ДЕЈНОСТ

Своите стручни и научни интереси, кандидатката ги насочила кон современите техники на водена коскена и мекоткивна регенерација и ткивниот инжинеринг во областа на стоматологијата и имплантологијата.

До изборот во звањето насловен доцент по група предмети, таа се јавува како **автор на две стручно-научни монографии** објавени во 2008 година: Пеева-Петреска М., “Коскени супституенти и биолошки медијатори за аугментација на

денто-алвеоларниот скелет”; Пеева-Петреска М., Велеска-Стевковска Д., “Дентален менаџмент при орално-хируршки интервенции кај пациенти со кардиоваскуларни заболувања”

Коавтор е во стручно-научните книги: "Современи дострели" - Стоматолошки факултет-Скопје 2009; "Дијагностички и тераписки протоколи" Скопје, 2010. Активно учествувала во **подготовката на Националната стратегија за развој на стоматологијата** во Р. Македонија, за делот орална хирургија: „Стратешки план за развој на стоматологијата во периодот од 2011-2021 година, Стоматолошка комора на Македонија, Скопје, 2010.

Автор или коавтор е на стручно-научни трудови објавени во домашни и странски списанија или презентирани на домашни и интернационални стручни манифестации и конгреси. Како поканет предавач на симпозиуми за континуирана едукација, зема активно учество во бројни едукативни програми организирани од различни факултети и здруженија. Од 2006 година е назначена за лиценциран едукатор од областа на имплантологијата за Македонија од фирмата Dentsply-Friadent, при што во периодот 2006-2014 година, реализира бројни теоретски и практични програми со национално или меѓународно учество, дел организирани од Стоматолошкиот факултет при УКИМ, и акредитирани од Стоматолошката комора на Македонија.

Била ментор на девет студентски теми по орална хирургија, од кои четири се наградени. На 2. 16. 17. и 19. Меѓународен научен конгрес на студентите по стоматологија, под нејзино менторство, освоени се први награди за најдобро изработени теми. Освен како ментор на студентски теми на овие конгреси, учествувала и со пленарни предавања од актуелната проблематика во доменот на оралната хирургија и имплантологија.

Доделени и се бројни награди и признанија (прилог анекс 2).

Студиски престои:

октомври- ноември 2002– еден месец студиски престој - EUROMED CLINIC – Furth, Germany

февруари-март 2005 –Department of Oral and Maxillofacial Surgery, „EMORY UNIVERSITY,, Atlanta, USA

мај 2006–Универзитетски клинички центар во Љубљана, Словенија

Учествува на бројни едукативни програми и програми за обука, како и конгреси:

- 2002 XIVE® Frialit® – 2 Implant System– International Continuing Education Program: Bone Quality and Quantity – a success factor? Mannheim, Germany,
- 2002 Imtec Sendax Mini dental Implant System – USA,
- 2004 – тренинг програм Ankylos® Implant System, Concept, Handling and Indication Hanau-Wolfgang, Germany
- 2006 Ankylos - Multi Indicative Conference, Skopje, Macedonia, March Ankylos
- 2006, Евидентен успех при хируршки процедури, Skopje, Macedonia
- 2006 Ankylos - Multi Indicative – Vienna
- 2007 Ankylos - Prosthetics – Skopje, Macedonia,
- октомври 2007 – учество на 16-тиот научен собир на Европската асоцијација за осеоинтеграција- EAO, Barcelona, Spain
- ноември 2007 - 9th ZMOKS Educational meeting - „Implantology in the daily practice", Ljubljana, Slovenia,

- 2007 Ankylos® - 20th Anniversary Satellite Symposium- Future innovations based on long-term success – Barselona
- 2007 Geistlich-Biomaterials – „From extraction to implant placement. Timing and decision in esthetic implant therapy,, – 16th Scientific meeting EAO Barcelona, Spain
- 2008 Tomas pins- Mini screws as absolute anchorage in orthodontics, Skopje
- 2008- 17. Научен собир на ЕАО - Warsaw, Poland
- 2008 – Ankylos систем –план, припрема и процедури на имплантирање, Скопје
- 2009 – 18. Научен собир на ЕАО, Monaco, France
- 2011 – 19. Научен собир на ЕАО, Glasgow, UK
- 2012 – 5th Sofia dental Meeting, Sofia Bulgaria
- 2012 – едукатор е на работилницата: Различни аугментативни техники со автологни коскени графтови и супституенти во третманот на атрофиран алвеоларен гребен, 6. Македонски стоматолошки конгрес со интернационално учество, Охрид
- 2013 – едукатор е на работилницата: Тунел-техника за решавање на мултипни гингивални рецесии, Dental meeting, МСД

Дејности од поширок интерес:

Во 2006 година го положила испитот од областа на здравствениот менаџмент, на кој му претходела стручна обука од шест недели, како дел од проектот на Медицинскиот факултет во Скопје и Владата на Република Македонија.

Од 2006 до 2009 година ја извршуваше функцијата раководител на Клиниката за орална хирургија.

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Врз основа на нејзината потесна професионална определба и интерес кон аугментативните постапки со различни графт-материјали кои се во употреба во оралната хирургија и имплантологија, таа нив почнува да ги користи уште во деведесетите години. Во 2007 година, д-р Пеева за првпат во Македонија ја воведува методата на подготовка и изолација на тромбоцитно богата плазма од автологна крв, за локална апликација во виличните коски.

Од 2009 година, како претседател на Здружението на специјалисти по орална хирургија на Македонија при МСД, ја спроведува организацијата и реализацијата на стручно-научниот дел на Здружението. Во 2013 година, доверен и е втор мандат на истата функција.

Активно учествувала во презентацијата на Стоматолошкиот факултет на "Денови на образование" во организација на УКИМ, во 2005, 2006 и 2007 година. Координатор е на соработката помеѓу Универзитетот "Св. Кирил и Методиј"-Стоматолошки факултет во Скопје и Emory University, Atlanta USA; Стоматолошкиот факултет во Загреб, Хрватска; стоматолошките факултети во Пловдив и Софија, Република Бугарија и со Клиничкиот центар во Љубљана, Словенија. Во списанието "Стоматолошка ревија" учествуваше како член на Редакцискиот одбор, а рецензент е во меѓународното научно списание International Journal of dental science and medicine–Acta stomatologica Croatia и во Македонски стоматолошки преглед. Во 2010/2011 година учествувала во изработката на програмите за специјализација по предметот орална хирургија и изготвување на програмата за супспецијализација по имплантологија, изготвување на програмата за втор циклус студии и докторските студии по предметот орална хирургија. Од 2013 година член е на колегиумот за II циклус

студии на Стоматолошкиот факултет при УКИМ. Професионално членува во Македонското стоматолошко друштво и постојан член е на Европската асоцијација за осеоинтеграција – ЕАО од 2008 година.

Резултатите поврзани со наставната и научноистражувачката дејност, како и другите нејзини активности, објавени се во Билтенот на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” број 615, 677, 713, 763, 816, 892, 914, 930, 945, 990, 998, 1010, 1052, 1054 и 1071.

За тековниот конкурс ги пријави следните трудови:

1. Апостолова Г., Величковски Б., **Пеева М.**, Велеска-Стевковска Д., Костадинова М., „Фактори кои предизвикуваат глукозни промени кај пациенти со регулиран дијабет во тек на оралнохируршка интервенција”, Македонски стоматолошки преглед 2010, (3-4):212-219. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година.
2. Veleska-Stevkovska D., **Peeva Petreska M.**, Evrosimovska B., Apostolova G. "Potential clinical applications od dental stem cells" 16th Congress of the BaSS 2011 april, Abs book 110, Bucharest, Romania. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014.
3. Е.Јанев, **М. Пеева** "Хеморагија во стоматологијата" - Научен симпозиум на специјалистите по орална хирургија и општите стоматолози со меѓународно учество, Скопје, октомври 2011 (пленарно предавање). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054 од 2013 година.
4. Евросимовска Б, **Пеева М.** "Превенција и згрижување на периоперативните и постоперативните оралнохируршки интервенции", Научен симпозиум на специјалистите по орална хирургија и општите стоматолози со меѓународно учество, Скопје, октомври 2011 (пленарно предавање). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година.
5. **Пеева М. Апостолска С.** Асоцијација меѓу хронична дентална инфекција и акутен миокарден инфаркт. Стоматолошки информатор год. II, бр. 3, декември 2012. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054 од 2013 година.
6. **Пеева-Петреска М.**, Велеска-Стевковска Д., Јанев Е., Писевска Н., Крстиновски Г., Спасов Д. (2012) “Коскени графт материјали и клинички можности” (усна презентација), 6. Конгрес со меѓународно учество на Македонското стоматолошко друштво, Охрид, Книга на апстракти, pp:130-131. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054 од 2013 година.
7. Д.Јосифов, **М.Пеева**, Е.Јанев, Б.Џафери, З.Шушек. "Парестезија предизвикана од вилична циста" (постер презентација) - 6-ти Конгрес со меѓународно учество на Македонското стоматолошко друштво, 2012 Охрид, Книга на апстракти 274-275. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054 од 2013 година
8. Јанев Е., **Пеева М.**, Бизевски Д., Марковски Н., Јосифов Д. "Комбинирана протетска реставрација подржана од еднофазни дентални импланти при тотална анодонција во мандибула "(усна презентација), 6. Конгрес со меѓународно учество на Македонското стоматолошко друштво, Охрид 2012, Книга на апстракти 136-137. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054 од 2013 година
9. Велеска- Стевковска Д., **Пеева-Петреска М.**, Апостолова Г., Алексова П., “Цитокински профил и периимплантна течност,, (постер презентација), 6-ти Конгрес со меѓународно учество на МСД, Охрид 2012. Книга на Абстракти 298-299. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година
10. **Пеева М.**, Венинов Т., Џипунова Б., Јосифов Д., Крстиновски Г. "Тераписки алтернативи при геминација на максиларни молари – приказ на случај

" (постер-презентација), 6. Конгрес со меѓународно учество на МСД, Охрид 2012. Книга на апстракти 268-269.

Во овој труд авторите посочуваат една од тераписките можности на геминацијата, кога таа е причина за задоцнето никнење на забите. По претходна консултација и заедничка стручна анализа со ортодонт, направена е хируршка сепарација на коронарните и коренските делови на геминираните заби и екстракција на еден од нив. На тој начин се создаваат услови за непречен раст на еден од геминираните заби, кој потоа со ортодонтска терапија се доведува во функција на оклузија за краток временски период. Трудот има стручен и апликативен карактер.

11. Veleska-Stevkovska D., **Peeva-Petreska M.** „Potential applications of dental stem cells” Romanian Journal of Oral Rehabilitation, 3(1):12-18, 2011.

Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година.

12. **Пеева М.** Мултидисциплинарен пристап во третманот на хиподонција кај адолесцентни пациенти. Поканет предавач на II интернационален конгрес на Македонското ортодонтско здружение Скопје, мај 2012.

Авторката во овој труд, преку богата и илустрирана презентација на клинички случаи каде што недостасуваат латералите ицизиви, го опишува и покажува мултидисциплинарниот пристап во терапијата со денални импланти, при што се потенцирани критичните моменти во терапијата за задоволување на естетските и функционалните побарувања. Се работи за случаи каде што е спроведено комплексно лечење, со одредена долготрајност на спроведената терапија (ортодонтска и хируршка) која бара ислучително добра комуникација помеѓу пациентите и неговите родители или членовите на потесното семејство.

Трудот има стручна и апликативна вредност.

13. Veleska-Stevkovska D., **Peeva-Petreska M.**, Evrosimovska B., Apostolova G., Veleski D. (2011) “Potential clinical applications of dental stem cells” Clinical Reviews and Opinions, Academic Journals, 3(6):57-61 (IF=9.72). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година.

14. Veljanovski D. Velickovski B., Livrinik S., Spirov V., Popovska Gjorovska M., Stevkovska Cvetkovska E., **Peeva Petreska M.**, Pivkova A. Oral mucositis in hematopoietic stem cells transplantation regimen and local cryotherapy, (oral presentation), 5th Sofia Dental Meeting, Sofia ,Bulgaria 2012.

Во трудот, авторите ги прикажуваат резултатите добиени при третман на оралните манифестации односно мукозитот, како нус појава по трансплантација на стем-клетките, со локална криотерапија. Од вкупно 27 пациенти со мултипла миелома, кои развиле орален мукозитис по HSCT- хемотерапија, 14 пациенти се третирани со криотерапија. Авторите заклучуваат дека посочената тераписка алтернатива сигнификантно ја подобрува клиничката манифестација на оралниот мукозитис.

Трудот има стручен и апликативен карактер.

15. **М. Peeva-Petreska**, D. Veleska- Stevkovska, B. Džipunova, M. Pavlevska, S. Apostolska (2013) „Treatment option with dental implants for replacing missing lateral incisors in patients with hypodontia” Wulfenia Journal, Vol. 20, No.2, , pp:61-82 (IF= 0.26). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година.

16. Велеска-Стевковска Д., **Пеева-Петреска М**, Величковски Б, Апостолова Г, Накова М, Петровска М, Ѓоргоски И. „Линкови помеѓу микробиолошкиот статус

и цитокинскиот профил на периимплантните ткива” Стоматолошки информатор, (2013) Vol. III, No 2, pp: 24-34.

Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година

17. Veleska-Stevkovska D., **Peeva-Petreska M.**, Velickovski B., Apostolova G, Petrovska M, Gorgoski I. „Assesment of microbial load and cytokine profile of periimplant tissues” (пленарно предавање) на „6-ti Medzunarodni kongres novih tehnologija u stomatologiji” Sarajevo, BiH, Oktobar 2013.

Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година

18. **Peeva-Petreska M.**, D. Veleska -Stevkovska, B. Džipunova, M. Pavlevska, S. Apostolska, (2013), „Therapeutical approach with dental implants in hypodontia” Med J (Krag); 47(3):147-153 (IF=0.2). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година.

19. Veleska-Stevkovska D, **Peeva-Petreska M**, Apostolova G, Aleksova P. (2013) „Effects of microbial load on periimplant immunology status” (усна презентација). 18th Congress of the Balkan Stomatological Society, Skopje, Book of Abstracts, pp: 251. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година.

20. Veljanovski D. Velickovski B., Spirov V., **Peeva Petreska M.** Livrinik S. Biposphonate associated osteonecrosis of mandibula in patient with myltiple myeloma, a case report. (poster prezentacija). 18-th Congress of the Balcan Stomatological Society BASS, Skopje 2013.

Авторите во овој труд прикажуваат случај на пациент со мултипна миелома кај кого поради повеќегодишната интравенска терапија со бифосфонати, по екстракција на молар во долната вилица се развива остеонекроза. Овој проблем се актуелизира бидејќи пациентите подложени на овој вид терапија се чести во стоматолошката ординација, што бара сериозен пристап во планирањето и подготовката за оралнохируршка интервенција.

Трудот има стручен и апикативен карактер.

21. **Пеева М.** Конгенитален недостаток на заби и дентални импланти, поканет предавач на Симпозиум со меѓународно учество: Современа стоматологија, предизвици и решенија. Куманово, мај 2013 (пленарно предавање).

Авторката ги прикажува сопствените клинички искуства во третманот на хиподонцијата со постава на дентални импланти, при што ги потенцира хируршките специфичности при изведување на аугментативните постапки за локално подобрување на анатомските услови во имплантната регија. Изборот на адекватна техника на имплантирање зависи пред се, од степенот на атрофија на алвеоларниот гребен и од регијата во која се работи, односно дали станува збор за естетска или бочна регија. Трудот има стручен и апликативен карактер.

22. **Пеева Петреска М.**, Д. Велеска Стевковска, Б. Величковски, С. Пешевска, Г. Ковачевска „Дентална имплантологија”, Стоматолошки факултет, Универзитет "Св.Кирил и Методиј", Скопје, 2013. Учебникот е рецензиран во Билтен бр.1052 од 2013.

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: **Марија Ангел Пеева Петреска**

(име, татково име и презиме)

Институција: **Стоматолошки факултет-Скопје**

(назив на факултетот/институтот)

Научна област: **орална хирургија**

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЛНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
		2011/14
	Настава I циклус студии: 2007/2011, орална и максилофацијална хирургија I (1+3) до 30% од наставата	0.8
	Настава I циклус студии: 2007/2011, орална и максилофацијална хирургија II (3+4) до 30% од наставата	2.4
	Настава I циклус студии: анестезиологија со реанимација (1+1) 2006/2007	0.36
	Настава I циклус студии: 2011/2014 зимски сем., орална и максилофацијална хирургија I (1+3) до 30% од наставата	0.6
	Настава I циклус студии: 2011/2014 зимски сем., орална и максилофацијална хирургија II (3+4) до 30% од наставата	1.62
	Настава I циклус студии: имплантологија за студенти по стоматологија /дентална медицина (1+1) 2011/2013	1.8
	Настава I циклус студии: дентална имплантологија за стручни забни техничари (1+1) * 8 часа IV сем. 2011-2014 зимски сем.	2.0
	Настава I циклус студии: имплантологија за стручни стоматолошки сестри (1+1) 2011-2014 зимски сем.;	2.4
	Настава I циклус студии: анатомија за стручни стоматолошки сестри (3+4) 2011/2012; 100% од наставата	1.8
	Настава I циклус студии: орална хирургија и стерилизација на инструменти I за ССС (1+1)(2012-2013) до 30% од наставата;	0.2
	Настава од II циклус студии: современи терапевски концепти во оралната хирургија – 10 часа 2012/2013 година.	0.5
	Вежби I циклус студии: орална хирургија претклиника (2+3) 1993- 2003 (0.03*15*3*11)	29.7
	Вежби I циклус студии: орална хирургија–клиника (2+3) 1993/2003 (0.03*15*3*11)	29.7
	Вежби I циклус студии: орална и максилофацијална хирургија I VII сем. (1+3) 2003-2011; 2011/2013	10.8 4.05
	Вежби I циклус студии: орална и максилофацијална хирургија II VIII сем (3+4) 2003-2011; 2011/2013;	14.4 5.4

	Вежби I циклус студии: анестезиологија со реанимација (1+1) 2007;	0.45	
	Вежби I циклус студии: имплантологија за студенти по дентална медицина (1+1) 2011/2013;	1.35	
	Вежби I циклус студии: дентална имплантологија за стручни забни техничари и стручни стоматолошки сестри (1+1) 2011-2014 зимски сем.;	2.7	
	Вежби I циклус студии: анатомија за стручни стоматолошки сестри (3+4) 2011/2012;	1.8	
	Консултации со студенти: (1993-2011, 2011-2014) 0.002*100 ст *	7.2	1.6
	Одржување на менторска настава за здравствена клиничка практика: (2008-2011, 2011-2014) 0.06*15*3	8.1	10.8
	Ментор и едукатор на здравствена едукација: (2008-2011; 2011-2014) – 12 специјализанти по орална хирургија	16	12
	Пакет материјали за одреден предмет: орална и максилофацијална хирургија I; орална и максилофацијална хирургија II; анестезиологија со реанимација; анатомија; имплантологија за доктори по дентална медицина, дентална имплантологија за стручни забни техничари и ССС; современи концепти во оралната хирургија –II циклус студии	8	
	Подготовка на нов предмет, предавања: OMX I; OMX II; анестезиологија со реанимација; анатомија за ССС; имплантологија за студенти по дентална медицина, дентална имплантологија за стручни забни техничари и ССС, орална хирургија -II циклус студии	8	
	Консултации со студенти: (1993-2011, 2011-2014)	3.6	0.8
	Позитивно рецензиран универзитетски учебник: Пеева Петреска М., Д. Велеска Стевковска, Б. Величковски, С. Пешевска, Г. Ковачевска „Дентална имплантологија”, Стоматолошки факултет, Универзитет "Св.Кирил и Методиј", Скопје, 2013. Учебникот е рецензиран во Билтен бр.1052 од 2013.	8	
	Интерна скрипта од предавања: Пеева Петреска М., Имплантологија за студенти по дентална медицина, 2012.	4	
	Настава во летни школи и работилници (раководител-10, учесник- 2) : -Базични принципи во оралната имплантологија. ПроМедика-едукативен центар, јуни 2009; Основни хируршки принципи во оралната имплантологија и хируршко-протетски курс, ПроМедика едукативен центар, Скопје, јуни 2010; Современи техники во оралната имплантологија и хируршко-протетски курс, ПроМедика едукативен центар, Скопје, март 2011; Основни хируршки принципи во оралната имплантологија и хируршко протетски курс ПроМедика едукативен центар, Скопје, јуни 2010; Основни хируршки принципи во оралната имплантологија,	13.5	10.5

	ПроМедика едукативен центар, март 2011; Современи техники во оралната имплантологија и хируршко-протетски курс, ПроМедика едукативен центар, Скопје, окт. 2012; Базични принципи на флап дизајн и техники на сутурирање во оралната хирургија, Dental Meeting, Скопје 2013 ; Ankylos implant system- базични хируршки принципи и протоколи во имплантологијата –ЗСОХМ при МСД, сеп. 2013; Прв симпозиум за матични клетки и регенеративна медицина со интернационално учество- Медицински факултет - Скопје и Национална фондација за трансплантација, Скопје 2011, (учесник); Различни аугментативни техники со автологни коскени графтови и коскени супституенти во третманот на атрофиран алвеоларен гребен, VI конгрес на стоматолозите на Македонија со меѓународно учество, Охрид, 2012 (учесник); Тунел -графтинг техника во третманот на мултипна гингивална рецесија, Dental Meeting Скопје април 2013 (учесник);	
	Научно-популарна статија во стручно-методско списание: (6) Пеева М. Апостолова Г. Хронолошки дел. Унив „Св. Кирил и Методиј“ Стоматолошки факултет, Стоматолошка ревија 2006,1(1) 19-21	1
	Пеева М., Апостолова Г, Хронолошки дел Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет, Стоматолошка ревија 2007 2(2) 18-21	1
	Пеева М. Апостолова Г. Хронолошки дел, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет, Стоматолошка ревија 2007 3 (2) 17-20	1
	Пеева М. Апостолова Г. Од светската литература, Стоматолошка ревија, год III бр.5 2008, 16-19	1
	Пеева М. Апостолова Г. Од светската литература, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет, Стоматолошка ревија 4 (5) 18-21, 2009	1
	Пеева М. Апостолова Г. Од светската литература., Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет, Стоматолошка ревија 5 (6) 18-21, 2010	1
	<i>Вкупно поени до изборот во звањето доцент</i>	143.01
	<i>Вкупно поени по изборот во звањето доцент</i>	89.92
	Вкупно	232.93

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	поени
1.	Одбранета докторска теза: "Влијанието на плазма богата со тромбоцити на коскената регенерација на хумани дефекти во виличните коски,, Стоматолошки факултет, Универзитет „Св	

	Кирил и Методиј,, - Скопје, 2007 година. Трудот е рецензиран во Билтенот на Унив. "Св.Кирил и Методиј " бр. 930 од 2007.	
2.	Одбранета магистерска теза: "Проценка на хемодинамските и електрокардиографските промени кај пациенти со кардиоваскуларни заболувања во тек на оралнохируршки интервенции" . Стоматолошки факултет, Универзитет " Св Кирил и Методиј". Скопје, 2002. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот "Св.Кирил и Методиј " бр. 826 од 2003.	
3.	Монографија: Пеева-Петреска М. , Коскени супституенти и биолошки медијатори за аугментација на дентоалвеоларниот скелет,, - СР Каталогизација -Национална и Универзитетска библиотека „Св.Климент Охридски,, - 616.314-089.843/.844, ISBN 978-9989-2128-2-6, БПТ Принт, 97 стр, Скопје 2008. Трудот е рецензиран во Билтенот бр. 945 од 2008 година.	8
4.	Монографија: Пеева-Петреска М. Велеска-Стефковска Д. Дентален менаџмент при оралнохируршки интервенции кај пациенти со кардиоваскуларни заболувања. СР Каталогизација во публикација -Национална и универзитетска библиотека „Св.Климент Охридски,, -Скопје ISBN 616.31-089;616.1 (035), БПТ Принт, 128 стр., Скопје, 2008. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот "Св.Кирил и Методиј " бр. 945 од 2008 година.	7.2
	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание:	
5.	Пеева М. Коскени супституенти и биоматеријали за регенерација на виличните коски. Макед. стом. преглед бр.1 година XXX:158-164, 2006. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот "Св. Кирил и Методиј " бр. 945.	4
6.	Јанев Ј, Пеева М. Примена на ласерот во оралната хирургија - Макед. Стоматол Преглед 1996, 20(1-4) 71-6. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот "Св. Кирил и Методиј " бр. 945.	3.6
7.	Јанев Ј., Пеева М. , Грнчаровски А., Јанев Е., Ристевски Д. Клиничка презентација на хидроксиапатитот (алгипоре) за реставрација на коските. Макед. стомат. преглед 1997, 21(3-4) 101-7 – 5. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 763 од 2000.	2.4
8.	Јанкуловска М, Павлевска М, Апостолска С, Пеева М. Насоки и техники во менаџирањето во детската стоматологија, Макед. Стомат. Преглед, год. XXXIII, број 1-2, 41- 48. Трудот е рецензиран во Билтен бр.987 од 2010 година.	2.4
9.	Велеска –Стефковска Д., Пеева М. , Апостолска С. Клинички апликации на денталните стем клетки. Макед. Стомат. Преглед, год. XXXIV, број 1-2 , 2011. (Рецензиран во Билтен бр. 1010).	3.2

10.	Велеска–Стевковска Д., Пеева М. , Танушевски К., Терзиева О. Стрес редуциона техника (пранајама дишење) при оралнохируршки интервенции. Макед. Стомат. Преглед, год. XXXIV (2) , 2011. Рецензиран во Билтен бр. 1010 од 2011 г.	2.4
11.	Пеева М. Плазма богата со тромбоцити (PRP) и нејзина примена во стоматологијата. Унив. „Св. Кирил и Методиј,, Стоматолошки факултет, Стоматолошка ревија 2007 3 (2):22-25 (Рецензиран во Билтен бр. 945).	4
12.	Пеева М. , Велеска Д. "Периимплантни инфекции." - Дијагностички и тераписки протоколи- Стоматолошка комора на Македонија, Скопје, октомври, 2010 година. Електронско издание на веб-страната http://www.zsoh.mk/ (рецензиран во Билтен бр. 1010 од 2011 г.).	3.6
13.	Пеева М. , Велеска Д. "Антибиотска профилакса при оралнохируршки интервенции"-Дијагностички и тераписки протоколи, Стоматолошка комора на Македонија, Скопје, 2010 година. Електронско издание на веб-страницата - http://www.zsoh.mk/ (рецензиран во Билтен бр. 1010 од 2011 г.)	3.6
14.	Апостолова Г., Величковски Б., Пеева М. , Велеска-Стевковска Д., Костадинова М., „Фактори кои предизвикуваат глукозни промени кај пациенти со регулиран дијабет во тек на оралнохируршка интервенција” Македонски стоматолошки преглед, (3-4):212-219, (2010). (рецензиран во Билтен бр. 1071).	2.4
	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор (6 поени +IF)	
15.	Peeva-Petreska M. , D. Veleska -Stevkovska, B. Džipunova, M. Pavlevska, S.Apostolska, (2013). „Therapeutical approach with dental implants in hypodontia” Med J (Krag); 47(3):147-153 (IF=0.2) Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014 година	3.8
16.	Peeva M , Gerasimova S, Apostolova G, Pisevska N, Havziu H. Bioloskite medijatori vo funkcija na zabrzana koskena regeneracija na dentoalveolarni defekti. Apolonia, X (19):41-50, 2008. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 945.	3.6
17.	Veleska-Stevkovska D. Peeva M. Perspektivi vo regenerativnata medicina, Apolonia 2010, 12(24):75-82. Трудот е рецензиран во Билтен бр.1009.	5.4
18.	Veleska-Stevkovska D., Peeva-Petreska M. , „Potential applications of dental stem cells” Romanian Journal of Oral Rehabilitation, 3(1):12-18, (2011). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071.	5.4
19.	Veleska-Stevkovska D., Peeva-Petreska M. , Evrosimovska B., Apostolova G.,Veleski D. “Potential clinical applications of dental stem cells” Clinical Reviews and Opinions, Academic Journals, 3(6):57-61 (2011) (IF=9.72). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071.	13.32
20.	M. Peeva-Petreska , D. Veleska- Stevekovska, B. Džipunova, M.	3.86

	Pavlevska, S. Apostolska (2013) „Treatment option with dental implants for replacing missing lateral incisors in patients with hypodontia” Wulfenia Journal, Vol. 20, No.2,:61-82 (IF= 0.26). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054.	
21.	Apostolska S., Rengova V., Ivanovski K., Peeva M. , Elencevski S. Presense of caries with different levels of oral hygiene, Macedonian Academy of Sciences and Arts. Section of biological and medical sciences. Cited in Index Medicus & Medline, 2011 (ИФ=0,275). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1010.	3.87
22.	Sarakinova O. Peeva M. , Dastevski E. Dentalnata edukacija vo preventivni celi. Serbian Journal of Stomatology, Beograd Vol.47 2000 Suppl (1):123. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 763.	4.8
23.	Пеева М. Апостолска С. Асоцијација меѓу хронична дентална инфекција и акутен миокарден инфаркт. Стоматолошки информатор год. 2, бр. 3, декември 2012. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054.	5.4
24.	Велеска-Стевковска Д, Пеева-Петреска М. , Величковски Б., Апостолова Г., Накова М., Петровска М., Ѓоргоски И. „Линкови помеѓу микробиолошкиот статус и цитокинскиот профил на периимплантните ткива”, Стоматолошки информатор, Vol. III, No 2, pp:24-34 (2013). Трудот е рецензиран во Билтен бр.1071.	3.6
	Труд со оригинални научни /стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир: (+1 бод за учество со реферат;) (2+1)	
25.	Пеева М. , Јанев Ј., Поп-Ацев С., Миљковиќ Д. Инфламирани цисти во орофацијалната регија - VII собир на стоматолози, (усна презентација). Дојран 1993. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 615 од 1994 год.	2.2
	Трудови со оригинални научни /стручни резултати, објавени во зборник на трудови со меѓународен уредувачки одбор: (+1 бод за учество со реферат;) (3+1)	
26.	Пеева М. , Бајрактарова Б. Терапевтско-естетски третман на фрактурите од II класа во детска возраст (усна презентација), XXVIII Конгрес студената медицине и стоматологије Југославије, Абс. 68 Приштина, 1988. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 615 од 1994.	3.7
27.	Стаматоска Е., Питовски И., Пеева М. Морфолошки промени на тиреоцитите изложени на заедничко дејство на fenobarbiton и ргонизон (усна презентација) XXV Конгрес студената медицине и стоматологије Југославије, Зборник резимеа 55, Нови Сад 1985. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 615 од 1994 година.	3.4
28.	Peeva M. , Janev J. Klinicka i mikrobioloska verifikacija na akutnite dento-alveolarni abscesi. XVI Kongres na Bugarsko naucno drustvo na stomatolozi, Sofija 1992, Zbornik 35: 39. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 615 од 1994 година.	3.7
29.	Peeva M. , Pisevska N., Simjanovska Lj. Guided osseous regeneration of bone defects using ceramic graft materials. 3th Congress of the	3.4

	Balkan Stomatological Society 1998, Sofia; 103 (usna prezentacija). Трудот е рецензиран во Билтен бр 763 од 2000 година.	
30.	Пеева М. , Петрова Е., Хируршко ортодонтски аспекти во третманот на импактирани максиларни канини (усна презентација). II Меѓународен конгрес на Стоматолози од Македонија, Охрид, 1998: str.162. Трудот е рецензиран во Билтен бр 731 од 1999 година.	3.7
31.	Пеева М. , Писевска Н., Перковска М., Јанев Ј., Симјановска Љ. Промени на оралната мукоза предизвикани од антихипертензивни медикаменти. 6th Congress of the Balkan Stomatological Society – Bucharest, Romania 2001. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 816 од 2003 год.	2.8
32.	Пеева М. , Јанев Ј. Холтер мониторинг на хемодинамските промени кај пациенти со артериска хипертензија во тек на оралнохируршки интервенции. 7th Congress of the Balkan Stomatological Society- Kusadasi, Turkey 2002 : 92. Трудот е рецензиран во Билтен бр.816 од 2003 год.	3.7
33.	Николовска Ј., Пеева М. , Петкова Е., Ковачевска Г., Бегович Ј. Препарација на забите за изработка на фиксно-протетски конструкции како причина за промена на артерискиот крвен притисок . III конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 2002. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 892 од 2006 година.	1.8
34.	Симјановска Љ, Пеева М , Стојановска В. Сукцесивни дијагностички тестови за докажување алергиски реакции на локални анестетици при оралнохируршки интервенции, III конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество –Охрид, 2002. (рецензиран во Билтен бр.873 од 2005 г).	2.4
35.	Peeva M. , Janevska V, Pisevska N, Gerasimova S, Kacarska M., Simjanovska Lj. Histomorphometric evaluation of human bone defects treated with graft material (usna prezentacija) 9th Congress of the BASS Ohrid, May 2004; Abstr.Book 55. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 873 од 2005 година.	2.8
36.	Џипунова Б., Пеева М. , Ѓоргова Ј. Ортодонтско-хируршки третман кај пациенти со мултипли аномалии. 9th Congress of the Balkan Stomatological Society (Abstract book), 2004: 92. (рецензиран во Билтен бр. 892 од 2006 година).	3.4
37.	Kacarska M., Stefanovski J., Velickovski B, Dimitrovski O, Peeva M. , Gorovska M Lengthening of the clinical crowns – surgical approach. 9th Congress of the BASS Ohrid, May 2004; Abstr.Book/ Supplement. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 873 од 2005 година.	1.8
38.	Peeva M , Milenkov V, Otljanska M, Pisevska N, Gerasimova S. Use of Platelet Rich Plasma to prevent postoperative bleeding in oral surgery patients on oral anticoagulant medications. 10th Congress of the BASS Belgrade, Abstr.Book 62 str.21 May 2005. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 892 од 2006 година	2.8
39.	Павлевска М, Јанкуловска М, Иљовска С, Пеева М , Димков А,	1.8

	Филдишевски А. Евалуација на ефектот на стоматолошкиот третман врз кардиоваскуларниот и ендокрино-метаболичкиот стрес одговор кај децата при општа анестезија. IV меѓународен конгрес на стоматолози од Македонија, јуни 2006, Охрид. Трудот е рецензиран во Билтен бр 945 од 2008 година.	
40.	Пеева М , Сивевски Т, Симјановска ЈБ, Герасимова С. Динамика на кардиоваскуларните параметри во релација со седативната премедикација. III конгрес на стоматолозите на Македонија со меѓународно учество –Охрид 2002, абс.103. Трудот е рецензиран во Билтен бр 873 од 2005 година.	2.8
41.	Veleska D, Peeva M . CRP and oral surgical interventions. 15th Congress of the BaSS 2010 april, Abs book 111, Thessaloniki, Greece. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1010 од 2011.	2.7
42.	Peeva M. , Veleska D, Pisevska N., Clinical opportunities with bone graft substitutes in implant dentistry. 15th Congress of the BaSS 2010 april, Abs book 106, Thessaloniki, Greece. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1010 од 2011.	3.4
43.	Veleska-Stevkovska D., Peeva Petreska M. , Evrosimovska B., Apostolova G."Potential clinical applications of dental stem cells" 16th Congress of the BaSS 2011 april, Abs book 110, Bucharest, Romania.Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014.	1.8
44.	Пеева-Петреска М. , Велеска-Стевковска Д., Јанев Е., Писевска Н., Крстиновски Г., Спасов Д. “Коскени графт материјали и клинички можности,, (усна презентација), 6-ти Конгрес со меѓународно учество на Македонското стоматолошко друштво, Охрид 2012 Книга на апстракти, pp:130-131. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054 од 2013.	2.8
45.	Veljanovski D. Velickovski B., Livrinik S., Spirov V., Popovska Gjorovska M., Stevkovska Cvetkovska E., Peeva Petreska M. , Pivkova A. Oral mucositis in hematopoietic stem cells transplantation regimen and local cryotherapy, (oral presentation), 5 th Sofia Dental Meeting, Sofia ,Bulgaria 2012.	1.8
46.	Peeva M . Multidisciplinary approach in the treatment of hypodontia in adolescens (oral presentation), II International Congress of MOS, maj 2012.	4
47.	Veleska-Stevkovska D., Peeva-Petreska M. , Velickovski B., Apostolova G, Petrovska M, Gorgoski I. „Assesment of microbial load and cytokine profile of periimplant tissues” 6-ti Medzunarodni kongres novih tehnologija u stomatologiji” Sarajevo, BiH, Oktobar 2013. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071	1.8
48.	Veleska-Stevkovska D, Peeva-Petreska M , Apostolova G, Aleksova P. (2013) „Effects of microbial load on periimplant immunology status” (usna prezentacija) 18 th Congress of the Balkan Stomatological Society, Skopje, Book of Abstracts, pp:251 Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071.	1.8
49.	Јанев Е., Пеева М. , Бизевски Д., Марковски Н., Јосифов Д. "Комбинирана протетска реставрација поддржана од еднофазни дентални	1.8

	импланти при тотална анодонција во мандибула ". 6. Конгрес со меѓународно учество на Македонското стоматолошко друштво, Охрид, Книга на апстракти, pp:136-137. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054 од 2013 година.	
	Трудови со оригинални научни /стручни резултати, објавен во зборник на трудови со меѓународен уредувачки одбор: (+0,5 постер презентација)	
50.	Peeva M. , Janev J., Grncarovski A., Pop-Stefanova-Trposka M., Dimova C. "Biostimulirackiot laser vo tretmanot na trigeminalna nevralgija " 2nd Congress of the Balkan Stomatological Society Belgrade: Balkan Stomatological Society, 1997: 162. Трудот е рецензиран во Билтен бр 763 од 09 2000 год.	2.3
51.	Grncarovski A., Janev J., Cortanovski Lj., Stamenkovski T. Peeva M. „Korenska fraktura i nejzina restavracija,,. 2nd Congress of the Balkan Stomatological Society (book of Abstracts). Belgrade: Balkan Stomatological Society, 1997: 116. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 763 од 2000 год.	1.8
52.	Simjanovska Lj., Janev J., Peeva M. , Grncarovski A., Pop-Stefanova-Trposka M., Dimova C. Hirurski tretman na impaktirani premolari vo maksilata 2nd Congress of the Balkan Stomatological Society Belgrade: 1997: 116. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 763 од 2000 год.	1.8
53.	Peeva M , Grdanovska T, Bojadziev V, Josifov D. The incidence of bacterial wound infection after dentoalveolar surgery – third molars. 11 th Congress of the BaSS – Sarajevo, Abs.P211, str.65, 2006 . Трудот е рецензиран во Билтен бр. 945 од март 2008 година.	2.3
54.	Peeva M , Janeva V, Gerasimova S, Simjanovska Lj, Grncarovski A. Autologues platelet rich plasma for local application in jaw bone regeneration. 1th Congress of Maxillofac.surgeons, Ohrid Maj 2006, str 22. Билтен бр. 945 од 2008.	2.3
55.	Пеева М , Муратовска И, Герасимова С, Писевска Н, Ѓуриќ М, Парестезија на н.менталис предизвикана од периапикална инфекција – приказ на случај. IV Меѓународен конгрес на Стоматолози од Македонија, јуни 2006, Охрид. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 945 од 2008 година	2.3
56.	Grncarovski A., Janev J., Peeva M. , Stamenkovski T., Janev E., Josifov D, Duganova S. „, Epulis: frekvencija, terapija i prevencija na moznostite za negovo maligniziranje,, 6th Congress of the Balkan Stomatological Society, Bucharest/Romania; 2001:146. Трудот е рецензиран во Билтен бр 816 од 2003 година.	1.8
57.	Simjanovska Lj, Markovska M, Apostolova G, Peeva M , Stojanovska V, Nestorovski V. Management of DPT test for skin allergy test of local anesthetics. 9th Congress of the BASS Ohrid, May 2004; Abstr.Book 146. Трудот е рецензиран во Билтен бр 873 од 2005 година.	1.8
58.	Pisevska N., Peeva M. , Gerasimova S., Gavrilovic I. Determination of the optimal age for extraction of the third mandibular molar in respect to paresthesia as a complication – retrospective study. 10th	1.8

	Congress of the BASS Belgrade, May 2005; Abstr.Book No 225 str. 57. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 892 од 2006.	
59.	Gerasimova S., Peeva M. , Pisevska N., Popovska-Gorovska M. Pain as a postoperative complication after removal of third mandibular molar in correlation with the extension of the osseous defect. 10th Congress of the BASS Belgrade, May 2005; Abstr.Book No 226 str. 57. Трудот е рецензиран во Билтен бр.892 од 2006.	1.8
60.	Gerasimova S., Peeva M. , Pisevska N, Veleska D. Bilateral supernumerary mandibular premolars-case report. 12 th Congress of the BaSS Istanbul, Turkey April, 2007. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 946 од 2008 год.	1.8
61.	Pisevska-Colakova N., Peeva M. , Apostolova G., Dzipunova B.,Gavrilovic I.Surgical-Orthodontic treatment of dentition tarda-case report. 14th Congress of BaSS, 9th Scientific Congress of BgDA,Varna, Bulgaria Abstr.140., Maj 2009 Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1010 од 2011.	1.8
62.	Peeva M. , Pisevska N., Zuzelova M., Jankulovska M, Pavlevska M.Traumatic injuries of the maxillary anterior teeth in child. 9th Scientific Congress of BgDA, 14th Congress of BaSS, Varna, Bulgaria Abstr.49., Maj 2009. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1010 од 2011 година.	2.3
63.	Pisevska N, Veleska D, Peeva M. , Apostolova G, Josifov D, Grncarovski A. Therapeutic approach of supernumerary and retained maxillary incisors in children. 15th Congress of the BaSS 2010 april, Abs book 226, Thessaloniki, Greece. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1010 од 2011.	1.8
64.	Перковска М, Белазелковска З, Димитровски В, Георгиева С, Пеева М. , Прилог кон терапијата на медикаментозно иницирана гингивална хиперплазија,,. III Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид 2002, Aps.str 125. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 873 од 2005.	1.8
65.	Герасимова С, Пеева М. , Симјановска Љ, Писевска Н, Јосифов Д. Local complication caused by impacted lower second molar. 1th Congress of Maxillofac. surgeons, Ohrid Maj 2006, стр. 21. Рецензиран во Билтен бр. 946 од 2008.	1.8
66.	Јосифов Д, Пеева М. , Каранфилски О, Герасимова С, Јанев Е, Менчева Ж. ,, М. Hodgkin – оралнохируршки аспекти. IV меѓународен конгрес на стоматолози на Македонија, јуни 2006, Охрид. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 946 од 2008.	1.8
67.	Симјановска Љ, Баевска Ј, Стојановска В, Симјановски С, Пеева М. , Курчиева Г. ,,Хиперплазиите и нивното орално-протетско згрижување". IV меѓународен конгрес на стоматолози од Македонија, јуни 2006, Охрид, стр 134. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 946 од 2008.	1.8
68.	Pisevska N, Peeva M. , Apostolova G, Gavrilovic I. Hirursko ortodontski tretman na impaktirani centralni incizivi poradi postoenje na prekubrojni zabi vo maksilarnata frontalna regija. Megunaroden	1.8

	Kongres,,Stomatologijata denes,, Stomatolosko drustvo na Albancite, Struga, april 2008 ,Abs.str. 152. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 990 од 2010.	
69.	Apostolova G, Peeva M , Pisevska N. Hirurski tretman na impaktirani maksilarni molari vo fuzija. Megunaroden kongres „Stomatologijata denes,, Stomatolosko drustvo na Albancite, Struga, april 2008, Abs.book 151. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 990 од 2010.	2.4
70.	Josifov D, Janev E, Peeva M , Apostolova G, Pisevska N, Menceva Z. Hirurski pristap kaj slucaj so namaleno interalveolarno rastojanie-prikaz na slucaj. V-ti Kongres na stomatolozite od Makedonija, septemvri 2009, Ohrid, Abs.str55. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 990 од 2010.	1.8
71.	Писевска Н, Пеева М , Апостолова Г, Гаврилович И, Џипунова Б. Хирурушко-ортодонтски третман на псеудоанодонција. Vти конгрес на стоматолозите од Македонија, септември Охрид, 2009, абс. стр. 56. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 990 од 2010.	1.8
72.	Д. Јосифов, М.Пеева , Е.Јанев, Б. Џафери, З. Шушек. Парестезија предизвикана од вилична циста. 6. Меѓународен конгрес на стоматолозите од Македонија. 24-27, мај 2012 Охрид, стр.274-275. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1054 од 2013.	1.8
73.	Пеева М. , Венинов Т., Џипунова Б., Јосифов Д., Крстиновски Г. "Тераписки алтернативи при геминација на максиларни молари – приказ на случај,, (постер презентација), 6. конгрес со меѓународно учество на МСД, 2012 Охрид, Книга на апстракти, pp:268-269.	2.3
74.	Велеска- Стевковска Д., Пеева-Петреска М. , Апостолова Г., Алексова П., “Цитокински профил и периимплантна течност,, - 6-ти Конгрес со меѓународно учество на МСД, 2012 Охрид, Книга на апстракти, :298-299. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1071 од 2014.	1.8
75.	Veljanovski D. Velickovski B., Spirov V., Peeva Petreska M. Livrinik S. Biphosphonate associated osteonecrosis of mandibular in patient with myltiple myeloma, a case report.(poster prezentacija) 18-th Congress of the Balcan Stomatological Society BASS , Skopje 2013.	1.8
	Пленарни предавања на научен-стручен собир со меѓународно учество:	
76.	Ankylos implant system–concept and planning, 2 Symposium for Dental Implantology –German Academic Exchange service (DAAD), Skopje 2006	3
77.	Современ концепт на примена на биолошки медијатори за забрзана коскена регенерација, 12-от Меѓународен научен конгрес на студентите по стоматологија, Крушево 2004	3
78.	Техники на презервација на алвеоларната коска, 16-от Меѓународен научен конгрес на студентите по стоматологија, Струга 2009	3
79.	Напредна имплантологија- sinus lifting & bone grafting, Dentsply-	3

	Friadent, ПроМедика едукативен центар, октомври 2008	
80.	Ankylos систем –план, припрема и процедури на имплантирање, ПроМедика, Стоматолошки факултет и Dentsply-Friadent, јуни 2008, Скопје	3
81.	"Хеморагија во стоматологијата" – Меѓународен научен симпозиум на МСД, Скопје октомври 2011	3
82.	"Превенција и згрижување на периоперативните и постоперативните оралнохируршки интервенции", Меѓународен научен симпозиум на МСД, Скопје, октомври 2011	3
83.	Лансирање на нови технологии - Ankylos CX, Dentsply-Friadent, ПроМедика едукативен центар, март 2009	3
84.	Конгенитален недостаток на заби и дентални импланти. поканет предавач на Симпозиумот на Стоматолошкото здружение на Македонија со меѓународно учество: Современа стоматологија, предизвици и решенија., Куманово, мај 2013	3
	Пленарни предавања на научен стручен собир:	
85.	Анкилос систем-План, подготовка и процедури на имплантирање, Универзитетски стоматолошки клинички центар "Св.Пантелејмон", Скопје, јануари 2008	2
86.	Основни хируршки принципи во оралната имплантологија, Стоматолошки факултет и ПроМедика Едукативен центар, јуни 2009	2
87.	.Со Анкилос кон нови хоризонти-хируршко протетски курс, Универзитетски стоматолошки клинички центар "Св.Пантелејмон", Скопје, јуни 2008	2
88.	„Периимпланти“, Симпозиум "Инфекции во орофацијалната регија". Стоматолошки факултет, Скопје, 2011	2
89.	Секциско предавање на научен стручен собир: Кардиоваскуларни промени следени преку контрола на аналгезијата и седацијата. Предавање на секцијата на Здружението на орални хирурзи, Струмица 2003	1
Вкупно поени до изборот во звањето доцент		175
Вкупно поени по изборот во звањето доцент		79.35
Вкупно поени		254.35

СТУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред бр.	Назив на активноста	поени
1.	Ковтор на книга од стручна област: Пеева М, Величковски Б, Јанев Е, Писевска Н. Коскена аугментација во оралната хирургија" Современи дострели, 78-88, Стоматолошки факултет, Скопје, 2009. Книгата е рецензирана во Билтен бр.987	7

2.	Ковтор на книга од стручна област: Јанев Е, Величковски Б, Пеева М. Современи имплантолошки терапевски модалитети во оралната хирургија Современи дострели , 78-88. Стоматолошки факултет, 98-106 стр, Скопје, 2009. Книгата е рецензирана во Билтен бр.987	7
3.	Коавтор на книга од стручна област: „Дијагностички и терапевски протоколи во стоматологијата” Стоматолошка комора на Р.Македонија, Скопје, ноември 2010. Книгата е рецензирана во Билтен бр.966 од 2010 г.	7
4.	Експертски активности, евалуација, стручна ревизија и супервизија: -рецензент на International Journal of dental science and medicine– Acta stomatologica Croatia ; Македонски стоматолошки преглед; -модератор на сесија за орална хирургија на Меѓународниот конгрес на студентите по стоматологија, 2012; -модератор на сесија за орална хирургија и имплантологија на VI конгрес на МСД со меѓународно учество , Охрид, 2012;	4
5.	Воведување на нова лабораториска/клиничка метода: - Клиничката методологија за изолација и апликација на тромбоцитно богата плазма за забрзана коскена регенерација на виличните коски -Аугментација како предимплантацииска постапка со различни графт материјали во оралната хирургија и имплантологијата	8
6.	Учество на промотивни активности на Факултетот: - презентација на Стоматолошкиот факултет на Саемот за образование- 2005, 2006, 2007 - остварена соработка помеѓу Стоматолошкиот факултет во Скопје и Стоматолошкиот факултет во Љубљана, Р. Словенија; Emory University –Atlanta, USA; со Стоматолошкиот факултет во Пловдив и Софија, Р. Бугарија; Стоматолошкиот факултет во Загреб, Р. Хрватска; - студентски конгреси под покровителство на деканот на Стоматолошкиот факултет, ментор на 9 студентски теми, од кои 4 наградени; –Официјален сертифициран едукатор од областа на имплантологијата (DENSPLY-Friadent-DeguDent,) за Македонија од 2006 година.	3 5.5
7.	Клиничка или научно-апликативна студија во областа на медицинските науки и здравството: Употреба на Парафен по оралнохируршки интервенции-ЈЗУ Универзитетски клинички центар "Св.Пантелејмон" и Реплекфарм, 2013	1
8.	Автор на брошура за пациенти во областа на медицинските науки и здравството: Ankylos®Информативна брошура за дентални импланти за пациенти-Универзитетски стоматолошки клинички центар и Промедика, 2008	1
9.	Завршена специјализација: орална хирургија, 1996	2

	Завршена супспецијализација: завршен испит од областа на здравствениот менаџмент-проект на Медицинскиот факултет во Скопје и Владата на Република Македонија, 2006 година	1	
	Дејности од поширок интерес:		
10.	Член на уредувачки одбор на научно/стручно списание: - член на Редакцискиот одбор на "Стоматолошка ревија"- Стоматолошки факултет во Скопје од 2006	0.5	
11.	Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект-носител: "Терапија на коскени дефекти и периимплантитис околу имедијатно и одложено поставени дентални импланти кај кучиња" бр. 16-31/1, 2013 година, проект на Р.Словенија и Р.Македонија	2	
12.	Учество во изработка на национална програма од одредена област: - "Стратешки план за развојот на стоматологијата во Република Македонија во периодот 2011-2021", Стоматолошка комора на Р.Македонија, Скопје, 2010 - учество во изработка на наставни програми за специјализација по орална хирургија и супспецијализација по орална имплантологија, Стоматолошки факултет во Скопје (2010-2011); -учество во изработка на наставна програма за докторски студии по предметот орална хирургија, Стоматолошки факултет, 2010 ;	12	
13.	Претседател на организационен или програмски одбор на научен стручен собир: претседател на организациски одбор на меѓународни научно/стручни симпозиуми на Здружението на специјалисти по орална хирургија на Македонија (2010, 2011, 2012, 2013, 2014)	1	4
14.	Учество во комисији и тела на државни и други органи: -член на ННС 2002-2005; 2008-2014 -учесник во тимот за имплементација и воведување на компјутерски модел на испитни прашања за студентите на Стоматолошки факултет во Скопје (2004-2005), -член на Координативното тело за кредит-трансфер системот (КТС) на Стоматолошкиот факултет од Катедрата за орална хирургија, 2007; -член на тимот за имплантологија 2008/2009; - член на испитна комисија за полагање на државен испит, 2011/2012 - член на комисија за стручни прашања при ЈЗУ Стоматолошки клинички центар (вештачења), 2012-2013; -член на Управен одбор на ЗСОХМ при МСД од 2010; -член на Научен одбор на ЗСОХМ при МСД од 2010; - претседател на ЗСОХМ од 2010; -член на Организацискиот одбор на 6. Конгрес на МСД со меѓународно учество, Охрид, 2012; - член на колегиумот за втор циклус студии 2013.	6	8
15.		3	

	Раководител на внатрешна организациона единица: Раководител на Клиниката за орална хирургија при Стоматолошкиот клинички центар „Св Пантелејмон“ во периодот од 2006-2009	
16.	Студиски престои во странство до 3 месеци: - EUROMED CLINIC– Furth, Germany 2002– октомври- ноември 2002; - Department of Oral and Maxillofacial Surgery, „EMORY UNIVERSITY„ Atlanta, USA, март 2005; - Универзитетски Клинички Центар – Љубљана, Словенија, мај 2006; - International Continuing Education Program: Bone Quality and Quantity – a success factor? Mannheim, Germany, training program, 2002, - Imtec Sendax Mini dental Implant System – USA, 2002 - Ankylos® Implant System, Concept, Handling and Indication – training program, Hanau-Wolfgang, Germany 2004 - Ankylos - Multi Indicative –training program, Vienna, 2006 -Ankylos® - 20 th Anniversary Satellite Symposium- Future innovations based on long-term success – training program, Barselona 2007	4
17.	Награди за научни достигнувања од струкова организација (самостоен) 27+3 -Пофалница од УКИМ за студент со највисок среден успех во генерацијата 1987/88; Пофалница од Стоматолошкиот факултет- 1989; Пофалница од Македонското лекарско друштво 1989; - Диплома за придонес и ангажирање во работата на Македонското лекарско друштво 1995 и 2001; - Пофалница за 30, 40, 50 години од основањето на Стоматолошкиот факултет; - Благодарница за укажаната поддршка во реализацијата на 19. Меѓународен научен конгрес на студентите по стоматологија, 2012 Награди за научни достигнувања од струкова организација (учесник во тим) - Признаница од Студентскиот парламент на Стоматолошкиот факултет за најдобро изработена тема на 16. 17. и 19. Меѓународен конгрес на студенти по стоматологија ;	21 9
	<i>Вкупно поени до изборот во звањето доцент</i>	75.5
	<i>Вкупно поени по изборот во звањето доцент</i>	41.5
	Вкупно	117

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	232.93
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	254.35
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	117
Вкупно	604,28

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Борис Величковски, претседател, с.р.
2. Проф. д-р Александар Грчев, с.р.
3. Проф. д-р Владимир Поповски, с.р.
4. Проф. д-р Даница Поповиќ Монева, с.р.
5. Проф. д-р Оливер Димитровски, с.р.

ЗАКЛУЧОК

Рецензентската комисија внимателно ја разгледа приложената документација доставена од кандидатката д-р Марија Пеева Петреска, и направи целосен увид во нејзината активност и постигнати резултати во наставно-образовната дејност, научноистражувачката работа и стручно-апликативна дејност, согласно со Законот за високото образование на Р. Македонија, Статутот на Универзитетот "Св. Кирил и Методиј" и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања.

При тоа, Комисијата заклучи дека д-р Марија Пеева Петреска во рамките на образовниот процес одговорно и успешно ја изведува наставата покажувајќи континуиран наставно-педагошки развој. Поседува завидно ниво на научни и стручни квалитети, меѓу другото согледани и преку значајниот публицистички опус и сестраност во апликативната дејност од областа во која работи, што севкупно говори за висококвалитетен наставно-научен работник и стручњак афирмиран во професионалните кругови.

Според гореизнесеното, Рецензентската комисија има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет, д-р Марија Пеева Петреска, досегашен доцент, да биде избрана во наставно-научното звање вонреден професор за група предмети од областа орална хирургија на Стоматолошкиот факултет при Универзитетот "Св. Кирил и Методиј".

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Борис Величковски, претседател, с.р.
2. Проф. д-р Александар Грчев, член с.р.
3. Проф. д-р Владимир Поповски, член с.р.
4. Проф. д-р Даница Поповиќ Монева, член с.р.
5. Проф. д-р Оливер Димитровски, член с.р.

**ПРЕГЛЕД
НА ПРИФАТЕНИ ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА ДОКТОРСКА
ДИЗЕРТАЦИЈА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ
ЗА УЧЕБНАТА 2012/2013**

Реден Бр.	Име на кандидатот	Наслов на темата	Ментор
1.	Ангелина Бачановиќ	"Примена намеѓународниот правилник во јавно здравствениот сектор во Република Македонија"	Проф д-р Михаил Кочубовски
2.			
3.			
4.			

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

„ИНТЕГРИРАЊЕ НА РОДОВИОТ АСПЕКТ ВО ПОЛИТИКАТА КАКО ЕДЕН ОД УСЛОВИТЕ ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“,

ИЗРАБОТЕНА ОД КАНДИДАТКАТА М-Р ДИЈАНА СТОЈАНОВИЌ ЃОРЃЕВИЌ,
ПРИЈАВЕНА НА ИНСТИТУТОТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА ВО СКОПЈЕ

Советот на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје, на седницата одржана на 5.3.2014 година, со Одлука број 02-356/4, формира Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ под наслов „ИНТЕГРИРАЊЕ НА РОДОВИОТ АСПЕКТ ВО ПОЛИТИКАТА КАКО ЕДЕН ОД УСЛОВИТЕ ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“, во состав: проф.д-р Мирјана Најчевска, проф.д-р Катерина Колозова, проф. д-р Емилија Симоска, доц. д-р Анета Цекиќ, доц. д-р Горан Илиќ.

Комисијата со внимание ја прочита и ја оцени докторската дисертација на кандидатката и на Советот на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под наслов „ИНТЕГРИРАЊЕ НА РОДОВИОТ АСПЕКТ ВО ПОЛИТИКАТА КАКО ЕДЕН ОД УСЛОВИТЕ ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“, од кандидатката м-р Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ, опфаќа Вовед, четири глави и Заклучок, обработени на 261 страница. Во дисертацијата има 291 фуснота со дадени податоци за користената литература или дообјаснување на некои прашања, а во делот за користената литература и прописи се наведени 21 библиографска единица, 11 законски текстови, 9 извештаи и 24 електронски извори на информации.

Во воедот се дадени целите и практичната употребливост на трудот во процесите на интегрирање на родовиот аспект во политиката во Република Македонија. Посебно внимание е свртено на намерата “да се добијат сознанија за тоа дали зголеменото учество на жените во Собранието на Република Македонија, досегашните формално правни достигнувања на полето на интегрирањето на родовиот аспект во политиката, како и изготвувањето на политички план за интегрирањето на родовиот аспект во политиката влијаат позитивно врз воспоставувањето на родовата рамноправност во Република Македонија“. Во

воведот се дадени основната хипотетичка рамка и појдовните позиции од кои се тргнува во истражувањето, содржани во досегашни истражувања спроведени на национално и меѓународно ниво. Во воведот е нагласен теоретскиот карактер на истражувањето и соодветната методологија која се употребува во докажувањето на хипотезите.

Во првиот дел од трудот, под наслов, “Родова интеграција“ се разработени седум поттеми (Пол v.s. Род, Женските права интегриран дел на човековите права, Родови прашања, Родова рамноправност, Родова интеграција - историјат и дефинирање, Потешкотии во интегрирањето на родовиот аспект, Важноста на родовата интеграција). Во објаснувањето на основните поими на полот и родот и поделбата на родовите улоги, кандидатката се повикува на феминистичкото разбирање на рамноправноста која не се спротивставува на различноста. Барањето за рамноправност е ставено во контекст на концептот на основните права и слободи, како глобална рамка во која мора да се смести и рамноправноста меѓу жените и мажите. Во рамките на првата тема, кандидатката ги идентификува прашањата што се клучни за позицијата на жената во денешниот свет и ги корелира со позицијата на жената на високите позиции на власт. Понатаму, кандидатката се задржува на дефинирањето на родовата рамноправност. Терминот родова рамноправност го гледа во неговата динамичност и мултидимензионалност и го развива во контекстот на родовата интеграција како “воведување на родова перспектива во одредена политика со цел постигнување на родово еднакви ефекти на самата политика, при што како почетна точка за развојот на таа политика, нема да се земе фактичката родова нерамноправност“. Првиот дел кандидатката го заокружува со анализата на проблемите во интегрирањето на родовиот аспект и важноста на родовата интеграција. Како клучни проблеми, кандидатката ги идентификува: недостатокот на адекватни алатки и методи, погрешното интерпретирање и декларативноста во промовирањето. Во определувањето на важноста на родовата интеграција, кандидатката се повикува на пет причини формулирани од страна на експертската група на Советот на Европа.

Во вториот дел од трудот, кандидатката ја обработува методологијата за родова интеграција. Според кандидатката, неопходни предуслови за успешна родова интеграција се: политичка волја, постоење на специфична политика за родова интеграција, постоење на дисегрегирани податоци по пол, комплексен пристап кон односите меѓу половите, потребно образование на администрацијата, доволни човечки и материјални ресурси и партиципација на жените во процесите на одлучување.

Во процедурите кои ја олеснуваат родовата интеграција, кандидатката ги вбројува: постоењето на полово поделени статистички податоци и други индикатори, спроведувањето родови обуки, проценка на влијанието на одредена политика врз полот, дефинирање на листи за проверка, упатства и прирачници, мониторинг и евалуација.

Кандидатката ја гледа родовата интеграција како процес во кој можат да се идентификуваат неколку фази: планирање и подготовка, одлучување, имплементирање и евалуација на родовата интеграција и според неа: “Би можело

да биде корисно доколку се започне со политика на родова интеграција во политички области кои вообичаено се сметаат за родово неутрални“.

Меѓу техничките алатки неопходни во родовата интеграција, кандидатката ги издвојува: аналитичките техники, образовните техники и консултативните и партиципативните техники. Политичкиот план за имплементирање на родовата перспектива, според кандидатката, ги содржи: неопходните предуслови што треба да се исполнат за да се овозможи родовата интеграција, начинот на кој може да се влијае врз подобрувањето на политичката состојба и моменталните услови, како и приоритетите во овој процес.

Во целиот процес, според кандидатката, клучно значење има идентификувањето и искористувањето на добрите практики и претходни искуства кои “доведуваат до промени во општеството, имаат влијание врз политичката средина, покажуваат иновативен пристап или, пак, реплицираат друг веќе докажан добар модел, и демонстрираат одржливост“. Голем дел од трудот е посветен токму на анализата на овие практики и презентирањето на алатките и методите кои се развиени во нив.

Како примери за добри практики, кандидатката се задржува на анализа на моделите на Шведска и Норвешка.

Во третиот дел, кандидатката дава детален предметно определен приказ на процесите кои се одвиваат во Шведска и Норвешка и ги идентификува клучните моменти кои влијаат врз третманот и развојот на родовата еднаквост во овие две држави.

Во овој дел од трудот, детално се анализирани повеќе модели применети во Шведска и Норвешка: 3P - методот кој ги опфаќа “репрезентативноста, ресурсите и реалноста“; моделот Скалило, кој овозможува преглед на преземените активности; JämKART - методот, со кој е возможна брза проценка на влијанието на одделни активности и одлуки; JämKAS Bas - методот, кој се користи за систематски анализи на родовата рамноправност; метод за мапирање на процесот; JämKAS Plus - методот, кој помага во анализирањето на влијанието на родовите улоги во процесот на воспоставување на родовата рамноправност; методот за мапирање на процесот; JämUR - методот, кој помага да се направи евалуација на резултатите предизвикани од одредена акција или одлука од перспектива на родовата рамноправност; обуките, семинарите и тренинзите за подигнување на свеста на сите политички нивоа.

Четвртиот дел од трудот кандидатката го посветува на анализа на ситуацијата во Република Македонија. Во анализата, кандидатката прво се задржува на учеството на жените во Собранието на Република Македонија од 1990 до 2014 година. Во краткиот преглед на динамиката на досегашните промени, кандидатката го воспоставува линкот меѓу изборните модели и можноста жената да биде активно вклучена во процесите на одлучување и клучната промена ја лоцира во 1998 година и прифаќањето на паралелниот (мешовит) изборен модел и потоа конечната промена направена во 2002 година со прифаќањето на пропорционалниот модел со примена на Донтовата формула за распределба на

мандатите. Како еден од двигателите на промената кандидатката го идентификува и женското лоби формирано во 2000 година.

Во анализата е посебно анкцентирано донесувањето на Законот за политичките партии во 2004 година, во кој јасно се истакнува дека: „политичките партии во своето дејствување се грижат за остварување на принципот на еднаквост на половите во достапноста на функциите во политичката партија“. Процесот понатаму се следи низ практичното имплементирање на искажаните заложби, предизвиците на имплементацијата и соодветните законски промени како одговор на воочените проблеми. Според кандидатката, “пропорционалниот изборен модел и законски определената квота“ се покажале како најсоодветни за поголемо вклучување на жените во политиката и процесите на одлучување.

Во натамошната разработка, кандидатката се задржува на направените формалноправни промени насочени кон интегрирање на родовиот аспект и воспоставувањето на родовата рамноправност во Република Македонија. Прегледот на направените промени кандидатката го става во контекст на нивната имплементација и измерливоста на ефектите.

Кандидатката посебно ги обработува Законот за еднакви можности на жените и мажите (првата и втората верзија) и Законот за спречување и заштита од дискриминација и неговата употребливост кога станува збор за родовата еднаквост и заштитата од дискриминација врз основа на пол и род.

Во анализата се идентификувани позитивните и негативните промени на Законот за еднакви можности на жените и мажите и се посочени можните позитивни и негативни импликации во неговата натамошна имплементација.

Кандидатката дава детален преглед на правните процедури кои се формулирани во законите со цел заштита од дискриминација и санкционирање на актите на дискриминација.

Четвртиот дел, кандидатката го заокружува со обид да одговори на прашањето: дали Република Македонија ги исполнува условите за изготвување на успешен политички план за интегрирање на родовиот аспект во политиката.

Во анализата, кандидатката тргнува од идентификувањето на субјектите кои се појавуваат како одговорни за иницирање, изработка и спроведување на еден ваков политички план. Токму тука кандидатката ги лоцира и клучните проблематични аспекти на направените промени и несоодветната имплементација евидентна за Република Македонија.

Во овој дел, кандидатката посветува посебно внимание на потребата од постоење на родово десегрегирани податоци што претставува нулта точка на секое натамошно стратешко проектирање.

Кандидатката свртува внимание на потребата од “уште поголемо актуализирање на родовите прашања и проблеми во практиката, како и на преземање на активности и иницијативи за нивно решавање, се со цел подобрување на фактичката состојба“.

Во овој дел, кандидатката се концентрира на промените кои треба да бидат направени со цел јасно дефинирање на зацртаната цел и прецизно определување на очекуваните резултати по кои ќе може да се мери приближувањето кон целта.

Посебен акцент во труд е ставен на клучните елементи за изготвување на успешен политички план за родова интеграција, меѓу кои посебно место имаат “прецизното дефинирање на конкретна политичка област или ниво каде што ќе се врши интеграцијата” и изборот на соодветни алатки и техники.

Докторската дисертација завршува со заклучни размислувања кои претставуваат сублимат на сите делови на дисертацијата и во рамките на кој кандидатката ги дава основните параметри низ кои се докажани/потврдени поставените хипотези. Во заклучокот, кандидатката утврдува дека “Република Македонија има поставено одредена подлога за успешно интегрирањето на родовиот аспект во политиката и потполно воспоставување на родовата рамноправност”, меѓутоа дека севкупното истражување ја потврдува генералната хипотеза “дека процесот на интегрирање на родовиот аспект во политиката како еден од условите за воспоставување на родовата рамноправност во Република Македонија се одвива во услови на зголемено учество на жените во Собранието, со одредени формално правни достигнувања, но сепак без изготвен конкретен политички план за имплементирање на родовата перспектива”.

ЗАКЛУЧНИ КОНСТАТАЦИИ И ОЦЕНКИ

Докторската дисертација „ИНТЕГРИРАЊЕ НА РОДОВИОТ АСПЕКТ ВО ПОЛИТИКАТА КАКО ЕДЕН ОД УСЛОВИТЕ ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“, од кандидатката м-р Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ, обработува исклучително актуелна проблематика за Република Македонија, како од теориски, така, и уште повеќе, од практичен аспект.

Научниот интерес на овој труд е насочен кон процесот на родова интеграција како нова стратегија која преку реорганизација, унапредување, развој и евалуација на политичките процеси, како и вклучување на родовата перспектива во сите политики, на сите нивоа и во сите фази, од страна на сите чинители кои се вклучени во креирањето на политиките треба да доведе до крајната цел – воспоставена потполна родова рамноправност во самото општество.

Со анализата се докажани генералната и трите посебни хипотези:

- дека процесот на интегрирање на родовиот аспект во политиката како еден од условите за воспоставување на родовата рамноправност во Република Македонија се одвива во услови на зголемено учество на жените во Собранието, со одредени формално правни достигнувања, но сепак без изготвен конкретен политички план за имплементирање на родовата перспектива;

- дека зголеменото учество на жените во Собранието на Република Македонија влијае позитивно врз воспоставувањето на родовата рамноправност;
- дека досегашните формално правни достигнувања на полето на интегрирањето на родовиот аспект во политиката влијаат позитивно врз воспоставувањето на родовата рамноправност;
- дека изготвувањето на политички план за интегрирањето на родовиот аспект во политиката влијае позитивно врз воспоставувањето на родовата рамноправност.

Генералната оценка на Комисијата за докторската дисертација на м-р Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ е позитивна и сметаме дека таа ќе овозможи поширока општествена анимираност на оваа тема, како директна употреба на понудените позитивни искуства и препораките дадени во заклучните согледувања.

Кандидатката успешно и еloquentно ја елаборира суштината на трудот, кој има карактер на научен труд.

Клучните елементи се опфатени аналитички, со критички пристап, се даваат ставови и предлози за промена на одредени состојби поврзани со темата и нивно имплементирање во реалноста. Тоа, секако, дава поголем импулс за понатамошни уште попродабочени и во секој случај пожелни истражувања на ова поле, како и интегрирање на родовиот аспект во политиката со цел воспоставување на фактичка родова рамноправност во Република Македонија.

При обработката на трудот користен е соодветен број на трудови од светската и домашната литература од оваа област, како и изворни информации достапни по електронски пат. Користењето на соодветни научни методи, дедуктивниот, индуктивниот, компаративниот пристап, како и анализите на случаи, користењето на оригиналните прописи и нивното анализирање, даваат уште поголема валоризација на докторската дисертација.

Врз основа на сето она што беше констатирано и изложено во овој извештај, на Комисијата ѝ причинува задоволство да му предложи на Советот на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје да го усвои извештајот со позитивната оценка дадена во него и да ѝ овозможи на кандидатката да пристапи кон јавна одбрана на дисертацијата.

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Мирјана Најчевска, с.р
2. Проф. д-р Катерина Колозова, с.р.
3. Проф. д-р Емилија Симоска, с.р.
4. Доц. д-р Анета Цекиќ, с.р.
5. Доц. д-р Горан Илиќ, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА **КАТАРЗАТА И ДИСКУРЗОТ ВО ПРОЗНОТО ДЕЛО НА МИТРУШ КУТЕЛИ, ЕРНЕСТ КОЛИЌИ И КАСЕМ ТРЕБЕШИНА**, ИЗРАБОТЕНА ОД **АЛИСА ВЕЛАЈ**, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет “Блаже Конески”, на својата четириесет и трета редовна седница одржана на 19.3.2014 год., нè избра за членови на Рецензентската комисија за оцена на докторската дисертација под наслов **Катарзата и дискурзот во прозното дело на Митруш Кутели, Ернест Колиќи и Касем Требешина**, изработена од **Алиса Велај**.

Рецензентската комисија, изразувајќи ја својата благодарност кон Наставно-научниот совет на Факултетот за укажаната доверба, по разгледувањето на доставената докторска дисертација, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација *Катарзата и дискурзот во прозното дело на Митруш Кутели, Ернест Колиќи и Касем Требешина*, изработена од *Алиса Велај*, опфаќа 172 страници, педантно обработен и технички опремен текст во кој е приложена обемна библиографија, како употребена литература на албански, италијански и англиски јазик. Трудот е композиран од:

Вовед (стр. 6-12)

1. Меѓу земното и трансценденталното (стр.13)

1.1. Одраз на вечноста (стр. 14)

1.1.1. *Голема е тагата на гревот* (стр.15-18)

1.1.2. Меѓу Тата и проповедникот (стр.19-20)

1.1.3. Концептот на нуменот и луменот во ликот на Аго Јакупи (стр. 21-22)

1.2. Дихотомија на суштеството (стр.23-27)

1.3. Метафизика на добрата волја (стр.28-32)

1.4. Бескрајните метаморфози на постоењето (стр.33-50)

2. Библискиот дискурс како алегориски пристап (стр.51)

2.1. Откровението како откритие (стр.52-58)

2.2. Откровението како недоразбирање (стр.59-62)

2.3. Гревот и проклетството на бесмртноста (стр.63-68)

2.4. Концептот на лошото во романите *Один Мондвалсен* и *Патот на Голгота* (стр.69)

2.4.1. Романот *Один Мондвалсен* (стр.69-73)

2.4.2. Романот *Патот на Голгота* (стр.74-77)

2.5. Концептот на бездушноста во новелата *Есента на Целадин-бег* (стр.78-82)

2.6. Катарзата и идентификацијата во расказите на Колиќи (стр.83)

2.6.1. Идентификација на битието (стр.83)

2.7. Симболите светлина и темнина во прозата на Кутели и на Требешина (стр..90)

2.7.1. Кутелиевиот рај (стр. 90-92)

2.7.2. Кутелиевиот пекол (стр.93)

2.7.3. Пеколот-рајот во романот *Один Мондвалсен* на Требешина (стр.93)

3. Катарзата како присуство и отсуство (стр.106)

3.1. Вонвременоста и вечноста во прозата на Кутели (стр.107)

3.1.1. Аго Јакупи (стр.107-110)

3.1.2. Тата Тануши (стр.110-111)

3.2. Смртта како пораз и спокој (стр.112-117)

3.3. По границите на бескрајноста (стр.118)

3.3.1. Духовното и трансценденталното (стр.118-121)

3.4. Катарзата преку визиите (стр.122-129)

3.5. Трансценденталните простори во расказите на Колиќи (стр.130-135)

3.6. Улогата на деталот во психолошката катарза (стр.136-145)

3.7. Испреплетувањето на фантастиката со реалното во прозата на Кутели и Колиќи (стр.146)

3.7.1. Прозата на Кутели (стр.146-152)

3.7.2. Прозата на Колиќи (стр.153-157)

4.1. Summary (стр.158-165)

4.2. Заклучок (стр.166)

5. Библиографија (стр.167)

АНАЛИЗА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Во докторската дисертација со наслов *Катарзата и дискурсот во прозното дело на Митруш Кутели, Ернест Колиќи и Касем Требешина*, преку аналитичкиот приод и компаративната метода се укажува на сличностите и разликите меѓу овие тројца значајни репрезенти на албанската книжевност на 20 век.

Централно место во дисертацијата зазема феноменот на катарзата, дискурсот и интертекстуалноста.

Во својот труд, кандидатката Велај видно внимание им посветува на проучувањата и теоретските сфаќања на Аристотел, Платон, Хегел за да продолжи понатаму со Ниче, Јунг, Кант, Фром, како и теоретските ставови на Позато, Киркегард, Кајзер, Лукач, Женет, Барт, Тодоров, Еко, Штумф, Фрај, како и на албанските теоретичари: Хамити, Башота, Шала, Пласари, Ѓикај, Бериша, Ндоја, Шехри, итн.

Во воведниот дел на трудот, кандидатката Алиса Велај се осврнува на концептот *катарза*, поаѓајќи од дефинициите на Аристотел, Платон и Хегел. Авторката укажува на влијанието на Хегеловата идеја кај подоцнежните мислителите и теоретичари како Ниче, Кајзер и Лукач. Трудот главно се задржува на религиозната катарза, што стреми кон морално усовршување на човекот.

Поаѓајќи од специфичноста на објектот на истражување, кандидатката Велај главно ги применува аналитичката метода, компаративните согледби и херменевтиката.

Во првото поглавје, *Меѓу земното и трансцеденталното*, авторката се осврнува на трасценденталната димензија во делата на Кутели, Колиќи и Требешина. Во однос на делото на Кутели, во фокусот на вниманието е христијанскиот дух во *Голема е тагата на гревот (E madhe është gjëta e mëkatit)* и *Како го најде Аго Јакупи Божјиот пат (“Si e gjeti Ago Jakupi rrugën e Zotit”)*.

Првото прозно дело на Кутели се карактеризира со еден отворен книжевен дијалог со светот на легендите и митовите. Кутели го опишува патот на Тата кон гревот. Додека во *Како го најде Аго Јакуп Божјиот пат*, осврнувајќи се на ставот на Парацелиус дека човекот станува совршен кога истовремено го владее и нуменот и луменот, Алиса го анализира ликот на Аго Јакупи, како лик кој во себе нема ни нумен ни лумен, но како што се гледа од самиот наслов, тој е дестиниран да ги совлада и двете во едно идно време. Спротивно од ликот на Тата Тануш, кој како свештеник го познава небеското царство, но сепак се преместува од познавањето кон непознавањето, Аго Јакупи оди по спротивна насока: од непознавањето кон познавањето.

Во однос на делото на Требешина, авторката се осврнува на ликот на Один Мондвалсен, лик кој се споредува со ликот на Лоло кај Шекспир. Свесен за пеколот по кој мораше да помине, за гревовите кои никогаш ги немаше направено, тој бира да бега од себеси. Значи, тука се опишува отуѓувањето на ликот.

Во продолжение, авторката се осврнува на категоријата на доброто и злото и категоријата на добра волја, која се објаснува преку теоријата на Кант. Оваа категорија, авторката ја поврзува со Гани Тахири, главниот лик на *Патот на Голгота*. Другиот лик на делото Евангелистот, освен тоа што го пренесува авторовиот глас, исто така е главен причинител за буђењето на Гани Тахири.

Во однос на делото на Колиќи, авторката се осврнува на неговото главно дело *Огледалата на Нарцис*. Таа укажува на библискиот хипотекс на делото, поаѓајќи од нивниот број 7, кон нè потсетува на бројот на деновите кои му беа потребни на Бога за создавање на светот. Освен во Библијата, делото се потпира и на познатиот мит на Нарцис. Авторката смета дека Колиќи создава еден современ мит за Нарцис, мит кој ја чува својата архаична структура, но кој истов-

ремено се стреми да ја менува својата суштина. Тоа е едно дело што се стреми да открие една голема енигма – себеси. Делото, како што вели нејзиниот автор, претставува *поетска биографија што ги опишува стремежите на творецот, во разни животни услови да го најде своето вистинско лице, односно да навлегува во најскришните делови на својата творба.*

Кандидатката Алиса Велај прави компарација на секоја од седумте огледала со седумте дена, кои се опишуваат во Библијата. Компарацијата е провокативна и истовремено смела.

Во второто поглавје, *Библискиот дискурс како алегориски пристап*, авторката доаѓа до заклучок дека библискиот дискурс кај Кутели, Колиќи и Требешина се изразува на најразлични начини.

Во прозното дело посветено на *Аго Јакупи*, трите откровенија претставени преку симболиката на трите соништа, се споредуваат со бројот 3 и неговата симболика поврзана со Светото Тројство во Библијата. Аго Јакупи верува во Бога на свој начин. Него, кандидатката Алиса, го споредува со библискиот Јоб.

За разлика од Аго Јакупи, во делото посветено на Тата Тануш, авторката на трудот наоѓа дипирни точки со *Песната на песните* на Соломон. Смртта на саканата прави Тата да ја губи вербата во Бога, а со тоа да прави голем грев за што се казнува со бесмртност.

Во делото *Один Мондвалсен*, авторката ликовите ги дели во две групи. Во првата влегуваат дехуманизираните ликови и во втората - потчинатите, група на која припаѓа и главниот лик.

Делото, смета кандидатката, води еден книжевен дијалог со албанскиот политички контекст на времето, дијалог кој главно се реализира во форма на алегоричка релација текст-контекст. Местото каде што се случува настанот – лудницата претставува алегоричка за татковината на авторот, односно за диктаторијалниот систем.

Во второто дело на Требешина што е предмет на анализа, *Патот на Гоглотта*, главниот лик Гани Тахири доживува една трансформација, трансформација која е последица на неговата огорченост по доживувањето на чувството на предавство. Овој лик, авторката го споредува со митолошкиот лик на Прометеј.

Во делот посветен на Колиќи, авторката потпирајќи се во теоријата на Фројд, укажува на односот на катарзата и идентификацијата. Овие односи се објаснуваат, пред сè, преку ликот на Дода, во мигот кога тој почнува да се познава себеси како едно друго битие. Зборувајќи за овој лик, авторката нагласува: *Дода, на ненаков начин е лулка и гроб на светлината што ја носи со себе.*

На крајот на ова поглавје, авторката нагласува дека концептот на злото во прозното дело на Требешина доаѓа од судирот на хуманизмот и дехуманизмот. Хуманизмот е зачат во трансцеденталните простори во кои лета ликот на Один Мондвалсен, како и во христијанската филозофија на Евангелистот, додека дехуманизмот е плод на комунистичкиот пекол.

Во прозното дело на Кутели, концептот на злото доаѓа преку опис на дехуманизмот. Апсулутното отсуство на хуманизмот е последица на нечовечноста, бидејќи битието не ја познава воопшто боженствената вистина и стравот од Бога.

Во делото на Колиќи, концептот на злото, како и кај Требешина доаѓа од судирот на хуманизмот и дехуманизмот. Хуманизам значи цивилизација, додека дехуманизам прифаќање на темнината, односно на одмаздата.

Во потпоглавјето *Симболите на светлина и темнина во прозното дело на Кутели и Требешина*, авторката се осврнува на овие два симбола кои во прозните дела на Кутели се издигнуваат во два главни столба, помеѓу кои главните ликови доживуваат душевна катарза или, пак, постојано ја одбиваат.

Тоа што е невообичаено во прозните дела на Кутели е комуникацијата меѓу живите и мртвите. Оваа комуникација доаѓа до израз и во прозните дела *Рина Катеринеза* и *Ноќ на месецот мај*.

Во однос на делото “Один Мондвалсен” авторката се осврнува на интертекстуалната иронија која доаѓа до израз во објасувањата кои се даваат под поглавјата, кои како да сакаат да го направат прозното дело надреално, појава аналогна со таа на приказните. Тука смртта и задгробниот живот се претставени како алегорија на пеколот. Лудницата, во која се наоѓа главниот лик, е претставена како пекол, додека рајот се претставува преку Отктовението што му се јавува на ликот во претпоследното поглавје.

Во третото поглавје, *Катарзата како присуство и отсуство*, авторката се осврнува на категоријата време, односно хронотоп. Во однос на прозното дело посветено на *Аго Јакупи*, на главниот лик му се дава време како една можност да го најде вистинскиот пат, време за катарза. Значи времето добива својство на едно божественото време. Тоа е време на прочистување, време во кое ликот треба да се ослободи од товарот што му тежи и не му дава да летне кон рајот. Времето добива нова димензија и во прозното дело *Ноќ на месец мај*, каде што *пет дена во оној свет се колку пет века во овој свет*.

Во случајот на *Голема е тагата на гревот*, авторката наоѓа интертекстуални врски меѓу Проповедникот од Илирија и Јоб од Библијата. Тата ја сфаќа разликата помеѓу да се биде Тата - обичен смртник и проповедник, човек на божествената лубов. Тата на крајот ја доживува катарзата и умира.

Аго Јакупи, од друга страна, верува во Бога, но неговото верување не е толку совршено, бидејќи не верува со се срце. Соништата му носат пораки што тој ги сфаќа и прифаќа, бидејќи сфаќа дека тоа е единствениот пат за помирување со Бога. На крајот тој како библискиот Јоб умира среќен.

Целадин-бег доживува морален пад. Тој умира во страшна состојба, но никогаш не прифаќа дека бил грешник, затоа смртта за него е казна, додека за Аго Јакупи и за Тата е помирување, опростување.

Во делото *Один Мондвалсен*, перцепцијата на смртта - смета кандидатката Велај е под влијание на еден изразен сократовски дух. За Сократ, како и за христијанството подоцна, смртта претставува едно ослободување од животните страдања, една делба на телото со духот. Според кандидатката, Мондвалсен е еден албански Сократ, кој се осудува за нешто што никогаш не го сторил. Додека во случајот на Гани Тахири, авторката смета дека конвертирањето на ликот од атеист во човек кој го признава постоењето на Бога, поминува низ еден пат со препреки и дилеми. Во тоа помага ликот на Евангелистот, како и силните визији. Ликот на Сатан-бег е персонификација на Луцифер. Делото е преполно со библиски параболи.

Во однос на делото на Колиќи, трансценденталните простори, авторката ги наоѓа во овие три раскази на Колиќи “*A ta laçë*”, “*Anmiku në shtëpi*” и “*Lumnija*”. Во првиот расказ, Троња е единствениот лик кој доживува катарза, додека Симон Ракули, главниот лик на третиот расказ нема да може да ја доживее катарзата.

Последниот дел на третото поглавје се однесува на испреплетувањето на фантастичното и реалното во прозното дело на Кутели и Колиќи.

Сите проучувачи на Кутели – смета авторката, укажуваат на присуството на фантастичното во неговото дело. Но, според неа, фантастичното кај овој автор се случува во рамките на реалноста и се раскажува на еден реалистичен начин. Присуството на фантастичното во делото на Кутели е последица на неговиот плоден книжевен дијалог со албанскиот фолклор, но и со делото на Гогољ. Исто така, авторката го прифаќа ставот на еден дел од неговите проучувачи, дека делото на Кутели има сличности со магичниот реализам, нешто што не потсетува на делата на Борхес или на Маркес. Играта со времето, смета авторката на трудот, е одраз на митолошкиот материјал и на фолклорот, на кои Кутели се потпира. Неслучајно многу негови раскази, носат со себе и информации дека потекнуваат од приказните или легендите на албанскиот фолклор.

И во делата на Колиќи се препознава едно преплетување на реалното и фантастичното. Светот на самовилите е доста присутен во делото на авторот од Скадар, онака како што се тие многу присутни и во менталитетот на неговите сограѓани. Многу прозни творби на Колиќи се дела во кои авторот ги бара симболите на неговата авторска идентификација, преку знаци и симболи, кои ги наоѓа во типичниот албански менталитет.

Во *заклучокот*, во вид на резиме, кандидатката Алиса Велај ги изнесува најбитните резултати од третирањето на катарзата во прозното дело на Кутели, Колиќи и Требешина, при што е приложена богата библиографија како употребена литература на албански, италијански и англиски јазик.

* * *

Кандидатката Велај била свесна дека, определувајќи се да работи на темата *Катарзата и дискурсот во прозното дело на Кутели, Колиќи и Требешина*, ќе се соочи со една хетерогена материја – каква што била албанската проза на 20 век, обележана со центрифугалниот албански и центрипеталниот европски контекст.

За авторите, кои се предмет на трудот, посебно за првите двајца, се остварени одделни монографски студии. Меѓутоа, со докторската дисертација на м-р Алиса Велај за првпат се остварува еден синтезен труд за овие претставници на албанската книжевност, со кои е означен новиот дух во албанската проза на 20 век.

Со овој труд, работен со чувство на современите дострели на книжевната наука и теорија, албаноолошките студии добиваат примерни референции, и тоа од релативно млад научник.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на гореизложеното, на сериозниот приод кон анализа на темата на докторската дисертација *Катарзата и дискурсот во прозното дело на Митруш Кутели, Ернест Колиќи и Касем Требешина*, изработена од Алиса Велај, како и на добиените резултати, кои во албанската книжевна наука претставуваат придонес токму од аспект на катарзата и дискурсот во делата на тројцата познати претставници на албанската проза на 20 век, Рецензентската

комисија, на Наставно -научниот совет на Филолошкиот факултет во Скопје, со задоволство му предлага да ја прифати рецензијата и, проследувајќи ја во натамошна постапка, да и одобри на кандидатката Алиса Велај одбрана на гореведената докторска дисертација.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Д-р Мирлинда Крифца-Беќири, редовен проф.,
с.р.
2. Д-р Зекирја Незири, редовен професор, с.р.
3. Д-р Нехас Сопај, редовен професор, с.р.
4. Д-р Агим Лека, вонреден професор, с.р.
5. Д-р Аслан Хамити, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
**ИДЕНТИФИКАЦИЈА И КАРАКТЕРИЗАЦИЈА НА
ИНТЕРСТИЦИЈАЛНИТЕ КЛЕТКИ КАЈ БУБРЕЗИ СО
ГЛОМЕРУЛОНЕФРИТИЧНИ ЛЕЗИИ**
ИЗРАБОТЕНА ОД Д-Р СЛАВИЦА КОСТАДИНОВА-КУНОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА
МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 63 од Законот за високото образование и член 53 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Медицинскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на својата III редовна седница одржана на 20.3.2014, а по предлог на Научниот одбор, донесе Одлука за формирање на Комисија за оцена на докторската дисертација од д-р Славица Костадинова – Куновска, под наслов **Идентификација и карактеризација на интерстицијалните клетки кај бубрези со гломерулонефритични лезии**, во состав:

1. проф. д-р Лилјана Спасевска
2. проф. д-р Весна Јаневска
3. проф. д-р Ладислава Грчевска

По разгледувањето и анализата на доставената дисертација, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Поднесената докторска дисертација со наслов **Идентификација и карактеризација на интерстицијалните клетки кај бубрези со гломерулонефритични лезии** од д-р Славица Костадинова – Куновска е самостоен и оригинален научен труд, презентирани на 110 страници, во кои се содржани сите поглавја на еден научноистражувачки проект.

Во **воведот** е даден преглед на досегашните сознанија за градбата на бубрежниот интерстициум во физиолошки и патолошки услови, патогенетските механизми кои доведуваат до интерстицијална фиброза кај гломеруларните заболувања, како и нејзиното влијание врз бубрежната функција. Детално се опишани морфологијата, имунофенотипот, значењето и функцијата на различните типови интерстицијални клетки (фибробласти, дендритични клетки и мултипотентни матични клетки) кај здраво и патолошки променето бубрежно ткиво, нивната хетерогеност, но и дубиозните и контрадикторни литературни податоци.

Како **мотив** за изведување на студијата се наведени контрадикторните литературни податоци, доминацијата на студии направени на експериментални модели и малиот број истражувања на стандардно обработен хуман биоптичен, оперативен и обдукциски материјал, како и потенцијалните можности за примена на матичните клетки во лекувањето на различните бубрежни заболувања.

Целите на студијата се прецизно дефинирани:

1. да се типизираат и меѓусебно да се дискриминираат хетерогените бубрежни интерстицијални клетки, кај неафектираните адултни и бубрези со гломерулонефритични лезии, односно да се идентификуваат и карактеризираат различните фенотипови на фибробласти/миофибробласти кои се вклучени во прогресијата на интерстицијалната фиброза и да се фенотипизираат дендритичните клетки;
2. да се визуелизираат и фенотипизираат матичните клетки кај неафектираните адултни и заболени бубрези и да се детерминира местото каде што се наоѓаат, односно нивната локализација во однос на конститутивните бубрежни елементи и анатомски целини;
3. да се дискриминираат резидентните од матичните клетки кои потекнуваат од коскената срцевина;
4. да се воведат Western blot анализата на ткивни протеински екстракти.

Во поглавјето **Материјал** јасно се дефинирани критериумите за вклучување и исклучување на случаите во студијата, кои се поделени во три групи: група на гломерулонефритични бубрези, група на нормални адултни бубрези и група на фетални бубрези.

Во поглавјето **Методи** детално и систематично се опишани спроведените методолошки и статистички постапки, како и техничката опрема користена за анализите. Комисијата смета дека се применети современи и адекватни методи за реализација на предвидените испитувања.

Резултатите и соодветната **дискусија** се организирани во три поглавја: „Фиброза и фибробластни маркери“, „Маркери за дендритични клетки“ и „Маркери за матични клетки“. На овие поглавја им претходи преглед на карактеристиките на трите групи испитувани случаи. Резултатите се илустрирани со фотографии и микрофотографии, табели и графикони, кои се соодветно означени и посочени во текстот. Во сите три поглавја прво е даден поединечен преглед на експресијата на дадените маркери во секоја анализирана група, по што следува компаративен приказ на дистрибуцијата на сигналот на сите маркери во сите три анализирани групи, а секое поглавје завршува со релевантна дискусија. Во дискусијата се изразува значењето на прикажаните резултати, тие се компарираат со резултатите од истражувањата на други автори, а се нудат и толкувања на дел од оригиналните резултати.

Заклучоците на оваа студија произлегуваат од прикажаните резултати и прегледот на литературата. Општиот заклучок е дека процесот на репарација на оштетеното бубрежно ткиво го рекапитулира неговиот развој, односно сите испитувани маркери (за фибробласти, дендритични клетки и матични клетки) се присутни во различен степен во феталното ткиво, бележат надолна експресија до отсуство на каков било сигнал кај адултните нормални бубрези, за да покажат реекспресија и/или зголемена експресија во услови на проинфламаторни и профибротични стимулуси.

Во делот за фибробласти, констатиран е различен имунофенотип на фибробластите кај гломерулонефритичните бубрези од оној кај нормалните адултни бубрези, како и реекспресија и/или зголемена експресија на сите

фибробластни маркери во групата на гломерулонефритични бубрези, по првичната експресија во феталните бубрежни ткива и загубата и/или нивната намалена експресија кај нормалните адултни бубрези.

Во делот за дендритични клетки е констатирана зголемена застапеност на овие клетки во интерстициумот на гломерулонефритичните бубрези во споредба со нормалното адултно бубрежно ткиво, а се укажува и на нивната профибротична улога, поради позитивната корелација со застапеноста на интерстицијалната фиброза.

Во делот за матични клетки, констатирана е експресија на повеќе маркери за матични клетки во бубрежниот паренхим во сите три анализирани групи. Нивната дистрибуција во различни компартмани поддржува повеќе теории за локализација на овие клетки. Потенцирана е можноста некои од овие маркери да се користат во евалуација на степенот на бубрежно оштетување.

Во **литературата** коректно се цитирани 230 референци по редослед на јавување во текстот.

ЗАКЛУЧОК

Сметаме дека оваа студија има значаен **научен и апликативен придонес** кон современата медицинска наука, од причина што е уникатна студија која ги обработува хетерогените интерстицијални клеточни популации во три групи на бубрежни примероци, што овозможува компарација и следење на експресијата на маркерите во овие клеточни популации, почнувајќи од феталната возраст, преку нормалното адултно бубрежно ткиво, до патолошки променетото бубрежно ткиво. Успехот во идентификацијата и изолацијата на овие клеточни популации отвора широки можности за нивна примена при третман на бубрежните заболувања.

Рецензентската комисија смета дека докторската дисертација од д-р Славица Костадинова – Куновска, со наслов **Идентификација и карактеризација на интерстицијалните клетки кај бубрези со гломерулонефритични лезии**, е подготвена во согласност со стандардите на научноистражувачката работа и има актуелен и значаен придонес во областа на патологијата и базичната медицина.

Врз основа на изнесеното, рецензентската комисија ја оценува **позитивно** докторската дисертација од д-р Славица Костадинова – Куновска, со наслов **Идентификација и карактеризација на интерстицијалните клетки кај бубрези со гломерулонефритични лезии** и му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје да ја прифати презентираната рецензија и да овозможи јавна одбрана на докторската дисертација.

Рецензентска комисија

1. Проф. д-р Лилјана Спасевска, с.р.
2. Проф. д-р Весна Јаневска, с.р.
3. Проф. д-р Ладислава Грчевска, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ЕФЕКТИ НА ИНКРЕТИН-БАЗИРАНИТЕ ТРЕТМАНИ КАКО МОНОТЕРАПИЈА ИЛИ ВО КОМБИНАЦИЈА СО ПИОГЛИТАЗОН КАЈ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЕН МОДЕЛ НА ДИЈАБЕТЕС МЕЛИТУС - ТИП 2”, ИЗРАБОТЕНА ОД Д-Р ЕМИЛИЈА АТАНАСОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на својата III редовна седница одржана на 20.3.2014 година, по предлог на Научниот одбор, а врз основа на член 63 од Законот за високото образование и член 53 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Медицинскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје, донесе Одлука за формирање Комисија за оцена на докторската дисертација од д-р Емилија Атанасовска, под наслов Ефекти на инкретин-базираните третмани како монотерапија или во комбинација со пиоглитазон кај експериментален модел на дијабетес мелитус-тип 2, **во состав:**

1. проф д-р Маја Сланинка- Мицеска
2. проф. д-р Чедомир Димитровски
3. проф. д-р Соња Алабаковска.

По прегледот и анализата на доставениот труд, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Доставената докторска дисертација од д-р Емилија Атанасовска под наслов „Ефекти на инкретин-базираните третмани како монотерапија или во комбинација со пиоглитазон кај експериментален модел на дијабетес мелитус - тип 2” претставува оригинална научна студија од областа на базичната, експериментална фармакологија.

Трудот ги содржи сите поглавја на еден научноистражувачки труд, и тоа: Вовед, Мотив, Предмет цели и задачи, Материјал и методи, Резултати, Дискусија, Заклучок и Литература. Доставениот труд е изнесен на 152 страници, илустриран со 39 табели и 78 слики.

Во **воведниот** дел е даден осврт на дијабетес мелитус - тип 2. Податоците се јасно систематизирани во логички целини и литературно поткрепени. На почетокот е нагласено се поголемото значење на оваа болест поради зголемената преваленца на јавување и последиците кои од неа произлегуваат. Посебен осврт е даден на патогенезата на дијабетес мелитус - тип 2, која е исклучително комплексна и мултифакторијална. Авторката концизно го презентира моментално прифатеното тврдење дека дијабетес мелитус - тип 2 е хронична болест што се карактеризира со прогресивно опаѓање на дејството на инсулин (инсулинска резистенција), проследено со неможност на бета-клетките

од панкреасот да ја компензираат инсулинската резистенција (бета-клеточна дисфункција).

Авторката ја разработува инсулинската резистенција која претставува состојба на намалена реактивност на ткивата кон циркулирачките вредности на инсулин и укажува дека покрај ретките генетски фактори, промените во стилот на живот (намалена физичка активност, прекумерен внес на храна и сл.) се значајни како многу почести потенцијални причини за нејзино настанување. Во однос на акумулацијата и анатомската дистрибуција на масното ткиво, објаснето е дека тоа веќе не се смета како пасивен простор за складирање на триглицериди и масни киселини, туку претставува активен метаболичен орган кој произведува голем број на биолошки активни молекули (наречени адипоцитокени) што дејствуваат како автокрини, паракрини или ендокрини регулатори на многу физиолошки и патофизиолошки процеси во организмот. Напоменато е дека меѓу сите нив, особено внимание и научен интерес во поново време се посветува на адипонектинот, за кој се смета дека претставува молекуларна врска помеѓу дебелината и инсулинската резистенција. Наведени се сумарните резултати од повеќе студии изведени во последните неколку години кои сугерираат дека адипонектинот манифестира антидијабетично, антиатерогено и антиинфламаторно дејство. Нагласено е дека концентрациите на адипонектин се намалени кај пациенти со дијабетес мелитус - тип 2, поради што терапевтските стратегии кои се насочени кон нивно зголемување потенцијално би можеле да бидат корисни за запазување на прогресијата на оваа болест и спречување и/или одложување на настанокот на нејзините макроваскуларни и микроваскуларни компликации.

Понатаму во докторската дисертација се обработени повеќе фактори кои доведуваат до дисфункција на панкреасните бета-клетки, меѓу кои особено внимание е посветено на инкретините, кои претставуваат ентероендокрини хормони што се ослободуваат во циркулацијата како одговор на внес на храна. Инкретините обезбедуваат дополнителен стимулус за секреција на инсулин при перорален внес на глукоза, кој не е присутен при интравенската инфузија на глукоза. Се наведува дека приближно 90% од вкупниот ефект на инкретините во организмот е резултат на дејството на ГЛП-1 (glucagon-like peptide-1), а кај дијабетичните пациенти, вредностите на овој хормон се сигнификантно редуцирани во споредба со здрави испитаници и продолжуваат да се намалуваат со прогресијата на болеста.

Авторката ги сумира терапевтските импликации што произлегуваат од најновите сознанија за патогенезата на дијабетес мелитус тип 2 и сугерира дека неодамнешното воведување на инкретин-базираните третмани и само неколку години претходно на агонистите на пероксизом-пролифератор активирачките рецептори-гама нуди можност за нов терапевтски пристап кон лекувањето на дијабетес мелитус - тип 2.

Во понатамошниот дел се презентирани најновите сознанија за инкретин-базираните третмани чие дејство се заснова на модулација на вредностите на ГЛП-1 во организмот преку две стратегии: развој на ГЛП-1 рецепторски агонисти и рд објаснувања за механизмот на дејство на ексенатид (како претставник на групата на ГЛП-1 рецепторски агонисти) и ситаглиптин (инхибитор на ДПП-4).

Понатаму во докторската дисертација се сумирани сознанијата за пероксизом-пролифератор активирачките рецептори (ППАР) кои припаѓаат во групата на нуклеарни рецептори. Напоменато е дека ППАР претставуваат атрактивни фармаколошки мети за развој на синтетски ППАР-лиганди, бидејќи тие имаат исклучително значајна улога како регулатори на многу метаболички и инфламаторни процеси во организмот. Во тој контекст, даден е осврт на тиазолидиндионите, кои се релативно нова група на лекови што дејствуваат како агонисти на ППАР-гама рецепторите и се одобрени за терапија на дијабетес мелитус - тип 2.

Од сите овие логички целини, наведен е и **мотивот** за изработка на оваа дисертација дека терапијата на дијабетес мелитус- тип 2 е комплексна, а многу пациенти не ги постигнуваат целните вредности за гликемијата кои се наведени во актуелните клинички препораки за лекување.

Со оглед на изнесеното, јасно и концизно се поставени следниве **цели**:

- да се евалуира и компарира дејството на два третмана кои се базираат на модулација на концентрациите на ГЛП-1 во организмот кај експериментален модел на дијабетес мелитус- тип 2, и тоа: ексенатид (ГЛП-1 рецепторски агонист) и ситаглиптин (ДПП-4 инхибитор)
- да се компарира влијанието од терапијата со ексенатид или ситаглиптин врз вредностите на ГЛП-1 во крвта и евентуалната корелација помеѓу концентрациите на ГЛП-1 и метаболичките параметри;
- да се утврди дали терапијата со ексенатид или ситаглиптин има влијание врз инсулинската резистенција и серумските концентрации на адипонектин;
- да се оцени ефектот од додавање на пиоглитазон (ППАР-гама агонист), лек кој преодминантно дејствува на инсулинската резистенција, кон терапијата со еден од лековите кои се базираат на модулација на концентрациите на ГЛП-1 во организмот.

Поставените цели се дефинирани преку остварување и реализирање на следните **задачи**: мерење на вредностите на глукоза во плазма на гладно; определување на ОГТТ (орален глукозо-толеранс тест) и ИТТ (инсулин толеранс тест); следење на параметрите на липидниот статус (вкупни липиди, триглицериди, вкупен холестерол, ЛДЛ-холестерол, ХДЛ-холестерол) и слободни масни киселини во крвта; определување на уринарните протеини, квантификација на ГЛП-1, инсулин и глукагон во крвта; пресметување на индекс на инсулинска резистенција; квантификација на адипонектин во серум; евалуација на ефектите на испитуваните лекови врз телесната маса и просечниот неделен внес на храна и одредување на количината и дистрибуцијата на масното ткиво во организмот.

Делот **Материјал и методи** е конципиран во неколку целини: експериментален модел, лабораториски животни, користени лекови и супстанции, користена апаратура, методи, експериментални протоколи и статистичка обработка. Експериментите се изведени на 100 машки нормотензивни стаорци од сојот Wistar со просечна тежина од околу 200 g. Значајно е да се истакне дека одгледувањето на животните и сите испитувања во тек на студијата се направени во согласност со принципите за чување и употреба на лабораториски животни и

дека Етичката комисија за експерименти врз животни при Медицинскиот факултет во Скопје издала одобрение за спроведување на експерименталните протоколи наведени во поднесокот за изработка на студијата. Употребен е животински модел на дијабетес мелитус- тип 2 кој е добиен преку комбинација на исхрана на стаорците со храна збогатена со масти, што продуцира инсулинска резистенција и администрација на ниска доза на стрептозотцин, кој ја предизвикува иницијалната бета-клеточна дисфункција и последователен развој на хипергликемија кај стаорците. Наведени се резултати од неколку претходно спроведени студии кои потврдуваат дека на ваков начин успешно се индуцира дијабетес мелитус- тип 2 и дека се добива лесно достапен и економичен модел на болеста кој е погоден за евалуација на ефектите на различни антидијабетични лекови.

Детално се прикажани процедурите за земање на крв од лабораториските животни за спроведување на потребните биохемиски анализи (триглицериди, вкупен холестерол, ХДЛ-холестерол, ЛДЛ- холестерол, слободни масни киселини, глукоза) со стандардни колориметриски тестови, како и за одредување на концентрациите на адипонектин, глукатон, инсулин и ГЛП-1 во крв со помош на ELISA - методи. Одделно се објаснети методологиите за спроведување на оралниот глукозо-толеранс тест и инсулин-толеранс тестот кај стаорци. Посебен осврт е даден на пресметувањето на индексот на инсулинска резистенција (HOMA). Објаснет е начинот на собирање на урина со помош на метаболички кафези, како и сепарација и идентификација на уринарните протеини со помош на SDS-PAG електрофореза. Детално е опишан и начинот на дисекција и мерење на епидидималните, периреналните и ингвиналните масни наслаги.

Во делот што ги содржи експерименталните протоколи (1, 2 и 3), јасно се објаснети сите спроведени третмани кај експерименталните животни. Експерименталниот протокол број 1 е спроведен со цел да се изврши индукција на дијабетес мелитус - тип 2 кај експерименталните животни со употреба на комбинација од високомасна храна и ниска доза на стрептозотцин. Во експерименталниот протокол број 2 се врши евалуација и компарација на дејството на два третмана кои се базираат на модулација на концентрациите на ГЛП-1: ексенатид во доза од 2 $\mu\text{g}/\text{kg}$ двапати на ден супкутано и ситаглиптин во доза од 3 mg/kg еднаш на ден перорално во тек на шест недели кај дијабетични стаорци. Во експерименталниот протокол број 3 се врши евалуација на ефектот од додавање на ППАР-гама агонист (пиоглитазон во доза од 10 mg/kg тт еднаш на ден перорално во тек на шест недели) кон терапијата со еден од лековите кои се базираат на модулација на концентрациите на ГЛП-1 во организмот.

Параметрите на испитувањето се определени на почетокот од студијата (0-та недела), после 3 недели интервенирање во исхраната на животните (диета со масти/стандардна храна) и/или администрација на стрептозотцин (крај на 3. недела) и на крајот од студијата по дополнителни 6 недели фармаколошки третман и соодветна исхрана според протоколите на студијата (крај на 9. недела). Телесната маса и просечниот неделен внес на храна се измерени во горенаведените временски точки и дополнително во 4. 5. 6. 7. и 8. недела од студијата.

Податоците се прикажани графички и табеларно и со обработени со статистичките програми SPSS Statistics и Statistica for Windows.

Добиените **резултати** од испитувањето се поделени во неколку целини. Сите испитувани параметри се детално прикажани графички и табеларно, проследени со соодветен коментар, што претставува добра илустрација на добиените резултати.

Во првиот дел е прикажано влијанието на високомасната храна и еднократната интраперитонеална инјекција на стрептозотоцин врз метаболичките параметри кај стаорците. Од прикажаните резултати јасно се гледа дека исхраната со високомасна храна во комбинација со еднократна интраперитонеална инјекција на стрептозотоцин индуцира дијабетес мелитус - тип 2 кај Wistar - стаорци, што се карактеризира со умерена хипергликемија, инсулинска резистенција, дислипидемија и покачени вредности на глукагон во почетниот стадиум (3. недела). Понатамошните промени на метаболичките параметри по 6 недели се во согласност со природниот тек на развој на болеста, што се потврдува преку понатамошното зголемување на глукозата во плазма на гладно, инсуфициентната секреција на инсулин, влошената дислипидемија, покачените вредности на глукагон, намалените серумски концентрации на адипонектин и значајно зголемената екскреција на протеини во урината измерени во 9. недела. На овој начин е добиен корисен експериментален модел на дијабетес мелитус - тип 2 за проучување на ефектите на различните третмани врз развојот и прогресијата на оваа болест.

Во наредните три делови одделно се елаборирани ефектите врз различните метаболички параметри при монотерапија со ексенатид, ситаглиптин и пиоглитазон во тек на шест недели кај дијабетични стаорци.

Ексенатидот предизвикал значајно намалување на вредностите на глукоза во плазма на гладно и успеал да го превенира намалувањето на инсулинскиот секреторен капацитет, без сигнификантни промени во индексот на инсулинска резистенција. Дополнително, терапијата со овој лек индуцирала значајно намалување на површината под крива на глукозата (AUC) при ОГТТ и ИТТ. Ексенатидот не влијаел значајно на концентрациите на ГЛП-1 во плазмата, а предизвикал намалување на глукагонемичката кај дијабетичните стаорци. Значајно е да се напомене дека монотерапијата со ексенатид го подобрила липидниот профил и ги зголемила серумските концентрации на адипонектин. Ова било придружено со намален внес на храна на третираните животни, намален прираст во телесната тежина и редукција на масните наслаги во споредба со контролната група на дијабетични стаорци. Третманот со ексенатид индуцирал и умерено намалување во количината на екскретирани уринарни протеини.

Ситаглиптинот, исто така, индуцирал значајно намалување на вредностите на глукоза во плазма на гладно и успеал да го превенира намалувањето на инсулинскиот секреторен капацитет, без сигнификантни промени во индексот на инсулинска резистенција. Терапијата со овој лек во тек на шест недели индуцирала умерено намалување на површината под крива на глукозата (AUC) при ОГТТ и ИТТ. Ситаглиптинот не довел до значајни промени во параметрите на липидниот профил (со исклучок на намалувањето на серумските

концентрации на триглицериди), ниту во серумските концентрации на адипонектин. Животните третирани со овој ДПП-4 инхибитор немале сигнификантни разлики во внесот на храна, телесната маса и количината на измерени масни наслаги, ниту во екскрецијата на уринарни протеини во споредба со контролната група на дијабетични стаорци.

Пиоглитазонот (ППАР-гама агонист) предизвикал значајно намалување на вредностите на глукоза во плазма на гладно и на серумските концентрации на инсулин што било проследено со намалување на индексот на инсулинска резистенција. Исто така, пиоглитазонот во голема мера ја подобрил нарушената глукозна толеранција, определено преку намалените вредности на AUC на глукозата добиени од ОГТТ и ИТТ. Добиените резултати во студијата го потврдуваат поволниот ефект на пиоглитазон во подобрување на липидниот профил кај експерименталните животни, доведувајќи до изразено намалување на серумските концентрации на триглицеридите и пораст на ХДЛ-холестеролот. Пиоглитазонот не влијаел значајно на плазматските концентрации на ГЛП-1 и глуканон, но предизвикал зголемување на серумските концентрации на адипонектин. Животните третирани со пиоглитазон имале зголемен прираст во телесната маса и зголемување на масните наслаги (особено на ингвиналните), во споредба со нетретирани дијабетични животни. Дополнително, пиоглитазонот индуцирал и сигнификантно намалување на количината на екскретирани уринарни протеини.

Во наредните два дела се прикажани резултатите од комбинираниот шестнеделен третман со **ексенатид+пиоглитазон**, односно **ситаглиптин+пиоглитазон** кај дијабетични стаорци. Би можело да се сумира дека кај овие две експериментални групи е постигнато најизразено подобрување на метаболичките параметри во споредба со монотерапијата со еден од овие лекови. Во последниот (седми) дел од поглавјето “Резултати”, авторката ги сумира резултатите за секој испитуван параметар одделно и прави компарација на ефектите на различните третмани на крајот од студијата (деветта недела).

Во делот **Дискусија**, концизно и јасно се објаснети добиените резултати и нивното значење. При анализа на резултатите од сопственото испитување, авторката истовремено ги споредува со веќе објавени резултати во литературата од таа област. Посебно е даден осврт на можните механизми на редукција на инсулинската резистенција и подобрување на бета-клеточната функција при третман со секој од испитуваните лекови употребени како монотерапија (ексенатид, ситаглиптин, пиоглитазон) или во комбинација (ексенатид + пиоглитазон; ситаглиптин + пиоглитазон). Дополнително се дискутира и ефектот на третманите врз липидниот профил и екскрецијата на уринарни протеини кај дијабетичните животни. Авторката посочува дека патофизиологијата на дијабетес мелитус - тип 2 обезбедува логична рамка за успешно лекување на оваа болест и сумира дека главните цели при третман на оваа болест би требало да бидат: обезбедување на задоволителна и одржлива гликемиска контрола, придружено со мал ризик од настанок на хипогликемија и зголемување на телесната маса, како и редукција на придружните кардиоваскуларни ризик - фактори. Новите терапевтски стратегии засновани на модулација на вредностите на ГЛП-1 во организмот кои се насочени кон неколку клучни карактеристики во патогенезата

на оваа болест даваат надеж за поголем успех при лекувањето на дијабетес мелитус - тип 2. Дополнително е нагласено дека се повеќе преовладува ставот дека комбинираната терапија е оптимален начин за постигнување на поголем број терапевтски цели при лекувањето на дијабетичните пациенти. Комплементарниот механизам на дејство на инкретин-базираните третмани, кои главно влијаат на инсулинската секреција и на ППАР-гама рецепторските агонисти, кои ја редуцираат инсулинската резистенција, сугерира дека комбинираната терапија со овие лекови може да доведе до оптимална метаболичка контрола, забавување на прогресијата на болеста и подобрување на квалитетот на живот кај пациентите со дијабетес мелитус - тип 2.

Заклучоците се коректно формулирани и даваат прецизни одговори на целите кои се поставени во оваа докторска дисертација.

Приложената **литература** е обемна, прегледна и коректно цитирана по прифатените стандарди. Изборот на литература е соодветен и опфаќа базични и современи клинички публикации од областа на трудот.

ЗАКЛУЧОК

Докторската дисертација **Ефекти на инкретин-базираните третмани како монотерапија или во комбинација со пиоглитазон кај експериментален модел на дијабетес мелитус- тип 2**, изработена од д-р Емилија Атанасовска, претставува самостоен и оригинален научен труд.

Комисијата смета дека трудот ги опфаќа и ги обработува во целост поставените проблеми и ги содржи сите елементи на научен труд од ваков карактер. Целта е јасно дефинирана, материјалот и методите се прецизно изложени, а резултатите се коректно прикажани и статистички обработени. Заклучоците се објективни и реални и даваат прецизни одговори на целите што се поставени.

Врз основа на анализата, Рецензентската комисија оценува дека докторската дисертација ги исполнува бараните критериуми и претставува придонес во научноистражувачката дејност и клиничката практика.

Рецензентската комисија позитивно ја оценува докторската дисертација и му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје да ја усвои рецензијата и да и овозможи на кандидатката јавна одбрана на трудот.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф д-р Маја Сланинка- Мицеска, с.р.
2. Проф. д-р Чедомир Димитровски, с.р.
3. Проф. д-р Соња Алабаковска, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА “ДИЈАГНОСТИЧКИ ПРИСТАП И КЛИНИЧКИ ИСХОД КАЈ АРТРОСКОПСКИ ТРЕТИРАНИ ПРЕДНО ЛИГАМЕНТАРНИ И МЕНИСКАЛНИ ПОВРЕДИ НА ЗГЛОБОТ НА КОЛЕНОТО” ОД Д-Р КОСТОВ ХРИСТИЈАН, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 63 од Законот за високото образование (Службен весник на Република Македонија бр. 35/2008, 103/2008, 26/2009, 99/2009, 115/10, 17/11, 51/11) и член 53 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Медицинскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот “Св.Кирил и Методиј” во Скопје (Универзитетски гласник бр.121/9 и 188/201), Наставно-научниот совет на својата III редовна седница одржана на 20.3.2014 година, а по предлог на Научниот одбор, оформи Комисија за оцена на докторската дисертација од д-р Костов Христијан под наслов „Дијагностички пристап и клинички исход кај артроскопски третирани предно лигаментарни и менискални повреди на зглобот на коленото”, во состав:

проф.д-р Ѓеорги Велковски,
проф.д-р Климе Ѓоревски,
проф.д-р Славчо Стојменски.

По деталната анализа на поднесената докторска дисертација, Комисијата го донесува следниов

И з в е ш т а ј

Поднесените докторски труд се состои од деловите: Вовед, Цели на трудот, Материјал и методи, Резултати, Дискусија, Заклучоци и Литература.

Вовед

Во воведниот дел е објаснета проблематиката на повредата на зглобот на коленото која во секојдневниот живот е втората најчеста повреда на мускуло-скелетниот систем. Повредите на структурите на зглобот на коленото најчесто се случуваат при екстремни промени на правецот на движење и ротација на коленото. Најчести механизми на повредување се абдукција, флексија и внатрешна ротација на тибијата (надворешна ротација на коленото), кои доведуваат до повреда на медијалната страна на зглобот на коленото т.е. медијалниот колатерален лигамент (МКЛ), предниот вкрстен лигамент (ПВЛ) и медијалниот менискус (ММ). При повреда на лигаментите на коленовиот зглоб постои голема можност на здружени повреди заедно со останатите структури на коленото, што особено се однесува на зглобната капсула и менискусите. Со присуство на лезија на меникусот внатрешниот или надворешниот, покрај оштетените вкрстени лигаменти, доаѓа до многу брза појава на дегенеративни процеси на рскавицата на зглобната површина на коленото. Како резултат на овие промени на структурите, по траума на зглобот на коленото доаѓа до отежнато одење, трчање и скокање особено при промена на правецот на движење и во значајна мерка го смалуваат квалитетот на животот кај овие пациенти. Особено е значајно што инциденцата на овие повреди е кај

помладата популација која се вбројува во работоспособната група од населението. Од сето ова произлегува дека правилната и брза дијагностика, како и правилниот третман кај овие пациенти со ваков вид на повреда е од големо значење за битието на

едно општество. Императив е да се пронајде оптимален третман, а крајна цел претставува намалувањето на неработоспособниот период и побрзо враќање кон извршување на секојдневните активности без особени ограничувања кај популацијата со мекоткивни повреди на коленовиот зглоб.

Цели на трудот

Со оглед на изнесеното поставени се следниве цели:

- да се одредат сензитивноста, специфичноста, прецизноста, негативните и позитивните предиктивни вредности на клиничките објективни тестови и МР во споредба со наодот од артроскопската интервенција;
- да се споредат наодите од клиничките и функционалните тестови, МР и артроскопскиот наод кај најчесто повредените структури;
- да се испитаат и да се споредат наодите помеѓу клиничките и функционални тестови пред и по артроскопската интервенција;
- да се споредат меѓусебно трите методи на феморална фиксација при реконструкција на ПВЛ;
- да се направи компарација на вредностите добиени од клиничкиот тест и функционалните тестови помеѓу пациентите со различен начин на феморална фиксација.

Материјал и методи

Во делот „Материјал и методи“ прецизно е утврдена рамката на овој научен труд. Оваа студија била спроведена како контролирана, проспективна и лонгитудинална, при што биле опфатени вкупно 103 пациенти примени на Клиниката за трауматологија, при Клиничкиот центар “Мајка Тереза”, кај кои била спроведена дијагностичка процедура со клинички, функционални тестови и МР на повредите на колениот зглоб (предно-лигаментарни, менискални повреди и некои придружни). Пациентите биле следени во период од 6 месеци по спроведената артроскопска интервенција.

Кај сите испитаници во оваа студија била спроведена дијагностичка и терапевтска артроскопска интервенција со цел да се добие рационален алгоритам за дијагноза и третман на механичките повреди на колениот зглоб (ПВЛ, менискуси и рскавица, како придружна повреда).

Сите артроскопски процедури биле извршени на стандарден начин од страна на искусен хирург, под регионална или општа анестезија и со користење на турникет. Во процедурата биле користени стандардните антеромедијален и антеролатерален портал и дополнителни портали во зависност од потребата.

Оперативните наоди биле нотирали во официјалниот документ за пациентот, во кој била опишана секоја промена на анатомските структури во коленото, односно присутната мекоткивна лезија и нејзината локација, статусот на зглобната рскавица и др.

По нотирањето на повредените структури на зглобот на коленото, пациентите биле поделени во 2 групи во зависност од видот на повредените структури на зглобот на коленото, кои биле третирани артроскопски, и тоа:

Група 1: пациенти со повреден ПВЛ (n=73).

Некои од пациентите кои имале лезија на ПВЛ, а кои не биле артроскопски реконструирани заради приватни или технички причини биле вклучени во студијата како посебна подгрупа.

- ❖ Подгрупа 1: дијагностички пристап за повреден ПВЛ.
- ❖ Подгрупа 2: клинички исход на пациенти со повреден ПВЛ (n=25 од првата група) кај кои не била спроведена артроскопска реконструкција на лигаментот.
- ❖ Подгрупа 3: Клиничкиот исход на пациентите со повреден ПВЛ, третирани со артроскопска хамстринг лигаментопластика (n=48 од првата група) со различен начина на феморална фиксација: Rigidfix, Transfix, Endobutton.

Група 2: пациенти со повреден медијален (n=45) и латерален менискус (n=40).

- ❖ Подгрупа 1: дијагностички пристап за повреда на латерален и медијален менискус.
- ❖ Подгрупа 2: клинички исход на пациенти со повреда на ЛМ (n=40) и ММ (n=45) кај кои била спроведена артроскопска реконструкција на повредениот менискус.

Според литературата прикажана за оваа проблематика, прикажано е дека постои ниска честота на изолирани повреди на ПВЛ и повредени менискуси, така што во оваа студија биле вклучени и комбинирани повреди на коленото.

1. Во првата група биле вклучени пациенти со изолирана лезија на ПВЛ или со некоја придружна повреда (лезија на менискус или рскавица).
2. Во втората група биле вклучени пациенти со изолирани повреди на меникусите или со друга придружна повреда.

На испитаниците во студијата им биле направени следниве прегледи, мерења и постапки: преглед на повреденото колено со користење на клинички и функционални тестови (предоперативно), МР(предоперативно), артроскопска интервенција, преглед на коленото по интервенцијата со користење на клинички и функционални тестови и во постоперативниот период (шест месеци после артроскопската интервенција).

Направено е компарирање на наодите од функционалните тестови пред тераписката артроскопска интервенција со наодите во постоперативниот период и тоа во шестиот месец по артроскопската интервенција; присуство или отсуство на позитивност на спроведените објективни клинички тестови(за стабилност на колено, за лезија на менискуси и за хондрална лезија), предоперативно и постоперативно.

Направено е пополнување на Lysholm Knee Scoring Scale (проценка на акутната лезија и хроничната нестабилност, интензитет на болка), и на Tegner Activity Scale (анализа на степенот на активност) предоперативно и постоперативно.

Користени биле непараметриски дискриптивни статистички методи: фреквенции, пропорции и проценти. Од аналитичките статистички методи(тестови) бил користен Макнамариновиот тест (McNemar тест) на сложување, а користени се и ROC- методите: сензитивност, специфичност, точност, позитивна предиктивна вредност(ППВ) и негативна предиктивна вредност(НПВ).

Резултати

Дијагностичкото значење на клиничките тестови за повреда на ПВЛ било утврдено со компарација на артроскопскиот наод како стандардна метода.

Од дијагностичките карактеристики, тестот на предна фиока резултирал со: 94,5% сензитивност; 100% специфичност; 100% ППВ; 89,4% НПВ и 96,1% точност, додека, пак, Lachman - тестот резултирал со: 91,7% сензитивност; 100% специфичност; 100% ППВ; 85,7% НПВ и 94,1% точност.

Помеѓу наодите од клиничките тестови на предна фиока и Lachman - тестот, со наодите од артроскопија, разликата не била статистички значајна, односно прикажано е дека постои меѓусебно совпаѓање на параметрите.

Во оваа студија, наодот од МР на пациентите со повреда на коленото бил спореден со наодот од артроскопијата како стандардна метода. Од дијагностичките карактеристики, МР како тест за лезија на ПВЛ резултирала со: 83% сензитивност; 88,37% специфичност; 93% ППВ; 74,5% НПВ и 82,5% точност.

Помеѓу наодите од МР и артроскопските наоди за повреден ПВЛ, констатирано е дека разликата не била статистички значајна, односно постои меѓусебно совпаѓање на параметрите.

Од дијагностичките карактеристики за повреда на ЛМ, McMurray- тестот резултирал со: 60% сензитивност; 100% специфичност; 100% ППВ; 84% НПВ и 85% точност, а Apley тестот со: 81% сензитивност; 77% специфичност; 73% ППВ; 84% НПВ и 73% точност.

Од дијагностичките карактеристики за повреда на ММ, McMurray тестот резултирал со: 86% сензитивност; 80% специфичност; 79% ППВ; 87% НПВ и 80% точност, а Apley-тестот со: 92% сензитивност; 50% специфичност; 69% ППВ; 84% НПВ и 63% точност.

Помеѓу наодите на клиничкиот тест на McMurray и наодот од артроскопија за лезија на ЛМ, разликата била статистички значајна, односно во студијата не постои меѓусебно совпаѓање на параметрите, а кај наодите од Apley - тестот за ЛМ, споредени со артроскопскиот наод, разликата не била статистички значајна и постои меѓусебно совпаѓање на параметрите.

Помеѓу наодите од клиничкиот тест на McMurray и наодот од артроскопија за лезија на ММ, разликата не била статистички значајна и прикажано е дека постои меѓусебно совпаѓање на параметрите, а кај наодите од Apley-тестот за ММ, споредени со артроскопскиот наод, разликата била статистички значајна и не постои меѓусебно совпаѓање на параметрите. Во оваа студија, а наодот од МР на повреденото колено кај испитаниците бил компариран со наодот од артроскопијата како стандардна метода.

Од дијагностичките карактеристики, МР како тест за лезија на ЛМ резултирал со: 58% сензитивност; 89% специфичност; 73,4% ППВ; 78% НПВ и 70% точност, а како тест за лезија на ММ со: 98,8% сензитивност; 37,3 специфичност; 61,6% ППВ; 96% НПВ и 63,1% точност.

Не била констатирана статистички значајна разлика помеѓу наодите од МР и артроскопските наоди за повреден ЛМ, односно прикажано е дека постои меѓусебно совпаѓање на параметрите, додека, пак, кај наодите за повреда на ММ разликата помеѓу тие параметри демонстрирала статистичка значајност и не постои меѓусебно совпаѓање на параметрите.

По артроскопската терапевтска интервенција, просечната вредност на Tegner скорот кај пациентите со предно лигаментарна реконструкција била 8,37, а кај тие без реконструкција на ПВЛ изнесувала 5,76. По артроскопската терапевтска интервенција, просечната вредност на Lysholm-скорот кај пациентите со предно лигаментарна реконструкција изнесувала 89,08, а кај тие без реконструкција на ПВЛ била 66,6. При меѓусебна споредба на трите начини на феморална фиксација (Rigidfix, Transfix и

Endobutton) биле презентирани највисоки просечни вредности на Lysholm- скорот кај испитаниците третирани со Endobutton-феморалната фиксација.

Дискусија

Во научниот труд имаме дискусија во која се споредуваат резултатите добиени во ова испитување со искуствата изнесени во стручната литература за оваа проблематика, задржувајќи се на соодветни и стручни коментари. Во оваа студија наодите од клиничките тестови и МР за мекоткивните повреди на коленото биле споредени со наодот од артроскопијата како стандардна метода. Испитувањата на пациентите во студијата покажуваат дека помеѓу наодите на клиничките тестови за ПВЛ,-предна фиока и Lachman и наодите од артроскопијата не постои статистичка значајна разлика, односно постои меѓусебно совпаѓање на параметрите. Исто така, помеѓу наодите од МР и артроскопските наоди за повреден ПВЛ, нема статистичка значајна разлика, односно постои меѓусебно совпаѓање на параметрите. Во оваа студија, добиените наоди од клиничкиот тест за менискални лезии McMurray и наодот од артроскопија за лезија на ЛМ покажала дека разликата е статистички значајна и не постои меѓусебно совпаѓање на параметрите за разлика од наодите добиени со Apley- тестот за преглед на ЛМ каде што постои меѓусебно совпаѓање на параметрите. Во студијата за дијагностицирање на лезија на ММ се користеле истите тестови како и за ЛМ, при што се утврдило дека кај наодите од McMurray-тестот постои меѓусебно совпаѓање на параметрите, а кај Apley тестот не постои меѓусебно совпаѓање на параметрите споредени со артроскопскиот наод, користен како стандардна метода.

Исто така, во оваа студија е утврдено дека помеѓу наодите од МР и артроскопските наоди за повреда на ЛМ, нема статистичка значајна разлика, односно постои меѓусебно совпаѓање на параметрите наспроти наодите на МР за ММ, каде што е утврдено дека не постои меѓусебно совпаѓање на параметрите. Во студијата за оценување на клиничкиот исход на мекоткивните повреди на коленото се користени функционални субјективни тестови-скорови како што се Tegner и Lysholm скорот. Особено од големо значење е направената споредба на клиничкиот исход при користење на три различни начини за фиксација на реконструираниот ПВЛ со хамстринг автологен графт. Во дискусијата според добиените резултати прикажано е дека со методот на Endobutton-феморалната фиксација на реконструираниот ПВЛ со хамстринг графт се добиле највисоки просечни вредности на Lysholm-скорот за разлика од другите две методи на феморална фиксација-Rigidfix и Transfix. Исто така, било утврдено дека постои обратно пропорционална зависност на клиничкиот исход кај пациентите со реконструираниот ПВЛ со hamstring graft и времетраењето на оперативниот процес (време под tourniquet).

Врз основа на целокупните резултати и нивната анализа со дискусијата, донесени се следниве заклучоци:

Заклучоци:

Во спроведената студија, клиничкиот тест на предна фиока и Lachman-тестот покажале поголема точност при предвидувањето на повреден ПВЛ во споредба со наодите од МР, во корелација со наодот од артроскопијата.

Прецизноста на клиничките тестови при предвидувањето на повреден ПВЛ, корелиран со артроскопскиот наод, зависи од нивото на вештината и искуството на хирургот кој ќе диференцира со употребата на овие тестови.

McMurray клиничкиот тест демонстрирал поголема прецизност (точност) при предвидувањето на повреден латерален и медијален менискус во споредба со наодите од МР, истовремено корелирајќи со артроскопскиот наод.

Во смисла на точноста за предвидување на менискални лезии со клинички тестови била утврдена и зависност од нивото на вештината на хирургот што врши артроскопија.

При анализирањето на времетраењето на оперативниот процес (време под tourniquet) кај пациентите со реконструкција на ПВЛ било утврдено дека постои обратно пропорционална зависност на клиничкиот исход кај нив прикажана со постоперативните функционални тестови на Tegner и Lysholm.

Била демонстрирана статистички значајна разлика во клиничкиот исход, помеѓу пациентите со Rigidfix и Endobutton-феморална фиксација при реконструкција на ПВЛ, прикажани преку постоперативните функционални тестови на Tegner и Lysholm, односно постои подобар клинички исход на пациентите оперирани со Endobutton-феморална фиксација.

Значењето на оваа клиничка студија е дека, според сите добиени статистички обработени резултати, се воспостави еден рационален алгоритам за дијагноза и третман на мекоткивните повреди на колениот зглоб (ПВЛ, менискуси и рскавица како придружна повреда) како протокол за брз и успешен третман на зглоб со многу честа инциденца за повреда.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на рецензијата на поднесениот труд, Рецензентската комисија заклучува дека докторската дисертација со наслов: "Дијагностички пристап и клинички исход кај артроскопски третирани предно лигаментарни и менискални повреди на зглобот на коленото" од д-р Костов Христијан е стручно образложена во сите делови што треба да ги има една докторска дисертација, кои се од полза за подобрување на третманот на најчестите мекоткивни повреди на зглобот на коленото. Трудот, иако е комплексен, напишан е јасно и концизно, богато е илустриран со табели и е поддржан со бројни цитати од современи релевантни референци. Имајќи го предвид горенаведеното, Рецензентската комисија дава позитивна рецензија и има чест да му предложи на Наставно-научниот одбор да ја продолжи процедурата за одбрана на овој докторски труд.

Рецензентска комисија

1. Проф.д-р Ѓеорѓи Велковски, с.р.
2. Проф.д-р Климе Ѓоревски, с.р.
3. Проф.д-р Славчо Стојменски, с.р.

ПРЕГЛЕД
на прифатени теми за изработка на докторски дисертации на Филолошкиот
факултет „Блаже Конески“-Скопје

<i>Име и презиме на кандидатот</i>	<i>Наслов на прифатена тема за изработка на докторска дисертација</i>	<i>Комисија за утврдување подобност на кандидатот и темата</i>
Блага Панева	„Артикулацијата на гласовите и акцентирањето во колоквијалниот изговор во Скопје и нивното влијание врз нарушувањето на правоговорната и правописна норма во наставата (врз база на корпус од говорени и пишани материјали)“	д-р Веселинка Лаброска д-р Гоце Цветановски д-р Светлана Давкова-Ѓоргиева

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ПЕДАГОШКИТЕ ПРОБЛЕМИ ВО
СОВРЕМЕНОТО СЕМЕЈСТВО ВО ФОРМИРАЊЕТО НА ВРЕДНОСНИТЕ
ОРИЕНТАЦИИ КАЈ МЛАДИТЕ“ ОД М-Р ХАЛИМ ХИДА, ПРИЈАВЕНА НА
ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 82 од Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии – докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и член 38 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Филозофскиот факултет во Скопје во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет“ во Скопје, на својата четврта редовна седница одржана на 26.2.2014 година, нè избра за Комисија за оцена на докторската дисертација под Наслов „Педагошките проблеми во современото семејство во формирањето на вредносните ориентации кај младите“, поднесена од м-р Халим Хида, пријавена на Институтот за педагогија.

Заблагодарувајќи му се на Наставно-научниот совет за укажаната доверба го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под наслов „Педагошките проблеми во современото семејство во формирањето на вредносните ориентации кај младите“, поднесена од м-р Халим Хида, содржи 232 страници компјутерски обработен текст. Изложена е во неколку дела: Пристап кон проблемот; Теориски основи на проблемот на истражувањето (за семејството и за вредностите); Методологија на истражувањето, Анализа и интерпретација на добиените резултати; Резиме; Заклучок; Библиографија и Прилози.

Авторот ја започнува својата елаборација со значењето на семејните вредности и поставеното прашање: Дали и колку вредностите на родителите во современото семејство се пренесуваат на нивните деца.

Поаѓајќи од теоретските поставки според кои вредностите на децата во голема мера се резултат на вредностите на нивните родители, м-р Халим Хида ја поставува и потврдната хипотеза во оваа насока.

Во вториот дел кој се однесува на методологијата на истражувањето, м-р Халим Хида ги објаснува: предметот, целта, задачите, хипотезите, варијаблите, карактерот на истражувањето и статистичката обработка на добиените резултати во него.

Предмет на истражувањето се педагошките проблеми во современото семејство во формирањето на вредностите кај младите.

Цел на истражувањето е да се испитаат вредностите на родителите и дали и колку тие влијаат на формирањето на вредностите кај учениците – адолесценти.

Од предметот и целта на истражувањето произлегуваат и повеќе задачи, а тоа се:

1. да се испитаат ставовите на родителите и адолесцентите за тоа кои предуслови денес се најзначајни за успешен брак;
2. да се испитаат ставовите на учениците и родителите по однос на идеалниот број на деца во едно семејството;

3. да се испитаат ставовите на родителите и децата по прашањето кои се најважните приоритети во животот;
4. да се испита дали децата секогаш треба да ги сакаат своите родители;
5. да се испитаат ставовите на родителите и учениците-адолесценти по однос на компетенциите кои треба да се формираат кај децата во семејството;
6. да се испитаат мислењата на родителите и адолесцентите дали за правилен развој на децата потребно е во семејството да постојат двата родители;
7. да се испитаат ставовите на учениците-адолесценти и нивните родители по прашањето за одговорноста на родителите кон нивните деца;
8. Да се испитаат ставовите на учениците и родителите за значајноста на семејството во животот на учениците адолесценти и нивните родители.
9. да се испитаат ставовите на адолесцентите и нивните родители за значајноста на пријателите во животот;
10. да се испитаат мислењата на родителите и нивните деца за значајноста на слободното време во животот;
11. да се испитаат ставовите на родителите и адолесцентите-ученици за значајноста на религијата во животот;
12. да се испитаат ставовите на родителите и учениците за смислата и целта на животот;
13. да се испитаат родителите и адолесцентите за тоа кои се нивните личностни вредности;
14. да се испитаат ставовите на родителите и адолесцентите за тоа кои се нивните водечки вредности во животот;
15. да се испитаат ставовите на родителите и адолесцентите за вредностите кои се однесуваат на однесувањето на луѓето;
16. да се испита односот кон луѓето од некои други групи на родителите и адолесцентите;
17. да се испитаат ставовите на родителите и учениците кон некои неморални работи во животот.

По однос на хипотезите, поставени се: главна хипотеза и повеќе помошни хипотези.

Главната хипотеза гласи:

Постојат разлики во вредносните ориентации на родителите и вредносните ориентации на учениците- адолесценти.

Покрај главната хипотеза м-р Хида поставува и повеќе помошни хипотези, и тоа:

1. Постојат разлики во мислењата на родителите и учениците за бракот.
2. Постојат разлики во мислењата на родителите и адолесцентите за значајноста на одделните предуслови за успешен брак.
3. Постојат разлики во мислењата на родителите и адолесцентите за идеалниот број на деца во едно семејство.
4. Постојат разлики во мислењата на родителите и адолесцентите за компетенциите кои кај децата треба да се формираат во семејството.
5. Постојат разлики во мислењата на родителите и учениците за потребата од двата родители во семејството како услов за правилен и среќен развој на децата.
6. Постојат разлики во мислењата на родителите и адолесцентите за тоа дека децата треба секогаш да ги сакаат и почитуваат родителите.
7. Постојат разлики во мислењата на родителите и учениците по однос на крајно либералниот став на родителите кон децата.
8. Постојат разлики во мислењата на родителите и учениците за оправданоста од вработување на жената надвор од домот.
9. Постојат разлики во мислењата на родителите и адолесцентите за нивните заеднички ставови.
10. Постојат разлики во значењето кое учениците и родителите им го придаваат на некои вредности во нивниот живот.

11. Постои разлика во односот на учениците и родителите кон прашањата за смислата и целта на животот.
12. Постои разлика во целните вредности кај учениците-адоlesценти и кај родителите.
13. Постои разлика во односот на учениците и родителите кон луѓето кои се разликуваат од нив.
14. Постојат разлики во мислењата на родителите и адоlesцентите за нивниот однос кон работата.
15. Постојат разлики во мислењата на родителите и адоlesцентите за приоритетите на земјата.
16. Постојат разлики во патриотските чувства помеѓу родителите и учениците адоlesценти.
17. Постојат разлики во мислењата на родителите и учениците за значењето на науката, техниката и технологијата за развојот на човекот.
18. Постојат разлики во интересот и ставовите на родителите и учениците за политиката и демократијата.
19. Постојат разлики во мислењата на родителите и учениците за улогата на животната средина во животот на човекот.
20. Постојат разлики во мислењата на родителите и учениците за улогата на религијата во нивниот живот.
21. Постојат разлики во мислењата на родителите и учениците за некои етички постапки.

Како варијабли на истражувањето, авторот наведува повеќе независни и зависни варијабли.

При истражувањето на вредностите на родителите и тоа како тие денес влијаат врз формирањето на младите најпрво, авторот го определи основниот примерок на истражувањето.

Примерокот е граден фазно. Најпрво се определени четири средни училишта од западниот дел на Република Македонија.

Потоа, како примерок на ученици земени се учениците од четвртите класови од избраните средни училишта. Тоа е направено поаѓајќи од сознанијата дека адоlesцентите се најранливиот дел од младата категорија и бидејќи учениците од четвртите класови на средните училишта спаѓаат во групата адоlesценти.

Во примерокот на родители ставени се родителите на учениците од избраните класови.

Она што се истражуваше, поделено е на неколку групи, и тоа:

- семејство и брак;
- вредности во животот на учениците и родителите;
- луѓе кои се разликуваат од испитаната популација;
- работа;
- судбина;
- приоритети на земјата;
- патриотизам;

- наука, техника и технологија;
- политика;
- демократија;
- животна средина;
- религија;
- етички проблеми во секојдневниот живот.

Поаѓајќи од теоретските сознанија според кои вредностите на родителите најчесто се интериоризираат кај нивните деца, но и од сознанието дека денешното време на промени донесе и драстични промени во вредностите на луѓето, авторот на докторската дисертација во карактерот на истражувањето наведува дека, најпрво, сакал да испита дали во вредностите на родителите и вредностите на децата постојат разлики.

Пресметано е дали постои статистички значајна разлика во вредностите кај родителите и вредностите на учениците.

Предметот на истражувањето има карактер на емпириско истражување од аналитичко- дескриптивен карактер. Во истражувањето се применети техниките: анкетирање, рангирање и анализа на содржина.

Адолесцентите од четвртите класови на средните училишта и нивните родители анкетирани се со скратена верзија на еден „Светски прашалник за вредности“, кој беше применуван во повеќе земји во светот. За овие потреби, овој прашалник е земен во скратена верзија.

Прашањата во анкетниот лист се поделени во неколку групи.

Со првата група на прашања се сакаше да се добијат податоци за семејството и бракот од родителите и учениците и да се утврди дали постои разлика помеѓу нив.

Втората група на прашања е насочена кон добивање на сознанија за сличностите и разликите во личностните вредности кај родителите и учениците.

Третата група на прашања има за цел да се открие дали постои разлика во важечките вредности кај родителите и учениците-адолесценти.

Четвртата група на прашања значи проверка на сличностите и разликите во вредностите на однесување кај учениците и родителите.

Покрај овие групи на прашања ставени се и прашања кои се однесуваат на: работата, религијата, политиката, науката, техниката и технологијата, демократијата, животната средина, некои етички проблеми во животот и сл.

Наведените групи на прашања и поединечните прашања не се избрани случајно, туку тие директно одговараат на предметот, целта и задачите на истражувањето и се насочени кон добивање на одговори кои помогнаа во докажувањето или отфрлањето на претходно поставените хипотези.

Во функција на дескрипција на одделните варијабли, пресметана е аритметичка вредност и одреден е ранг. За утврдување на степенот на поврзаност меѓу варијаблиите користен е коефициентот на контингенција.

Заради тестирање на хипотезите по однос на степенот на значајноста на разликите пресметуван е хи-квадрат тест.

Во третиот дел од дисертацијата, м-р Хида ги анализира и ги интерпретира добиените резултати во истражувањето.

Тоа го прави постапно и доста аналитички, покажувајќи при тоа посебен сензибилитет во статистичката обработка на добиените податоци.

На крајот, м-р Хида заклучува дека резултатите кои се добиени во анализата на сите поставени прашања упатуваат на тоа дека со сумирање на сите резултати и анализа на помошните хипотези кои се потврдени или одбиени, може да се констатира дека со голема веројатност се потврдува главната хипотеза според која:

Постојат разлики во вредносните ориентации на родителите и вредносните ориентации на учениците-адолесценти.

Заклучок

Проблемот кој се истражува во докторската дисертација на м-р Халим Хида е едно од доста интересните и актуелни прашања кои денес се поставуваат, посебно во семејната педагогија.

Доставениот текст е среден. Начинот на обработка на проблемот кој е предмет на истражување покажува дека авторот добро ја познава методологијата на истражување. Поставените прашања се солидно обработени и резултатите од истражувањето се доследно елаборирани и дадена е нивна солидна интерпретација.

Докторската дисертација има значење за теоријата и практиката на педагогијата, посебно на семејната педагогија.

Оттука му препорачуваме на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје да го прифати извештајот и на кандидатот Халим Хида да му одобри усна одбрана на докторската дисертација под наслов „Педагошките проблеми во современото семејство во формирањето на вредносните ориентации кај младите“.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Марија Костова, с.р.

Проф. д-р Лена Дамовска, с.р.

Проф. д-р Анета Баракоска, с.р.

Проф. д-р Наташа Ангелоска Галевска, с.р.

Проф. д-р Вера Стојановска, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ „ДОМИНАНТНИТЕ
ПОЕТИЧКИ И ЕСТЕТИЧКИ ТОПОСИ ВО ТЕАТАРСКИОТ СИСТЕМ НА
ПИТЕР БРУК“ ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р СУЗАНА КИРАНЦИСКА, ПРИЈАВЕНА НА
ФАКУЛТЕТОТ ЗА ДРАМСКИ УМЕТНОСТИ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 241, став 6 од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и член 42 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Факултетот за драмски уметности во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Наставно-научниот и уметнички совет, на 45. седница одржана на 10.2.2014 година, не именува за членови на Комисијата за одбрана на докторската дисертација под наслов *Доминантните поетички и естетички топоси во театарскиот систем на Питер Брук*“, изработена од кандидатката **м-р Сузана Киранциска**.

Заблагодарувајќи му се на Наставно-научниот и уметнички совет за довербата што ни ја укажа, по опсежното разгледување на предложениот труд, имаме задоволство и чест да го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

А/ Опис на трудот

Ракописот на поднесената докторска дисертација со наслов *Доминантните поетички и естетички топоси во театарскиот систем на Питер Брук*, содржи 327 страници текст, компјутерски набор. Тој е составен од следниве целини/глави:

1. Вовед (стр. 6-14)
2. Поставување на теоријата (стр. 15-44)
3. Питер Брук - универзален театарски автор (стр. 45-81)
4. Режиите на Питер Брук (стр. 82-106)
5. Анализа (стр. 107-217)
6. Питер Брук како театарски мислител (стр. 218-265)
7. Заклучок (стр. 266-271)
8. Театрографија (стр. 272-282)
9. Филмографија (стр. 283-285)
10. Оперии (стр. 286-287)
11. Награди (стр. 288)
12. Титули и почести (стр. 289)

13. Целосни информации за актерите и соработниците во филмовите и претставите реконструирани во овој труд (стр. 290-308)
14. Библиографија (стр. 309-313)
15. Индекс на имињата (стр. 314-315)
16. Апендикс со фусноти - биографските белешки за авторите/соработниците релевантни за театарскиот систем на Питер Брук (стр. 316-327).

Едно од неспорните предимства на оваа мошне сеопфатна, внимателно и темелно напишана дисертација е третманот на нејзиниот предмет - режисерскиот театар на Питер Брук - односно начинот на кој докторантката го конципира и го операционализира својот специфичен авторски пристап кон сигнификантниот опус на еден од најрелевантните режисери во историјата на светскиот театар. Токму од таквиот концепт/пристап - авторски, оригинален и несомнено куражен (меѓу другото и заради фактот што докторантката, веќе со изборот на научниот темат, јасно ја демонстрира сигурноста/подготвеноста за рамноправното соочување со таканаречените големи теми) - логично „произлегле“ и изборот на методологијата што му е иманентна на предметот, но и форматирањето на текстот на дисертацијата, неговата логична развојна структура. Имено, решавајќи своето истражување да го насочи токму кон толкувањето на театарскиот систем на режисерот чијшто опус не само што го маркира, го синтетизира и креативно го детерминира европскиот театар на XX век, туку дури и станува неговата парадигма, неговиот *trade mark*, докторантката неизбежно (и куражно) „исчекорува“ од конвенциите на релативно ригиден/сколастички научен жанр наречен *докторската дисертација*. Тоа битно исчекорување - ослободувањето од конвенциите и стереотипите, за да им се „отвори патот“ на сопствената мисла и на сопствените ставови, наместо послушно да се „вклучи“ во конвенциите што овој строг жанр ги наметнува/практикува *per definitionem* (и тоа најмалку два века наназад!) - **м-р Киранциска** го прави така што одбира/решава театарскиот систем на Питер Брук да го декодира и толкува сосема поинаку од нејзините белосветски претходници: навидум поризично, едновременно и „послободно“. Имено, таа одбира кон конвенционалните аспекти на сопственото пишување - низ кои, меѓу другото, треба и да ја легитимира/потврдува сопствената висока компетенција за научна работа - да им пристапи/пристапува како кон постулатите што треба да бидат респектирани, ама така што ќе бидат „приспособени“ на текстолошките, комуниколошките и, најважното, епистемолошките стандарди на XXI век. На театрологијата, како една од релативно помладите науки од хуманистичкото семејство, ваквиот „приспособен“ пристап кон сопствениот меритум не и е само нужен, туку е и неизбежен, иманентен. Во практиката, тој пристап се сведува на радикалното

„превртување“ на конвенционалната методолошка парадигма „од-теоријата-кон-практиката“ (со особена нагласка на теоријата!) и нејзиното рedefинирање/деконструирање во формулата „практиката-што-се-толкува-себеси“. Со задоволство констатираме дека една од доминантите на македонската театролошка школа, која во последниве десетина-петнаесет години забрзано се афирмира, е токму нејзиното решително „приклонување“ кон оваа успешна методолошка формула, која веќе резултирала со редица релевантни научни трудови/книги. Во тој контекст, докторската дисертација на **м-р Киранциска** може да се оцени како еден од „најнеконвенционалните“, ама и најрелевантните/најуспешните научни придонеси кон развојот на нашата рецентна театролошка мисла и практика.

За да ја напише дисертацијата *Доминантните поетички и естетички топоси во театарскиот систем на Питер Брук*, **м-р Киранциска** морала да спроведе цели серии долги и сеопфатни истражувања, театрографски (ерго: „практицистички“), ама и теориски (ерго: епистемиолошки). Во трудот, чијашто финална/интегрална верзија е артикулирана во шеснаесет одделни целини/поглавја, сите тие импресивни истражувања кои му „претходеа“ се синтетизирани во дури единаесет текстуални целини (т.н. поглавја), кои ги рекапитулираат токму нивните резултати. Тие поглавја се нумерирани со бројките 1-2 (воведниот дел, кој ја експлицира методологијата што докторантката ќе ја применува), односно бројките 8-16 (делот што ја сумира таканаречената нормативна актива на Питер Брук - неговиот авторски опус и референците што тој опус ги имплицира, вклучително и библиографијата користена во текот на пишувањето).

Веќе и најповршниот увид во спомнативе единаесет текстуални целини укажува на ноторниот факт дека, за да ја напише својата дисертација, **м-р Киранциска** морала да се впушти во речиси јунговска потрага по сите можни извори на податоци, примарни и секундарни, не секогаш достапни. Прегледувајќи ги тие податоци, организирани и презентирани во дисертацијата *Доминантните поетички и естетички топоси во театарскиот систем на Питер Брук*, не можеме а да не го констатираме реткиот научен ентузијазам на докторантката (неопходен, најпрвин, за елементарното прибирање и класификување на фактографијата), но и рационалниот, апсолутно научнички пристап што таа го применила за таа еномна фактографија да ја организира и презентира. Без овие иницијални факти врз кои се „потпира“ статусот и релеванцијата на театарскиот систем на Питер Брук - инаку, собрани и организирани на примерно рамниште! - супериорната театролошка аналитика, која докторантката ја изведува во централниот/круцијалниот дел од дисертацијата, просто не можеше да биде артикулирана. Констатираме дека ниту една од постојните биографии на Брук не се потпира врз волку обемна и сеопфатна фактографија која, притоа, не го

обременува/„затрупува“ аналитичкиот дискурс на докторантката, ниту ја истоштува перцептивната кондиција на читателот. Вреди - попатно - да се спомне и навидум формалниот, нумеричкиот сооднос што одделни сегменти на овој труд меѓусебно го воспоставуваат. Пресметан статистички, тој сооднос укажува дека 11,6 % од текстот докторантката му го посвети на теориските експликации, а 16,8% од текстот на презентирање и организирање на научната фактографија. Избалансиран на вака интелигентен начин, речениот сооднос укажува дека централниот дел на дисертацијата - а станува збор за дури 71,6% од вкупниот текст! - целосно му е посветен на меритумот: на анализата на театарскиот систем на Питер Брук. Од долгогодишното искуство знаеме дека научните трудови што успеваат да го постигнат ваков **идеален баланс** се мошне ретки. Но дека токму тие, ретките, секогаш претставуваат исклучително релевантен придонес кон одредени научни области. Во случајот на оваа дисертација, станува збор за токму таков придонес, кој значително ги надминува македонските научни рамки. Напишана во Македонија, оваа дисертација - поточно: оваа идна книга за Питер Брук - станува неодминлив прилог кон светската „брукологија“.

*

Круцијалните 227 страници од оваа дисертација - цели три четвртини од нејзиниот вкупен текст - докторантката им ги посветува на детерминацијата и на анализата на клучните поетички и естетички топоси на Питер Брук, театарска чие име речиси е промовирано во синоним за самата режисерска професија. Меѓутоа, **м-р Киранциска** постојано нагласува (и докажува) дека Брук не е „само“ режисер (театарски и филмски), туку е и „универзален театарски автор“ (в. поглавјето 3, стр. 45-79), доминантна авторска *персона* која таа, реферирајќи се постојано и на неговите авторски текстови (книги, интервјуа, изјави, коментари...), соодветно ја дефинира како „театарски мислител“. Цело едно важно поглавје, развиено врз шеесетина страници текст, нумеирано со редниот број 6 и насловено со индикативната синтагма *Питер Брук како театарски мислител* (в. 224-265), супериорно го елаборира и го докажува овој респективен квалификатив, само навидум претенциозен! Докажувањето е поткрепено со аргументите на чијашто силина, просто, не може да им се приговори: на елаборирањето на сопствените искуства на докторантката, стекнати во процесот на применувањето на методите на Брук во работата со студентите на скопскиот Факултет за драмски уметности (в. 6.4., стр. 247-265). Макар што дисертацијата **Доминантните поетички и естетички топоси во театарскиот систем на Питер Брук**, треба да се третира како функционална целина, нејзиниот централен/клучен аналитички дел се (сепак!) поглавјата 4 и 5, развиени преку цели 140 страници (в. 4. *Режиите на Питер Брук*; 5. *Анализа*; стр. 82-223). Низ тие страници, откако најпрвин ќе ја семантизира и проблемски

ќе ја детерминира вкупната режисерска актива на Брук, докторантката супериорно ги анализира неговите десет сигнификантни режии, филмски и театарски. Изборот на таа „Десетка на Брук“ е, можеби, лично условен и авторски детерминиран - на што докторантката полага апсолутно право! - ама е и целосно неспорен. Сите што имавме голема среќа да го видиме, во различни верзии или медиумски опции, макар и делот од таа фамозна „Десетка“, несомнено се согласуваме дека станува збор за амблематскиот избор и дека токму преку овие наслови - од кои речиси половината се вбројуваат меѓу поважните перформативи на XX век! - театарскиот систем на Брук се докажува како автономен, автентичен, исклучително моќен и, ајде да бидеме малкуцка патетични, **епохален**. Епохата на Брук - многупати токму така и го атрибуираме долгиот период од втората половина на XX век.

Епохалниот придонес што Питер Брук му го дава на театарот на XX век докторантката го докажува на крајно едноставен („практицистички“) начин: анализирајќи ги трите елементарни ама и клучни „работни параметри“ („алатки“, **топоси!**) врз кои тој ги гради своите режии. Речените топоси се: односот спрема текстот, односот спрема просторот и работа со актерите. Аплицирани на секој од десетте избрани примери - секоја од десетте антологиски режии на Брук - овие навидум едноставни „работни параметри“ навидум лесно водат кон навидум едноставните заклучоци кои докторантката ги сумира во 7. поглавје од својата дисертација (в. *Заклучок*, стр. 266-271). Според тие заклучоци, Брук театарот го третира како „важно место каде што треба да се поттикне креативноста на сите, и на оние што ја создаваат претставата и на гледачите кои се важен дел од секое театарско случување“ (стр. 268). Театарот е место во кое наминуваме затоа што таму ни се овозможува „потрага по еден поубав и похармоничен свет во кој сè е меѓусебно условено и поврзано“ (стр. 266). Само во театарот - кој веќе 25 века постои и се перпетуира како „вечниот презент“ - можеме да го доживееме *сегашниот миг* - „кога она што се случува на сцената ќе се спои со публиката и кога за момент ќе ја осетиме тишинбата, и тоа не онаа обична, мртва тишина, туку тишина во која се чувствува дека претставата ги допрела гледачите, тишина која значи живот, тишина која тој ја поистоветува со самиот живот“ (стр. 267).

Навидум езотерични - за еден експлицитен научен труд! - овие круцијални заклучоци се повеќе од точни. Впрочем, овој респективен научен труд го третира **уметничкиот феномен**, поточно: **уметничкиот придонес** на еден од најголемите режисери во историјата на светскиот театар. А уметноста е, сепак, езотеричен феномен.

Б/ Оцена на трудот

Врз основа на претходно изнесеното, Рецензентска комисија за оцена на докторската дисертација *Доминантните поетички и естетички топоси во театарскиот систем на Питер Брук* оценува дека нејзината авторка **м-р Сузана Киранциска** остварила обемна, исклучително компетентна, вешто конципирана и во сите свои делови аргументирана анализа на предметот земен за обработка, дека на таа анализа ѝ претходело внимателно и мошне одговорно истражување, кое таа го извршила доследно, методолошки консеквентно и – по однос на совладаниот материјал – сеопфатно во апсолутна смисла. Рецензентската комисија со задоволство нагласува дека сите истражувања на **м-р Сузана Киранциска** биле аплицирани/проверувани во текот на нејзината повеќедецениска работа со студентите по актерска игра на ФДУ и дека тој мошне релевантен факт, вграден во нејзиниот научен труд, придонесува кон неговиот неспорен квалитет, неговата исклучителност.

Имајќи ги предвид сите наведени параметри, како и конечниот резултат артикулиран во сериозен и сеопфатен/синтетички труд, Рецензентската комисија констатира дека докторантката покажала редок истражувачки потенцијал, висок степен на стручна подготвеност за справување со материјалот, примерна трпеливост и лична организираност, неопходна за неговата систематизација и интерпретација.

Овие, но и редица други неспомнати квалитети, оваа дисертација ја квалификуваат како труд кој со задоволство може да се препорача за натамошна постапка.

ЗАКЛУЧОКОТ

Рецензентската комисија за оцена на докторската дисертација *Доминантните поетички и естетички топоси во театарскиот систем на Питер Брук* оценува дека нејзината авторка, **м-р Сузана Киранциска**, супериорно ја реализира поставената задача, која резултира со беспрекорен научен труд што ги задоволува највисоките научни стандарди, битно придонесува кон театролошката наука (не само македонска!) и треба да биде оценет со највисоките оценки.

Рецензентската комисија му предлага на Наставно-научниот и уметнички совет да ја прифати докторската дисертација под наслов *Доминантните поетички и естетички топоси во театарскиот систем на Питер Брук* и да ја повика **м-р Сузана Киранциска** на усна одбрана.

Членови на Рецензентската
комисија

1. Проф. Благоја Иванов, ред.проф. с.р.
2. Проф. д-р Јелена Лужина, ред.проф. с.р.
3. Проф. Владимир Милчин, ред.проф. с.р.
4. Д-р Антонио Митриќески,
вонр.проф. с.р.
5. Д-р Ана Стојаноска, доцент с.р.

П р е г л е д
на пријавени и прифатени теми за изработка на **специјалистички труд по
фармацевтска регулатива** на Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Фармацевтски факултет

Кандидат	Тема	Ментор
Елена Ивановска	„Постмаркентишко клиничко следење на медицински помагала“	Проф. д-р Сузана Трајковиќ Јолевска
Верица Јовеска	„Фармацевтска регулатива за радиофармацевтски производи“	Проф. д-р Анета Димитровска

П р е г л е д
на пријавени и прифатени теми за изработка на **специјалистички труд по
здравствен менаџмент и фармакоекономија** на Универзитет „Св. Кирил и
Методиј“ во Скопје, **Фармацевтски факултет**

Кандидат	Тема	Ментор
Татјана Станкова	„Договор за дистрибуција на лекови и медицински помагала“	Проф. д-р Јадранка Дабовиќ Анастасовска

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА ДВА НАСТАВНИКА ВО СИТЕ ЗВАЊА ОД ОБЛАСТА НА ОРАЛНАТА ПАТОЛОГИЈА И ПАРОДОНТОЛОГИЈА НА СТОМАТОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 135 од Законот за високото образование (Службен весник на РМ бр. 35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 99/2009, 115/2010, 17/2011, 51/2011, 123/2012, 15/2013 и 24/2013) и член 34, став 2 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски гласник број 138/2009, 140/2009, 173/2011, 194/2011, и 250/13 и 274/2013), ректорот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, по предлог на деканот на Стоматолошкиот факултет во Скопје распишува конкурс за избор на два (2) наставника во сите наставно-научни звања по група предмети во научната област орална патологија и пародонтологија. Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата XV редовна седница одржана на 27.3.2014 година, формираше Рецензентска комисија во состав: проф. д-р Златанка Белазелкоска, проф. д-р Методи Симоновски, проф. д-р Вангел Димитровски, проф. д-р Миле Царчев и проф. д-р Љубен Гугувчевски.

На конкурсот објавен во весниците, „Дневник“ и „Лајме“ од 20.02.2014 година, се пријавија кандидатите вонр. проф. д-р Мирјана Поповска и вонр. проф. д-р Киро Ивановски. По разгледувањето на доставените документи и познавањето на кандидатите, Рецензентската комисија го поднесува следниов

1. Вонр. проф. д-р Мирјана Поповска

Биографски податоци

Родена е 1959 година во Скопје, каде што завршила основно образование и гимназија. На Стоматолошкиот факултет во Скопје се запишала во учебната 1978/79 година, а дипломирала во септември 1984 година со средна оценка 8,40. Во учебната 1984/85 година се запишала на постдипломски студии на Стоматолошкиот факултет во Скопје кои ги завршила со просечна оценка 9,80. Од јуни 1985 година се вработила во Стоматолошкиот клинички центар. Магистерскиот труд под наслов: „Лихен планус и неговата асоцираност со антигените од ХЛА-системот“ успешно го одбрала во јуни 1991 година, со што се здобила со звањето магистер по стоматологија. Во април 1994 го положила специјалистичкиот испит, а во мај 2000 година успешно го одбрала докторскиот труд под наслов: „Имуногенетски аспекти на оралниот лихен планус“, со што се стекнала со звањето доктор на стоматолошки науки.

Наставно-образовна дејност

Активно е вклучена во изведувањето на теоретската и практичната настава по група предмети од Катедрата за болести на устата и пародонтот, и тоа: орална медицина и патологија за докторите по дентална медицина и стручните стоматолошки сестри, пародонтологија 2, орално здравје и орална хигиена за студентите на додипломска настава.

За помлад асистент по предметот болести на устата и пародонтот е избрана во 1989 година, а во 1991 за асистент по истоимениот предмет. За асистент по предметот болести на устата и пародонтот е реизбрана во 1993 година. Во 2004 година е избрана за научен соработник по предметот орално здравје, од кога активно учествува во изведувањето на теоретската настава за доктори по дентална медицина. Во 2007 година се здобила со звањето доцент, а во август 2009 година - вонреден професор на група предмети од областа на оралната патологија и пародонтологија на Катедрата за болести на устата и пародонтот.

Во периодот 2009 - 2012 година е назначена за ЕКТС-координатор за студентите по стоматологија од трета година. Одговорен наставник е за предметот вовед во научноистражувачка работа за студентите од втор циклус. Во јуни 2011 година е избрана за раководител на III циклус студии - докторски студии во рамките на Школата за докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Автор е на повеќе учебници и учебни помагала кои се позитивно рецензирани, а се наменети за студентите по стоматологија.

Тоа се следниве учебници и учебни помагала: „Орална медицина и патологија“, „Орална медицина и патологија-практикум“, „Орална хигиена“, „Орална хигиена-практикум“, „Дијагностика на оралните лезии-практикум“, „Основи на оралната патологија“, како и автор на поглавјето „За стоматолошката болка“, сите во издание на Стоматолошкиот факултет во Скопје на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Исто така е автор на учебното помагало „Диференцијална дијагноза на оралните лезии“, во издание на „Магнаскен“.

Учесник е и уредник на книги од областа на стоматологијата: „Дијагностички и терапевтски протоколи“ и „Стратешки план за развој на стоматологијата во периодот 2011-2021“.

Во два мандатни периода е главен и одговорен уредник на стоматолошкото списание „Инфо“, во издание на Стоматолошката комора на Македонија, како и член на Уредувачкиот одбор на Македонскиот стоматолошки преглед.

Ментор е на еден завршен докторски труд и два во изработка, четири дипломски работи, еден специјалистички труд, една завршена магистерска работа и три во фаза на изработка. Член е на повеќе комисии за одбрана на дипломски трудови, како и за оцена и одбрана на магистерски трудови и докторски дисертации. Досега била рецензент на неколку универзитетски учебници наменети за студентите по стоматологија.

Од февруари 2014 година е визитинг-професор по предметот орална медицина и патологија II на Стоматолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Научно-истражувачка дејност

Учествувала во научната работа на Катедрата за болести на устата и пародонтот од што произлегуваат повеќе научни трудови, презентирани на конгреси и објавувани во списанија во земјата и во странство.

Раководител е на националниот научен проект „Асоцијација на генитална и орална ХПВ-афекција. Причина за навремено вакцинирање ДА или НЕ?“ Учесник е во 2 национални проекти: еден научен и еден стручен. Од нив, едниот е финансиран од Министерството за образование и наука, одбранет 2004 година и еден е во тек на изработка.

Во 2003 и 2004 година престојувала во времетраење од 2 месеца на Аристотеловиот универзитет во Солун, и реализирала тринеделен престој во 2012 на Стоматолошкиот факултет во Белград.

Член е на: Стоматолошката комора и Македонското стоматолошко друштво, Здружението на доктори-специјалисти по пародонтологија и орална патологија, како и на Европската асоцијација за орална медицина.

Стручно-апликативна дејност

Значаен дел од нејзината секојдневната работа е образовно-едукативната и практичната дејност. Интересот на проф. д-р Мирјана Поповска е особено насочен кон заболувањата на меките ткива на усната празнина, не запоставувајќи ја секојдневната клиничка практика од пародентолошки аспект.

Член е на Уредувачкиот одбор на научното списание „Македонски стоматолошки преглед“ и досега била рецензент на повеќе научни трудови во национални списанија: Physioacta и Macedonian Journal of Medical Sciences и Прилози на Македонската академија на науките и уметностите.

Дејности од поширок интерес

Од октомври 2013 била в.д. продекан за наука, а од мај продекан за наука на Стоматолошкиот факултет. Член е на Деканатската управа на Стоматолошкиот факултет. Во

периодот од 2008 до денес, учествувала во повеќе факултетски комисии, и тоа: во еден мандатен период била претседател на научен и библиотечен одбор, како и на повеќе други комисии и тела на Факултетот. Во моментот е раководител на третиот циклус студии по стоматологија и по функција е присутна на колегиумот за постдипломски студии кој припаѓа на ресорот наука.

Од посебно значење е учеството во комисиите за измени и дополнување на елаборат за вториот циклус, Правилник за регулирање на критериумите за упис и студирање на постдипломските студии, Комисија за основање студиска програма за докторски студии, измени и дополнувања на програмата за трет циклус (повторна акредитација), како и член во Комисијата за основање студиска програма за специјалистички студии за стручни забни техничари. Исто така, учествувала во изготвувањето на Правилникот за изменување и дополнување на внатрешните односи и работењето на Стоматолошкиот факултет и била член на Комисијата при Министерството за здравство за утврдување на услови за работа во здравствени установи низ Р. Македонија.

Добитник е на Диплома од Македонското лекарско друштво во 1995, за придонес и ангажирање во работата на МЛД, Плакета од Македонското лекарско друштво во 1998, за значаен придонес во остварувањето на целите и задачите на МЛД, Благодарница по повод 40 години од основањето на Стоматолошкиот факултет во Скопје во знак на благодарност за придонес во извршување на задачите, Благодарница по повод 70 години од основање на Стоматолошкиот факултет во Софија за интерфакултетска соработка на кадарот, Плакета по повод 50- години од основање на Стоматолошкиот факултет во Скопје, за особени заслуги и интерес во работењето на Факултетот.

До изборот за помлад асистент објавила 9 труда, рецензирани во Билтенот бр.523 на Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје. До изборот за асистент објавила 8 труда, рецензирани во Билтенот бр.586 на Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје, а при реизборот во звањето асистент рецензирани се трудовите од бр. 18 до бр. 27 во Билтенот бр.667 од 6 ноември 1996 год. на Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје. За следниот избор во звањето асистент рецензирани се трудовите од бр. 28 до бр. 38, во Билтенот бр.758 од 31 мај 2000 година на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Од последниот избор за асистент ги приложила трудовите од бр. 39 до бр. 45 кои се рецензирани во Билтенот бр.847 од 15 март 2004 год. на Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје. За звањето научен соработник ги приложила трудовите од број 46 до број 64, кои се рецензирани во Билтенот бр. 850. За избор во звањето наставник во сите звања-доцент при Катедрата за болести на устата и пародонтот ги приложила трудовите од бр.65 до бр. 88 кои се рецензирани во Билтенот бр.908 од 2006 година на Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје. За избор во звањето вонреден професор ги приложила трудовите од бр. 89 до бр. 100 кои се рецензирани во Билтенот бр. 758 од 31 мај 2009 година на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

За следниот избор ги преложила трудовите кои се цитирани во АНЕКС 2 кој следува. Дел од трудовите се рецензирани во Билтен бр. 1053 од 2013 и Билтен бр. 1070 од 2014 година, а дел се рецензираат при овој избор.

1.Поповска М, Петровски М, Ѓурчески Ј, Матовска К, Котевска В, Зисовска Е. Орална флора и новороденче. Макед стом прегл 2009,23;(1-2):101-108.

Авторите во трудот си поставиле за цел да го проследат квантитативниот и квалитативниот сооднос на микроорганизмите при различни облици на раѓање (вагинално или *sectio cesarea*), по раѓање и по неколку подои. Добиените резултати од спроведеното истражување укажува дека 40% од вагинално родените новороденчиња имале негативен микробиолошки наод, додека кај 60%, била евидентирана минимална колонизација со *Staphylococcus epidermidis*. По неколку подои, микробиолошки биле евидентирани соеви на *Staphylococcus epidermidis* (100%), додека кај 53% од нив е регистрирана колонизација и на *Streptococcus viridans*. Кај новороденчињата со *sectio cesarean*, микробиолошкиот наод покажал стерилна уста, додека по 4-5 дена по раѓањето кај новородените биле евидентирани *Staphylococcus epidermidis* (100%), *Neisseria* присутна кај 67% и *Staphylococcus viridians* кај 33%. Наодите од оваа студија упатуваат на фактот дека по раѓање оралната флора не е формирана, ниту квалитативно, ниту квантитативно, и во неа доминираат аеробните микроорганизми од кои најприсутни се стафилококите. Трудот има научно значење.

2. **Поповска М**, Ѓурчевски Ј, Матовска К. ХПВ-афекција и нашата уста. Современи дострели, Стоматолошки факултет, Скопје, 2010: 25-9.

Тргнувајќи од малигниот потенцијал на ХПВ-вирусот, авторите се потрудиле да ја потврдат или отфрлат можноста за евентуална поврзаност на ХПВ-вирусот со појавата на одредени патолошки состојби во усната празнина: lichen planus, leukoplakia и papilloma. Испитувањето кое било спроведено опфатило вкупно 13 пациенти, од кои 4 со lichen planus, 3 со leukoplakia и 6 со papilloma. Направените испитувања и добиените резултати, спротивно на очекувањата на авторите, укажале на негативен наод. Имено, не бил детектиран ниту еден поттип на вирусот, нискоризичен или високоризичен. Авторите сметаат дека малиот број испитаници или можеби експлозивно-цитолошката метода се причина за овој наод. Трудот има научен и практичен придонес.

3. Муратовска И, Стојановска В, Атанасовска-Стојановска А, **Поповска М**. Капацитет за ткивно разложување натриум хипохлорид како ириганс во каналниот систем. Макед. стом. прегл. 2013;(36)1-2:67-78.

Авторите преку трудот ја прикажуваат способноста на натриум хипохлоридот во процесот на разложувањето на органски супстанции кои се составен дел на размачканиот слој заостанат по каналната инструментација. Обработени се вкупно десет примероци третирани со 2,5% натриум хипохлорит и 10 примероци третирани со физиолошки раствор. Добиените резултати покажуваат вкупна маса од 0,01966 мг, која се намалува во текот на третманот. Трудот има научен и апликативен карактер.

4. Bogdanovska L, Petkovska R, **Popovska M**, Dimitrovska A. Optimization of betametasone dipropionate in gingival cervicular fluid. European Journal of pharmaceutical sciences 2011;44(1):164-165. **IF.2,1**

Во оваа статија прикажана е оптимизација на бетаметазонот дипропионат со примена на HPLC-методата во гингивалниот сулкус после топична апликација на бетаметазон дипропионат 0,5 мг/г крем во воспалена гингива. Резултатите покажале дека бетаметазонот дипропионат, аплициран во облик на крем, длабоко навлегува во цервикалниот флуид и позитивно влијае врз пародонтот. Авторите потврдуваат дека бетаметазонот има сериозно значење во нехируршката терапија на пародонталната болест. Трудот има научно и апликативно значење.

5. Белазелкоска З, **Поповска М**, Беџети-Зендели Л, Стрезовска С. Етиолошки аспекти на лихен планус со локализација на гингива. Physioacta 2012;6(1):43-51.

Трудот е приказ на случај кај пациентка со специфична локализација на гингивата. При објективен наод регистрирано е присуство на амалгамски пломби и златен инлеј. Клиничката дијагноза била потврдена со патохистолошки наод по земен ткивен исечок. Кај пациентката била присутна канцерофобија. Авторите презентираат дека по елиминација на металните дентални реставрации и златен инлеј и замена со композитни полнења, евидентирано е повлекување на субјективните тегоби и забележана е регресија на објективните промени. Тие сметаат дека значајна улога во клиничката манифестација е присутниот биметализам во усната празнина. Трудот има научно и стручно значење.

6. Belazelkoska Z, **Popovska M**, Zendeli-Bedzeti. Preventive and etiological aspect of oral candidiasis. Balk J Stom, 2013;17(1):26-31.

Авторите се потрудија во трудот попрецизно да ги дефинираат етиолошките причинители кои се најчести фактори во појава на оралната кандидијаза. За таа цел, тие проследило 50 испитаници од различен пол, возраст и географска припадност. Резултатите покажале дека најчести причинители се долготрајна примена на антибиотици, ксеростомија, примена на кардиотоници, седативи и хипергликемија. Во трудот ги потенцираат најчестите превентивни постапки, а во куративни процедури ја предлагаат антимикотичната терапија и соодветен хигиенодиететски режим. Трудот има апликативен карактер.

7. Bogdanovska L, **Popovska M**, Dimitrovska A, Petkovska R. Development and validation of RP HPLC method for determination of betamethasone dipropionate in gingival crevicular fluid. Acta Pharm 2013;63(3):419-26. **IF= 1,16**

Во овој труд, авторите ја примениле HPLC-методата за квантификација на бетаметазон дипропионат во гингивален цервикален флуид. Гингивалниот цервикален флуид е посочен како погоден медиум за следење на концентрацијата на лековите кои се применуваат во третманот на пародонталната болест. Калибрираната крива за бетаметазон дипропионат авторите ја опишуваат како крива која е линеарна над концентрационата вредност од $0,10-2,00 \mu\text{g ml}^{-1}$. Опишаната метода може да биде помош за одредување на концентрацијата на бетаметазон дипропионат во гингивалниот флуид кај пациенти со хронична пародонтопатија по локален третман со бетаметазон дипропионат во крем $0,5 \text{ mg g}^{-1}$. Трудот има научен и практичен придонес.

8. Aleksova P, Serafimoski V, **Popovska M**, Ristovski M . Pulp stones can help in detection of calculus in the kidneys and/or in the bile – fact or fiction? Prilozi. 2013;34(2):159-67.

Иако дентиклите често се наоѓаат во денталната пулпа, сепак долг период не биле од голема важност особено кога станува збор за нивната поврзаност со други вакви состојби во одделни органи во организмот. Авторите упатуваат на фактот дека најновите искуства на научни и практични истражувања, вклучувајќи прегледи на стоматолошки калцификации и нивната асоцијација со калцификати во организмот се уште доволно не се испитани. Оттука ја формираат и целта на трудот да се испита можната поврзаност помеѓу забните калцификации и калкули во бубрезите и /или жолчката. Во испитувањето се вклучени 200 пациенти, кај кои е дијагностициран хроничен пулпитис. Сите пациенти биле подложени на стоматолошки и систематски прегледи. Стоматолошките прегледи опфатиле рендген-снимка каде што е детектирано присуство на калцификати во пулпата кај која истовремено била проследена и хистопатолошка анализа на екстирпираната пулпа. Резултатите од хистопатолошката анализа на екстирпираната пулпа кај групата пациенти без дентикли, но со калкули во бубрезите, жолчката и / или други органи, покажала редовно присуство на "песок" во големи количини во пулпата. Присуството на "песок" бил прикажан како присуство на дистрофични калцификации. Притоа била забележана процентуална разлика помеѓу две групи: калкули во организмот (на бубрезите и жолчката) и дентикли - 70 % и калкули во организмот без дентикли -30 %. Студентовиот t- тест покажал статистички значајна разлика за $p = 0,0000$. Оваа студија ја дефинира асоцијацијата помеѓу калкулите во организмот и присуството на калцификати, како и нивните можни бактериски асоцијации. Трудот има научно и апликативно значење.

9. **Popovska M**, Spasovski G, Orovcanec N, Cekovska S, Simonceva M, Bexeti-Zendeli L, Masin-Spasovska J, Atanasovska-Stojanovska A, Radojkova-Nikolovska V, Mitic K. Oral findings and stage renal disease, Prilozi. 2013;34(3):85-91.

Авторите ги анализираа и ги споредувале најчестите клинички орални симптоми, знаци и лезии во краен стадиум на бубрежна болест (ESRD), пред трансплантација на бубрег (BKT) и по трансплантација на бубрег (AKT). Резултатите покажале дека уреата, креатининот и албуминските нивоа во крвта, како и саливарните вредности на уреа, креатинин биле значително повисоки во групата А во споредба со групата Б. Висока статистички значајни разлики меѓу групата А и Б се евидентирани кај симптомот сува уста, а при метален вкус и уремичен стоматитис забележани се ниски вредности ($p < 0,05$), додека за обложениот јазик забележано е умерена сигнификантност. Во групата А испитаниците имале 6,61 пати поголема шанса да имаат метален 95 % CI: $1,13 \pm \text{вкус}$ ($\text{OR} = 6,61 / < \text{или} < 38,69$), сува уста била 30 пати почеста отколку во групата Б ($\text{OR} = 30 / 95 \text{ \% CI: } 3,15 \pm < \text{или} < 285,71$), уремичен стоматитис бил 6,5 95 % CI: $1,47 \pm \text{пати поголем}$ ($\text{OR} = 6,5 / < \text{или} < 28,80$, обложен јазик бил 11,73 95 % CI: $2,31 \pm \text{пати повисок}$ отколку во групата Б ($\text{OR} = 11,73 / < \text{или} < 59,54$). Од спроведеното истражување можност за појава на сите симптоми, клинички знаци и лезии се поголеми во групата А наспроти групата Б. Наодите кореспондираат пропорционално со сериозноста на болеста, па оттука е и потребата за консултација со стоматолог, со цел да се подобри оралното здравје и квалитетот на животот кај пациенти со краен стадиум на бубрежни заболувања. Трудот има научен и апликативен карактер.

10. **Popovska M**, Grevska L, Popovski V, Atanasovska-Stojanovska A, Minovska A, Belazelkoska Z, Radojkova-Nikolovska V. Mitic K, Strezovska S. T-cell subpopulations in lesions of oral lichen planus. Prilozi. 2013;34(2):144-150.

Авторите се обиделе да ја детектираат дистрибуцијата и фреквенцијата на Т (ЦД3) клетките и клеточните суппопулации во ткивните исечоци на ерозивната форма на оралниот лихен планус. Т (ЦД3) клетките се сигнификантно зголемени кај испитуваната наспроти контролната група. Дистрибуцијата на Т (ЦД3) исто така е зголемена во ламина проприја кај испитуваната наспроти контролната група. Аналогно на овие наоди и ЦД4 и ЦД8 клетките се во пораст, додека, пак, соодносот ЦД4/ЦД8 е драстично намален во споредба со контролната група. Авторите на крајот од трудот заклучуваат евидентни разлики на Т-лимфоцитните супсетови помеѓу контролната и испитуваната група, при што кај испитуваната група е забележана зголемена дистрибуција и фреквенција на ЦД4 и ЦД8 клетките во ламина проприја, локализирани предоминантно во суббазалната регија во папиларниот слој, но и со лесно забележителна интраепителијална топографија. Трудот има научен и стручно-апликативен карактер.

11. Kapusevska B, Dereban N, **Popovska M**, Nikolovska J, Radojkova-Nikolovska V, Zabokova Bilbilova E. Technology and use of the acrylics for provisional dentin protection. *Prilozi*. 2013;34(3):113-120.

Целта на овој труд е да се презентира технологијата и употреба на акрилатите за привремена заштита на дентинот во стоматолошки протетика. За оваа причина, проследени се 120 клинички случаи од секојдневната клиничка практика, поделени во 4 групи од по 30 пациенти кои се потребни за протетска реконструкција. Во првата група се вклучени случаи на кои се применувале целулоидни коронки за дентинска заштита. Во втората група се користеле акрилатни заби од сет на заби за целосна протеза, додека, пак, во третата и четвртата група изработката била направена со систем на матрица и акрилатна смола – блок-техника. Кај сите испитаници, индексот на гингивална инфламација по Silness-Loe, како и виталноста на забната пулпа биле потврдени клинички. Од резултатите може да се заклучи дека по 8 дена од поставувањето на привремените коронките се намалуваат болните сензации. Вредноста на Silness-Loe по 8 дена од поставување на привремените коронки видно се намалила. Авторите заклучуваат дека привремените акрилатни коронки погодено влијаат врз маргиналниот пародонт. Трудот има апликативно значење.

12. Kapusevska B, Dereban N, **Popovska M**, Nikolovska J, Popovska L. Bruxism and TMD disorders of the everyday dental clinical practice. *Prilozi*. 2013;34(3):105-111.

Со овој труд авторите го обработуваат бруксизмот, како етиолошки фактор за развој на различни нарушувања на ТМЗ и цвакалните мускули, потенцирајќи ја болката и нарушувањето на стоматогнатите функции. Нивната цел била да се проучат пациенти со бруксизам од дијагностички и етиолошки аспект. За таа цел се опсервирани две групи. Едната со нарушувања на ТМЗ, а втората на цвакалниот мускулит. Групите биле последователно распределени во подгрупи од 20 пациенти со дислокација на зглобниот диск, со или без намалување и воспаление на ТМЗ. Сите биле подложени на конзервативен третман кој се состои од едукација на пациентот, примена на НСАИЛ, миорелаксанти, изработка на протези, репозиционирање и стабилизација со шини. Резултатите покажале дека кај пациенти со заболувања на ТМЗ имало видливи знаци на закрепнување по 6 месеци во 68,3 % од пациентите, а во 85 % по 12 месеци. Во втората група се постигнале побрзи резултати што било евидентно преку елиминацијата на симптомите. Терапевтите заклучиле дека ако навремено се третираат компликациите на бруксизам се спречува уништувањето на ТМЗ, цвакалниот мускулит и целиот стоматогнат систем. Трудот има практична клиничка примена.

13. Muratovska I, Cmeka-Goga Valdana, Atanasovska-Stojanovska A, **Popovska M**, Petrovski G, Arian D. Shendeti oral dhe tipe 1 I diabetit ne pacientet e rijn. *Apolonia*, 2013;30(15):57-66.

Авторите во оваа статија го испитувале влијанието на дијабет тип-1 врз оралното здравје. Тие евидентирале дека кај адолесценти со дијабетес тип-1 сигнификантно повеќе дентален плак од контролната група. Исто така, овие млади имаат сигнификантно повеќе гингивална инфламација од контролната група. Истражувањата докажале дека не постои статистички значајна разлика кај пациентите со добра и влошена метаболна контрола, што се објаснува со варијабилите кај адолесцентите во однос на движењата на вредностите на шеќерот во различни периоди, каде што времетраењето на дијабетесот се уште нема ефект на давање на компликации од хроничното заболување. Авторите заклучиле дека раното препознавање на пародонталната деструкција на меките ткива кај пациенти со тип 1-дијабетес е исклучително значајно и превенцијата треба да

започне што е можно порано за да се спречи развојот на компликациите во понатамошниот период, особено превенција на екстракција на заби од трајна дентиција. Трудот има научен и практичен придонес.

14. Sahmedin S. **Popovska M.** Therapeutical effect of hlorhexidine glukonate of gingival inflammation on periodontitis. *Phiyoacta*, 2013;

Авторите го проследила терапевтскиот ефект на гелот хлорхексидин глуконат врз гингивалната инфламација преку компаративна анализа кај пациенти со примена на конвенционална метода и терапија потпомогната со примена на хлорхексидин глуконат. Резултатите покажале редукција на денталниот плак и гингивалната инфламација 5., 10. и 30. ден кај групата која била третирана комбинирани (конзервативно и со гел хлорхексидин глуконат). Авторите сметаат дека позитивните терапевтски ефекти примарно се должат на антимикробните својства на препаратот. Трудот има практична примена.

15. Белазелкоска А. **Поповска М.** Масин-Спасовска Ј. Николов В. Спасовски Г. Ризик фактори за појава на орални промени кај пациенти со ренална заменска терапија. 4. Конгрес на Македонското здружение за нефрологија, дијализа, трансплантација и вештетчки органи. Охрид, Македонија, 2012: 21-24.

Авторите, сакајќи да дојдат до сопствени сознанија за влијанието на хроничната бубрежна инсуфициенција и нејзините терапевтски модалитети врз оралното здравје, си поставиле за цел да ја детерминираат инциденцата на оралните симптоми и промени кај пациенти со ренална заменска терапија и да ги утврдат можните ризик-фактори и евентуалните последици во оралниот кавитет. Резултатите покажаа дека уремичниот фетор, непријатниот мирис, сувост во устата, фисурирани усни, обложен јазик, ангуларен хеилитис и уремилен стоматитис се најчестите орални симптоми и лезии. Овој наод најдиректно го поврзуваат со високи серумски вредности на уреата и креатининот. Трудот има научно и практично значење.

16. Atanasovska Stojanovska A, **Popovska M**, Muratovska I, Daci A, Spiroski M. Relation to Chronic Periodontitis in Macedonians. *International Dental Journal* 2013; Vol.63 (Supl.1):23-24.

Целта на оваа студија беше да се евалуираат двата нуклеотидни полиморфизми во позиција -1,74 (C-G) и nt565 (A-G) од IL-6 генот и неговата асоцијација со генерализираната хронична форма на пародонтопатија. Резултатите покажуваат умерена сигнификантност помеѓу испитаниците со пародонтопатија и цитокинските генотипови IL6-174/C:C; IL6-nt565/A:A, цитокинските хаплотипови IL6/CA и цитокинските хаплотипни зиготи IL-6/CA:CA. Од добиените научно истражувачки испитувања авторите заклучуваат дека цитокинскиот полиморфизам на IL-6 присутен кај одредени индивидуи ги прави подложни за појава на пародонтопатија кај Македонската популација. Трудот има научен придонес.

17. Kapusevska B, Dereban N, Bundevska J, Korunovska V, **Popovska M**, Muratovska I. Neurophysiological resistance of the carriers in alternative dental bridges. *International Dental Journal* 2013;63(Supl.1):265.

Цел на трудот е да се прикаже неврофизиолошката отпорност на забите носачи на алтернативните мостови решенија, да се утврди колку е носачотоптоварен, односно колкав цвакопритисок издржува кога оптоварувањето е на него, а колку е оптоварен кога цвакопритисокот е на членот на мостот. Како материјал се користени 200 пациенти со изработени крилни и екстензиони мостови. По мерењето на силата на цвакопритисокот со електрогнатодинамометар, индивидуално конструиран, во временски период од 6 месеци по дефинитивното цементирање на мостовите, добиена е отпорност на носачите од 125N, а на членовите од 85 N. Од иследувањето е дојдено до сознание дека изработката на класичен крилен мост или екстензионен мост е оправдана од функционална страна, а е потврдено со електрогнатодинамометриските мерења.

Трудот има стручно-научен и апликативен карактер.

18. Kapusevska B, Dereban N, **Popovska M**, Petkov M, Daci A, Andonovska M. Klinicki i paraklinicki parametric za dijagnoza za bruksizam. III- rd panalbanian congress of dentistry with international participation” Dentistry in XXI century”. 2013; 209.

Целта на овој труд се состои во желбата на авторите да ја намалат појавата на бруксизам во нашето поднебје. По клиничкиот преглед, кај пациентите симптомите биле класифицирани како мијалгија, главоболка, болка и шкрипење на зглобовите, болка од преосетливост на оголените забни површини и абразивни фасети. Резултатите покажуваат дека кај 80% постоела болка од оголените забни површини. Кај 20% постоела естетска, превентивна и функционална индикација за изработка на фиксно-протетска конструкција. Кај 60% од испитаниците евидентна е болка и шкрипење на зглобовите, кај 10% била присутна главоболка и кај 10% мијалгија. Авторите заклучуваат дека без разлика дали бруксизмот е денски или ноќен, потребен е навремен пристап и решавање на објективните и субјективните симптоми кои секојдневно го оптоваруваат пациентот и доведуваат до сериозни функционални нарушувања. Трудот има апликативен карактер.

19. Todorovic S, Todorovic G, **Popovska M**, Pavleska M, Majstorceva M. Dental Health at School Children in Bitola. 18th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:390.

Авторите во оваа студија го детерминираат ризикот за појава на дентален кариес кај деца во училишна возраст кои живеат во рурална и урбана средина. Анализата на КЕП-индексот покажува компаративни разлики помеѓу овие две испитувани групи. Имено, кариес-преваленцата и раната екстракција на првите молари е поприсутна кај децата од руралните региони, наспроти оние што живеат во урбани услови. Податоците од оваа студија за авторите се мотивирачки импулс за терапевтите во руралната средина за подигање на превенцијата на повисоко рамниште. Исто така, тие се надеваат на поефикасна и поургентна примена на профилактични мерки кои ќе бидат имплементирани помеѓу оваа чувствителна популација. Трудот има стручно и практично значење.

20. Foteva K, Majstorceva M, Pavlevska M, **Popovska M**, Georgievska E. Dental injuries to school children. 18th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:166.

Оваа студија ја евидентира застапеноста на денталните повреди во зависност од полот и возраста. Студијата опфаќа голем испитувачки примерок од 597 деца меѓу 6 и 18 години. Авторите евидентирале дека машките сигнификантно се поподложни на повреди од девојчињата. По однос на возраста не е пронајдена статистичка разлика помеѓу децата од 8, 10 и 12 години. Тие заклучуваат дека одржувањето на здравите дентални структури и здрав пародонциум во текот на животот е желба и надеж на секое дете, адолесцент и нивните родители, па оттука и потребата за навремена превентива. Трудот има практично значење.

21. Капушевска Б, Емини А, **Поповска М**, Стојановиќ М. Stomis-стоматолошки информациона систем-работа во повеќејазична околина. III сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество. Зборник на апстракти, 2013;161, Скопје, Македонија.

Трудот ја опишува употребата на СТОМИС во специфична средина што докторите и пациентите се од различни националности односно оние што ги даваат услугите и примателите припаѓаат на различни националности. Авторите потенцираат дека на Балканот се употребуваат различни јазици, па оттука развиеноста на повеќејазичната поддршка; сепак, сите обраќања на корисникот до СТОМИС и на СТОМИС до корисникот се на истиот јазик. Исто така, и сите печатени документи се на истиот јазик. Во трудот се прикажани истите технолошки податоци на екраните, како и печатени документи кои се приспособени од различни јазици. Трудот има апликативен придонес.

22. Bogdanovska L, Kukenska S, **Popovska M**, Petkovska R, Goracinova K. Therapeutic strategies in the treatment of periodontitis. Macedonian pharmaceutical bulletin 2012;58(1-2):3-14.

Авторите преку еден ревијален приказ ги потенцираат можните терапевтски постапки во третманот на пародонталната болест. Иако механичкиот нехируршки третман е основниот терапевтски приод тој, сепак поседува одредени недостатоци. Во тој контекст, тие ги набројуваат недоволната директна видливост, ограниčenата можност за третман на длабоките пародонтални џепови, како и олеснетиот преод и задршка на периопатогените бактерии. Оттука, авторите сугерираат начини да се надминат овие ограничувања, но без примена на хируршка интервенција.

Приоритетно се осврнуваат на извештаите од литературата каде што потенцира примената на хемотерапевтици и имуномодулатори. Примената на овие агенси во комбинација со механичкиот третман покажуваат значително поголем терапевтски ефект отколку оној добиен со конзервативен третман. Всушност, во овој труд е направен опсежен преглед на хемотерапевтиците и имуномодулаторните агенси кои се користат во третманот на пародонталната болест. Трудот има апликативен карактер.

23. Bogdanovska L, **Popovska M**, Dimitrovska A, Petkovska R. Cpmparative evaluations of local periodontal treatment with betamethason dipropionate using ensimatic and bioanalytical HPLC method. Proceedengs of FIP centennial congress of pharmacy and pharmaceuthical sciences 3rd- 8 October, Amsterdam, 2012.

Во оваа статија, авторите преку компаративна анализа ги проследили клиничките ефекти од локалниот пародонтален третман потпомогнат со апликација на бетаметазон дипропионат преку примена на енизимски и биоаналитички HPLC-метод. Анализираните примероци од гингивалниот флуид прикажуваат дека бетаметазонот ги намалува инфламаторните маркери во гингивалната течност. Корелацијата помеѓу концентрацијата на бетаметазон дипропионат во гингивалниот флуид и активноста на одредени ензими, како на пр. лактат дехидрогеназата, покажала висока статистичка значајност на разликите. Авторите сугерираат дека директната администрација на концентрацијата на бетаметазон дипропионат во гингивалниот флуид може да биде применет како маркер за евалуација на терапевтските ефекти во третманот на пародонталната болест.

24. Belazelkoska A, **Popovska M**, Cekovska S, Mitic K. Assoasiation between oral changes salivary and blood urea levels in patients on renal replacement therapy. Medicus 2014,61;19: (35-42).

Авторите во овој труд се потрудиле да ја пронајдат поврзаноста помеѓу оралните промени и нивото на уреата во крв и плунка кај пациенти со ренална заменска терапија. Кај пациенти на хемодијализа биле евидентирани петехии, а кај оние со заменска терапија превалентно било присутно гингивално зголемување. Наодите пропорционално корелирале со нивото на уреа во крв и плунка. Сувите фисурирани усни, ангуларен хеилитис, обложен јазик, уремичен стоматитис, црвена орална лигавица, петехии и екхимози биле предоминантно присутни кај пациентите кај кои биле евидентирани високи вредности на уреа во крвта. Истражувањето ги насочило авторите да заклучат дека високите вредности на уреа во крв и плунка се ризик-фактори за појава на орални симптоми и лезии. Трудот има апликативен придонес.

АНЕКС 2

ОБРАЗЕЦ

КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: **Мирјана Филип Поповска**

Институција: **Стоматолошки факултет- Скопје**

Научна област: **орална патологија и пародонтологија**

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
	Одржување на настава	
1.	- од прв циклус Орална медицина и патологија – стручни стоматолошки сестри 2009/10-2012/13 (125 x 0,04) Орална патологија – доктори по дентална медицина 2009/10 – 2012/13 (90 x 0,04) Орално здравје – 2009/10-2011/12 – доктори по дентална медицина (45 x 0,04) Орална хигиена - доктори по дентална медицина 2012/13 (30 x 0,04) Пародонтологија 2 - доктори по дентална медицина 2010/11 – 2012/13 (66 x 0,04) Орална медицина и патологија I – доктори по дентална медицина 2013/14 (20 x 0,04) Орална медицина и патологија II – доктори по дентална медицина 2013/14 (20 x 0,04)	5,00 3,60 1,80 1,20 2,64 0,80 0,80
2.	- од втор циклус Вовед во научноистражувачка работа - магистри по стоматологија 2009/10- 2013/14 (110 x 0,05) Современи дијагностички методи во оралната медицина-магистри по стоматологија 2009/10 – 2013/14 (92 x 0,05)	5,50 4,60
3.	- од трет циклус Тераписки можности на пародонталната болест – доктори на стоматолошки науки 2011/12, 2013/14 – (15 x 0,06) Современ пристап кон проблемот на оралните преканцерози-доктори на стоматолошки науки - 2011/12 - 2013/14 (15 x 0,06) Микробиолошки наод кај пациенти со пародонтопатија-доктори на стоматолошки науки 2011/12, 2013/14 (8 x 0,06)	0,90 0,90 0,48
	Настава во школи и работилници	
4.	Сертификат за учество на работен курс од I-ва категорија - учесник А) <i>iTOP-индивидуален пристап во одржување на оралната хигиена, 2011, 16 и 17 септември 2011</i> Б) <i>iTOP Individual approach to maintenance of oral hygiene-a new approach”, Macedonian Dental Society, Ohrid 24-27 may 2012</i>	1 1

	В) Хируршки зафати во пародонтологијата, Dental meeting, Скопје, 6-7 април 2013	1
5.	Одржување на вежби (лабораторски, клинички и аудиториски или изработка на семинарски труд), 0,03	
	- од прв циклус	
	Орална патологија – стручни стоматолошки сестри 2009/10-2011/12 (135 x 0,03)	4,05
	Орална патологија и медицина I – стручни стоматолошки сестри 2012/13-14 (30 x 0,03)	0,90
	Орална патологија II - стручни стоматолошки сестри (30 x 0,03)	0,90
	Орална патологија – доктори по дентална медицина 2009/10 – 2013 (150 x 0,03)	4,50
	Орална патологија и медицина I – доктори по дентална медицина 2013/14 (30 x 0,03)	0,90
	Орална патологија и медицина II – доктори по дентална медицина 2013/14 (30 x 0,03)	0,90
	Пародонтологија 2 - доктори по дентална медицина 2009/10 – 2012/13 (240 x 0,03)	
	- од втор циклус	7,20
	Вовед во научноистражувачка работа - магистри по стоматологија 2009/10- 2013/14 (36 x 0,03)	1,08
	Современи дијагностички методи во оралната медицина-магистри по стоматологија 2009/10 – 2013/14 (52 x 0,03)	1,56
	- од трет циклус	
	Тераписки можности на пародонталната болест – доктори на стоматолошки науки 2011/12, 2013/14 – (15 x 0,03)	0,45
	Современ пристап кон проблемот на оралните преканцерози-доктори на стоматолошки науки - 2011/12 - 2013/14 (15 x 0,03)	0,45
	Микробиолошки наод кај пациенти со пародонтопатија-доктори на стоматолошки науки 2011/12, 2013/14 (15 x 0,03)	0,45
6.	Подготовка на нов предмет: орална хигиена за студенти дентална медицина,	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
7.	Подготовка на нов предмет: орална медицина и патологија за стручни стоматолошки сестри	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
8.	Подготовка на нов предмет: орална медицина и патологија I за стручни стоматолошки сестри	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
9.	Подготовка на нов предмет: орална медицина и патологија II за стручни стоматолошки сестри	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
10.	Подготовка на нов предмет: клиничка пародонтологија I,	
	- предавања	1
11.	Подготовка на нов предмет: вовед во научноистражувачка работа за студенти од втор циклус	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
12.	Подготовка на нов предмет: дијагностички методи во оралната медицина и патологија	

	- предавања	1
	- вежби	0,50
13.	Подготовка на нов предмет: орална медицина и патологија I за студенти по дентална медицина	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
14.	Подготовка на нов предмет: орална медицина и патологија II за студенти по дентална медицина	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
15.	III-циклус студии -подготовка на нов предмет: современи дијагностички постапки во оралната патологија и медицина	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
16.	III-циклус студии - подготовка на нов предмет: оралномедицински аспекти на автоимуните заболувања	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
17.	III-циклус студии - подготовка на нов предмет: имунохистохемиска и молекуларна анализа на оралните дерматози	
	- предавања	1
	- вежби	0,50
18.	Консултации на студенти 1. Вкупно студенти од додипломска настава за период 2009/10-2013/14 за консултации по предметите: - орална патологија за доктори по стоматологија за период 2009/10-2012/13 (200 x 0,002) - орално здравје за доктори по стоматологија за период 2009/10-2011 (150 x 0,002) - орална хигиена за доктори по дентална медицина за период 2011/12-2012/13 (100 x 0,002) - орална патологија и медицина I доктори по дентална медицина 2013/14 (50 x 0,002) - орална патологија и медицина II доктори по дентална медицина 2013/14 (50 x 0,002) - пародонтологија II по дентална медицина 2013/14 (150 x 0,002) - орална медицина и орална медицина и патологија I и II за CCC – вкупно (25 x 0,002) 2. Вкупно студенти од последипломски магистерски студии за период 2009/10-2013/14 (50 x 0,002) 3. Вкупно студенти од последипломски докторски студии за период 2009/10-2013/14 (27 x 0,002)	0,4 0,3 0,2 0,1 0,1 0,3 0,05 0,1 0,05
19.	Консултации со студенти во рамките на здравствената клиничка пракса 1. Стажанти во период од 2009-14 10 x 0,2 49 кандидати на специјалистички турнус x 0,2	2,00 9,80
20.	Ментор на дипломска работа Решение бр.10-515/2 , решение бр. 10-667/2, решение бр.10-515/2, решение бр.10-666/2, решение бр.10-493/2 од 08.06.2010 (5 x 0,20)	1,00
21.	Ментор на специјалистичка работа Ментор на специјалистичка работа решение бр. 08-63/2	1,00
22.	Член на комисија за оцена или одбрана на докторат Одбрана, Одлука бр. 09-951 од 17.9.2012, оцена, Одлука бр.09-672 од 26.6.2012, оцена, Одлука бр. 09-235 од 16.3.2012, оцена, Одлука бр. 156 од 28.3.2011, одбрана, Одлука бр. 09-456 од 12.5.2011, одбрана,	6,50

	Одлука бр. 09-675 од 16.8.2011, оцена, Одлука бр. 09-588 од 22.6.2011, оцена, Одлука бр.09-2012 од 16.12.2013, оцена, Одлука бр.09-2013 од 16.12.2013, оцена и одбрана, Одлука бр.04-293 од 30.3.2011, оцена и одбрана, Одлука бр.04-292 од 30.3.2011, оцена, Одлука бр.05-883 од 7.6.2013, оцена, Одлука бр.05-883 од 7.6.2013, оцена, Одлука бр.09-1110 од 4.7.2013 (13 х 0, 05)	
23.	Член на комисија за оцена или одбрана на магистериум	
	Одбрана, Одлука бр. 09-1071 од 26.10.2012, оцена, Одлука бр. 09-965 од 19.9.2012, одбрана, Одлука бр.09-1147 од 19.12.2011, оцена, Одлука бр.09-235 од 16.3.2012, оцена, Одлука бр.02-385/12 од 28.6.2011, одбрана, Одлука бр.02-385/12 од 28.6.2011, оцена, Одлука бр.156 од 31.10.2011, одбрана, Одлука бр.09-474 од 12.5.2011, оцена, Одлука бр. 04-290 од 30.3.2011, оцена, Одлука бр.09-1049 од 25.11.2011, одбрана, Одлука бр. 09-1135 од 15.12.2011, одбрана, Одлука бр.09-141 од 28.2.2012, оцена, Одлука бр.04-292 од 30.3.2011, Оцена, Одлука бр.09-475 од 26.5.2010, оцена, Одлука бр.04-293 од 30.3.2011, одбрана, Одлука бр. 09-2018 од 16.12.2013, оцена, Одлука бр.09-1690 од 25.10.2013, оцена, Одлука бр. 09-238 од 19.3.2012, оцена, Одлука бр.09-2012 од 16.12.2013, оцена, Одлука бр.09-552 од 6.6.2012, оцена, Одлука бр.09-551 од 6.6.2012, оцена, Одлука бр.09-546 од 11.4.2013, оцена, Одлука бр.09-872 од 6.6.2013, оцена, Одлука бр.05-920 од 10.6.2013, Оцена, Одлука бр.05-918 од 10.6.2013 (25 х 0,30)	7,50
24.	Член на комисија за оцена или одбрана на специјалистичка работа	
	Решение бр.08-160/2 од 21.12.2009, Решение бр.08-43/2 од 6.6.2013, Решение бр. 08-35/2 од 3.6.2013, Решение бр.08-27/2 од 26.4.2013, Решение бр. 08-18/2 од 17.3.2009, Решение бр. 08-22 од 30.3.2009, Решение бр. 08-160 од 21.12.2009, Решение бр. 08.43/2 од 6.6.2013 (8 х 0,20)	1,60
25.	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	
	Решение бр.10-493/2 од 8.6.2010, Решение бр. 08-160/2 од 21.12.2009, Решение бр.08-22 од 30.3.2009, Решение бр.08-18/2 од 17.3. 2009 (4 х 0,10)	0,40
26.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник -автор 1. „Орална хигиена” 2013	8,00
27.	Позитивно рецензирана збирка задачи или практикум-автор 1. „Орална хигиена-практикум” 2013	4,00
28.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник -автор 2. „Орална медицина и патологија” 2013	8,00
29.	Позитивно рецензирана збирка задачи или практикум-автор 2. „Орална медицина и патологија-практикум” 2013	4,00
30.	Научно-популарна книга 1. „Современи дострели”-коавтор	4,00
31.	Рецензент на универзитетски учебник 1. „Орална биохемија” 2. „Орална биохемија-практикум”	1,00 1,00
32.	Рецензент на универзитетски учебник 1.Интерна медицина за стоматолози Одлука бр.09-187 од 11.2.2013	1,00

33.	Пакет материјали за одреден предмет 1. За предметот орална хигиена (теоретска настава) 2. За предметот орална хигиена (практична настава) 3. За предметот орална медицина и патологија (теоретска настава за CCC) 4. За предметот орална медицина и патологија 1 (теоретска настава за CCC) 5. За предметот орална медицина и патологија 1 (практична) настава за CCC) 6. За предметот дијагностички постапки во оралната медицина и патологија –III циклус	1,00 1,00 1,00 1,00 1,00 1,00
34.	Уредник на зборник на текстови за одреден предмет	
	Дијагностички и тераписки постапки во стоматологијата – Скопје, 2010	2,00
	ВКУПНО	142,46

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
	Ментор на докторска дисертација	
1.	Ментор, Одлука бр.09-1345 од 20.1.2011, ментор Одлука бр. 10-468 од 25.5.2012, ментор, Одлука бр. 09-1147 од 15.11.2012 (3x3)	9
	Ментор на магистерска работа	
2.	Ментор, Одлука бр.09-468 од 12.5.2011, ментор, Одлука бр. 05-918 од 10.6.2013, ментор, Одлука бр. 07-2040 од 17.12.2013, Ментор, Одлука бр. 05-920 од 10.6.2013 (4x1)	4
	Раководител на национален научен проект	
3.	Поповска М. и сор. Асоцијација помеѓу генитална и орална афекција со ХПВ- вирусот-причини за навремено вакцинирање-ДА или НЕ? Одлука бр. 02-15314 од 31.1. 2013, финансиран од УКИМ	6
	Учесник на национален научен проект	
4.	Капушевска Б, Поповска М и сор. Оралноздравствениот статус кај пациенти-корисници на услуги во СКЦ “Св. Пантелејмон” Скопје, во периодот 2011-2013.	3
	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/ стручно списание -4 бода	
5.	Поповска М , Петровски М, Ѓурчески Ј, Матовска К, Котевска В, Зисовска Е. Орална флора и новороденче. Макед. стом. прегл. 2009,23;(1-2):101-108.	2,40
6.	Поповска М , Ѓурчевски Ј, Матовска К. ХПВ-афекција и нашата уста. Современи дострели, Стоматолошки факултет, Скопје, 2010: 25-9.	3,20
7.	Атанасовска-Стојановска А, Накова М, Поповска М , Трајков Д, Спиоровски М. Иднината на пародонталната болест-генетско тестирање за откривање на индивидуи со висок ризик. Современи дострели, Стоматолошки факултет, Скопје 2010:3-17. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	2,40
8.	Стефановска Е, Накова М, Поповска М , Радојкова-Николовска В. Влијанието на оралната хигиена и гумите за цвакање орбит без шеќер во редукција на денталната плак акумулација и развојот на гингивалната инфламација. Макед. стом. прегл. 2010;34(1-2):142-148. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	2,40
9.	Атанасовска-Стојановска А, Накова М, Поповска М , Трајков Д, Спироски М. Асоцираност на хаплотипскиот цитокински генски полиморфизам и пародонтопатијата кај македонската популација. Макед. стом. прегл. 2010;34(1-2):111-122. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	2,40
10.	Митиќ К, Поповска М , Јовановиќ Р, Костадиновска-Куновска С, Стефановска Е, Ристоска С. Фиброзна реакција на гингивата како резултат на циклоспоринска терапија. Макед. стом. прегл. 2010;34(3-4):193-205. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	2,40
11.	Поповска М , Ѓурчески Ј, Петровски М, Антовска З, Атанасовска – Стојановска А, Пандилова М, Митиќ К, Радојкова – Николовска В, Стрезовска С, Матовска К. Леукози и промени во усната празнина. Макед. стом. прегл. 2011;25(5-6):169-179. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	2,40
12.	Атанасовска-Стојановска А, Поповска М , Колевска П.	3,20

	Лимфоцитна бластогенеза кај пациенти со рано појавена пародонтопатија. Макед. стом. прегл. 2009;(33)5-6:119-130. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	
13.	Муратовска И, Стојановска В, Атанасовска-Стојановска А, Поповска М. Капацитет за ткивно разложување натриум хипохлорид како ириганс во каналниот систем. Макед. стом. прегл. 2013;(36)1-2:67-78.	2,40
	Труд со оригинални научни резултати, објавен во референтно научно/ стручно списание со меѓународен уредувачки одбор 6+IF	
14.	Popovska M , Atanasovska-Stojanovska A. Humoral immune response in oral lichen planus. Balk J Stom 2009;13(2) : 85-93. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	5,40
15.	Atanasovska-Stojanovska A, Trajkov D, Popovska M , Spirovski M. Analysis of transforming growth factor-beta 1 gene polymorphisms in Macedonian patients with chronic periodontitis. Mac Jour of Medical Sciences 2009;15(1):30-35. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,60
16.	Popovska M , Petrovski M, Atanasovska-Stojanovska A, Antovska Z, Dzurceviski J. Oral findings in anemias. Balkan Journal of Stomatol.2010;14(3):145-149. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,60
17.	Popovska M , Stavrova B, Atanasovska-Stojanovska A, Misevska P, Strezovska S, Kanurkova L, Gjurseviski J. Clinical oral manifestations in gastrointestinal disorders. Balk Journal of Stomatol 2011;15(1): 41-48. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,60
18.	Bogdanovska L. Petkovska R. Popovska M . Dimitrovska A. Optimization of betametasone dipropionate in gingival cervicular fluid. European Journal of pharmaceutical sciences 2011;44(1):164-165. IF.2,1	5,70
23.	Pandilova M, Popovska M , Dimova C, Mitik K. Morphological aberrations of the width of attached gingival and their influence on gingival health and attachment lost. Acta morphol 2011;8 (2): 43-46. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,60
24.	Kanurkova L, Popovska M , Pandilova , Dimova C. Dorakovska A. Anatomical perspective of clinical application of micro-implants for temporary skeletal anchorage in orthodontics. Acta morphol 2011;8(2): 46-54. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,60
25.	Atanasovska-Stojanovska A, Popovska M . Clinical evaluation of the effectiveness od Fidelis III Nd:Yag laser as an adjunct to conventional periodontal treatment of chronic periodontitis. Balk J Stom 2011;15: 155-160. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	5,40
26.	Stefanovska E, Nakova M, Ivanovski K, Popovska M . Interleucin-1(IL1 α - and IL1- β). Balk J Stom 2012;16:34-38. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,60
27.	Atanasovska-Stojanovska A, Trajkov D, Popovska M , Spiroski M. IL-10-1082, IL-10-819, IL-10-592 polymorphisms are associated with chronic periodontitis in a Macedonian population.Hum Immunol 2012;73(7):753-8. I.F.2,7 . Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	6,30
28.	Popovska M , Kievski R, Angelovski B, Belazelkoska Z, Stefanovska E, Kanurkova L. Application of gengigel in the treatment of gingival inflammation. Balk J Stom 2012;16:43-45. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,60
29.	Pandilova M, Ugrinska A, Georgieva S, Popovska M , Kanurkova L. Smilevska K. Effects of local application of ascorbic acid and	3,60

	glutathione by iontophoresis on gingival inflammation. Balk J Stom 2012;16(2):16-19. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	
30.	Пандилова М, Поповска М , Угринска А, Стрезовска С. Влијанието на зголемената телесна тежина врз пародонталното здравје. Physioacta 2012;6(1):51-58. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,60
31.	Белазелкоска З, Поповска М , Беџети-Зендели Л, Стрезовска С. Етиолошки аспекти на лихен планус со локализација на гингива. Physioacta 2012;6(1):43-51.	3,60
32.	Bogdanovska L, Kukeska S, Popovska M , Petkovska R, Goracinova K. Therapeutic strategies in the treatment of periodontitis. Macedonian pharmaceutical bulletin. 2012;58(1-2):3-13.	3,60
33.	Kanurkova L, Gjorgova J, Dzipunova B, Toseska N, Dorakovska A, Popovska M , Pandilova. Association between condylar position and tilt of frontal occlusal plane in patients with transversal and vertical dentofacial discrepancy. Balk J Stom,2012;16:147-153. Balk J Stom,2012;16(1):147-153. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,60
34.	Belazelkoska Z, Popovska M , Zendeli-Bedzeti. Preventive and etiological aspect of oral candidiasis. Balk J Stom,2013;17(1):26-31.	4,20
35.	Pandilova M, Georgieva S, Popovska M, Kanurkova L, Dimova C, Smilevska K. When to extract a compromised tooth. Balk J Stom,2012;16(1):16-20. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,60
36.	Радојкова – Николовска В, Малеска-Ивановска В, Поповска М , Николовски Б, Џипунова Б. Влијание на прогестеронот врз гингивалниот статус кај девојчињата во пубертет Physioacta, 2012, Vol.6-No.2(113-124). Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,60
37.	Mitic K, Popovska M, Pandilova M, Jovanovic R, Spasovski G, Nikolov V. <u>The role of inflammation and apoptosis in cyclosporine A – induced gingival overgrowth</u> . Bosn J Basic Med Sci 2013;13(1):14-20. IF=0,489 . Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	4,09
38.	Bogdanovska L, Popovska M , Dimitrovska A, Petkovska R. <u>Development and validation of RP HPLC method for determination of betamethasone dipropionate in gingival crevicular fluid</u> . Acta Pharm 2013;63(3):419-26. IF= 1,16	4,76
39.	Atanasovska-Stojanovska A, Popovska M , Trajkov D, Spiroski M. <u>IL1 cluster gene polymorphisms in Macedonian patients with chronic periodontitis</u> . Bratisl Lek Listy 2013;114(7):380-5. IF=0,345 . Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	3,94
40.	Belazelkoska A, Popovska M , Cekovska S, Atanasovska-Stojanovska A, Mitic K, Radojkova-Nikolovska V. Oral and salivary changes in patients with chronic kidney disease. Wulfenia journal, 2013;20(9):248-256. IF=0,26 . Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,80
41.	Popovska M , Grchevska L, Popovski V, Atanasovska-Stojanovska A, Minovska A, Belazelkoska Z, Radojkova-Nikolovska V, Mitic K, Strezovska S. <u>T-cell subpopulations in lesions of oral lichen planus</u> . Prilozi. 2013;34(2):144-50.	3,60
42.	Aleksova P, Serafimovski V, Popovska M , Ristovski M. <u>Pulp stones can help in detection of calculus in the kidneys and/or in the bile – fact or fiction?</u> Prilozi.2013;34(2):159-67.	3,60
43.	Popovska M , Spasovski G, Orovcane N, Cekovska S, Simonceva M, Bexeti-Zendeli L, Masin-Spasovska J, Atanasovska-Stojanovska A, Radojkova-Nikolovska V, Mitic K. Oral findings and stage renal	3,60

	disease, Prilozi.2013;34(3):85-91.	
44.	Kapusevska B, Dereban N, Popovska M , Nikolovska J, Radojkova-Nikolovska V, Zabokova Bilbilova E. Technology and use of the acrylics for provisional dentin protection Prilozi. 2013;34(3):113-120.	3,60
45.	Kapusevska B, Dereban N, Popovska M , Nikolovska J, Popovska L. Bruxism and TMD disorders of the everyday dental clinical practice. Prilozi. 2013;34(3):105-111.	3,60
46.	Popovska M , Ristoski M, Atanasovska-Stojanovska A, Minovska A, Radojkova-Nikolovska V, Kapusevska B, Mitic K, Zendeli-Bexeti L, Spasovski S. Conventional versus laser-assisted therapy with aggressive periodontitis. Romanian journal of oral rehabilitation, 2013;5(3):49-56. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,60
47.	Radojkova-Nikolovska V, Popovska M , Minovska A, Nikolovski B, Kapusevska B. Influence of hyaluronic acid in periodontal tissue regeneration. Romanian journal of oral rehabilitation 2013;5(3):9-14. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,60
48.	Belazelkoska A, Popovska M , Spasovski G, Belazelkoska Z, Minovska A, Mitic K. Oral changes in patients with chronic renal failure. Romanian journal of oral rehabilitation 2013;5(2):104-112. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,60
49.	Popovska M , Krstevska V, Krstevska O, Atanasovska-Stojanovska A, Radojkova-Nikolovska V, Minovska A, Goga Cmeka V, Muratovska I, Mitic K, Belazelkoska A, Kapusevska B, Pandilova M, Strezovska S. Oral and dental status in patients with planocellular carcinoma originating from the oral cavity, oropharynx or hypopharynx during radiotherapy. Physioacta, 2013;7(2):73-83. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,60
50.	Nikolovski B, Radojkova-Nikolovska V, Popovska M , Simjanovska Lj. Implementation of antibiotics in dental implants-yes or no? Physioacta, 2013;7(1):93-101. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	3,60
52.	Muratovska I, Cmeka-Goga Valdana, Atanasovska-Stojanovska A, Popovska M , Petrovski G, Arian D. Shendeti oral dhe tipe 1 I diabetit ne pacientet e rijn. Apolonia, 2013;30(15):57-66.	3,60
53.	Belazelkoska A, Popovska M , Cekovska S, Mitic K. Assoasiation between oral changes salivary and blood urea levels in patients on renal replacement therapy. Medicus 2014,61;19: (35-42).	3,60
54.	Sahmedin S. Popovska M. Therapeutical effect of hlорhexidine glukonate of gingival inflammation on periodontitis. Phisyoacta, 2013.	5,40
	Трудови со оригинални научни /стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен одбор со меѓународен уредувачки одбор	
55.	Popovska M , Petrovski M, Atanasovska-Stojkovska A, Antovska Z, Djurcevski J. Oral findings in anemia 15 th Congress of the Balkan Stomatological Society, Abstrakt book, Thessaloniki, 2010;174. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
56.	Atanasovska-Stojanovska A, Trajkov D, Popovska M , Spirovski M. Association of IL-10 gene polymorphisms with chronic periodontitis in Macedonians. 14 Congress of BaSS, Varna, Bugaria, 2009;121. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
57.	Popovska M , Simonceska M, Atanasovska-Stojanovska A, Pandilova M, Radojkova-Nikolovska V, Mitic K, Stefanovska E. Oral and	1,0

	periodontal changes in patients with kidney disease. Proceedings of the 16 th Congress of the Balkan Stomatological Society, Bucharest, Romania, 2011;173. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	
58.	Radojkova-Nikolovska V, Nakova M, Popovska M , Nikolovski B, Pandilova M, Stefanovska E, Dzipunova B. The effect of female sex hormone levels on periodontal health in pregnancy. 16 th Congress of the Balkan Stomatological Society. Proceedings of the Balkan Stomatological Society, Bucharest, Romania, 2011;81. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
59.	Atanasovska-Stojanovska A, Muratovska I, Georgieva S, Spirovski M, Popovska M , Pandilova M. Analysis of interleukin-2-330 and +166 and interleukin-12B-1188 gene polymorphisms in relation to chronic periodontitis. 16 th Congress of the Balkan Stomatological Society. Proceedings of the Balkan Stomatological Society, Bucharest, Romania, 2011: 82. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
60.	Pandilova M, Georgieva S, Atanasova-Stojanovska A, Popovska M , Radojkova-Nikolovska V. Body-mass index and oral health. 16 th Congress of the Balkan Stomatological Society. Proceedings of the Balkan Stomatological Society, Bucharest, Romania, 2011:172. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
61.	Radojkova-Nikolovska V, Nakova M, Popovska M , Nikolovski B, Pandilova M, Stefanovska E, Dzipunova B. PGE-2 A potent inflammatory mediator in periodontitis and coronary disease. 16 th Congress of the Balkan Stomatological Society. Proceedings of the Balkan Stomatological Society, Bucharest, Romania, 2011:173. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
62.	Mitic K, Popovska M . Apoptosis and gingival overgrowth. 16 th Congress of the Balkan Stomatological Society. Proceedings of the Balkan Stomatological Society, Bucharest, Romania, 2011: 174. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
63.	Mitic K, Popovska M , Jovanovic R, Kostadinova-Kunovska S. The effect of cyclosporine in apoptosis. 1 th Macedonian Congress of Pathology Ohrid, 2011. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053 од 2013.	1,0
64.	Bogdanovska L, Popovska M , Atanasovska-Stojanovska A, Nakov N, Dimitrovska A, Petkova R. Application of bioanalytical HPLC method for determination of betamethasone dipropionate in GCF for evaluation of local periodontal treatment. 8 th World meeting on biopharmaceutics and pharmaceutical technology. Istanbul, Turkey 19 th to 22 nd march 2012. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
65.	Belazelkoska A, Popovska M , Cekovska S, Mitic K. Changes of salivary flow and composition in hemodialysis patients. Balkan Journal of clinical laboratory. XX,12,1. In this issue 20 th meeting of Balkan clinical laboratory federation, Serbia, Belgrad, 2012;19-22. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	1,0
66.	Belazelkoska A, Popovska M , Cekovska S, Mitic K. Relation between salivary and blood levels of renal biomarkers in patients undergoing renal replacement therapy. XX,12,1. In this issue 20 th meeting of Balkan clinical laboratory federation, September 19, Belgrad, Serbia, 2012: 22. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
67.	Белазелкоска А. Поповска М. Масин-Спасовска Ј. Николов В. Спасовски Г. Ризик фактори за појава на	1,0

	орални промени кај пациенти со ренална заменска терапија. 4. Конгрес на Македонското здружение за нефрологија, дијализа, трансплантација и вештетчки органи. Охрид, Македонија, 2012: 21-24.	
68.	Pandilova M, Georgieva S, Popovska M , Atanasovska –Stojanovska A, Radojkova-Nikolovska V. Participation of apoptotic cell death in etiology of gingival recession. Proceedings of the 17th Congress of the BaSS, Tirana, Albania 2011:147. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
69.	Radojkova-Nikolovska V, Nakova M, Popovska M , Nikolovski B, Dzipunova B. The effect of progesterone on gingival health in puberty girls. 17 th Congress of the Balkan Stomatological society. 3 rd -6 th of Tirana, Albania, 2012: 51. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	1,0
70.	Popovska M , Cekovska S, Atanasovska-Stojanovska A, Pandilova M, Mitic K, Radojkova-Nikolovska V. Oral and salivary changes in end stage renal disease patients undergoing haemodialysis therapy. 17 th Congress of the Balkan Stomatological society. 3 rd -6 th of May, Tirana, Albania, 2012 :144. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
71.	Atanasovska-Stojanovska A, Muratovska I, Popovska M , Pandilova M, Georgieva S, Daci A. Association of certain periodontopatogenesis with human periodontitis lesions. 17 th Congress of the Balkan Stomatological society. 3 rd -6 th of May Tirana, Albania, 2012 :145. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
72.	Mitic K, Popovska M , Stefanovska E, Ristevska S, Belazelkoska A. Immunosuppressive therapy as a risk factor for periodontitis. 17 th Congress of the Balkan Stomatological society. 3 rd -6 th of May Tirana, Albania, 2012 :146. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014	1,0
73.	Pandilova M, Georgieva S, Popovska M , Atanasovska-Stojanovska A, Radojkova-Nikolovska V. Participation of apoaptotic cell death in etiology of gingival recession. 17 th Congress of the Balkan Stomatological society. 3 rd -6 th of May Tirana, Albania, 2012 :147. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
74.	Митиќ К, Поповска М , Стефановска Е, Белазелкоска А. Асоцијација помеѓу Хуман папилома вирус (ХПВ) и циклоспорин А-индуцирано гингивално зголемување. VI Меѓународен конгрес на стоматолозите од Македонија, Охрид, 2012. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	1,0
75.	Радојкова – Николовска В, Накова М, Поповска М , Николовски Б, Џипунова Б. Стојановска В. Влијание на естрогените хормони врз здравјето на пародонтот во период на бременост. 6. Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 2012:104-105. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	1,0
76.	Radojkova-Nikolovska V, Popovska M , Nikolovski B, Djipunova B, Stojanovska V. Influence of estrogen hormones on periodontal health during pregnancy. 6. Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 2012:104-105. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	1,0
77.	Атанасовска – Стојановска А, Поповска М , Радојкова – Николовска В, Муратовска И, Даци А, Спироски М. Улогата на полиморфизмот на IL-10 генот врз фенотипската експресија на пародонталната болест кај македонската популација. 6. Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид,	1,0

	2012: 206-207. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	
78.	Atanasovska Stojanovska A, Muratovska I, Petlichkovski A, Popovska M , Orovcanec N, Spiroski M. Identification of periopathogenes from dental plaque with PCR technique, their association with composite Interleukin-1 Genotype and clinical parameters in chronic periodontitis. Proceedings of 7 Europerio Journal of Clinical Periodontology, Vienna 2012. IF =3,68 . Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	4,68
79.	Bogdanovska L, Popovska M , Dimitrovska A, Petkovska R. Cmpparative evaluations of local periodontal treatment with betamethason dipropionate using ensimatic and bioanalytical HPLC method. Proceedengs of FIP centennial congress of pharmacy and pharmaceuthical sciences 3 rd - 8 October, Amsterdam, 2012.	1,0
80.	Popovska M , Ristovski M, Atanasovska-Stojanovska A, Zendeli-Bezeti L, Mitic K, Radojkova-Nikolovska V, Belazelkoska A, Strezovska S. Conventional versus laser-assisted therapy with aggressive periodontitis. International Dental Journal 2013;63(Suppl.1):292. IF= 1,02 . Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014	2,02
81.	Atanasovska Stojanovska A, Popovska M , Muratovska I, Daci A, Spiroski M. Relation to Chronic Periodontitis in Macedonians. International Dental Journal 2013; Vol.63 (Supl.1):23-24.	2.02
82.	Radojkova-Nikolovska V, Popovska M , Nikolovski B, Dzipunova B, Stojanovska V, Kokoceva O. The effect of testosterone on gingival health in young puberty boys. International Dental Journal 2013;63(Suppl.1):193. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	2,02
83.	Kapusevska B, Dereban N, Bundevska J, Korunovska V, Popovska M , Muratovska I. Neurophysiological resistance of the carriers in alternative dental bridges. International Dental Journal 2013;63(Suppl.1):265.	2,02
84.	Kapusevska B, Dereban N, Popovska M , Petkov M, Daci A, Andonovska M. Klinicki i paraklinicki parametri za dijagnoza na bruksizam. III- rd panalbaniian congress of dentistry with international participation” Dentistry in XXI century”. 2013; 209.	1,0
85.	Mitic K, Popovska M , Belazelkoska A, Ristoska S. Effect of immunosupresive medication on proliferative activity on oral gingival epithelium. 18 th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:124. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	1,0
86.	Atanasovska-Stojanovska A, Popovska M , Muratovska I, Daci A, Georgieva S, Minovska A. Oral and periodontal status in patients with type 1 diabetes related to the metabolic control. 18 th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:179. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
87.	Popovska M , Atanasovska-Stojanovska A, Radojkova-Nikolovska V, Mitic K, Belazelkoska A. Minovska A. T-cell subpopulations in lesions of oral lichen planus. 18 th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:290. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1053, од 2013.	1,0
88.	Belazelkoska A, Popovska M , Mitic K, Cekovska S. Oral manifestations and analysis of salivary and blood creatinine levels in patients with renal failure. 18 th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:291.	1,0
89.	Todorovic S, Todorovic G, Popovska M , Pavleska M, Majstorceva M. Dental Health at School Children in Bitola. 18 th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:390.	1,0
90.	Radojkova-Nikolovska V, Popovska M , Nikolovski B, Simjanovska Lj,	1,0

	Stojanovska V, Petkov M. Laser Frenectomy for Prosthetic Patients: A Case Report. 18 th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:394. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014.	
91.	Foteva K, Majstorceva M, Pavlevska M, Popovska M, Georgievska E. Dental injuries to school children. 18 th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:166	1,0
92.	Митиќ К, Поповска М , Белазелкоска А, Стефановска Е. Оралниот статус кај пациенти со целиачна болест. III сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество. Зборник на апстракти, 2013;226, Скопје, Македонија. Трудот е рецензиран во Билтен бр. 1070, од 2014	1,0
93.	Капушевска Б, Емини А, Поповска М, Стојановиќ М. Stomis-стоматолошки информациона систем-работа во повеќејазична околина. III сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество. Зборник на апстракти, 2013;161, Скопје, Македонија.	1,0
Пленарно предавање на научен/стручен собир 2 бода		
94.	Примена на regiochip-от во третманот на пародонталната болест. Здружение на доктори по стоматологија и Стоматолошки факултет, 21.9.2013, Струмица.	2
95.	Терапија на пародонталната болест. Здружение на доктори на стоматологија од Битола и Стоматолошки факултет, 28.9.2013, Битола.	2
96.	Естетски решенија во стоматологијата. Здружение на стоматолози од Струмица, 22.3.2014, Струмица.	2
Пленарно предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество-3 бода		
97.	Собир на општите стоматолози во Македонија со меѓународно учество, декември 2012. Афти-лекување во три чекори Скопје.	3
98.	Рецесии на гингивата-можни терапевски постапки Семинар со меѓународно учество “ Preventiva ne Stomatologii” Shoqeria stomsatologjike shqiptare. Dental association Apolonia, 15.3.2014, Гостивар.	3
99.	III меѓународен стоматолошки симпозиум, Тиквеш, октомври, 2010, Грешки во стоматологијата	3
100.	ЗПДСМ РО Битола, IV Меѓународен стоматолошки симпозиум, ноември 2010, ХПВ-вирус и афекција во усната празнина,	3
101.	17. Меѓународен научен конгрес на студентите по стоматологија, јуни 2010, Како ќе ги препознаеме најчестите орални лезии во усната празнина.	3
102.	ЗПДСМ РО Битола, III меѓународен стоматолошки симпозиум, ноември 2009. Орална флора кај новороденче.	3
103.	Leukoplakia- кога треба да се загрижаме? Семинар со меѓународно учество “ Preventiva ne Stomatologii” Shoqeria stomsatologjike shqiptare. Dental association Apolonia, 31.03.2013, Debar.	3
Учество на научен/стручен собир со реферат -постер /0,5		
104.	Popovska M , Simonceska M, Atanasovska-Stojanovska A, Pandilova M, Radojkova-Nikolovska V, Mitic K, Stefanovska E. Oral and periodontal changes in patients with kidney disease. Proceedings of the 16 th Congress of the Balkan Stomatological Society. Bucharest, Romania, 2011,173	0,5
105.	Popovska M . Oral and salivary changes in end stage renal disease patients undergoing haemodialysis therapy. Congres of Balkan	0,5

	Stomatological society. Tirana, Albania, 3-6 ma, 2012.	
106.	Popovska M , Ristovski M, Atanasovska-Stojanovska A, Zendeli-Bezeti L, Mitic K, Radojkova-Nikolovska V, Belazelkoska A, Strezovska S. Conventional versus laser-assisted therapy with aggressive periodontitis. International Dental Journal 2013;63(Suppl.1):292.	0,5
107.	Popovska M , Atanasovska-Stojanovska A, Radojkova-Nikolovska V, Mitic K, Belazelkoska A. Minovska A. T-cell subpopulations in lesions of oral lichen planus. 18 th BaSS Congress, Skopje, Macedonia, Abstract book, 2013:290.	0,5
	ВКУПНО	263,55

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
	Книга од стручна област-коавтор	
1.	„Дијагностички и тераписки протоколи”, Стоматолошка комора на Македонија, Скопје, 2010. Рецензирана во Билтен бр. 998.	7
2.	„Стратешки план за развој на стоматологијата 2011-2021”, Стоматолошка комора на Македонија, Скопје, 2010 година. Рецензирана во билтен бр. 998.	8
	Поглавје во книга/автор на поглавје	
3.	Коавтор на две статии во Дострели во стоматологијата, Стоматолошки факултет, Скопје 2010	3
6.	Експертски активности Рецензент на научни трудови: -македонски стоматолошки преглед 10 труда - JMMS 1 труд - Прилози на МАНУ 3 труда - Physioacta 4 труда 1.Член на Работно претседателство на Балкански конгрес на стоматолозите, Скопје 2013 – усни презентации 2.Член на Работно претседателство на Балканскиот конгрес на стоматолозите, Скопје 2013 – постер сесија 3.Член на Работно претседателство- усни презентации, VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, мај, 2012, Охрид 4.Член на Работно претседателство- усни презентации, V конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, мај, 2011, Охрид 4.Член на работно претседателство на Меѓународен конгрес на студентите по стоматологија, Скопје, 2009,2010, 2011 – усни презентации (3x1) 5.Член на работно претседателство на Меѓународен конгрес на студентите по стоматологија, Скопје, 2009,2010, 2011 – постер сесија (3x1)	10 1 3 4 1 1 1 3 3
	Експертски активности: евалуација, стручна ревизија, супервизија, процека на капитал, систематизација, методологија	
11.	Евалуација, Одлука бр.10-359 од 29.4.2010	1
12.	Ревизија, Одлука бр.10-748 од 28.6.2012	1
13.	Член на поткомисија за евалуација на студиска програма,	

	Одлука бр.10-356 од 14.3.2013	1
14.	Проценка на состојбата во стоматолошките служби во РМ. Решение 9621/1 од 22.11.2010	1
15.	Барања од студенти за утврдување компатибилност на студиски програми и еквивалентност на предмети, Одлука бр. 10-1217, од 4.12.2012	1
16.	Одлука за доделување на договор за јавни набавки, Одлука 03-1158/1 о од 29.4.2009	1
17.	Валоризација на кредити на докторски семинар Одлука бр.10-2035 од 17.12.2013, Одлука бр.10-1719 од 30.10.2013, Одлука бр.10-1715 од 30.10.2013, Одлука бр.10-1717 од 30.10.2013, Одлука бр.10-1714 од 30.10.2013, Одлука бр.10-1713 од 30.10.2013, Одлука бр.10-1718 од 30.10.2013, Одлука бр.10-1716 од 30.10.2013, Одлука бр.10-1734 од 01.11.2013, Одлука бр.10-1051 од 19.06.2013, Одлука бр.10-1052 од 19.06.2013 (11x1)	11
28.	Реализација на конкурс за упис на студенти, Одлука бр. 10-608 од 25.6.2009	1
29.	Стручна ревизија за одржани семинари на докторски студии Зимски семестар 2011/12, 2012/13, 2013 зимски (3x1) Летен семестар 2011/12, 2012/13, 2013 зимски (2x1)	3 2
	Учество во работата на комисији за државни натпревари	
30.	Член во комисија за давање предлози за доделување државна награда во 2013, одлука, бр. 20-5/40 од 03.07.2013	1
31.	Воведување на нова лабораториска /клиничка метода во областа на медицинските науки и здравството: Application Notes of Er: YAG and Nd: YAG Lasers in Dentistry; Скопје, 2009 год.	4
	Завршена специјализација во областа на медицинските науки и здравството	
32.	Специјалист по болести на устата и пародонтот	2
	Член во комисија за изработка на измени и дополнувања на закон;изработка на подзаконски акти	
33.	1.Правилник за регулирање на критериумите за упис и студирање на постипломските студии 2.Одлука за внатрешна организација и систематизација на работни места на Стоматолошкиот факултет, Одлука бр. 02-1273 од 20.8.2013 год. 3.Правилник за изменување и дополнување на Правилникот за внатрешните односи и работењето на Стоматолошкиот факултет, Одлука бр. 02-1074 од 24.6.2013	2 2 2
	ВКУПНО	82,00

ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС

	Уредник на научно/стручно списание	
1.	Уредник на Стоматолошки информатор, списание на Стоматолошката комора од 2007 до 2010 – два мандата	4
	Член на уредувачки одбор на научно/стручно	

	списание	
2.	Член на Уредувачки одбор на Македонски стоматолошки преглед до 2011 – два мандата	1
	Член на организационен или програмски одбор на меѓународен стручен/научен собир	
3.	Член на Научен одбор на 18. Балкански стоматолошки собир, Скопје, 2013	1
4.	Член на Научен одбор на V конгрес на стоматологија од Македонија со меѓународно учество	1
5.	Член на Организационен одбор на VI конгрес на стоматолозите во Охрид, 2012.	1
	Награда за научни постигнувања во струковата организација	
	-самостоен	
6.	Плакета за придонес во развојот и афирмацијата на Стоматолошкиот факултет по повод 50 години од постоењето на Стоматолошкиот факултет, декември, 2009	3
7.	Благодарница за досегашната работа и соработка со Факултетот во Софија по повод 70 години од постоење на Стоматолошкиот факултет во Софија, ноември 2012	3
8.	Благодарница за посебни заслуги во развојот и унапредувањето на Македонското стоматолошко друштво по повод 10 години од осамостојувањето, март 2014	3
	Студиски престој во странство	
9.	Клиника за пародонтологија и орална патологија на Стоматолошкиот факултет во Белград 19.3-6.4.2012	0,5
	Членство во извршно тело на меѓународна организација која поддржува/организира научноистражувачка дејност-член	
12.	- BaSS (Balkan Stomatological Society)	2
13.	- Европска асоцијација за орална медицина од 2003	2
	Продекан	
14.	Одлука бр. 05-672 од 10.5.2013	4
	Член на факултетска комисија	
15.	Одлука бр. 10-1217 од 4.12.12 год, Одлука бр.10-607 од 25.6.12 год, Одлука бр. 10-1217 од 4.12.2012 (3x0,5)	1,5
18.	Одлука бр. 10-1283 од 26.8.2013-трансфер на студенти	0,5
19.	Претседател на научен одбор - 1 мандат, 2010-2013	0,5
20.	Претседател на Библиотечен одбор, 2009-2013	0,5
21.	Член-заменик претседател на Научен одбор, 2009-2010	0,5
22.	Член на Деканатска управа - два мандата	1
22.	Комисија за упис на студенти, од 2009 до 2011 х3	1,5
23.	Член на Кадровски одбор до 2013	0,5
	Член на комисија за избор во звање	
24.	Одлука бр. 04-1263 од 17.12.2012 год. - 1 наставничко место	0,2
25.	Одлука бр. 07-544 од 11.4.2013 год. - 2 наставнички места	0,2
26.	Одлука бр. 07-2151 од 30.12.2013 - 4 научни соработнички места	0,8
	Координатор на студиска програма	
27.	Координатор на студиска програма III година во периодот од 2009 до 2012	1
	Раководител на постдипломски или докторски студии	

28.	Одговорен наставник на III циклус студии од 2009 до 2011 на трет циклус студии, Одлука бр. 07-485 од 6.5.2009	2
29.	Раководител на докторски студии, Одлука бр. 03-456 од 14.6.2011	2
30.	Раководител на втор циклус, учебна 2012/13	2
	Подготовка на национални документи (стратегии, закони и сл.)	
31.	Учество во стратешкиот план за развој на стоматологијата 2011-2021	2
	Учество во комисии и тела на државни и други органи	
32.	Одлука бр.9621/1 од 22.11.2010 од Министерството за здравство	1
33.	Одлука бр.03-1108/1 од 29.4.2009 од Стоматолошкиот клинички центар	1
34.	Учество на денови на образование и кариера – УКИМ, Скопје, април, 2009-2013. (x5)	5
	Учество на Денови на науката - УКИМ, Скопје, 2012-13. (x2)	2
38.	Здружение на специјалистите по болести на устата и пародонтот на Македонија	1
39.	Македонско стоматолошко друштво	1
40.	Стоматолошка комора на РМ	1
	Учество во изработка на национална програма од одредена област	
	Студиска програма за прв циклус-доктор по дентална медицина – Водич низ студиите, 2010, Скопје	3
	Студиска програма за трет циклус студии, акредитирана во февруари, 2011	3
	Измени и дополнувања на студиска програма за II циклус - Одлука бр. 05-153 од 5.2.2013	3
	Измени и дополнувања на студиска програма за III циклус - Одлука бр. 10-748 од 28.6.2012	3
	Основање нова студиска програма на специјалистички студии за стручни забни техничари - Одлука бр.07-1172 од 9.7.2013	3
	Наставна програма од областа на оралната медицина за специјализација	3
	ВКУПНО	70,20

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	142,46
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	263,55
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	82,00
ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС	70,20
ВКУПНО	558,21

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Златанка Белазелкоска, претседател с.р.
2. Проф. д-р Методи Симоновски, член с.р.
3. Проф. д-р Вангел Димитровски, член с.р.
4. Проф. д-р Миле Царчев, член с.р.
5. Проф. д-р Љубен Гугувчевски, член с.р.

2. Д-р Киро Ивановски

I. СТЕПЕНИ НА УНИВЕРЗИТЕТСКО ОБРАЗОВАНИЕ:

- **доктор-стоматолог:** Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Стоматолошки факултет-Скопје, во учебната 1985/86 година.
- **магистер на стоматолошки науки од областа болести на устата и пародонтот:** Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Стоматолошки факултет-Скопје, со магистерскиот труд под наслов „Имунолошки статус кај пациенти со рекурентен афтозен стоматит“, одбранет на 30.6.1993 година.
- **специјалистички испит:** специјализација по болести на устата и пародонтот, положен на 27. 5. 1994 година на Стоматолошкиот факултет во Скопје.
- **доктор на стоматолошки науки:** Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Стоматолошки факултет-Скопје, со докторската дисертација под наслов „Етопатогенетскиот придонес на психолошкиот стрес во афекцијата на оралната мукозна мембрана“, одбранет на 12.6.2000 година.

II. РАБОТНО И ПРАКТИЧНО ИСКУСТВО:

- од 1 јуни 1989 година бил вработен на Клиниката за болести на устата и пародонтот при Стоматолошкиот клинички центар во Скопје;
- во октомври 1992 година бил избран за помлад асистент по предметот болести на устата и пародонтот;
- во март 1995 година бил избран за асистент по предметот болести на устата и пародонтот, а во истото звање бил реизбран два пати, во 1998 и 2003;
- во јуни 2004 година бил избран во научно звање-научен соработник;
- во 2006 година бил избран во звањето доцент по предметот орална биохемија, на Катедрата за болести на устата и пародонтот;
- во август 2009 година бил избран во наставно-научно звање - вонреден професор на Катедрата за болести на устата и пародонтот, по група предмети во научните области орална патологија и пародонтологија.

III. НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

По изборот во звањето помлад асистент учествувал во изведувањето на практичната настава на Катедрата за болести на устата и пародонтот, а подоцна бил вклучен во изведувањето и на теоретската настава по предметот болести на устата и пародонтот, како и во теоретската настава на останатите предмети на Катедрата. Како асистент на Катедрата за болести на устата и пародонтот бил ментор на повеќе студентски теми, презентирани на конгресите на студентите по стоматологија. Исто така, бил ментор и на голем број стажанти кои го реализирале задолжителниот стаж, а како наставник бил ментор на 3 дипломски труда, 7 магистерски труда и 1 докторска дисертација. Кандидатот е акредитиран ментор на Школата за докторски студии на студиската програма за трет циклус студии по стоматологија. Во моментот е ментор на 2 докторанда.

До изборот во звањето вонреден професор, кандидатот ги објавил следниве учебници: „Основи на оралната физиологија и биохемија“, „Орална хигиена“ и „Орално здравје“, кои се наменети на студентите, специјализантите и постдипломците на Стоматолошкиот факултет. По изборот во звањето вонреден професор, коавтор е на следните учебници и учебни помагала: „Орална биохемија“, „Орална биохемија- практикум“, „Стоматолошка ренгенологија“ и „Интерна скрипта од предавања по предметот Претклиничка пародонтологија“.

Кандидатот д-р Киро Ивановски бил рецензент на десет универзитетски учебници и учебни помагала.

Резултатите од спроведената евалуација за работата на проф. Ивановски, на студиските програми од прв, втор и трет циклус се позитивни.

IV. НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Кандидатот е автор или коавтор на 147 научни труда, учебници, учебни помагала и книги. Трудовите од 1 до 4 се рецензирани при изборот за помлад асистент во Билтенот на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, бр.158 од 2.10.1992 година. Трудовите од 5 до 10 се рецензирани при изборот за асистент во Билтенот на Универзитетот “Св. кирил и Методиј” во Скопје, бр.631, а трудовите со реден број 11-20 се рецензирани при повторниот избор за асистент во Билтенот на Универзитетот “Св. кирил и Методиј” во Скопје, бр.708. Во Билтенот на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, бр.826, при повторниот избор во звањето асистент, се рецензирани трудовите под реден број 21- 34. Трудовите од 35 до 41 се рецензирани при изборот за научен соработник во Билтенот на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, бр. 850, додека, пак, трудовите со реден бр. 41 - 57 се рецензирани при изборот за доцент во Билтенот бр. 908. При изборот во звањето вонреден професор, во Билтенот на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, бр. 998, биле рецензирани трудовите со реден бр. 58 до 70.

За овој избор, кандидатот ги приложил следниве трудови:

71.Pesevska S, Nakova M, Gjorgoski I, Angelov N, Ivanovski K, Mindova S, Angelova D, Andeana S. Effect of laser on TNF-alfa in inflamed human gingival tissue. AADR 37th Annual Meeting and Exhibition.2008, p. 0948.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010 год.

72.Pesevska S, Nakova M, Gjorgoski I, Angelov N, Ivanovski K, Angelova D, Beneduce C, Andeana S. Low-level diode laser periodontal treatment: clinical findings. AADR 37th Annual Meeting and Exhibition.2008, p. 0949.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010 год.

73.Ивановски К., Дирјанска К., Шуменковска Д., Костадинова М.,Филипче В.Академски испитен стрес и саливарни протеини. Макед. стоматол. прегл. 2009;33: (3-4) 113-118. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

74.Миндова С. Накова М., Ивановски К.,Поповска М., Пешевска С. Ангеловска Л., Кандикијан П. Хиперлипидемијата причина или ефект. Макед. стоматол. прегл 2009;33(3-4):137-146. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010год

75.Миндова С., НаковаМ., Ивановски К.,Пешевска С., Ангеловска Л., Кандикијан П. Пушењето и пародонталната болест, Макед. стом. прегл. 2009, 3-4:147-151. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010 год.

76.Пандилова М, Угринска А, Ивановски К. Влијанието на нутритивниот внес на токоферолот врз пародонталното здравје. Мак. стом. преглед 2009 ; 33 (1-2):95-101.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010 год.

77. Пандилова М, Ивановски К, Петровски М. Оптимално орално здравје кај возрасната популација на територија на Република Македонија. Мак стом. преглед 2009; 33 (1-2): 108-111.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010 год.

78.Angelov N. Pesevska M. Nakova M. Gjorgoski I, Ivanovski K, Angelova D, Beneduce C, Hoffmann O. Andreana S. Low-level laser periodontal treatment: clinical finding. General Dent 2009; 57 (5): 510-3.Трудот е рецензиран во Билтен бр. 998 од 2010.

79.Дирјанска К., Накова М., Ивановски К., Стефановска Е., Дејанова Б. Улогата на липидната пероксидација во патогенетските механизми на пародонталната болест. V конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество (Апстракти), Охрид, 2009; 66. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

- 80. Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С., Кандикијан П., Ангеловска Л.** Пародонталната болест како може ризик-фактор за коронарна срцева болест, 5. Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество (Зборник на апстракти). Охрид: МСД 2009:63. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010 год
- 81. Пешевска С., Накова М., Ивановски К., Миндова С.** Ефектот на ласерот врз ПГЕ2 нивоата во инфламирано гингивално ткиво, 5. Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество (Зборник на апстракти). Охрид: МСД 2009:68. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010 год.
- 82. Pesevska S., Nakova M., Ivanovski K., Angelov N., Kesic Lj., R.Obradovic, S. Mindova, S. Nares** Dentinal hypersensitivity following scaling and root planing: comparison of low-level laser and topical fluoride treatment, *Laser in Medical Science* 2010, 25:647-650. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.998 од 2010 год.
- 83. Дирјанска К., Накова М., Ивановски К., Грчев А., Дејанова Б.** Улогата на слободните радикали во патогенетските механизми на пародонталната болест кај пушачи. *Макед. стоматол. прегл.* 2010; 34 (1-2): 128-135. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 84. Ивановски К., Пешевска С., Дирјанска К., Миндова С., Шуменковска Д., Костадинова М.** ФМТ (терапија на целата уста) нов концепт во конзервативниот третман на пародонталната болест. *Макед. стомат. прегл.* 2010; 34 (3-4): 163-168. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.
- 85. Миндова С., Накова М., Ивановски К., Грчев А., Пешевска С., Николовска Ј., Апостоловска Г., Костадинова М.** Пушењето и пародонталната болест. *Макед. стоматол. прегл.* 2010; 34 (3-4): 184-192. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.
- 86. Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С., Апостоловска Г., Доковска С.** Патхистолошко проследување на васкуларните промени во гингивалното ткиво кај пушачи и непушачи со пародонтална болест. *Макед. стомат. прегл.* 2010; 34 (5-6): 271-276. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.
- 87. Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С., Грчев А.** Влијанието на пушењето на лингвалната микроциркулација. *Макед. стоматол. прегл.* 2010; 34 (1-2): 97-99. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.
- 88. Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С.** Поврзаноста на пародонталната и коронарната болест. *Макед. Стоматол. Прегл.* 2010; 34 (1-2): 107-110. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.
- 89. Пешевска С., Накова М., Ивановски К., Миндова С.** Проценка на ефикасноста на пародонталната терапија преку следење на серумското ниво на еластазата. *Макед. стомат. прегл.* 2010; 34 (1-2): 100-106. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.
- 90. Пешевска С., Накова М., Ивановски К., Миндова С.** Примена на високоенергетските ласери во пародонталната терапија. *Макед. стоматол. прегл.* 2010; 34 (3-4): 169-175. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.
- 91. Ристоска С., Стефановска Е., Ивановски К., Ренцова В., Митиќ К.** Состојбата на пародонталните ткива кај пациентите со diabetes mellitus. *Македонски стоматолошки*

преглед 2010; 34 (5-6): 285-294. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ број 1045.

92. Стефановска Е, Накова М, Ивановски К, Ристоска С, Митиќ К. Инфламаторни медијатори кај плак- индуцирана гингивална инфламација. Македонски Стоматол Преглед 2010; 34 (3-4): 176-183.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

93. Стефановска Е, Накова М, Ивановски К, Радојкова-Николовска В, Ристоска С, Митиќ К. Тумор некрозен фактор (ТНФ) во гингивален флуид-можен индикатор на иницијална пародонтална болест. Македонски стоматолошки преглед 2010; 34 (5-6): 295-300. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

94. Nakova M, Pesevka S, Ivanovski K. Tissue complement components in periodontitis. 15th Congres of Balkan Stomatological Society. Abstract book. Greece; 2010: 304Трудот е рецензиран во Билтен бр.998 од 2010.

95. Pesevska S, Nakova M, Gjorgoski I. Ivanovski K, Kesic Lj. Effect on COX-2 gene expression in inflamed human gingival tissue. 1st Intercontinental Symposium on Contemporary Dentistry (abstract book). Nis, 3-4 June 2010: 48.

96. Дирјанска К., Накова М., Ивановски К., Миндова С., Николовска Ј. Улогата на липидната пероксидација во прогресијата на пародонталната болест.Макед Стоматол Прегл 2011;35 (1-2); 1-5.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

97. Миндова С, Ивановски К, Исијаноска Р, Пешевска С, Николовска Ј, Пародонталната болест причина за екстракција на забите. Макед. стоматол прегл. 2011; 35 (3-4): 79-84. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013год

98. Миндова С, Накова М, Ивановски К, Пешевска С, Николовска Ј, Апостоловска Г, Алексова П, Доковска С. Бруксизам етиологија клиничка слика и терапија.Макед. стоматол. прегл. 2011; 35 (1-2): 23-28.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.

99. Миндова С, Накова М, Ѓоргоски И, Исијановска Р, Ивановски К, Пешевска С, Стефановска Е, Николовска Ј. Цитокинска продукција кај пушачи и непушачи со пародонтална болест. Македонски стоматолошки преглед 2011; 35 (1-2): 12-22. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ број 1053.

100. Пешевска С, Белазелкоска З, Ивановски К, Миндова С. Прилог кон клиничките аспекти на хиперсензитивноста кон храна во детска возраст -ПРИКАЗ НА СЛУЧАЈ. Макед. стоматол. прегл. 2011;35 (1-2); 29-35. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр.1053 од 2013 год.

101. Ристоска С, Ивановски К, Пешевска С, Дирјанска К, Миндова С, Стефановска Е. Плунка, методи за нејзино колекционирање и процесирање. Макед. стоматол. прегл.2011; 35 (3-4): 105-112. Трудот е рецензиран во билтенот на Универзитетот бр.1053.

102. Стефановска Е, Накова М, Ивановска К, Ристоска С, Радојкова-Николовска В, Миндова С. Орални биомаркери во дијагнозата и прогнозата на пародонталната болест Макед. стоматол. прегл. 2011;35(3-4); 113-120.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

103. Стефановска Е, Накова М, Ивановски К, Ѓоргоски И, Радојкова- Николовска В, Ристоска С. Цитокинска експресија кај гингивалната и раната пародонтална болест (Cytokine expression at gingivitis and early periodontitis). Макед. стоматол. прегл. 2011; 35 (5-6): 180-192.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

104. Ламески М, Ивановски К, Ристоска С, Миндова С, Стефановска Е. Влијание на стареењето врз степенот на пародонталната деструкција Македон. стоматол. прегл 2011; 35(1-2): 6-11. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

105. Ивановски К, Накова М, Пешевска С, Стевановски М. Оралната хигиена и редовните контролни прегледи-императив на пародонталната болест. Стоматолошка ревија 2011 7(6): 19-23. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1053 од 2013 год.

106. Стевановски М, Иљоска С, Ивановски К. Забоздравствена едукација и мотивација. Стоматолошка ревија 2011; 7 (6) :24- 26.

Авторите укажуваат дека основната задача на стоматолошката мотивација и едукација е да се побуди интерес кај популацијата за унапредување на оралното и општото здравје. Вистинските и силни мотиви придонесуваат здравствената едукација да биде свесно и масовно усвоена затоа што само мотивирани личности се спремни да се здобијат со знаење и да ги сменат своите лоши навики и однесување. Авторите заклучуваат дека мотивацијата претставува главна движечка сила за стекнатите информации да се преточат во активно знаење со кое ќе се сменат навиките и однесувањето, во согласност со принципите на здравото живеење.

Трудот има на научен и апликативен придонес.

107. Ivanovski K, Apostolska S, Pesevska S, Todorovska S, Nineska P. Periodontal disease and root caries. Acta Stomatologica Naissi 2011; 27 (64): 1097-1103.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1009 од 2011 год.

108. Накова М, Пешевска С, Ивановски К, Апостолова Г, Грчев А, Наумовски В, Костадинова М. Механизми и менаџмент на орофацијалната болка. Макед. стоматол. преглед 2011; 35 (3-4): 85-90.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1053 од 2013 год.

109. Apostolska S, Rendzova V, Ivanovski K, Peeva M, Elencevski S. Presence of caries with different levels of oral hygiene. Prilozi. 2011; 32(1):269-81.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1009 од 2011 год.

110. Ивановски К. iTOP- Што е тоа?. Стоматолошки информатор 2011; 1(1): 26-27.

Авторот истакнува дека темелната механичка орална хигиена е најдобра профилакса на пародонтопатијата и на кариесот. Во трудот, авторот ја промовира оралната профилакса наречена iTOP (индивидуален пристап во оралната хигиена) и укажува дека тоа, всушност, значи обука за правилно одржување на оралната хигиена, како и правилна мотивација. Со овој индивидуален пристап се постигнува врв во зачувувањето на оралното здравје за цел живот. Авторот заклучува дека iTOP-концептот се заснова на три важни сегменти: соработка, ефикасност и атрауматичност.

Трудот има на научен и апликативен придонес.

111. Stefanovska E, Nakova M, Ivanovski K, Popovska M. Interleukin- 1(IL1-alpha and IL1-beta) in gingivalen fluid and serum at patients with gingivitis and periodontitis. Balk J Stom, 2012; 16:34-38.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

112. Ивановски К, Наумовски В, Костадинова М, Пешевска С, Дирјанска К, Филипче В. Xerostomia and salivary levels of glucose and urea in patients with diabetes. МАНУ прилози. Одделение за биолошки и медицински науки Скопје 2012: 219-229. Трудот е рецензиран во Билтен на Универзитетот бр.1053.

113. Ивановски К, Коколански В, Дирјанска К, Јанкуловска М, Апостолска С., Еленчевски С. Мрежата на стоматолошки здравствени установи во република

Македонија - реална состојба и потреби Архиви на јавното здравје 2012; 2: 62-68. Трудот е рецензиран во Билтен на Универзитетот бр. 1053.

114. Pesevska S. Nakova M. Gjorgoski I. Angelov N. Ivanovski K. Nares S. Andreana S. Effect of laser on TNF-alfa expression in inflamed human gingival tissue. Lasers in medical science. 2012; 27 (2): 377-381. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1053 од 2013 год.

115. Николовска Ј, Ивановски К, Ковачевска Г, Петровски Д, Зафировски М. Квалитетот на живеење поврзан со оралното здравје кај пациенти носители на фиксни протетски конструкции. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 34

Целта на авторите е да се прикаже една од можностите за примена на ОНIP-МАК49 инструментот, преку утврдување на промената на релевантни аспекти на квалитетот на живеење кај пациенти-носители на фикснопротетски помагала, по направен третман. Испитувањето било извршено на вкупно триесет и пет испитаници, пациенти на Клиниката за фиксна стоматолошка протетика при УСКЦ „Св.Пантелејмон“. Испитаниците на кои им биле изработени фикснопротетските конструкции одговарале на прашањата од ОНIP прашалникот, еднаш пред интервенцијата, а потоа три дена по привременото цементирање на протетската конструкција. Авторите укажуваат на подобрување на квалитетот на живеење во однос на оралното здравје по изработка на фикснопротетските конструкции за разлика од состојбата пред интервенцијата кај одредени аспекти на добросостојба дефинирани со ОНIP-моделот.

Трудот има на научен и апликативен придонес.

116. Пешевска С, Накова М, Белазелкоска З, Ѓоргоски И, Ивановски К, Миндова С, Костадинова М. Детекција и корелација на пге2, сох-2 ткивното присуство при пародонтопатија. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 45. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

117. Миндова С, Накова М., Белазелкоска З., Ивановски К., Пешевска С., Дирјанска К. Разликите во липидниот статус кај пациенти-пушачи со пародонтална болест. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 48. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

118. Ристоска С, Ивановски К, Белазелкоска З, Панов С, Стефановска Е, Ренцова Р, Митиќ К. Концентрација на ММП-1 (колагеназа-1) во гингивалните исечоци кај пациенти со пародонтопатија и здрави испитаници. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 50. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

119. Костов М, Ивановски К, Исјановска Р, Коколански В, Лазовски Б, Шуменковска Д. Значењата на студентската популација за сексуално преносливите болести (спб) по орален пат. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 52.

Целта на оваа студија била да се евалуираат познавањата на младата студентска популација за СПБ (сексуално преносливите болести), видот, начинот на нивно пренесување, особено оралната трансмисија, како и нивната превенција. За остварување на целта бил подготвен анонимен прашалник составен од прашања за СПБ. Во анкетата учествувале 600 испитаници, поделени во две групи. Првата (експериментална) група ја сочинувале 300 испитаници од различни факултети сместени во студентските домови во Скопје. Втората (контролна) група ја сочинувале 300 испитаници, студенти на Медицински и Стоматолошки факултет во Скопје. Авторите заклучиле дека младата студентска популација која е полово најактивна, има доста слаби познавања во врска со СПБ, нивното пренесување, особено оралниот пат на пренос, и начините за заштита. Според нив, за голем дел од испитаниците ова претставува табу-тема. Поради тоа, авторите сметаат дека се потребни: едукативни програми и кампањи со кои ќе се превенираат СПБ преку орална трансмисија.

Трудот има на научен и апликативен придонес.

- 120. Шуменковска Д, Ивановски К, Пешевска С, Дирјанска К, Лазовски Б, Костов Мики. Full mouth treatment - нов пристап во конзервативниот третман на пародонталната болест. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 55.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 121. Стефановска Е., Накова М., Ивановски К., Ристоска С., Радојкова-Николовска В., Митиќ К. Цитокини во гингивален флуид кај млади адулти. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 57.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 122. Дирјанска К, Накова М, Белазелкоска З, Ивановски К, Миндова С, Стефановска Е, Алексовска П. Нивото на еластазата во гингивалниот флуид кај пациенти со гингивална инфламација. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 58.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 123. Ламески М. Ивановски К, Миндова С, Ристоска С, Стефановска Е, Ламеска С. Проценка на ризикот од пародонтопатија. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 60.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 124. Ивановски К, З.Белазелкоска, С.Апостолска, С.Пешевска*, С.Ристоска. Интердисциплинарен пристап во третманот на гингивалните зголемувања- приказ на случај. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 61.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 125. Ивановски К, Попоски Љ, Стефановска Е, Миндова С, Спировска Н. Конзервативен третман на локализиран инфракоскен пародонтален дефект, (приказ на случај).VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 62.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 126. Бјекиќ М, Ивановски К, Накова М, Дирјанска К, Костадинова К. Орална лезија како единствена манифестација на секундарниот сифилис- приказ на пациент. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012.п. 65.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 127. Pesevska S, Nakova M, Gjorgoski I. Ivanovski K, Kesic Lj. Effect on COX-2 gene expression in inflamed human gingival tissue. PRVI regionalni USSI EDI Kongres, Novi Sad, 17-18 Maj 2012.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1053 од 2013 год.
- 128. Ivanovski K., Stefanovska E., Ristoska S. Interdental cleaning at patients with periodontal disease. Stomatoloski vjesnik 2013; 2:(1) 31-35.** Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.
- 129. Zabokova-Bilbilova E., Stefanovska E., Ivanovski K. Correlation between dental health status and saliva. Stomatološki vjesnik 2013; 2 (2): 99-106.**

Целта на авторите била да се спореди саливарниот проток, рН на плунката, пуферскиот капацитет и саливарниот калциум помеѓу кариес-резистентни и кариес-чувствителни индивидуи. За таа цел, 80 испитаници од детска возраст биле поделени во две групи, според полот. Двете групи понатаму биле поделени на кариес-резистентни и кариес-чувствителни индивидуи. Кај сите нив, биле направени биохемиски анализи на плунката. Авторите заклучуваат дека биохемиските карактеристики на плунката, кои се однесуваат на саливарниот проток, рН, пуферскиот капацитет и калциумот, можат да бидат значајни за планирање на превентивни програми за спречување на кариесот во детската возраст.

Трудот има научен и апликативен придонес.

130. Stefanovska E, Ivanovski K, Zabokova-Bilbilova E. Gingival health in patients with fixed orthodontic appliances. Stomatološki vjesnik 2013; 2 (2): 99-106: 107-112.

Целта на оваа студија била да се утврди состојбата на гингивата кај 30 пациенти со фиксни ортодонтички апарати, на возраст од 16 години. Кај испитаниците биле одредувани IDP, IGI, GBI индексите пред и шест месеци по фиксно-ортодонтичкиот третман. Пациентите не биле едуцирани за спроведување на орална хигиена. Резултатите покажале дека состојбата на пародонтот во текот на ортодонтичкиот третман е детерминирана од нивото на оралната хигиена. Авторите заклучуваат дека пациентите немаат доволно информации за одржување на орална хигиена и укажуваат на потребата од давање на инструкции за орална хигиена и на значењето на оралната хигиена за гингивалното здравје.

Трудот има на научен и апликативен придонес.

131. Дирјанска К., Дејанова Б., Петровска С., Срејовиќ И., Селаковиќ Д., Јоксимовиќ Ј., Ивановски К., Накова М., Дејанов П. Повезаност пародонтопатије и оксидативног стреса Serbian Journal of Experimental and Clinical Research 2013; 14 (2): 49-53. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

132. Ивановски К. Коколански В. Пешевска С. Концепт вршења стоматолошке здравствене делатности с посебним освртом на мрежу стоматолошких установа у Републици Македонији. Здравствена заштита 2013; 3: 12-17.

Целта на овој труд е да се укаже на значењето на адекватното обезбедување на системот на стоматолошка здравствена заштита, со посебен осврт на утврдувањето на мрежата на стоматолошки здравствени установи во Република Македонија. Авторите вршат анализа на правната регулација на стоматологијата во периодот од 1991 до 2013 година.

Трудот има на научен и апликативен придонес.

133. Pesevska S, Ivanovski K. Savremene mogucnosti konzervativnog tretmana parodontalne bolesti. 4ti kongres stomatologa Vojvodine (zbornik radova). Novi Sad, 18-19 maj. 84-88.

Авторите во трудот укажуваат на значењето на конзервативниот третман на пародонталната болест и потенцираат дека тој се уште останува златен стандард во третманот на ова заболување. FMT (Full mouth treatment) покажува значително поефикасни резултати во елиминирањето на патогената микробна флора од пародонталните џебови и е значително поефикасен во споредба со конвенционалниот пародонтален третман. Исто така, во трудот се потенцира и значењето на современата ласерска терапија во третманот на пародонталната болест.

Трудот има научен и апликативен придонес.

134. Ristoska S., Ivanovski K., Panov S., Stefanovska E., Mitik K., Rendzova V. Tissue level of the neutrophil collagenase MMP(8) at the patients with periodontitis and healthy controls. Book of abstracts: 381; 18th BaSS Congres, 2013, Skopje, Macedonia. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

135. Stefanovska E, Ivanovski K, Zabokova-Bilbilova E, Ristoska S, Mitik K: Periodontal health at patients with fixed orthodontic appliances. 18th Congress of the Balkan Stomatological Society (Proceedings) Skopje: 2013:419. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

136. Stefanovska E., Ivanovski K., Pandilova M., Ristoska S., Mitik K., Zabokova-Bilbilova E. Relationships between clinical parameters and IL1-alpha and IL1-beta at plaque induced gingival inflammation. III Albanian congress in stomatology with international

participation, Skopje, 2013:249.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

137. Ивановски К., Коколански В., Пешевска С., Пандилова М., Дирјанска К., Крстевски Д. Социјалното раслојување во Р. Македонија и пародонталното здравје. 3. Сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество (Апстракт), Скопје 2013.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

138. Ивановски К, Крстевски Д, Ристоска С, Стефановска Е, Миндова С, Коколански В. Влијанието на начинот на живот врз длабочината на пародонталниот џеб и клиничкото губење на припојот. 3. Сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество (Апстракт), Скопје 2013.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

139. Apostolska S, Gjorgievska E, Rendzova V, Eftimovska M, Ivanovski K, Jankulovska M, Stevanovic M, Elencevski S. Biodentine tm – A Biomaterial for Endodontic Applications – Clinical Cases. IDJ ISSN 0020-6539, September 2013, Volume 63 Supplement I Abstract of the 101 st FDI Annual World Dental Congress. Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1071 од 2014 год.

140. Пешевска С. Ивановски К. Ласерот- алтернатива или дополнување во терапијата на оралните заболувања. Стоматолошки информатор 2014; 4 (1): 22-24.

Во трудот, авторите укажуваат на ефектите на фотобиомодулацијата на ласерската технологија, какви што се фотофизичката топлина, фотохемиските ефекти и фотоелектричните ефекти. Исто така, авторите укажуваат на индикациите и контраиндикациите за користењето на нискоенергетските и високоенергетските ласери во стоматологијата.

Трудот има научен и апликативен придонес.

Кандидатот е автор или коавтор и на следниве учебници, учебни помагала и книги:

141. Ивановски К, Накова М, Пешевска С. Орална биохемија. Стоматолошки факултет, Скопје, 2012. Учебникот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 1020 од 2011 година.

142. Стевановиќ М и сор. Стоматолошка ренгенологија. Стоматолошки факултет-Скопје (во печат). Учебникот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 1058 од 2013 година.

143. Ивановски К, Дирјанска К, Миндова С, Ристоска С. Орална биохемија-практикум. Стоматолошки факултет, Скопје, 2012. Учебното помагало е рецензирано во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 1020 од 2011 година.

144. Ивановски К. Интерна скрипта од предавања по предметот претклиничка пародонтологија.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 1059 од 15 август 2013 година.

145. Ивановски К., Пешевска С., Пандилова М.,Дирјанска К., Ристоска С., Миндова С., Стефановска Е.,Коколански В. Јавно-здравствени аспекти на пародонталната болест. Книга од стручна област, Скопје, 2013 година.Книгата е рецензирана во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1070 од 2014 год.

146. Дијагностички и терапевтски протоколи во стоматологијата. Стоматолошка комора на Р. Македонија Скопје, 2010 година.Книгата е рецензирана во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 998.

147. Милена Стевановиќи сор. Прирачник за превенција на професионална експозиција на крвно преносливи причинители со поглавјето „Превенција на крвно преносливи инфекции при стоматолошки интервенции“.Министерство за здравство и ЈЗУ Универзитетска клиника за инфективни болести и фебрилни состојби. Скопје,

2009 година. Книгата е рецензирана во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 967.

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Кандидатот д-р Ивановски во 2009 година бил избран за продекан за настава од страна на Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет во Скопје. Исто така, во еден мандат бил и в.д. раководител на Катедрата за болести на забите и ендодонтот. Член е на повеќе факултетски комисии, на универзитетската Комисија за студентски стандард, а бил и член на комисии формирани од Министерството за здравство, комисии за избор во соработнички, наставно-научни и научни звања, како и на тела и органи на Македонското стоматолошко друштво и Здружението за болести на устата и пародонтот.

Коавтор е на следниве книги од стручна област „Јавно-здравствени аспекти на пародонталната болест“, „Дијагностички и терапевски протоколи во стоматологијата“ и „Превенција на крвно преносливи инфекции при стоматолошки интервенции“. Кандидатот учествувал и во изработка на стратешкиот план за развој на стоматологијата во Р. Македонија во периодот од 2011 до 2021 година.

Д-р Ивановски бил резезент на трудови во повеќе списанија, а член е на Уредувачкиот одбор на списанието „Македонски стоматолошки преглед“, списание на Стоматолошкиот факултет во Скопје.

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО,
НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: Киро Борис Ивановски

Институција: Стоматолошки факултет-Скопје

Научна област: орална патологија и пародонтологија

НАСТАВНО ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	НАЗИВ НА АКТИВНОСТ	Поени
1.	Одржување на настава од прв циклус студии -студиска програма: стручни стоматолошки сестри учебна 2009/10 и 2010/11 - орална биохемија (2 часа неделно) 2.4 учебна 2011/12 и 2012/13- пародонтологија и пародонтална хирургија I (1 час неделно) 1.2 -студиска програма: стручни забни техничари учебна 2009/10-2012/13 – пародонтологија (1 час неделно) 2.4 учебна 2010/11 и 2013/14 – орална физиологија (1 час неделно) 1.2 учебна 2011/12 - орална хигиена (2 часа неделно) 1.2 --студиска програма: доктори по стоматологија/дентална медицина учебна 2009/10-2010/11 – орално здравје (1,5 часа неделно) 1.8 учебна 2009/10- 2013/14 - орална биохемија (2 часа неделно) 6.0 учебна 2009/10-2012/13– пародонтологија I (2 часа неделно) и 2013/14 (1 час неделно) 5.4 Одржување на настава од втор циклус студии учебна 2010/11 и 2011/12- орална епидемиологија (1 час неделно), 2012/13 (2 часа неделно) и 2013/14 (0,5 часа неделно) 3.4 учебна 2010/11, 2011/12– плунката како дијагностички медиум (1,5 часа неделно) 2012/13 (3 часа неделно) и 2013/14 (1 час неделно) 5.3 Одржување на настава од трет циклус студии учебна 2012/13 – терапевтски можности на пародонталната болест (1 час неделно) 0.9	31.2
2.	Настава по школи и работилници - раководител „iTop Individual approach to maintenance of oral hygiene – a new approach”, Macedonian Dental Society, Ohrid 24-27 May 2012. 1.5 Мали хирушки зафати во пародонтологијата за практичари, Dental Meeting, Скопје, 6-7 април 2013 1.5 „Bassic Level in iTOP education” CEO Curadent International, Ohrid, 16.09-17.9. 2013 1.5	4.5
3.	Одржување на вежби -студиска програма: стручни стоматолошки сестри учебна 2009/10- 2010/11 - орална биохемија (2 часа неделно) 1.8 учебна 2011/12 и 2012/13- пародонтологија и пародонтална хирургијаI (5 часа неделно) 4.5 -студиска програма: стручни забни техничари учебна 2009/10-2012/13 – пародонтологија (2 часа неделно) 3.6	30.1

	учебна 2011/12 - орална хигиена (2 час неделно)	0.9													
	--студиска програма: доктори по стоматологија/дентална медицина														
	учебна 2009/10-2011/12 – орално здравје (3 часа неделно) x 3 групи	12.1													
	учебна 2013/14- орална биохемија (2 часа неделно) x 3 групи	2.7													
	учебна 2012/13– пародонтологија II (3 часа неделно) x 2 групи	2.7													
	- студиска програма: втор циклус на студии														
	учебна 2010/11 и 2012/13- орална епидемиологија (1 час неделно) x 2 групи	1.8													
3.	Подготовка на нов предмет -предавања и вежби		18												
	<table><tr><th>студиска програма</th><th>предмет</th></tr><tr><td>стручни стоматолошки сестри</td><td>орална хигиена, орална биохемија и орална патологија 3x(1+0.5)=4.5</td></tr><tr><td>стручни забни техничари</td><td>пародонтологија, орална физиологија и орална хигиена 3x(1+0.5)=4.5</td></tr><tr><td>доктори по стоматологија/дентална медицина</td><td>орална биохемија, пародонтологија I и претклиничка пародонтологија 3x(1+0.5)=4.5</td></tr><tr><td>магистерски студии</td><td>орална епидемиологија и плунката како дијагностички медиум 2x(1+0.5)=3</td></tr><tr><td>докторски студии</td><td>тераписки можности на пародонталната болест 1+0.5=1.5</td></tr></table>	студиска програма	предмет	стручни стоматолошки сестри	орална хигиена, орална биохемија и орална патологија 3x(1+0.5)=4.5	стручни забни техничари	пародонтологија, орална физиологија и орална хигиена 3x(1+0.5)=4.5	доктори по стоматологија/дентална медицина	орална биохемија, пародонтологија I и претклиничка пародонтологија 3x(1+0.5)=4.5	магистерски студии	орална епидемиологија и плунката како дијагностички медиум 2x(1+0.5)=3	докторски студии	тераписки можности на пародонталната болест 1+0.5=1.5		
студиска програма	предмет														
стручни стоматолошки сестри	орална хигиена, орална биохемија и орална патологија 3x(1+0.5)=4.5														
стручни забни техничари	пародонтологија, орална физиологија и орална хигиена 3x(1+0.5)=4.5														
доктори по стоматологија/дентална медицина	орална биохемија, пародонтологија I и претклиничка пародонтологија 3x(1+0.5)=4.5														
магистерски студии	орална епидемиологија и плунката како дијагностички медиум 2x(1+0.5)=3														
докторски студии	тераписки можности на пародонталната болест 1+0.5=1.5														
4.	Консултации со студенти -студиска програма: стручни стоматолошки сестри		4												
	учебна 2009/10- 2010/11 - орална биохемија (x 10 студенти во семестар)	0.04													
	учебна 2011/12 и 2012/13- пародонтологија и пародонтална хирургијаI (x 3 студенти во семестар)	0.01													
	-студиска програма: стручни забни техничари														
	учебна 2009/10-2012/13 – пародонтологија (x 30 студенти во семестар)	0.24													
	учебна 2010/11 и 2013/14 – орална физиологија (x 30 студенти во семестар)	0.12													
	учебна 2011/12 - орална хигиена (x 30 студенти во семестар)	0.06													
	--студиска програма: доктори по стоматологија/дентална медицина														
	учебна 2009/10 и 2010/11 – орално здравје (x 140 студенти во семестар)	0.56													
	учебна 2009/10- 2013/14 - орална биохемија (x 140 студенти во семестар)	1.4													
	учебна 2009/10-2012/13– пародонтологија I (x 140 студенти во семестар)	1.12													
	учебна 2010/11 - 2013/14- орална епидемиологија (x 30 студенти во семестар)	0.24													
	учебна 2010/11 - 2013/14– плунката како дијагностички медиум (x 15 студенти во семестар)	0.24													
5.	Консултации со студенти во рамките на здравствена клиничка пракса		11.3												
	стажанти од 2009 до 2014 - вкупно 10 стажанти	1.5													
	специјализанти на турнус од 2009-2014 – вкупно 49 специјализанти	9.8													
6.	Ментор на дипломска работа – ментор на 3 дипломски работи		0.6												
7.	Ментор на специјалистичка работа		2												

	– ментор на 2 специјалиста по пародонтологија		
9.	Член на комисија за оцена или одбрана на докторат – 6 кандидати x 2.		6
10.	Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура – 12 кандидати x 2		7.2
11.	Член на комисија за оцена или одбрана на специјалистичка работа - 8 кандидати		1.6
12.	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа - 3 кандидати		0.3
13.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник Ивановски К, Накова М, Пешевска С. Орална биохемија. Стоматолошки факултет, Скопје, 2012. Учебникот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 1020 од 2011 година. 8 Стевановиќ М и сор. Стоматолошка ренгенологија. Стоматолошки факултет-Скопје (во печат) 8		16
14.	Позитивно рецензиран практикум Ивановски К, Дирјанска К, Миндова С, Ристоска С. Орална биохемија-практикум. Стоматолошки факултет, Скопје, 2012. Учебното помагало е рецензирано во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 1020 од 2011 година. 4		4
15.	Интерна скрипта од предавања Ивановски К. Интерна скрипта од предавања по предметот претклиничка пародонтологија.Трудот е рецензиран во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 1059 од 15 август 2013 година. 4		4
16.	Рецензент на универзитетски учебник или учебно помагало Поповска М, Накова М, Радојкова-Николовска В, Белазелкоска З. Орална хигиена-практикум. 1 Поповска М, Радојкова-Николовска В. Орална хигиена. 1 Апостолска С. Ергономија. 1 Поповска М, Белазелкоска З, Атанасовска-Стојановска А, Радојкова-Николовска В, Митиќ К. Орална медицина и патологија-практикум. 1 Поповска М, Белазелкоска З. Орална медицина и патологија. 1 Пеева М, Величковски Б, Велеска-Стефановска Д, Ковачева Г, Пешевска С. Орална имплантологија 1 Миленкова Л, Костовска Н. Хистолошка градба на органските системи- одбран ипоглавја за студенти по дентална медицина. 1 Алабаковска С и сор. Практикум за вежби за медицинска хемија и биохемија за стоматолози. 1 Дејанова Б (уредник). Практикум по физиологија за стоматолози. 1 Георгиева С, Белазелкоска З, Пешевска С. Орални фокуси и фокални инфекции – практикум. 1		10
17.	Пакет материјали за одреден предмет студиска програма предмет стручни забни техничари пародонтологија, орална физиологија и орална хигиена доктори по орална биохемија, пародонтологија I стоматологија/дентална медицина		5
ВКУПНО ОД НАСТАВНО ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ			155.8

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	НАЗИВ НА АКТИВНОСТ	Поени
1.	Ментор на докторска дисертација – 1 менторство на одбранета докторска дисертација и ментор на 2 докторанда.	9
2.	Ментор на магистерска работа – ментор на 7 одбранети магистерски трудови	7
3.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание	77.2
	Ивановски К., Дирјанска К., Шуменковска Д., Костадинова М., Филиппе В. Академски испитен стрес и саливарни протеини. Макед. стоматол. прегл. 2009;33: (3-4) 113-118.	2.4
	Миндова С. Накова М., Ивановски К., Поповска М., Пешевска С. Ангеловска Л., Кандијан П. Хиперлипидемијата причина или ефект. Макед. стоматол. прегл. 2009;33(3-4):137-146.	2.4
	Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С., Ангеловска Л., Кандијан П. Пушењето и пародонталната болест, Макед. стом. прегл. 2009, 3-4:147-151.	2.4
	Пандилова М, Угринска А, Ивановски К. Влијанието на нутритивниот внес на токоферолот врз пародонталното здравје. Мак. стом. преглед. 2009 ; 33 (1-2):95-101.	2.4
	Пандилова М, Ивановски К, Петровски М. Оптимално орално здравје кај возрасната популација на територија на Република Македонија. Мак. стом. прегл. 2009; 33 (1-2): 108-111.	3.2
	Дирјанска К., Накова М., Ивановски К., Грчев А., Дејанова Б. Улогата на слободните радикали во патогенетските механизми на пародонталната болест кај пушачи. Макед. стоматол. прегл. 2010: 34 (1-2): 128-135.	2.4
	Ивановски К, Пешевска С, Дирјанска К, Миндова С, Шуменковска Д, Костадинова М. ФМТ (терапија на целата уста) - нов концепт во конзервативниот третман на пародонталната болест. Макед. стом. прегл. 2010;34 (3-4):163-168.	2.4
	Миндова С., Накова М., Ивановски К., Грчев А., Пешевска С., Николовска Ј. Апостоловска Г., Костадинова М. Пушењето и пародонталната болест. Макед. стоматол. прегл. 2010; 34 (3-4): 184-192.	2.4
	Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С., Апостоловска Г., Доковска С. Патхистолошко проследување на васкуларните промени во гингивалното ткиво кај пушачи и непушачи со пародонтална болест. Макед. стом. прегл. 2010;34(5-6):271-276.	2.4
	Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С., Грчев А. Влијанието на пушењето на лингвалната микроциркулација. Макед. стоматол. прегл. 2010; 34 (1-2): 97-99.	2.4
	Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С. Поврзаноста на пародонталната и коронарната болест. Макед. стоматол. прегл. 2010; 34 (1-2): 107-110.	2.4
	Пешевска С., Накова М., Ивановски К., Миндова С. Проценка на ефикасноста на пародонталната терапија преку следење на серумското ниво на еластазата. Макед.стом. прегл. 2010; 34 (1-2): 100-106.	2.4
	Пешевска С., Накова М., Ивановски К., Миндова С. Примена на високоенергетските ласери во пародонталната терапија. Макед. стоматол. прегл. 2010;34 (3-4):169-175.	2.4

Ристоска С., Стефановска Е., Ивановски К., Ренцова В., Митиќ К. Состојбата на пародонталните ткива кај пациентите со diabetes mellitus. Македонски стоматолошки преглед 2010; 34 (5-6): 285-294.	2.4	
Стефановска Е., Накова М., Ивановски К., Ристоска С., Митиќ К. Инфламаторни медијатори кај плак- индуцирана гингивална инфламација. Македонски стоматол. преглед. 2010; 34 (3-4): 176-183.	2.4	
Стефановска Е., Накова М., Ивановски К., Радојкова-Николовска В., Ристоска С., Митиќ К. Тумор некрозен фактор (ТНФ) во гингивален флуид-можен индикатор на иницијална пародонтална болест. Македонски шпреглед 2010; 34 (5-6): 295-300.	2.4	
Дирјанска К., Накова М., Ивановски К., Миндова С., Николовска Ј. Улогата на липидната пероксидација во прогресијата на пародонталната болест.Макед. стоматол. прегл. 2011;35 (1-2); 1-5.	2.4	
Миндова С., Ивановски К., Исијаноска Р., Пешевска С., Николовска Ј., Пародонталната болест причина за екстракција на забите. Макед. стоматол. прегл. 2011; 35 (3-4): 79-84.	2.4	
Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С., Николовска Ј., Апостоловска Г., Алексова П., Доковска С. Бруксизам етиологија клиничка слика и терапија.Макед. стоматол. прегл. 2011; 35 (1-2): 23-28.	2.4	
Миндова С., Накова М., Ѓоргоски И., Исијановска Р., Ивановски К., Пешевска С., Стефановска Е., Николовска Ј. Цитокинска продукција кај пушачи и не пушачи со пародонтална болест. Македонски стоматолошки преглед 2011; 35 (1-2): 12-22.	2.4	
Пешевска С., Белазелкоска З., Ивановски К., Миндова С. Прилог кон клиничките аспекти на хиперсензитивноста кон храна во детска возраст -ПРИКАЗ НА СЛУЧАЈ. Макед. стоматол. прегл 2011;35 (1-2); 29-35.	2.4	
Ристоска С., Ивановски К., Пешевска С., Дирјанска К., Миндова С., Стефановска Е. Плунка, методи за нејзино колекционирање и процесирање.Макед. стоматол. прегл. 2011; 35 (3-4): 105-112.	2.4	
Стефановска Е., Накова М., Ивановска К., Ристоска С., Радојкова-Николовска В., Миндова С. Орални биомаркери во дијагнозата и прогнозата на пародонталната болест Макед. стоматол. прегл. 2011;35(3-4); 113-120.	2.4	
Ламески М., Ивановски К., Ристоска С., Миндова С., Стефановска Е. Влијание на стареењето врз степенот на пародонталната деструкција Македон. стоматол. прегл. 2011; 35(1-2): 6-11.	2.4	
Ивановски К, Накова М, Пешевска С, Стевановскиќ М. Оралната хигиена и редовните контролни прегледи-императив на пародонталната болест. Стоматолошка ревија 2011 7(6): 19-23	2.4	
Стевановиќ М, Иљоска С, Ивановски К. Забоздравствена едукација и мотивација. Стоматолошка ревија 2011; 7 (6) :24- 26.	3.2	
Накова М, Пешевска С, Ивановски К, Апостолова Г, Грчев А, Наумовски В, Костадинова М. Механизми и менаџмент на орофацијалната болка. Макед. стоматол преглед 2011; 35 (3-4): 85-90.	2.4	
Ивановски К. iTOP-Што е тоа?. Стоматолошки информатор 2011; 1(1): 26-27	4	
Ивановски К. Коколански В. Пешевска С. Концепт вршења стоматолошке здравствене делатности с посебним освртом на мрежу стоматолошких установа у Републици Македонији. Здравствена заштита 2013; 3: 12-17.	3.2	
Пешевска С. Ивановски К. Ласерот- алтернатива или дополнување	3.6	

	во терапијата на оралните заболувања. Стоматолошки информатор 2014; 4 (1): 22-24.		
3.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор Angelov N. Pesevska M. Nakova M. Gjorgoski I, Ivanovski K, Angelova D, Beneduce C, Hoffmann O. Andreana S. Low-level laser periodontal treatment: clinical finding. General Dent 2009; 57 (5): 510-3. 3.6 Pesevska S., Nakova M., Ivanovski K., Angelov N., Kesic Lj., R.Obradovic, S. Mindova, S. Nares Dentinal hypersensitivity following scaling and root planing: comparison of low-level laser and topical fluoride treatment, Laser in Medical Science 2010, 25:647-650. 6.174 Стефановска Е., Накова М., Ивановски К., Горгоски И., Радојкова-Николовска В., Ристоска С. Цитокинска експресија кај гингивалната и раната пародонтална болест (Cytokine expression at gingivitis and early periodontitis). Макед Стоматол Прегл 2011; 35 (5-6): 180-192. 3.6 Ivanovski K, Apostolska S, Pesevska S, Todorovska S, Nineska P. Periodontal disease and root caries. Acta Stomatologica Naissi 2011; 27 (64): 1097-1103. 3.6 Apostolska S, Rendzova V, Ivanovski K, Peeva M, Elencevski S. Presence of caries with different levels of oral hygiene. Prilozi. 2011; 32(1):269-81. 3.6 Stefanovska E., Nakova M., Ivanovski K., Popovska M. Interleukin-1(IL1-alpha and IL1-beta) in gingival fluid and serum at patients with gingivitis and periodontitis. Balk J Stom, 2012; 16:34-38. 3.6 Ивановски К., Наумовски В., Костадинова М., Пешевска С., Дирјанска К., Филипче В. Xerostomia and salivary levels of glucose and urea in patients with diabetes. МАНУ прилози. Одделение за биолошки и медицински науки, Скопје, 2012: 219-229. 3.6 Ивановски К., Коколански В., Дирјанска К., Јанкуловска М., Апостолска С., Еленчевски С. Мрежата на стоматолошки здравствени установи во република Македонија - реална состојба и потреби Архиви на јавното здравје 2012; 2: 62-68. 3.6 Pesevska S. Nakova M. Gjorgoski I. Angelov N. Ivanovski K. Nares S. Andreana S. Effect of laser on TNF-alfa expression in inflamed human gingival tissue. Lasers in medical science. 2012; 27 (2): 377-381. 5.604 Ivanovski K., Stefanovska E., Ristoska S. Interdental cleaning at patients with periodontal disease. Stomatoloski vjesnik 2013; 2:(1) 31-35. 4.8 Zabokova-Bilbilova E., Stefanovska E., Ivanovski K. Correlation between dental health status and saliva. Stomatološki vjesnik 2013; 2 (2): 99-106 4.8 Stefanovska E., Ivanovski K., Zabokova-Bilbilova E. Gingival health in patients with fixed orthodontic appliances. Stomatološki vjesnik 2013; 2 (2): 99-106: 107-112 4.8 Дирјанска К., Дејанова Б., Петровска С., Срејовиќ И., Селаковиќ Д., Јоксимовиќ Ј., Ивановски К., Накова М., Дејанов П. Повезаност пародонтопатије и оксидативног стреса Serbian Journal of Experimental and Clinical Research 2013; 14 (2): 49-53. 3.6	54.9	
	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен	2.7	

	уредувачки Pesevska S, Ivanovski K. Savremene mogucnosti konzervativnog tretmana parodontalne bolesti. 4ti kongres stomatologa Vojvodine (zbornik radova). Novi Sad, 18-19 maj 2013-84-88	2.7	
4.	Пленарни предавања на научен/стручен собир Тераписки модалитети на пародонталната болест. Третманот на пародонталната болест, цел на оралното здравје во новиот милениум. Стоматолошки факултет и Здружение на болести на устата и пародонтот. Струмица, 2012. Тераписки модалитети на пародонталната болест. Здружение на стоматолозите од Македонија, Скопје-Континентал, 2013. Каде е вината за неуспех на пародонталниот третман? Кај пациентите, кај стоматолозите или- вечна дилема и можни решенија. Медикаментозна терапија во стоматолошката пракса. Струмица и Битола, 2013. (x2)	2 2 4	8
6.	Пленарни предавања на научен/стручен собир со меѓународно учество Стратегии за промоција на оралното здравје. Стоматолошки факултет, Скопје 2010. FMT (терапија на цела уста)- нов концепт во конзервативниот третман на пародонталната болест. Современ пристап во третманот на пародонталната болест. Стоматолошки факултет, Скопје 2011.	3 3	6
	Учество на научен/стручен собир со реферат - постер Ивановски К, З. Белазелкоска, С. Апостолска, С. Пешевска, С. Ристоска. Интердисциплинарен пристап во третманот на гингивалните зголемувања- приказ на случај. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. Ивановски К, Попоски Љ, Стефановска Е, Миндова С, Спировска Н. Конзервативен третман на локализиран инфракоскен пародонтален дефект, (приказ на случај). VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. Ивановски К., Коколански В., Пешевска С., Пандилова М., Дирјанска К., Крстевски Д. Социјалното раслојување во Р. Македонија и пародонталното здравје. 3. Сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество (Апстракт), Скопје, 2013. Ивановски К, Крстевски Д, Ристоска С, Стефановска Е, Миндова С, Коколански В. Влијанието на начинот на живот врз длабочината на пародонталниот џеб и клиничкото губење на припојот. 3. Сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество (Апстракт), Скопје, 2013.	0.5 0.5 0.5 0.5	2
	Апстракти објавени во зборник на конференција - меѓународна Pesevska S, Nakova M, Gjorgoski I, Angelov N, Ivanovski K, Mindova S, Angelova D, Andeana S. Effect of laser on TNF-alfa in inflamed human gingival tissue. AADR 37 th Annual Meeting and Exhibition. 2008, p. 0948. Pesevska S, Nakova M, Gjorgoski I, Angelov N, Ivanovski K, Angelova D, Beneduce C, Andeana S. Low-level diode laser periodontal treatment: clinical findings. AADR 37 th Annual Meeting and Exhibition. 2008, p. 0949.	1 1	26

Дирјанска К., Накова М., Ивановски К., Стефановска Е., Дејанова Б. Улогата на липидната пероксидација во патогенетските механизми на пародонталната болест.V конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество (апстракти), Охрид, 2009; 66.	1	
Миндова С., Накова М., Ивановски К., Пешевска С., Кандикијан П., Ангеловска Л. Пародонталната болест како можен ризик фактор за коронарна срцева болест, 5. Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество (Зборник на апстракти). Охрид: МСД 2009:63.	1	
Пешевска С., Накова М., Ивановски К., Миндова С. Ефектот на ласерот врз ПГЕ2 нивоата во инфламирано гингивално ткиво, 5. Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество (Зборник на апстракти). Охрид: МСД 2009:68.	1	
Nakova M. Pesevka S, Ivanovski K. Tissue complement components in periodontitis. 15 th Congres of Balkan Stomatological Society. Abstract book. Greece; 2010: 304	1	
Pesevska S, Nakova M, Gjorgoski I. Ivanovski K, Kesic Lj. Effect on COX-2 gene expression in inflamed human gingival tissue. 1 st Intercontinental Symposium on Contemporary Dentistry (abstract book). Nis, 3-4 June 2010: 48.	1	
Николовска Ј, Ивановски К, Ковачевска Г, Петровски Д, Зафировски М. Квалитетот на живеење поврзан со оралното здравје кај пациенти носители на фиксни протетски конструкции. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 34	1	
Пешевска С, Накова М, Белазелкоска З, Ѓоргоски И, Ивановски К, Миндова С, Костадинова М. Детекција и корелација на пге2, сох-2 ткивното присуство при пародонтопатија. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 45	1	
Миндова С, Накова М., Белазелкоска З., Ивановски К., Пешевска С., Дирјанска К. Разликите во липидниот статус кај пациенти пушачи со пародонтална болест. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 48	1	
Ристоска С, Ивановски К, Белазелкоска З, Панов С, Стефановска Е, Ренцова Р, Митиќ К. Концентрација на ММП-1 (колагеназа-1) во гингивалните исечоци кај пациенти со пародонтопатија и здрави испитаници. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 50	1	
Костов М, Ивановски К, Исјановска Р, Коколански В, Лазовски Б, Шуменковска Д. Значењата на студентската популација за сексуално преносливите болести (спб) по орален пат. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 52	1	
Шуменковска Д, Ивановски К, Пешевска С, Дирјанска К, Лазовски Б, Костов Мики. Full mouth treatment - нов пристап во конзервативниот третман на пародонталната болест. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 55	1	
Стефановска Е., Накова М., Ивановски К., Ристоска С., Радојкова-Николовска В., Митиќ К. Цитокини во гингивален флуид кај млади адулти. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 57	1	

К. Дирјанска, М.Накова, З.Белазелкоска, К. Ивановски, С. Миндова., Е. Стефановска., П. Алексовска. Нивото на еластазата во гингивалниот флуид кај пациенти со гингивална инфламација. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 58	1	
Ламески М. Ивановски К, Миндова С, Ристоска С, Стефановска Е, Ламеска С. Проценка на ризикот од пародонтопатија. 6. Конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 60.	1	
Ивановски К, З. Белазелкоска, С. Апостолска, С. Пешевска, С. Ристоска. Интердисциплинарен пристап во третманот на гингивалните зголемувања- приказ на случај. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 61.	1	
Ивановски К, Попоски Љ, Стефановска Е, Миндова С, Спировска Н. Конзервативен третман на локализиран инфраоксен пародонтален дефект (приказ на случај). VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 62	1	
Бјекиќ М, Ивановски К, Накова М, Дирјанска К, Костадинова К. Орална лезија како единствена манифестација на секундарниот сифилис- приказ на пациент. VI конгрес на стоматолозите од Македонија со меѓународно учество, Охрид, 24-27 мај 2012. п. 65	1	
Pesevska S, Nakova M, Gjorgoski I. Ivanovski K, Kesic Lj. Effect on COX-2 gene expression in inflamed human gingival tissue. PRVI regionalni USSI EDI Kongres, Novi Sad, 17-18 Maj 2012.	1	
Ristoska S., Ivanovski K., Panov S., Stefanovska E., Mitik K., Rendzova V. Tissue level of the neutrophil collagenase MMP(8) at the patients with periodontitis and healthy controls. Book of abstracts: 381; 18th BaSS Congres, 2013, Skopje, Macedonia.	1	
Stefanovska E, Ivanovski K, Zabokova-Bilbilova E, Ristoska S, Mitik K: Periodontal health at patients with fixed orthodontic appliances. 18th Congress of the Balkan Stomatological Society (Proceedings) Skopje: 2013:419.	1	
Stefanovska E., Ivanovski K., Pandiolova M., Ristoska S., Mitik K., Zabokova-Bilbilova E. Relationships between clinical parameters and IL1-alpha and IL1-beta at plaque induced gingival inflammation. III Albanian congress in stomatology with international participation, Skopje, 2013:249.	1	
Ивановски К., Коколански В., Пешевска С., Пандилова М., Дирјанска К., Крстевски Д. Социјалното раслојување во Р. Македонија и пародонталното здравје. 3. Сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество (апстракт), Скопје, 2013.	1	
Ивановски К, Крстевски Д, Ристоска С, Стефановска Е, Миндова С, Коколански В. Влијанието на начинот на живот врз длабочината на пародонталниот џеб и клиничкото губење на припојот. 3. Сеалбански конгрес на стоматологија со меѓународно учество (апстракт), Скопје, 2013.	1	
Apostolska S, Gjorgievska E, Rendzova V, Eftimovska M, Ivanovski K, Jankulovska M, Stevanovic M, Elencevski S. Biodentine tm – A Biomaterial for Endodontic Applications – Clinical Cases. IDJ ISSN 0020-6539, September 2013, Volume 63 Supplement I Abstract of the 101 st FDI Annual World Dental Congress.	1	
ВКУПНО ОД НАУЧНО ИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ		192.8

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	НАЗИВ НА АКТИВНОСТ	Поени
1.	Коавтор на книга од стручна област Ивановски К., Пешевска С., Пандилова М., Дирјанска К., Ристоска С., Миндова С., Стефановска Е., Коколански В. Јавно-здравствени аспекти на пародонталната болест. Книга од стручна област, Скопје, 2013 година. 8 Дијагностички и терапевски протоколи во стоматологијата. Стоматолошка комора на Р. Македонија, Скопје, 2010 година. 8 Милена Стевановиќ сор. Прирачник за превенција на професионална експозиција на крвно преносливи причинители со поглавјето „Превенција на крвно преносливи инфекции при стоматолошки интервенции“. Министерство за здравство и ЈЗУ Универзитетска клиника за инфективни болести и фебрилни состојби. Скопје, 2009 година. 8	24
2.	Експертски активности: Рецензент на научни трудови во: Македонски стоматолошки преглед (x11), Physioacta (x2), Acta Morphologica (x1), Прилози/МАНУ (x1). 15 член на Работно претседателство на сесија (усни презентации) на Меѓународен конгрес на студентите по стоматологија во 2010, 2011 и 2012 3 член на Работно претседателство на сесија (постер презентации) на Меѓународен конгрес на студентите по стоматологија во 2010, 2011, 2012 и 2013 4	22
3.	Воведување нова лабораториска/клиничка или јавно-здравствена метода во областа на медицинските науки и здравството, првпат во државата воведена метода ФМТ - нов пристап во третманот на пародонталната болест, 2011. 4	4
4.	Член во комисија за изработка на подзаконски акт - Правилник за плати и надоместоци од плати на Стоматолошки факултет-Скопје. - Одлука за услови, критериуми и правила за запишување и студирање на прв циклус студии на Стоматолошкиот факултет во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. - Одлука за условите, критериумите и правилата за запишување на втор циклус студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Стоматолошки факултет во Скопје.	6

ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС

Ред. број	НАЗИВ НА АКТИВНОСТ	Поени
1.	Член на уредувачки одбор на научно/стручно списание - Македонски стоматолошки преглед до 2010 година	0.5
2.	Член на уредувачки одбор на меѓународно научно/стручно списание - Македонски стоматолошки преглед 2011; (5-6).	1
3.	Претседател (потпретседател) на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/стручен собир - 6. Конгрес на стоматолозите со меѓународно учество	2
4.	Награда за научни постигнувања од струкова организација - Сребрена плакета по повод 50 години од основањето на Стоматолошки факултет, 2009 година. - Благодарница од Студентскиот парламент на Стоматолошкиот факултет по повод 18. Меѓународен научен конгрес на студенти по стоматологија, 2011 година.	9

	- Благодарница од Македонското стоматолошко друштво по повод 10 години.	
5.	Членство во извршно тело на меѓународна организација која поддржува/организира научноистражувачка дејност Академија „Пиер Фушар”.	2
6.	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект - носител (x1) од 2010, соработник (x1) од 2011.	3
7.	Продекан - продекан за настава	4
8.	Раководител на внатрешна организациона единица -в.д раководител на Катедрата за болести на забите и ендодонтот	3
9.	Член на универзитетска комисија - Комисија за студентски стандард	1
10.	Член на факултетска комисија - Комисии за упис на студенти на прв циклус студии: 2009, 2010, 2011, 2012. (4x0.5) - Наставен одбор, во два мандата (2x0.5) - Научен одбор (1x0.5) - Постдипломски студии (1x0.5) - Стручен колегиум за втор циклус на студии (1x0.5) - Совет на докторски студии по стоматологија (2x0.5) - Комисија за измени и дополнувања на студиската програма од трет циклус студии (1x0.5) - Заменик-член на Дисциплинска комисија (1x0.5)	6.5
11.	Член на комисија за избор во звање - за избор во соработнички звања x 4 - за избор во наставно-научни звања x1 - за избор во научни звања x 1	1.2
12.	Координатор на студиска програма - координатор на 2 и 5 година на студиската програма за доктори по стоматологија/дентална медицина	2
13.	Подготовка на национални документи (стратегии, закони и сл.) Стратешки план за развој на стоматологијата во Р. Македонија од 2011 до 2021 година. Стоматолошка комора на Р. Македонија Скопје, 2010.	2
14.	Учество во комисии и тела на државни и други органи Комисија за утврдување на услови во однос на простор, опрема и кадар за специјализанти од областа на стоматологијата, формирана од Министерството за здравство, Решение бр. 08-9553/1 од 18.11.2010 Комисија за вршење на стручен надзор, формирана од Министерството за здравство, Решение бр.19-1550/1 од 7.1.2012 Комисии за полагање на стручен испит за стекнување на лиценца за работа-Стоматолошка комора на Македонија. Потпретседател на Македонското стоматолошко друштво (2013 до денес) Член во Собранието на Македонското стоматолошко друштво (2013 до денес)	5
15.	Учество во изработка на национална програма од одредена област Наставна програма за прв циклус на студии-доктор по дентална медицина, Стоматолошки факултет, Скопје, 2010. Наставна програма за прв циклус на студии-стручни забни техничари, Стоматолошки факултет, Скопје, 2010. Наставна програма за прв циклус на студии стручни стоматолошки сестри, Стоматолошки факултет, Скопје, 2010. Наставна програма за втор циклус студии на Стоматолошкиот факултет	18

	во Скопје, 2010.		
	Наставна програма за трет циклус студии на Стоматолошкиот факултет во Скопје, 2010.	3	
	Наставна програма за специјализација од областа пародонтологија	3	
ВКУПНО ОД СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ И ДЕЈНОСТ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС			116,2

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	ПОЕНИ
НАСТАВНО ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	155,8
НАУЧНО- ИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	192,8
ВКУПНО ОД СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ И ДЕЈНОСТ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС	116,2
ВКУПНО	464,8

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Златанка Белазелкоска, претседател с.р.
2. Проф. д-р Методи Симоновски, член с.р.
3. Проф. д-р Вангел Димитровски, член с.р.
4. Проф. д-р Миле Царчев, член с.р.
5. Проф. д-р Љубен Гугувчевски, член с.р.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на извршениот увид во доставената документација и бодирањето согласно со образецот кон извештајот за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Рецензентската комисија утврди дека кандидатите вонр. проф. д-р Мирјана Поповска и вонр. проф. д-р Киро Ивановски ги исполнуваат критериумите за избор во звањето редовен професор по група предмети од областа на оралната патологија и пародонтологија. Земајќи ги предвид вкупниот број на бодови и нивната квалитативна застапеност, извештаите за евалуација од прв, втор и трет циклус студии каде што двајцата кандидати покажаа високи оценки (над 9) за учебната 2013/2014, Рецензентската комисија има чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет во Скопје да му предложи вонр. проф. д-р Мирјана Поповска и вонр. проф. д-р Киро Ивановски да бидат избрани во звањето редовен професор по група предмети од областа на оралната патологија и пародонтологија.

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Златанка Белазелкоска, претседател с.р.
2. Проф. д-р Методи Симоновски, член с.р.
3. Проф. д-р Вангел Димитровски, член с.р.
4. Проф. д-р Миле Царчев, член с.р.
5. Проф. д-р Љубен Гугувчевски, член с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „СПРОВЕДЛИВОСТ НА ПРОЦЕСОТ НА ЛУСТРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ ОД М-Р МАРЈАН МАЏОВСКИ, ПРИЈАВЕНА НА ИСППИ ВО СКОПЈЕ

Со Решение на Научниот совет на ИСППИ при УКИМ, бр. 02-142/27, од 27.1.2014 година, назначени сме за членови на Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација од научното поле социолошки науки, со наслов **СПРОВЕДЛИВОСТ НА ПРОЦЕСОТ НА ЛУСТРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, пријавена и изработена од кандидатот **м-р МАРЈАН МАЏОВСКИ**

Во тоа својство, до Научниот совет на ИСППИ – УКИМ го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ**1. Приказ на содржината на дисертацијата**

Прегледаната докторска дисертација има вкупно 337 страници (пишувана со Arial, големина на букви 12 и проред 1,5) и содржински е структурирана преку неколку носечки делови насловени како: Вовед, Хипотетска рамка, Методолошки приод, Теоретски приод и разработка на основните поими, Лустрацијата во Република Македонија и потребата од нејзино спроведување, Закон за определување на услов ограничување за вршење на јавна функција, пристап на документи и објавување на соработката со органите на државната безбедност, Лустрацијата и потребата од рехабилитација на репресираните и помирувањето, Емпириски сознанија, Библиографија и Прилози.

Во продолжение ги апострофираме следните клучни научно - теориски и научно – методолошки премиси и постулати на докторската дисертација и најсуштествените нејзини емпириски сознанија и заклучоци.

Лустрацијата како еден од процесите кој е препорачан на патот кон Европа во сите поранешни комунистички земји, најчесто е дефиниран како „отстранување на опонентите на демократијата и оние кои ги кршеле човековите права во поранешниот режим“. Постојат различни современи и историски модели на лустрација кои зависат од земја до земја, но исто така и спротивставени ставови за потребата и тајмингот за воведување лустрација, како во другите земји така и во случајот со Република Македонија. Разлики постојат и во поглед на телата кои ја спроведуваат лустрацијата, понатаму составот и изборот на членовите на овие тела, обемот на лицата кои се опфаќаат со лустративните закони и, се разбира, степенот на спроведување на целиот процес. Степенот на парламентарниот надзор и судската заштита која треба да го проследи процесот е важна компонента за објективно и правично спроведување на процесот на соочување со минатото, кој треба да превенира нови кршења на човековите слободи и права. За да не се случат застои и блокади во процесот, неопходна е одржливост на позитивните ставови во јавноста и на меѓународната

заедница во контекст на интегративните процеси. Лустрационите закони може да траат од 5 до 15 години. Лустрацијата ниту подразбира, ниту исклучува други облици на одговорност. Во поглед на приодот кон спроведувањето, таа може да биде линеарна или секторска, тврда или мека. Важно е да се почитуваат човековите права за оние за кои се утврдува дали ги кршеле човековите права. Времетраењето на лустрацијата секогаш е временски ограничено.

Изборот и предметната определеност на темата на трудот „Справедливост на процесот на лустрација во Република Македонија“ се базира на претпоставката дека на самиот почеток на овој процес, во 2007 година и 2008 година, постоеше продуктивна јавна и парламентарна расправа, како и консекуално прифаќање на донесувањето на законското решение во парламентот. Од друга страна, од воведувањето на лустрацијата помина релативно долг, петгодишен период, по кој навистина може да се оцени степенот на справедливоста на овој сложен и чувствителен процес.

Почетоците на лустрацијата во Република Македонија датираат од 2000 година со донесувањето на Законот за отворање на досиејата по пат на индивидуални барања поднесени до Министерството за внатрешни работи во времетраење од една година. Подоцна, на иницијатива на парламентарецот Стојан Андов во 2006 година, предложен е текст на Закон за лустрација (изготвен од експерти) насловен како Закон за дополнителен услов за вршење јавна функција. Овој Закон е изгласан од Собранието во 2008 година (со висок степен на усогласеност, при што при изјаснувањето никој од пратениците не гласаше против, ниту беше воздржан), додека Комисијата е формирана во 2009 година. При конципирањето на решенијата во македонскиот Закон за лустрација се користени препораките од регионалниот проект – „Разоткривање на скриената историја: Лустрацијата во земјите од Западен Балкан“ од 2005 година. Четири члена од Законот беа оспорени од страна на Уставниот суд. Македонскиот закон за лустрација во два наврата, во 2009 и во 2011 година, беше изменуван и дополнуван. По повторното оспорување од страна на Уставниот суд во 2012 година, Собранието донесе нов Закон за лустрација кој во значителна мера се потпираше на првиот, но имаше и неколку нови решенија. Изјавата за несоработка беше тргната како услов, но притоа документацијата за соработката, донесеното решение и името на лустрираниот беше предвидено јавно да биде објавено на веб-страницата на Комисијата за верификација на фактите. Инаку, првите резултати од лустрациониот процес се појавија во 2011 година, а процесот доби на динамика и тежина по донесувањето на вториот закон. Во текот на 2010 и почетокот на 2011 година темата лустрација во медиумите и јавноста беше постојано застапена. Сепак, вториот Закон за лустрација не беше донесен со консензус. Беше оспоруван од опозицијата, која подоцна се спротивстави, на, според нивната оценка, на злоупотребата на лустрациониот процес од страна на власта. Овој судир резултираше со повлекување (давање оставка) на двата члена во Комисијата за верификација на фактите, предложени од опозицијата, а подоцна и нивно заедничко двотретинско разрешување во Собранието. По ова, целокупната одговорност за спроведувањето на лустрацијата опозицијата ја адресираше на власта.

Предмет на истражување во трудот се повеќе објективни и субјективни претпоставки од кои зависи спроведувањето на процесот на лустрација во

Република Македонија. Такви се демократската легитимација, соодветните нормативни решенија вградени во законскиот текст и компарација на избраниот македонски модел со другите држави; работењето на Комисијата за верификација на факти, обемот на опфатените лица и обработените предмети од Комисијата; прашањето за рехабилитацијата; степенот на парламентарниот надзор и судската заштита која треба да го проследи процесот и одржливоста на позитивните ставови на јавноста и ставовите на меѓународната заедница во контекст на интегративните процеси.

Научниот придонес на овој труд се состои во неколку сегменти: изложени се научните, јавните и политичките ставови за процесот на лустрација и соодветните модели; елаборирана е оправданоста на потребата од воведување лустрација и издржаноста на легислативните решенија. Понатаму, истражено е дали за воведувањето на процесот на лустрација егзистираат основните претпоставки, објективни и субјективни, и дали тие се одржливи и конзистентни, дали можат да обезбедуваат спроведливост на процесот на лустрација и дали законското решение има демократска легитимација. Идентификувани се субјектите и чекорите кои влијаат врз одржливоста на позитивните и негативните претпоставки за спроведување на лустрациониот процес и соодветните последици. Утврдени се политичките процеси и контролните механизми кои треба да се воведат или придвижат, како и кои нормативни решенија треба да се променат за да спроведе ефикасна лустрациона постапка. Специфични цели во трудот се и главните насоки за прашањата поврзани со рехабилитацијата на лицата кои биле предмет на постапување на тајните служби.

Основната хипотеза во истражувањето е следново: дали доколку позитивната политичка волја на главните политички субјекти и јавноста за воведување на процесот на лустрација се одржливи, демократско-институционалниот капацитет стабилен, законските решенија кохерентни и применливи, а целиот процес биде проследен со ефикасна парламентарна контрола и судска заштита, тогаш може да се очекува успешно спроведување на процесот на лустрација во Република Македонија.

На почетокот на примената на Законот и постапувањето на Уставниот суд на Република Македонија се поставуваа прашања и дополнителни дилеми за тоа како во целина се спроведува процесот на лустрација; дали има потреба од измени и дополнувања на Законот и дали Комисијата за верификација на факти ги има потребните услови за работа. Во однос на првото прашање се поставуваа и прашањата дали со спроведувањето на Законот се постигнува зацртаната цел предвидена од предлагачите или има определени застранувања кои можат да ја загрозат таа цел и дали укинатите одредби од страна на Уставниот суд ја менуваат целта и суштината на лустрациониот процес; кои се основните прашања и дилеми кои се наметнуваат од досегашното спроведување на Законот и како тие треба да се надминат; дали четирите институции на кои е упатена Комисијата за верификација на факти ќе одговорат на улогата која треба да ја имаат согласно со целта која треба да ја оствари утврдениот модел на лустрација и дали во јавноста доволно е разјаснет духот на Законот и целта која сака да се постигне со неговото спроведување. Во однос на второто прашање - дали има потреба од измени и дополнувања на Законот: дали, во целина гледано, има одредби кои треба да се допрецизираат; како треба да се интервенира во Законот во врска со укинатите

одредби од страна на Уставниот суд и дали има потреба од концепциски дополнувања на Законот. И на крајот, во однос на третото: дали Комисијата за верификација на факти ги има потребните услови за работа.

Како течеше спроведувањето на процесот на лустрација, така практиката и настаните ги дадоа одговорите за најголемиот дел на овие дилеми и прашања. Законот за лустрација двапати се менуваше, односно имаше одредби кои требаше да се допрецизираат и како резултат на постапувањето на Уставниот суд. Во јавноста варираше јасноста на концептот и целта која треба да се постигне со лустрацијата, консензуалната поддршка на процесот и имплементацијата се стопи, а секој од политичките субјекти почна да го гледа низ својата призма на политички интерес. Како резултат на сите овие последици и новоформирани околности и фактори дојде до носење на нов закон за лустрација, кој не беше поддржан од опозицијата, со кој проверката на лицата не одеше повеќе преку давање писмена изјава на категориите лица наведени во Законот, и со кој се прошири опфатот на лицата предмет на лустрација. Комисијата за верификација на фактите се етаблираше во финансиска и техничка смисла. Од друга страна, во врска со работењето на Комисијата се отворија други прашања поврзани со нејзиниот кредибилитет во контекст на политичките судири поврзани со лустрацијата (дојде дури и до поднесувања на кривични пријави), како и со постапувањата и толкувањата на одредбите од Законот во врска со периодичното претседавање со Комисијата од страна на нејзините членови.

За потребите на овој труд беше направено истражување со цел да се соберат искуства и сознанија за спроведливоста на лустрацијата, за што беше изготвен структуриран прашалник како основа за реализација на истражувачко интервју. Обработени и изнесени се ставовите и размислувањата на релевантни испитаници од следните сфери: законодавната, извршната, професионалната, експертската, медиумската, судската, јавната, партиската и меѓународната сфера, групирани во 3 групи: политичари, професионалци и експерти.

Резултатите од спроведеното истражување, односно извршените интервјуа на прашањето дали процесот на лустрација во Република Македонија е спроведлив (и покрај сите контраверзи и пречки при спроведувањето), покажуваат дека испитаниците во најголем број сметаат дека процесот на лустрација е делумно спроведлив. Нешто помал број од нив сметаат дека може да се спроведе лустрација. Најмалку испитаници сметаат дека овој сложен и чувствителен процес е неспроведлив.

На прашањето за тоа дали законските решенија за лустрацијата се кохерентни и применливи и постои демократска легитимација на процесот и покрај постапувањето на Уставниот суд на Република Македонија, најмногу од испитаниците сметаат дека законските решенија се делумно добри, односно дека целиот процес има демократска легитимација и ја има потребната поддршка. Во врска со прашањето дали е обезбедена ефикасна парламентарна контрола и судска заштита на лицата кои се опфатени со Законот за да нема злоупотреби, сите три групи на испитаници имаат слични негативни размислувања и ставови. Општиот заклучок на испитаниците е дека станува збор за недоволни механизми. Согледувајќи ги резултатите од одговорот на прашањето дали политичките партии, елитите и јавноста го поддржуваат процесот на лустрација, од сите три групи испитаници недвосмислено може да се извлече заклучок дека постои

изедначеност во позитивните и негативните одговори. Од одговорот на прашањето дали лустрацијата треба да го опфаќа периодот по 1991 година, може да се заклучи дека кај испитаниците и покрај сите дилеми и актуелни политички и уставно-правни контроверзи преовладува ставот за важењето на Законот за лустрација и по падот на социјализмот и донесувањето на новиот демократски Устав. Прашањето дали е потребно јавно да се објави кој бил соработник на безбедносните служби, налогодавец или корисник на информациите, е едно од прашањата во кои сите три групи испитаници дале позитивен одговор. На прашањето дали меѓународната заедница треба да има покатегоричен став во однос на спроведувањето, позитивно одговориле голем број од испитаниците. Од одговорот на прашањето „дали мислите дека со помирувањето може да се заокружи и затвори процесот на лустрација и со тоа да се постигне консензус за решавање и на другите државни прашања“, може да се заклучи дека се поддржуваат концепти кои водат до намалување на високата политичка конфликтност во македонското општетество, а со тоа и кон повисоко единство и консензус на политичките субјекти и елити кон клучните стратешки прашања на државата. Тоа се прашањата во кои сите три групи испитаници дадоа позитивен одговор. Кога ова прашање се појавува во јавноста, тоа е повеќе во контекст на потребата од постигнување консензус за решавање на важните национални прашања, со оглед на тоа дека државата сè уште е оптоварена од вакви предизвици, долги години после стекнувањето на независноста и самостојноста.

Длабочината на соочувањето со минатото треба да зависи од сериозна контекстуална анализа на капацитетите на Република Македонија за соочување со тоа што навистина се случувало и дали може продуктивно да се соочи со вистината и да ги надмине последиците. Тоа значи дека мора сериозно да се има предвид капацитетот за соочување. Ниту една европска земја која спровела лустрација или некаков вид на соочување со минатото не отишла до крај со кој било сегмент со лустрацијата, ниту, пак, жртвите и граѓаните покажале посебен интерес (на пример, да им се овозможи на жртвите да имаат увид не само во нивните политички досиеја, туку и во другата документација на тајните комунистички служби). Сите се сложни дека дел од бројните мерки за надминување на наследството од поранешниот систем кај нас беа делумно или целосно спроведени: демилитаризација, приватизација, „денационализација“, децентрализација, отворање на тајните политички досиеја на жртвите. Во однос на процесот на рехабилитација и добивањето на материјален надомест од страна на репресираните, можат да се наведат следниве неколку причини и размислувања зошто процесот не би можел докрај да биде остварлив и праведен: а) долгото поминато време, б) нерасчистени чувствителни историски прашања кои имаат етничка конотација, и в) досегашната регулатива донекаде дала некакви резултати, а за нов импулс е потребна нова иницијатива и свежа политичка атмосфера. Рехабилитација на прогонетите, осудените и репресираните е повеќе од корисен процес кој нужно треба да се спроведе докрај, и покрај постојните незадоволителни решенија за негово заокружување никогаш не е доцна. Што се однесува до побарувањата за материјалната компензација која обично се врзува и оди заедно со рехабилитацијата, треба да се имаат предвид: а) постојните законски услови и степенот на нивна реализација и, генерално, задоволството од кај репресираните и нивните семејства, б) материјалните

можности на државата и вкупните економски трендови во опкружувањето, в) реалната проценка на идните финансиски побарувања, г) симболичниот или реалниот приод и динамика на фискалните оптоварувања (период на обесштетување).

За да биде ефикасна лустрацијата во земјите во кои се спроведува т.н. доцна лустрација добро е да се комбинираат мерките за лустрација со градењето на култура на паметење, но и, што е многу повеќе важно, со градење на култура на помирување. Ова последново, во услови на долга транзиција, би било добро да се случи и кај нас. Значи, наспроти приодот на историски заборав и повторување на слабостите од минатото, се предлага приод на градење на специфична култура на паметење и на лошото и на позитивното од нашето подалечно и поблиско минатото, но во секој случај тоа конечно треба да резултира со помирување и синергија на националниот дух. Во овој контекст, во Резолуцијата на Европскиот парламент за европска свесност и тоталитарноста (од 2 април 2009 година) се нагласува потребата од свесност за минатото и последиците од него и се афирмира убеденоста дека „највисоката цел на разоткривањето и испитувањето на злосторствата извршени од комунистичките тоталитарни режими е помирувањето кое може да се постигне преку признавање на одговорноста, барањето на прошка и негувањето на морално обновување“. Резолуцијата ја нагласува „важноста на одржувањето во живот на спомените од минатото затоа што не може да постои помирување без вистина и сеќавање и го потврдува обединетиот став против сите тоталитарни владеења од било која идеолошка позадина“. Резолуцијата истовремено објавува дека „Европската интеграција како модел на мир и помирување претставува слободен избор за народите од Европа да се обврзат со заедничка иднина и дека Европската унија има посебна одговорност да ја промовира и штити демократијата, почитувањето на човековите права и владеењето на правото и внатре и надвор од ЕУ“. Самата обединета Европа односно Европската унија е еден вид модел на помирување. Постепено и на Балканот му се случува своевиден процес на помирување. Се обновуваат старите врски и се гради нова инфраструктура, една нова парадигма на тесна соработка потпрена на тоа што овозможува соработка и обединува, а не на тоа што разделува.

За успешно и продуктивно заокружување на процесот на лустрација Законот треба да се дополни со нови поглавја поврзани со процесот на помирување и соодветна рехабилитација на жртвите за наредните пет години, при што чистиот процес на лустрација би се заокружил со првите ефективни пет години (но, делумно би навлегол и во вториот мандат). Со примената на овој концепт, заедно со другите веќе заокружени мерки за декомунизација, ќе се затвори поглавјето на минатото. Помирувањето треба да се одвива на две нивоа. Првото е меѓу тие кои ги кршеле човековите права и репресираните, а се разбира, помирувањето и извинувањето би било од симболично вредносен карактер. Главната цел, фокусот на ова ниво е да се направи целосна рехабилитација (човечка, политичка и правна) на оние што страдале, што, пак, треба да обезбеди доволна човечка и морална катарза за простувањето кое е духовен и морален влез во процесот на помирување. Сепак, за да дојде до него потребно е создавање на позитивен амбиент меѓу главните политички субјекти и пошироко. Така се доаѓа до второто ниво на овој процес, а тоа е градење на атмосфера на консензус

меѓу главните политички субјекти за затворањето на лустрацијата на продуктивен, помирувачки начин и своевиден процес на мораториум за политичка инструментализација на лустрација. Минатото да им се остави на историчарите, а фокусот да биде кон сегашноста и симболичниот процес на помирување.

Во ова ново поглавје треба да се афирмираат принципи и вредности на градење на култури, какви што се, покрај градењето на култура на помирување и градење на култура на доверба, на солидарност и интеграција, на паметење, култура на продуктивно соочување со минатото и култура на толеранција на различното уверување. Доцната лустрација може за една мала држава како што е Македонија да биде продуктивна само ако се одвива и како времено отстранување од функциите, но и како простување, помирување, рехабилитација, односно прочистување во морална и духовна смисла чија цел треба да биде реинтеграцијата и индуцирањето на нова национална синергија. Комисијата за верификација на факти, во оваа можна втора петгодишна фаза, треба да има поинаква улога на институција која го помага прочистувањето во институционалниот и политичкиот дел на општеството, да биде институција која истовремено создава позитивна клима на помирување и реинтеграција, затворање на неправдите од минатото и свртување кон сегашноста и иднината. На појавувањето на македонската лустрација може да се гледа и како на своевиден предизвик за градење на нова поширока парадигма за решавање на останатите спорови и конфликти, било на етничка основа, со соседите, па најпосле и на меѓупартиска основа, доколку конфликтноста станува крајно непродуктивна.

2. Оцена на дисертацијата

Комисијата оформи цврсто и еднодушно мислење и оцена дека прегледаната докторска дисертација од научното поле политиколошки науки со наслов **СПРОВЕДЛИВОСТ НА ПРОЦЕСОТ НА ЛУСТРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, пријавена и изработена од кандидатот **м-р Марјан Маџовски**, на бележито ниво ги исполнува и ги задоволува потребните/бараните критериуми, стандарди и мерила за квалитет на докторска дисертација од научното поле политиколошки науки.

Во рамките на оваа оцена, генерално констатирајќи, Комисијата формира неподелено мислење дека темата е исклучително релевантна и актуелна општествена тема. Разновидните општествено-научни теориски и емпириски изучувања и истражувања (филозофски, социолошки, политиколошки, правни, историски...) на разните аспекти на проблемот на лустрацијата бездруго дека сосема природно се сместуваат во редот на посуштествените и воедно поатрактивните теми во Република Македонија во рамките на актуелниот моментум од нејзиниот политички и вкупен општествен развој.

Темата и проблемот на лустрацијата на одреден сосема прецизен начин и со крајно издиференцирана и пластично профилирана содржина се во суштина точката во која исклучително конфликтно се вкрстуваат најрелевантните и најкарактеристичните филозофско-политички, политичко-социолошки, филозофско-правни и политиколошки дивергенции, карактеристични и бележити за актуелната состојба на македонските општествени науки. Со целосно

право би можело да се констатира и тоа дека токму на точката на односот кон општествената тема и проблем на лустрацијата до крајни можни граници се диференцираат и се конфигурираат најтврдите, најнепопустливите и најенергичните теориски платформи, мноштвото на теориски спротивставени и полемички јавни ангажмани и целокупното богатство на најразновидни теориски напрегања на македонската општествено–научна агора.

Во оваа смисла, кандидатот сосема јасно ја дефинира, ја дивергира и ја прецизира својата фундаментална, појдовна и рамковна теориска позиција. Тоа го прави со бележито демонстрирање и потврдување на познавањето и владеењето со најшироката и најбогата рамка на научно–теориски определби и позиционирања во однос на општествената тема и проблемот на лустрацијата, се разбира, првенствено и со акцент на политиколошките. Односот на кандидатот кон ова мноштво и богатство на теориско-научни, првенствено политиколошки, определби и позиционирања во однос на темата и проблемот на лустрацијата при нивното претставување, елаборирање и анализирање е научно коректно, без оглед на тоа кои поодделни и конкретни такви теориски определби и позиционирања се блиски или далечни во однос на неговата научно-теориска, примарно политиколошка, определба и позиција кон темата и проблемот на лустрацијата.

Во секој случај, лесно е препознатлива, издиференцирана и читлива научно-теориската политиколошка определба и позиција на кандидатот во однос на општиот предмет и во однос на конкретниот проблем на неговото теориско и емпириско истражување. Во оваа смисла, кандидатот сосема прецизно и со силна пластична фокусираност ја дефинира и ја осветлува фундаменталната оска и базичниот таргет на општествената тема и проблем на лустрацијата. Тие суштествено се концентрираат и активно се определетуваат, есенцијално се материјализираат, во и преку неизбежната вистина и елементарната логика на вкупниот општествен опит, кој, значи, не само политички, не само дневнополитички, не само идеолошки, не само идеолошко-политички. Тоа е оној опит кој во стварност се однесува на детерминантноста и на диктатот на историското/историско-политичкото знаење и мудрост за неизбежноста, за нужноста од историски/историско-политички прекин и дисконтинуитет на политичко-партискиот и на политичко-персоналниот субјективитет при кршењето, дезинтегрирањето и напуштањето на еден општествен поредок, се разбира, вклучително и на неговиот недемократски политички систем, и при, скоро симултаното, втемелување, градење, издигнување и развивање на еден нов општествен систем, фундаментално и суштествено спротивен, конфликтен и исклучив со претходниот, со, многу јасно и многу нормално, свој соодветен демократски/либерално-демократски политички систем. На одреден начин и со специфично значење, јадрото на темата и проблемот на лустрацијата се наоѓа во историското/историско-политичкото искуство, знаење и мудрост за тоа дека еден политичко-партиски и политичко-персонален субјективитет кој бил владејачка политичка елита во одреден недемократски политички систем, со свој конечно и неповратно изграден и петрифициран недемократски филозофско-политички, идеен и идеолошко-политички структурен профил, не може да втемели, да гради, да развива и оптимално да активира, да стави во функција либерално-демократски политички систем. Тоа е основното општествено-научно,

вклучително, се разбира, и политиколошко, а не само практично-политичко гледиште во однос на темата и проблемот на лустрацијата.

Воедно, кандидатот во неговата дисертација покажува и аргументира завидно ниво на акрибичност, нешто што на дисертацијата ` додава една посебна димензија на стилска и вокабуларна препознатливост и привлечност, покрај и неспорниот факт дека кандидатот на исто така завидно ниво го познава и го владее основниот поимно-категоријален инструментариум на политикологијата и посебно на темата на дисертацијата во таа научно-политиколошка рамка. Сигурно дека овој параметар и квалитет на дисертацијата е во стварност и една од нејзините потребни и нужни темелни вредности, на коишто Комисијата ја заснова, ја гради и ја развива својата позитивна оцена.

3. Предлог до Научниот совет

Врз основа на содржината на овој извештај и посебно врз основа на оцената на прегледаната докторска дисертација содржана во него, Комисијата со задоволство му предлага на Научниот совет на ИСППИ при УКИМ да го усвои овој извештај и да ја овласти Комисијата да ја закаже и да ја одржи одбраната на дисертацијата од научното поле политиколошки науки со наслов **СПРОВЕДЛИВОСТ НА ПРОЦЕСОТ НА ЛУСТРАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, пријавена и изработена од кандидатот **м-р Марјан Маџовски**.

КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Мирјана Најчевска с.р.
2. Проф. д-р Емилија Симоска с.р.
3. Проф. д-р Петар Атанасов с.р.
4. Проф. д-р Славејко Сасајковски с.р.
5. Доц. д-р Бојана Наумовска с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК „МИКРОЕКОНОМИЈА“ ОД ПРОФ. Д-Р ОЛГА ГРАДИШКА – ТЕМЕНУГОВА

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје бр. 0202-758/3 од 31. 3. 2014 година, донесена на седницата одржана на 28. 3. 2014 година, определен сум за рецензент на учебникот „Микроекономија“, од проф. д-р Олга Градишка – Теменугова. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, по студиозното читање на ракописот за учебникот го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ОПШТ ДЕЛ

Учебничкиот ракопис со наслов „Микроекономија“, од проф. д-р Олга Градишка – Теменугова, е синтеза од содржините предвидени за наставната материја од предметот микроекономија, на студиската програма економија на Економскиот факултет во Скопје, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Учебничкиот ракопис е компатибилен со наставната програма по предметот микроекономија, кој носи 8 ЕКТС – кредити, односно се предава со вкупен фонд од 90 часа годишно, а според наставниот план на Економскиот факултет во Скопје од 1998/1999 год. Притоа, предметот е задолжителен за студентите од втора студиска година на депарتمانот економија, но и избран на сите други департмани.

Инаку, учебникот се експонира како дополнето и изменето издание (530 страници) на претходниот учебник на авторот со наслов „Теорија и политика на цени (микроекономска теорија, анализа, апликација)“ – 378 страници, излезен во печат во 2000 година, сега веќе 5 години исцрпен, а профилиран според стариот наставен план (1992/1993) на Економскиот факултет во Скопје.

Во овој контекст, ракописот за новиот учебник се јавува во вистинско време, т.е. ќе овозможи студентите при полагањето на испитот по предметот микроекономија да располагаат со официјален учебник за таа проблематика.

ПОСЕБЕН ДЕЛ

Трудот со наслов „Микроекономија“ се состои од вкупно 530 страници, компјутерски обработени со нормален проред, 227 графикони и 39 табели. Започнува со вообичаениот предговор, како и со листа на симболи за категориите кои ќе се ползуваат во трудот. Презентираната материја во него е поделена на девет глави со следниов редослед:

I. Вовед во микроекономијата (стр. 3-23)

II. Микроекономски теории (стр. 27-71)

III. Пазарен механизам (стр. 77-245)

IV. Пазарна (парцијална, гранска) рамнотежа (стр. 249-285)

V. Морфологија на пазарот (стр. 291-400)

VI. Општа рамнотежа (стр. 405-427)

VII. Поновата економика на благосостојба (стр. 431-434)

VIII. Вонпазарни решенија (стр. 439-463)

IX. Државната интервенција на пазарот/цените (стр. 467-496).

На крајот на трудот се сместени библиографијата (стр. 501-507), толковникот (стр. 507-509) и речникот на поими (стр. 509 -529).

Во наведените глави на трудот е елаборирана материја од областа на микроекономијата, при што е респектиран следниов логички редослед – од теориските, преку аналитичко-методолошките, да се стигне до апликативните аспекти на таа проблематика. Опсервиран од друг агол, применетиот редослед, т.е. материјата во трудот може да се систематизира во четири дела: Воведен дел, Теориски дел, Аналитички дел и Апликативен дел.

Во **воведниот дел**, кој се поклопува со првата глава во трудот, е дефиниран предметот на изучување на микроекономската дисциплина; утврдени се пристапите и методите за разгледување на проблематиката; истакнати се „универзалните“ економски проблеми и начините за нивно решавање; разгледани се некои општи аспекти на пазарот и на цените, кои претставуваат централни категории во дисциплината микроекономија.

Во **теорискиот дел**, кој се совпаѓа со втората глава на трудот, е извршен краток осврт врз најпознатите микроекономски теории, односно врз најпознатите теории за вредноста на стоките. Притоа, објаснети се аналитичките и нормативните теории за цените на стоките, извршен е краток осврт врз неколку групи на теории за вредноста (објективни, субјективни и еклектички теории) и неколку теории за избор на потрошувачот (теоријата на индиферентност, теоријата на откриена преференција, теоријата на потрошувачки вишок и теоријата на игри). Во овој дел на трудот се наведени и објаснети и некои од теориските разгледувања на Алфред Маршал и на Пјеро Срафа, теоријата на ограничена (монополистичка) конкуренција на Едвард Чемберлен и Џона Робинсон, економијата на благосостојба и Кејнзовата теорија за државна интервенција. Овој дел на трудот завршува со приказ на поновите микроекономски теории меѓу кои: теоријата за трансакциони трошоци, теоријата на ограничена рационалност и теоријата за асиметрични информации.

Во **аналитичкиот дел**, кој зафаќа околу 70% од вкупно обработената материја или III-VI глава, се разгледани темелно и мошне подробно прашањата поврзани со пазарниот механизам (побарувачката, понудата, побарувачката и понудата на потрошни стоки, побарувачката и понудата на фактори на производството, пазарната рамнотежа, морфологијата на пазарот и општата рамнотежа).

На крајот, во **апликативниот дел** на трудот се разгледани прашања од доменот на: економијата на благосостојба, пазарните неуспеси, вонпазарните

решенија, државната интервенција на пазарот/цените (макрополитиката и микрорполитиката на цени), како и правилата за однесување на пазарните субјекти, односно допрени се и прашањата за неуспесите на државата во доменот на нејзиното интервенирање (VI – IX глава).

При елаборацијата на комплексната материја од областа на микроекономијата, авторката водела сметка за оној дел од проблематиката кој што се изучува и во други дисциплини на Економскиот факултет во Скопје, односно настојувал да избегне некои од можните повторувања, но и ништо да не испушти од вид што е релевантно за проблематиката што ја обработува. Во тој контекст треба да се спомене односот меѓу елаборираната материја во учебникот „Основи на економијата“ (делот микроекономија) и во трудот што е предмет на рецензирање. Ако се цени според насловот на елаборираните прашања, може да се стекне привидна претстава дека во двете споменати дисциплини се разгледуваат исти прашања. Но, поконкретната компарација ќе покаже дека меѓу двете дисциплини постои висок степен на комплементарност, но и различно ниво на разгледување на работите од една страна и минимум неопходни повторувања на исти сознанија од друга страна, а во функција на нивно надоврзување. Авторката применила повисоко, односно средно ниво на анализа на микроекономската проблематика во својот труд. Тоа е успешно направено и се расправа помалку и попатно за поими и категории, а повеќе и поискрпно се анализираат нивните соодноси низ објективот на временската димензија (кратките и долгите рокови). Во анализата доминира табеларната, графичката и наместа математичката интерпретација, како и презентацијата на некои апликативни сознанија од доменот на микроекономијата. Опасноста од повторување и преклопување на материјата со други дисциплини е максимално избегната, благодарение на солидните познавања на микроекономската проблематика од страна на авторот на трудот.

Вкупната материја во трудот е систематизирана според редоследот: од теорија, преку анализа и методологија до апликација. Притоа, со голема доза на умешност е утврден сразмерот меѓу трите аспекти, а со цел што подобро презентирање на микроекономските сознанија во заокружена и конзистентна целина.

Од трудот се стекнува претстава дека станува збор за зрел текст, текст кој претставува екстракција и синтеза на море од прочитана литература, труд зад кој стои неколкудесетинска макотрпна работа. Поради тоа, материјата што е обработена во трудот не е суровина или полупроизвод што треба допрва да се финализира, туку претставува финален продукт со квалитет што може веднаш да се консумира од страна на оние за кои е наменет.

Читајќи го трудот, а посебно аналитичкиот дел, ми се зголемуваше вербата дека и во економијата некои работи може да се изразат прецизно и да се постигне висок степен на егзактност. Тоа е постигнато главно со помош на јасно изразување на мислата, од една страна и преку, табеларната, графичката и математичката презентација на микроекономските сознанија, од друга страна.

Покрај тоа, авторката настојувала сознанијата да ги збогати и со примена на методи на квалитативна анализа, а со намера да се постигне повисок степен на инфромираност за состојбите, процесите, тенденциите, ентропијата итн. во доменот на микроекономијата.

Според својата концепција, содржаната материја, аналитичкиот пристап и методологијата, трудот се вклучува во стандардните учебници од овој вид што се користат на универзитетите во развиените земји во светот.

Ракописот (учебникот) е пишуван во согласност со наставната програма за предметот микроекономија, усвоена според последниот наставен план на Економскиот факултет во Скопје.

Презентираната материја во ракописот се потпира врз релевантна домашна и странска литература, што е одраз на настојувањето да се следат достигнувањата на современата економска мисла во доменот на микроекономијата.

Ракописот (учебникот) е пишуван со јасен и разбирлив јазик и стил, но истовремено е настојувано да се задржи и високо научно ниво на презентирање на сознанијата.

Според своите квалитативни и квантитативни елементи, ракописот за учебник „Микроекономија“ ги исполнува потребните стандарди на еден современ универзитетски учебник, од една страна, и барањата на постојните акти на Универзитетот, односно Факултетот за пишување на учебник, од друга страна.

Во подготвениот ракопис е аплицирана современа методологија, користени се достигнувањата на економската наука, присутно е високо мајсторство во користењето на аналитичкиот инструментариум и практикуван е критички однос кон сознанијата и проблемите во доменот на обработената микроекономска материја.

Понудениот ракопис за рецензирање претставува заокружување на авторовите досегашни истражувања на една мошне комплексна проблематика. По публикувањето, тој ќе им биде од драгоцен корист на студентите за полесно студирање на материјата од дисциплината микроекономија. Исто така, ќе биде од интерес и на други кои, директно или индиректно, ги тангира микроекономската проблематика, или како што вели авторката, цитирајќи една латиска поговорка “*Discas oportet, quamdiu est, quod nescias*” („Треба да учиш сè додека постои нешто што не знаеш”).

Досега изградениот фундамент на теориски, аналитички и апликативни сознанија, како и трудољубивоста и манифестираното настојување за перфекционизам во изразувањето, се сигурна гаранција дека авторот ќе најде предизвик и за понатамошни изданија на овој учебник.

* * *

Имајќи го предвид горекажаното, чест ми е да им препорачам на членовите на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје да дадат согласнот поднесениот ракопис од страна на проф. д-р Олга Градишка – Теменугова под наслов „Микроекономија“ да се публикува како постојан, редовен учебник по дисциплината микроекономија.

Р е ц е н з е н т,

Проф. д-р Методија Стојков с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК „МИКРОЕКОНОМИЈА“ ОД ПРОФ. Д-Р

ОЛГА ГРАДИШКА – ТЕМЕНУГОВА

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје бр. 0202-758/3 од 31. 3. 2014 година, донесена на седницата, одржана на 28. 3. 2014 година, определен сум за рецензент на учебникот „Микроекономија“, од проф. д-р Олга Градишка – Теменугова. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, по студиозното читање на ракописот за учебникот го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ОПШТ ДЕЛ

Учебничкиот ракопис со наслов „Микроекономија“, од проф. д-р Олга Градишка – Теменугова, е синтеза од содржините предвидени за наставната материја од предметот микроекономија, на студиската програма економија на Економскиот факултет во Скопје, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Учебничкиот ракопис е компатибилен со наставната програма по предметот микроекономија, кој носи 8 ЕКТС – кредити, односно се предава со вкупен фонд од 90 часа годишно, а според наставниот план на Економскиот факултет во Скопје од 1998/1999 год. Притоа, предметот е задолжителен за студентите од втора студиска година на депарتمانот економија, но и избран на сите други департмани.

Инаку, учебникот се експонира како дополнето и изменето издание (530 страници) на претходниот учебник на авторот со наслов „Теорија и политика на цени (микроекономска теорија, анализа, апликација)“ – 378 страници, излезен во печат во 2000 година, сега веќе 5 години исцрпен, а профилиран според стариот наставен план (1992/1993) на Економскиот факултет во Скопје.

Во овој контекст, ракописот за новиот учебник се јавува во вистинско време, т.е. ќе овозможи студентите при полагањето на испитот по предметот микроекономија да располагаат со официјален учебник за таа проблематика.

ПОСЕБЕН ДЕЛ

Трудот „Микроекономија“ од проф. д-р Олга Градишка – Теменугова претставува комплексен и современ учебник од областа на микроекономијата. Тој, според својата содржина и опфат, во целост е компатибилен со наставната содржина по предметот микроекономија, предвидена со последниот наставен план на Економскиот факултет во Скопје.

На трудот му претходи предговор, како и листа на симболи (кратенки) со кои се оперира, а материјата што е предмет на елаборацијата на трудот е систематизирана во девет дела:

прв дел: Вовед во микроекономијата;

втор дел: Микроекономски теории;

трет дел: Пазарен механизам;

четврт дел: Пазарна (парцијална) рамнотежа;

петти дел: Морфологија на пазарот;

шести дел: Општа рамнотежа;

седми дел: Поновата економика на благосостојба;

осми дел: Вонпазарни решенија;

деветти дел: Државната интервенција на пазарот/цените.

Во **првиот дел**, авторката направил воведни разгледувања, презентирајќи ги предметот и методот на проучување на микроекономијата. Во овој дел презентирани се универзалните економски проблеми и начините за нивно разрешување (макро и микроаспекти). Покрај тоа, дефинирани се пазарот и цените со сите нивни обележја. Овој дел претставува повеќе теоретско - методолошки пристап на материјата која натаму се анализира во трудот.

Вториот дел претставува анализа на микроекономските теории. Тука се поместени прашањата врзани за различните микроекономски теории. Фрагментарно се разработени: објективните, субјективните и еклектичките теории за вредноста. Потоа, анализирани се теориите за изборот на потрошувачот: теоријата на индиферентност, теоријата на откриена преференција, теоријата на потрошувачки вишок и теоријата на игри. Во овој дел поместени се и прашањата во врска со неомаршаловото учење и она на П. Срафа, теоријата на ограничена конкуренција, економиката на благосостојба и Кејнзовата теорија на државна интервенција. Делот завршува со приказ на новите микроекономски теории (теоријата на трансакционите трошоци, теорија за ограничена рационалност, теоријата за асиметрични информации). Овој дел на трудот е особено интересен и значаен бидејќи преку синтетизирање ги анализира суштинските аспекти на микроекономијата од теориски аспект, а зависно од различните економски пристапи.

Третиот дел е посветен на пазарниот механизам. Овој дел е еден од најобемните (зафаќа скоро една третина од учебникот). Овде се поместени сите релевантни прашања врзани за побарувачката и за понудата на потрошните стоки и на факторите на производство. Авторката во овој дел направила детална и систематизирана анализа на побарувачката, разработувајќи ги прашањата: дефинирање на побарувачката, видови на побарувачка, фактори на побарувачка, структура на побарувачка, закон на побарувачка, скала и крива на побарувачка, еластичност на побарувачка, соодносите помеѓу еластичностите, кардиналниот и ординалниот оптимум на потрошувачот (облиците на индиферентните криви, внатрешните и аголните решенија), одлучувањето на потрошувачот во услови на ризик, потрошувачкиот вишок и други прашања.

Прашањата врзани за понудата заземаат, исто така, значајно место во овој дел. Тука анализирани се: дефинирање на понудата, видови на понудата, структура на понудата, законот на понудата, скала и крива на понудата, ценовна еластичност на понудата, фактори кои ја детерминираат понудата (производствената функција на краток и на долг рок, како и трошоците на краток и долг рок), облиците на изоквантите, производителскиот вишок, условите за максимирање на профитот на пазарот на фактори за производство, а исто така и кардиналниот, односно ординалниот пристап во утврдувањето на оптимумот на производителот и други прашања врзани со тоа.

Овде авторката вербално, нумерички и графички ги анализира сите прашања врзани за побарувачката и понудата, а посебно за формирањето на цените на потрошните стоки и на факторите за производство.

Овој дел е еден од најзначајните во микроекономијата. Авторката успешно ги анализира овие базични категории во функционирањето на пазарот, потребни за натамошно анализирање на микроекономската проблематика.

Четвртиот дел претставува анализа на пазарната рамнотежа. Во овој дел, најнапред, анализирано е формирањето на цените на потрошните стоки. Тука се разработени прашањата за рамнотежата (цена/количина), промените на страната на побарувачката/понудата, рамнотежата на моментен, краток и долг рок, Кобвеб-теоремата и други прашања. Посебен дел го третира прашањето на формирањето на цените на факторите на производство: цената на земјата, цената на трудот, цената на капиталот и профитот како “цена“ на организацијата, т.е. на претприемачките способности. Овој дел од трудот е систематизирана, аналитичка студија на овие прашања на краток и на долг рок, нумерички објаснети и богато графички илустрирани.

Петтиот дел од трудот е посветен на морфологијата на пазарот. И овде, со истиот аналитички и критички стил е направена детална анализа на пазарните структури. Тука се разработени прашањата: класификацијата на пазарот, потполна конкуренција, монополот, монополистичката (имперфектна) конкуренција, олигополот и бариерите за влез. Посебно треба да се истакне аналитичкиот пристап во разработката на релевантните прашања кои се однесуваат на потполната конкуренција, монополот, олигополот и монополистичката конкуренција како пазарни структури. И овде сите феномени и законитости се вербално, нумерички објаснети и богато графички илустрирани, а вметнати се и современите модели на олигополот/дуополот, базирани на теоријата на игри.

Шестиот дел се однесува на општата рамнотежа. Во овој дел, авторката најнапред поимно ја дефинира општата рамнотежа и ги анализира нејзините карактеристики. Посебен простор е посветен на моделите на општата рамнотежа: моделот на општа рамнотежа при чиста размена, моделот на општа рамнотежа при производство, моделот на општа рамнотежа при размена и производство, Валрасовата општа рамнотежа и релативните цени. Како и во другите делови,

така и овде, авторката, студиозно, аналитички, графички и критички пристапува во разработката на овие прашања, ползувајќи ја Едвортовата методологија на бокс-дијаграмите, што и натаму претставува квалитет на вкупниот труд.

Седмиот дел ги разгледува дилемите на поновата економика на благосостојба како нормативен дел на микроекономијата. Овде се поместени теоремите на економијата на благосостојбата и нивните импликации врз другите микроекономски подрачја. Ролсовата функција на благосостојбата, Калдоровиот принцип на компензација, Бергсоновата функција на благосостојба (полезност), прашањата на јавниот избор, наоѓањата на Ероу и прашањата на гласањето се тематика со која се занимава овој дел од трудот. Целта на овој дел од трудот е да ја најде врската помеѓу ефикасноста од една и праведноста од друга страна во микроекономски рамки.

Осмиот дел ја третира проблематиката на вонпазарните решенија. Во овој дел, авторката аналитички ги разработува случаите кои во економијата се познати како “пазарни неуспеси“. Во овој контекст, разработени се прашањата: неделивоста на потрошните стоки и на производствените фактори, економијата на обемот, екстерните ефекти (екстерналиите), јавните стоки/услуги, асиметричните информации, секторите со стагнантна технологија и другите несовершености на пазарот. Посебно место во овој дел заземаат презентациите (и можноста за нивна примена) на cost-benefit, односно cost-effectiveness анализата, second best теоремата и пресметковните цени (цени во сенка), како и врската меѓу општествената благосостојба, општата рамнотежа и екстерналиите.

Деветтиот дел се однесува на државната интервенција на пазарот/цените. Најнапред е направена теориска анализа на државниот интервенционизам наспроти економскиот либерализам. Овде систематски се разработени релевантните прашања врзани за оваа проблематика. Се тргнува од физиократите, Смитовиот либерализам, гледан преку неговата теорија за “невидливата рака“ на пазарот, меркантилистите, кои се залагале за извесна државна регулација, до теоријата за државна интервенција на Џ. М. Кејнс. Аналитички се разработени целите на државната интервенција, државната интервенција и општото ниво на цените (макрополитика на цени), државната интервенција и релативните цени (микрополитика на цени) и на крај правилата за однесување на пазарните субјекти (компетенција на државата), односно недостатоците на државата како таква.

Трудот завршува со користена литература, толковник на латинските и другите странски изрази и сосема на крајот со речник на позначајните микроекономски поими употребени во него.

Оцена и предлог

Покрај тоа што во приказот на содржината на трудот по делови направивме и квалитативни оценки, на крај посебно би ги издвоиле следниве

карактеристики на трудот „**Микроекономија**“, од проф. д-р Олга Градишка - Теменугова.

Прво, трудот претставува извонредна научна анализа на микроекономската теорија, анализа и апликација. Тоа е направено низ комплексно елаборирање на феноменот на пазарот со сите негови карактеристики и елементите на цените како негов најзначаен сегмент, но и однесувањето на пазарните субјекти. Во оваа смисла, трудот претставува заокружена научна студија на сето она што влегува во проблематиката на микроекономијата.

Второ, трудот е пишуван со јасен и разбирлив стил, со концизни реченици, од кои јасно избива компетентноста на авторката за анализа и презентирање на карактеристиките на микроекономските феномени. Особено треба да се повлече тоа што авторката низ целиот труд презентирала множество од графикони (227), што го потврдува фактот дека трудот е богато графички илустриран, а авторката потврдена како врвен специјалист во овој домен.

Трето, книгата е пишувана врз база на грижливо избрана литература, пред сè на познати учебници од оваа област од поранешните југословенски простори, а и врз база на современите учебници за микроекономијата и за теоријата на цените од англосаксонското јазично подрачје.

Четврто, трудот е пишуван во согласност со наставната содржина на предметот микроекономија. Тој ги има сите карактеристики на современ универзитетски учебник – со модерен пристап во третманот на микроекономската теорија, анализа и апликација. Обемноста и длабочината на анализата, пак, значајно го надминуваат и нивото на универзитетски учебник, така што трудот истовремено претставува и комплексна научна студија. Затоа, оваа книга со своето високо научно и стручно ниво ќе биде корисна и за други читатели кои сакаат да навлезат подлабоко во тајните на оваа материја, покрај студентите за кои примарно е наменета.

Петто, извесни забелешки и сугестии, кои по мое мислење би го подобриле и онака високиот квалитет на оваа книга, и' се предочени на авторката и е постапено по нив.

Имајќи ја предвид изнесената содржина, како и оценките што се направени, ми претставува посебна чест и задоволство да му предложам на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, да донесе одлука за публикација на трудот „**Микроекономија**“ од проф. д-р Олга Градишка – Теменугова и негово користење како редовен (основен) универзитетски учебник.

Р е ц е н з е н т,

Проф. д-р Димитрија Новачевски с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ПОД НАСЛОВ “АГРАРНА ПОЛИТИКА” ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р САШО КОСЕВ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, бр. 0202-746/3 од 31.3.2014 година, донесена на седницата одржана на 28.3.2014 година, определен сум за рецензент на трудот „Аграрна политика“ од проф. д-р Сашо Ќосев. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а по внимателното читање и проучување на трудот го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ПРВ ДЕЛ

Ракописот со наслов „Аграрна политика“ од проф. д-р Сашо Ќосев, претставува интегрална целина на содржините предвидени како наставна материја по предметот аграрна политика на студиската програма економија на Економскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Со тоа е исполнет првиот предуслов за користење на оваа книга како учебник кој по обем одговара на предметната програма што носи 8 ЕКТС - кредити и со настава чиј годишен фонд на предавања е 60 часа.

Првото издание на ракописот „Аграрна политика“, од авторот проф. д-р Сашо Ќосев, се појавува во специфични општествено-економски услови во кои се наоѓа нашата земја. Од аспект на аграрната политика значајно е тоа што сè повеќе доаѓа до израз потребата за свесно управување и насочување на развојните трендови во земјоделството во Република Македонија, особено по негативните ефекти на големата светска финансиска криза од крајот на 2008 година.

Трудот „Аграрна политика“ од проф. д-р Сашо Ќосев, содржи 248 страници основен текст што е компјутерски среден и со густ проред, како и 3 страници список на користена литература во која се поместени 60 релевантни наслови од областа на аграрната политика и економијата на аграрот, и тоа како од домашни така и од странски автори.

ВТОР ДЕЛ

Понудениот материјал е логично структуриран во осум дела и тоа на следниов начин:

Предговор

Прв дел - Теоретско-методолошки пристап кон земјоделството

Втор дел - Специфичности на земјоделството и основни економски концепти

Трет дел - Аграрна политика

Четврти дел - Либерализација на трговијата со земјоделски производи

Петти дел - Аграрната политика на ЕУ

Шести дел - Рурален развој

Седми дел – Анализа на аграрната политика

Осми дел - Аграрна политика на Република Македонија

Литература

Првиот дел носи наслов *Теоретско-методолошки пристап кон земјоделството*. Во него, авторот дава воведен преглед на економската мисла за земјоделството и аграрната политика и го позиционира земјоделството и неговата улога во економскиот развој. Потоа пристапува кон различните дефиниции на земјоделството, економиката на аграрот и аграрната политика. Овој дел авторот го заокружува со анализата на земјоделството како дел од економскиот систем на една национална економија, неговите функции и поимањето на одржливото земјоделство. На овој начин авторот создава основа за понатамошната анализа на местото и улогата на аграрната политика во развојот на земјоделството, но и пошироко во развојот на националната економија.

Специфичности на земјоделството и основни економски концепти е наслов на вториот дел во кој, пред сè, се анализираат побарувачката и понудата на земјоделски производи, како и постигнувањето рамнотежна состојба на пазарот на земјоделски производи. Оваа анализа има значајна улога бидејќи со сознанијата што ги нуди ја зголемува можноста за практична примена на трудот од страна на стручните служби при ресорното Министерство и соодветните државни агенции во Македонија.

Третиот дел со наслов *Аграрна политика* обработува прашања поврзани со политиката што ја води Владата во аграрниот сектор: поимот и целите на аграрната политика, причините за државна интервенција во сферата на аграрот, и се заокружува со презентирање бројни мерки на аграрната политика применети во одделни национални економии. Авторот покажува дека примената на аграрната политика не зависи од нивото на економска развиеност. Всушност, таа се применува во сите земји. Уште повеќе, аграрната политика слободно може да се класифицира како многу значаен фактор за динамизирање на растот на една економија, па дури и за подигнување на нивото на научно-технолошка интензивност и за подобрување на општата благосостојба во една национална економија.

Во четвртиот дел, *Либерализација на трговијата со земјоделски производи*, авторот детално ги обработува прашањата за улогата на земјоделскиот сектор во Светската трговска организација (СТО), како и карактеристиките и најважните аспекти на преговорите во рамки на ГАТТ и посебно СТО (пристап до пазарите, мерки за домашна поддршка и извозна конкуренција). Основниот мотив за својата анализа во рамките на овој дел авторот ја наоѓа во фактот што во современи услови националните економии мотивирани од намерата да се овозможи поголема економска корист на домашните земјоделски производители, честопати креираат и реализираат аграрни политики што можат да имаат негативни ефекти врз меѓународната трговија со земјоделски производи.

Аграрната политика на ЕУ е наслов на петтиот дел на трудот. Како што кажува самиот наслов, овој дел е посветен на институционалните и методолошките основи на аграрната политика во ЕУ. Преку овој сегмент од трудот, авторот на примерот на Економската унија и незјините земји-членки, уште еднаш ја проверува широко прифатената практика на користење на

аграрната политика во функција на управување и насочување на развојот на земјоделството.

Шестиот дел на трудот носи наслов *Рурален развој*. Во него, авторот го третира развојот на руралните подрачја. Според него, станува збор за една нова парадигма која се вградува во вкупниот економски и општествен развој на секоја земја. Во овој контекст, посебно внимание се посветува на прашањето за дефинирање на руралниот развој. Во продолжение се анализираат причините за водење политика на рурален развој, се обработуваат целите и мерките на политиката на рурален развој, а делот завршува со анализа на концептот за интегриран рурален развој.

Во седмиот дел на трудот, насловен *Анализа на аграрната политика*, авторот прави обид за презентација на кватитативните техники за анализа на аграрната политика, со посебен акцент на матрицата за анализа на политиката. Особено внимание е посветено на дефинирањето и примената на систем за следење и вреднување на резултатите од аграрната политика во националната економија.

Последниот осми дел на трудот е насловен *Аграрна политика на Република Македонија* и во него авторот ги прикажува институционалните основи и стратешките определби на аграрната политика и политиката на рурален развој во нашата земја. Главата започнува со анализа на економското значење на земјоделството за развојот на Македонија, а потоа е даден приказ на институционалната рамка на аграрната политика, но и на политиката на рурален развој во Македонија. Главата завршува со анализа на најзначајните елементи на аграрната политика и политиката на рурален развој, со посебен осврт на Националната програма за земјоделство и рурален развој 2013-2017.

Ракописот завршува со списокот на користена литература.

Оцена на трудот

Според својата содржина и опфат, текстот под наслов „Аграрна политика“ од авторот проф. д-р Сашо Ќосев во целост е усогласен со усвоената предметна програма по предметот аграрна политика, во рамкиТЕ на студиската програма по економија. Освен тоа, сосема слободно трудот може да се претстави како корисна литература и за поширок круг корисници, пред сè луѓе кои се занимаваат со аграрната проблематика. Овие квалификувани зборуваат за значајниот придонес на трудот и му доделуваат респективно место во соодветната литература од оваа област во нашата земја.

Адекватната систематизираност на проучуваната материја, надополнета со јасниот и разбирлив стил на анализа на проблемите, создаваат основа за лесен пристап до сложената проблематика на аграрната политика. Читателот се чувствува многу комотно при анализа на сложени прашања. Оттука може да се констатира дека авторот со успех пристапил кон третирање на една многу комплексна материја, со што понудениот текст во голема мера го приближил до содржината и пристапот присутен кај современите наслови што ја третираат оваа проблематика, а доживуваат свое објавување во земјите со многу побројна читателска публика.

На крај, не смее да се пренабрегне еден момент што во голема мера го

подигнува квалитативното ниво на трудот. Имено, се работи за фактот што крајот на секој дел авторот го резервира за прашања за разговор и контрола на знаењето. Ваквиот обид за комуникација со читателот несомнено го прави овој труд побогат и применлив од практичен аспект.

Предлог

По внимателното проучување на текстот „Аграрна политика“, предвиден да се користи како учебник по предметот аграрна политика, може да се констатира дека авторот при подготовката на текстот користел актуелна и релевантна литература, а обработената материја логички ја структурирал и прегледно ја изложил. Од стилски аспект, текстот е наполно разбирлив и прифатлив за студентите на ЕкономскиОТ факултет, без притоа да се запостави стручниот пристап и научната терминологија.

Видливо е дека во понудениот текст авторот извршил сублимирање на широкото познавање на аграрната проблематика, вградувајќи го притоа своето искуство како наставник по предметот аграрна политика. На овој начин доаѓа до израз неговата способност за транспарентно и прецизно претставување на прашањата кои се предмет на интерес. Сето ова ми дава за право да потенцирам дека со овој текст студентите по економија (како и пошироката читателска публика) ќе добијат многу корисно четиво во вид на учебник, со кое многу полесно ќе можат да ја совладаат наставната содржина по предметот аграрна политика.

Имајќи ги предвид претходните констатации, ми претставува особено задоволство и чест да му предложам на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, да го прифати извештајот на трудот на проф. д-р Сашо Ќосев со наслов „Аграрна политика“, и да донесе одлука за негово издавање како **учебник по предметот аграрна политика.**

Рецензент

Проф. д-р Пеце Недановски, с.р.

Р Е Ц Е Н З И Ј А

НА РАКОПИСОТ „АГРАРНА ПОЛИТИКА” ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р САШО ЌОСЕВ

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, бр. 0202-746/3 од 31.3.2014 година, донесена на седницата одржана на 28.3.2014 година, определена сум за рецензент на трудот „Аграрна политика” од проф. д-р Сашо Ќосев. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје, а по внимателното читање и проучување на трудот го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ПРВ ДЕЛ

Ракописот со наслов „Аграрна политика”, од проф. д-р Сашо Ќосев, претставува интегрална целина на содржините предвидени како наставна материја по предметот аграрна политика на студиската програма економија на Економскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје. Затоа, оваа книга треба да се користи како учебник кој и по обем одговара на предметната програма што носи 8 ЕКТС - кредити и со настава чиј годишен фонд на предавања е 60 часа.

Првото издание на ракописот „Аграрна политика”, од авторот проф. д-р Сашо Ќосев, се појавува во мошне изменети општествено-економски услови во кои се наоѓа нашата земја. Од аспект на аграрната политика значајно е тоа што сè повеќе доаѓа до израз потребата за свесно управување и насочување на развојните трендови во земјоделството во Република Македонија, особено по ефектите кои ги почувствува и сè уште ги чувствува македонската економија од големата светска финансиска криза од крајот на 2008 година.

Првото издание на трудот „Аграрна политика”, од проф. д-р Сашо Ќосев, содржи 248 страници основен текст што е компјутерски среден и со густ проред, како и 3 страници список на користена литература во која се поместени 60 релевантни наслови од областа на аграрната политика и економијата на аграрот, и тоа како од домашни така и од странски автори.

Понудениот материјал е структуриран во осум дела.

ВТОР ДЕЛ

Проблематиката, опфатена во трудот, е систематизирана во 8 дела, како што следува:

ПРЕДГОВОР

Прв дел	Теоретско-методолошки пристап кон земјоделството
Втор дел	Специфичности на земјоделството и основни економски концепти
Трет дел	Аграрна политика
Четврти дел	Либерализација на трговијата со земјоделски производи
Петти дел	Аграрната политика на ЕУ

Шести дел	Рурален развој
Седми дел	Анализа на аграрната политика
Осми дел	Аграрната политика на Република Македонија
ЛИТЕРАТУРА	

Во првиот дел, **Теоретско-методолошки пристап кон земјоделството**, на прецизен и прифатлив начин за студентите, се обработени следниве теми: краток преглед на економската мисла за земјоделството и аграрната политика, економскиот развој и улогата на земјоделството, различни пристапи во дефинирање на земјоделството, дефинирање на економијата на аграрот и аграрната политика, земјоделството како дел од економскиот систем на националната економија, функции на земјоделството и поимот на одржливо земјоделство. Преку овие аспекти, авторот ги поставува основите за подетална натамошна анализа на влијанието на аграрната политика врз динамизирањето на економскиот развој на земјоделството и севкупниот општествено-економски развој на националната економија.

Во вториот дел, **Специфичности на земјоделството и основни економски концепти**, детално се прикажани специфичностите на земјоделското производство, специфичностите на побарувачката и понудата на земјоделското производство и постигнувањето пазарна рамнотежа на пазарот на земјоделски производи. На тој начин, даден е значаен придонес за подигнување и зајакнување на можностите за практична примена на овој труд во секојдневното работење на релевантното Министерство и агенции во состав на Владата на Република Македонија.

Во третиот дел, **Аграрна политика**, обработени се следниве теми: поим на аграрна политика, цели на аграрна политика, причини за државна интервенција во аграрот, како и сеопфатна и детална презентација на опусот на мерки на аграрната политика кои се применуваат во одделните национални економии. На овој начин, авторот докажува дека аграрната политика во голема мера е развиена и применувана во земјите со различно ниво на општествено-економска развиеност и претставува еден од факторите за динамичниот раст на нивните економии, за нивната висока научна и технолошка интензивност и за подигнување на општата благосостојба на луѓето во тие економии.

Националните економии во светот креираат и спроведуваат аграрни политики кои имаат негативни ефекти врз меѓународната трговија со земјоделски производи, пред сè со цел да се овозможи поголема економска корист за домашните земјоделски производители. Затоа, во четвртиот дел, **Либерализација на трговијата со земјоделски производи**, авторот детално ги обработува следниве аспекти: улогата на земјоделството во Светската трговска организација (СТО), преговорите во рамките на ГАТТ и СТО, како и најважните аспекти на тие преговори (пристап до пазарот, мерки за домашна поддршка и извозна конкуренција).

Петтиот дел на трудот е насловен **Аграрната политика на ЕУ**, при што авторот проф. д-р Сашо Косев ги проучува институционалните и методолошките основи на аграрната политика во ЕУ, со што ја потврдува широко прифатената практика на примена на аграрната политика за управување и насочување на економскиот развој во областа на земјоделството во земјите со развиена пазарна економија во светот.

Во шестиот дел на трудот со наслов **„Рурален развој“**, авторот се обидува да прикаже појасна слика на руралниот развој, како нова парадигма за управување со општествено-економскиот развој во секоја национална економија. Притоа, од посебен интерес е обработката и прикажувањето на следниве теми: дефинирање на руралниот развој, причини за политиката на рурален развој, цели на политиката на рурален развој, мерки на политиката на рурален развој и концептот на интегриран рурален развој.

Во седмиот дел на трудот, **„Анализа на аграрната политика“**, авторот дава приказ на методите за анализа на аграрната политика, со посебен акцент на квантитативните методи. Посебно внимание се посветува на матрицата за анализа на политиката, метод кој е често применуван во современата наука и практика. Посебна вредност претставува обидот да се обработи потребата за изработка на стратегија и примена на систем за следење и вреднување на аграрната политика и руралниот развој во националната економија.

Во осмиот дел на трудот со наслов **„Аграрната политика на Република Македонија“**, авторот дава приказ на институционалните основи и стратешките определби на аграрната политика и политиката на рурален развој во Република Македонија. Притоа, тој ги обработува следниве аспекти: економското значење на земјоделството за Република Македонија, институционална рамка на аграрната политика и политиката на рурален развој во Република Македонија, како и приказ и обработка на основните стратешки елементи на аграрната политика и политиката на рурален развој во Република Македонија.

Составен дел на учебникот е списокот на користена литература.

Оцена на трудот

Содржината, карактерот и опфатот на учебникот „Аграрна политика“ од авторот проф. д-р Сашо Ќосев се усогласени со усвоената наставна програма по предметот аграрна политика. Секако, вреден за споменување е и фактот дека трудот, исто така, претставува вредна и корисна литература за поширок круг на корисници кои во практиката се преокупирани со проблемите на управувањето со економскиот развој во областа на земјоделството во Република Македонија. На тој начин, трудот претставува значаен придонес во збогатувањето на литературата од оваа област во Република Македонија.

Она што го подобрува квалитетот на овој труд е и фактот што на крајот на секој дел авторот поставува прашања за разговор и контрола на знаењето, што го прави овој труд побогат, па и мошне применлив за самата практика на примена на аграрната политика.

Солидната систематизација на материјата, како и разбирливиот стил на објаснување на проблематиката, ќе му овозможат на читателот постапно и без особени проблеми да навлезе во, инаку, мошне сложената проблематика на аграрната политика. Со задоволство може да се констатира дека според успешно конципираната содржина и според пристапот кон третирањето на проучуваната материја, авторот го приближил ракописот до содржината на книгите од оваа проблематика што се објавуваат во земјите со развиена пазарна економија.

Предлог

Од изготвениот текст за учебник по предметот аграрна политика, поднесен од авторот проф. д-р Сашо Косев, може да се констатира дека тој користел најнова странска литература од областа и сосема коректно ја структурирал обработената материја, која логички и прегледно е изложена. Стилот и јазикот се напдно разбирливи и прифатливи за студентите. Истовремено е запазен стручниот јазик на предметната дисциплина и водено е сметка за научната терминологија.

Во изготвениот текст авторот го сублимирал своето познавање на проблематика од областа на аграрната политика и го вградил своето искуство како наставник по овој предмет, при што до израз дошла и неговата докажана способност за прегледно и јасно изложување на материјата, поради што студентите по економија, но наедно и сите други заинтересирани за оваа проблематика, добиваат извонредно учебно помагало и научен труд кој ќе им биде од исклучително голема помош во совладувањето на наставната содржина по предметот аграрна политика

Поради сето напред наведено, чест ми е и задоволство да му предложам на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, да го прифати извештајот на трудот на проф. д-р Сашо Косев, со наслов „Аграрна политика“, и да донесе одлука да се публикува како **учебник по предметот аграрна политика**.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Елена Дорева, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА **ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО ВО ПОЕЗИЈАТА НА НАИМ ФРАШЕРИ, АСДРЕНИ И ЉАСГУШ ПОРАДЕЦИ**, ИЗРАБОТЕНА ОД **ЛУЛЈЕТА АДИЛИ-ЧЕЛИКУ** ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ” ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет “Блаже Конески”, на својата четириесет и трета редовна седница одржана на 19.3.2014 год., не избра за членови на Рецензентската комисија за оценка на докторската дисертација под наслов **Зборообразувањето во поезијата на Наим Фрашери, Асдрени и Љасгуш Порадеци**, изработена од **Лулјета Адил-Челику**.

Рецензентската комисија, изразувајќи ја својата благодарност кон Наставно-научниот совет на Факултетот за укажаната доверба, по разгледувањето на доставената докторска дисертација, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација *Зборообразувањето во поезијата на Наим Фрашери, Асдрени и Љасгуш Порадеци*, изработена од *Лулјета Адил-Челику*, опфаќа 161 страница, педантно обработен и технички опремен текст во кој е приложена обемна библиографија, како употребена литература на албански јазик. Трудот е структуриран на следниов начин: **ВОВЕД** (стр. 7-20), **ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО, ИСТОРИЈАТА И ВИДОВИТЕ** (стр. 21-24), **ПОГЛАВЈЕ 1 - ОБРАЗУВАЊЕТО НА ЗБОРОВИТЕ СО ПРЕФИКСАЦИЈА** (стр. 25-38), **ПОГЛАВЈЕ 2 - ИЗВЕДЕНИ ЗБОРОВИ ОБРАЗУВАНИ СО СУФИКСАЦИЈА** (стр. 39-103), **ПОГЛАВЈЕ 3 - ЧЛЕН** (стр. 104-110), **ПОГЛАВЈЕ 4 - КОМПОЗИЦИЈА** (стр. 111-117), **ПОГЛАВЈЕ 5 - ПОЛУСЛОЖЕНКИ** (стр. 118-124), **ПОГЛАВЈЕ 6 - КОНВЕРЗИЈА** (стр. 125-129), **ПОГЛАВЈЕ 7 - МЕШАН НАЧИН** (стр. 130-132), **ПОГЛАВЈЕ 8 - ГЛАГОЛИ** (стр. 132-147), **ЗАКЛУЧОК** (стр. 148-157), **КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА** (стр. 158-161).

АНАЛИЗА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Во докторската дисертација со наслов *Зборообразувањето во поезијата на Наим Фрашери, Асдрени и Љасгуш Порадеци*, преку аналитичкиот приод и компаративната метода се укажува на зборообразувањето во поезијата на наведените автори. Во воведниот дел на трудот (стр. 7-20), кандидатката *Лулјета Адил-Челику* се осврнува на Преродбата, како еден од најбитните периоди на историјата на албанскиот народ, со посебно влијание во развојот на албанскиот јазик и албанската книжевност. Дејствувањето на преродбениците, вклучувајќи го тука пред се дејствувањето на Фрашери, Асдрени и Порадеци, се однесува на создавањето на терминологија и на збогатување на лексиката, на стабилизацијата на ортографијата и на граматичките форми, на доближувањето на дијалектните варијанти, на обработувањето на стиловите од разните книжевни видови, на собирањето и на печатењето на јазичниот материјал, како и на проучувањето на јазикот и на создавањето и печатењето на речници и граматики. Фрашери бил убеден дека *јазикот може да се развива, да се збогатува и да се усовршува само врз основа на своите извори, без да преземе зборови од странските јазици.*

Асдрени е еден од основачите на новиот албански јазик, па и создател на нови зборови, додека Ласгуш е познат како еден од поетите кој ги реанимира забораените зборови на албанскиот јазик.

Во насловот ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО, ИСТОРИЈАТА И ВИДОВИТЕ (стр. 21-24), кандидатката Лулјета Адили-Челику видно внимание посветува на историскиот развој на зборообразувањето во албанскиот јазик. Проучувањето на зборообразувањето, главно на современ план, се поставува како задача по Втората светска војна. Следува исцрпна анализа на проучувањата на еминентни теоретичари по однос на кажаното прашање.

Во делот ПОГЛАВЈЕ 1 - ОБРАЗУВАЊЕТО НА ЗБОРОВИТЕ СО ПРЕФИКСАЦИЈА (стр. 25-38), авторката нагласува дека префиксите во албанскиот јазик - имено, над дваесет префикси, од кои само дел од нив се продуктивни по број - се колку една третина од суфиксите. Тие не се продуктивни колку и суфиксите, иако префиксацијата е еден од поважните и поживите начини на зборообразувањето во албанскиот јазик. Фрашери, Асдрени и Порадеци ја почувствувале важноста на образување зборови со префикс и создале голем број зборови со префиксација. Најчестите префикси што кандидатката ги среќава во нивните дела, се: *ç-/ sh-/zh-/z-/x-, pa-, stër-, për- mos-, s-, m-, n-, bashkë-* и *dë-*. Следуваат насловите: **Зборови образувани со префиксите *ç-/ zh-/ sh-*** (стр. 27-30); **Зборови образувани со префиксот *dë-*** (стр. 30-30), **Зборови образувани со префиксот *bashkë-*** (стр. 30-30); **Зборови образувани со префиксот *për-*** (стр. 30-32); **Зборови образувани со префиксот *stër-*** (стр.33-34); **Зборови образувани со префиксот *pa-*** (стр. -34-38); **Зборови образувани со префиксот *mos-*** (стр. 38-39); **Зборови образувани со префиксот *s-*** (стр. 39-39).

Во ПОГЛАВЈЕ 2 - ИЗВЕДЕНИ ЗБОРОВИ ОБРАЗУВАНИ СО СУФИКСАЦИЈА (стр. 39-103), кандидатката Лулјета Адили-Челику, меѓу другото, нагласува дека суфиксите во албанскиот јазик, за разлика од префиксите, се истакнуваат како зборообразувачки средства кои изразуваат значенски нијанси на субјективното оценување. Такви се суфиксите кои имаат деминутивно, аугментативно или пејоративно значење. Во текот на суфиксацијата, зборообразувачката тема може да претрпи фонетски промени, а со суфиксацијата се променува и лексичко-граматичката категорија. Суфиксите имаат класификациска функција, а заедно со новото значење на темата со која се спојуваат, тие даваат и нова класификација во зборовните групи. Албанскиот има наследени суфикси од индоевропскиот јазик, но има и суфикси преземени од другите јазици. Истовремено, има и нови,

сложени, што се оформени со развојот на јазикот. Анализирајќи ги поединечно делата на Фрашери, Асдрени и Порадеци, следуваат насловите: **Зборови образуван со суфиксот –*im*** (стр. 43-50); **Зборови образуван со суфиксот –*imë*** (стр. 50-51); **Зборови образуван со суфиксот –*të*** (стр. 52-52); **Зборови образуван со суфиксот –*je*** (стр. 52-56); **Зборови образуван со суфиксот –*es(ë)*** (стр. 56-57); **Зборови образуван со суфиксот** (стр. 57-57); **Зборови образуван со суфиксот –*i*, –*(ë)ri*, –*(ë)si*** (стр. 57-57); **Зборови образуван со суфиксот –*i*** (стр. 57-59); **Зборови образуван со суфиксот –*(ë)ri*** (стр. 60-62); **Зборови образуван со суфиксот –*(ë)si*** (стр. 62-66); **Зборови образуван со суфиксот –*ësirë*** (стр. 66-67); **Зборови образуван со суфиксот –*shëm*** (стр. 67-72); **Зборови образуван со суфиксот –*eshë*** (стр. 72-73); **Зборови образуван со суфиксите –*(ë)s*, –*ar*, –*tar*, –*or*, –*ore*, –*tor*, –*an*, –*ak*, –*acak*** (стр. 73-75); **Зборови образуван со суфиксот –*(ë)s*** (стр. 75-77); **Зборови образуван со суфиксот –*ak* (–*arak*)** (стр. 77-77); **Зборови образуван со суфиксот –*arak*** (стр. 77-77); **Зборови образуван со суфиксот –*anjak*** (стр. 78-78); **Зборови образуван со суфиксот –*or(e)*** (стр. 78-81); **Зборови образуван со суфиксот –*or(e)*, –*tore*** (стр. 81-82); **Зборови образуван со суфиксот –*tor(e)*** (стр. 82-83); **Зборови образуван со суфиксот –*ar/-are*** (стр. 83-85); **Зборови образуван со суфиксот –*tar*** (стр. 86-89); **Зборови образуван со суфиксот –*th*, –*z(ë)*, –*ak*** (стр. 89-90); **Зборови образуван со суфиксот –*(ë)z(ë)* кај Наим Фрашери** (стр. 90-92); **Зборови образуван со суфиксот –*(ë)z(ë)* кај Асдени** (стр. 92-92); **Зборови образуван со суфиксот –*(ë)z(ë)* кај Љасгуш Порадеци** (стр. 92-93); **Зборови образуван со суфиксот –*th* кај Наим Фрашери** (стр. 93-94); **Зборови образуван со суфиксот –*th* кај Љасгуш Порадеци** (стр. 94-94); **Зборови образуван со суфиксот –*ush(e)* кај Наим Фрашери** (стр. 94-94); **Зборови образуван со суфиксот –*ush(e)* кај Љасгуш Порадеци** (стр. 95-95); **Зборови образуван со суфиксот –*osh(e)*** (стр. 95-96); **Зборови образуван со суфиксот –*isht*** (стр. 96-97); **Зборови образуван со суфиксот –*(i)sht*** (стр. 97-98); **Зборови образуван со суфиксот –*ishte*** (стр. 98-100); **Зборови образуван со суфиксот –*të* кај Наим Фрашери** (стр. 100-110); **Зборови образуван со суфиксот –*të* кај Асдрени** (стр. 100-100); **Зборови образуван со суфиксот –*të* кај Љасгуш Порадеци** (стр. 101-101); **Зборови образуван со суфиксот –*atë*** (стр. 101-102); **Зборови образуван со суфиксот –*ë*** (стр. 102-102); **Зборови образуван со суфиксот –*an*** (стр. 102-103); **Зборови образуван со суфиксот –*onjë*, –*ojë*** (стр. 103-104).

Кандидатката Лулјета Адили-Челику, во ПОГЛАВЈЕ 3 - ЧЛЕН (стр. 104-110), врши компаративна анализа на зборовите кои се образуван со претпозитивен член и кои во албанскиот јазик претставуваат посебен вид. Такви се придавките образуван од глаголски партицип. Следуваат насловите: **Глаголски придавки кај Наим** (стр. 104-106); **Глаголски придавки кај Асдрен** (стр. 106-108) и **Глаголски придавки кај Љасгуш** (стр. 109-111).

ПОГЛАВЈЕ 4 - КОМПОЗИЦИЈА (стр. 111-117), е поглавје во кое авторката ги анализира сложените зборови кај наведените автори. Во големиот број на сложенки се сретнуваат и народни зборови, но и зборови создадени од авторите. Кандидатката констатира дека по афиксацијата, композицијата е најпродуктивниот начин на образување нови зборови. Со композиција се образуваат именки и придавки и ограничен број глаголи и прилози. Главната поделба која авторката ја има предвид за анализа на овој зборовен фонд кај Наим, Асдрен и Љасгуш е поделбата според врската меѓу зборовите. Следуваат насловите: ***Сложени зборови кај Наим*** (стр. 113-115); ***Сложени зборови кај Асдрен*** (стр. 115-117); ***Сложени зборови кај Љасгуш*** (стр. 117-117).

Во ПОГЛАВЈЕ 5 - ПОЛУСЛОЖЕНКИ (стр. 118-124), кандидатката Лулјета Адили-Челику, меѓу другото, истакнува дека паралелно со сраснувањето, развиена е и префиксацијата. Двете заедно имаат воспоставено тесен однос и затоа е тешко да се разликува каде почнува едниот и каде завршува другиот процес. Следуваат насловите: ***Полусложенки кај Наим*** (стр. 120-121); ***Полусложенки кај Асдрен*** (стр. 121-122); ***Полусложенки кај Љасгуш*** (стр. 122-124).

ПОГЛАВЈЕ 6 - КОНВЕРЗИЈА (стр. 125-129), е сосредоточено во компаративната контекстуална анализа на преминувањето на зборот од една зборовна група во друга, при што зборот образуван на овој начин ја менува и неговата парадигма (добива нова парадигма) или ја губи сосема (кога еден менлив збор преминува во неменлив збор). Следуваат насловите: ***Супстантивизирани придавки кај Наим*** (стр. 128-129) и ***Супстантивизирани придавки кај Асдрен*** (стр. 129-129).

Во ПОГЛАВЈЕ 7 - МЕШАН НАЧИН (стр. 130-132), кандидатката ги анализира зборовите во кои се вкрстени неколку начини на зборообразување, констатирајќи дека почесто се вкрстувањата: член и сраснување и суфиксација, композиција и суфиксација, член и суфиксно-префиксно образување и суфиксно-префиксно образување.

ПОГЛАВЈЕ 8 - ГЛАГОЛИ (стр. 132-147), е составено од следните наслови: ***Глаголи со суфикс -о кај Наим*** (стр. 134-135); ***Глаголи со суфикс -о кај Асдрен*** (стр. 135-136); ***Глаголи со суфикс -о кај Љасгуш*** (стр. 136-137); ***Глаголи со суфикс -го-ј кај Наим*** (стр. 137-137); ***Глаголи со суфикс -го-ј кај Асдрен*** (стр. 138-138); ***Глаголи со суфикс -(ѐ)го-ј кај Љасгуш*** (стр. 138-138); ***Глаголи со суфикс -(ѐ)со-ј кај Наим*** (стр. 138-139); ***Глаголи со суфикс -(ѐ)со-ј кај Асдрен*** (стр. 139-139); ***Глаголи со суфикс -(ѐ)со-ј кај Љасгуш*** (стр. 139-140). Следува компаративна анализа на суфиксите: ***-тој*** (стр. 140-140), ***-зој***

(стр. 140-140); –*ej*, –*ij*, –*ej*, –*aj* (стр. 140-140). *Глаголите од прва коњугација со префиксација кај Наим* и *Глаголите од прва коњугација со префиксација кај Асдрен* се анализираат во стр. 142. *Глаголите од прва коњугација со префиксација и суфиксација* кај тројцата автори: стр. 142-144, по што следуваат *Полусложените глаголи* и *Глаголите од втора коњугација* (стр. 144-148).

Делот ЗАКЛУЧОК (стр. 148-157), меѓу другото, го споредува зборообразувањето на Наим Фрашери, на Асдрени и Љасгуш Порадеци со зборообразувањето во современиот албански јазик, со што кандидатката отвора перспективи за нови истражувања.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на гореизложеното, на сериозниот приод кон анализа на темата на докторката дисертација *Зборообразувањето во поезијата на Наим, Асдрени и Љасгуш Порадеци*, изработена од Лулјета Адили-Челику, како и на добиените резултати, кои во албанската јазична наука претставува придонес и од аспект на историскиот развој на зборообразувањето, Рецензентската комисија, на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет во Скопје, со задоволство му предлага да ја прифати рецензијата и, проследувајќи ја во натамошна постапка, да и одобри на кандидатката Лулјета Адили-Челику одбрана на горенаведената докторска дисертација.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Д-р Мируше Хоџа, вонреден професор, с.р.
2. Д-р Авзи Мустафа, редовен професор, с.р.
3. Д-р Агим Пољоска, редовен професор, с.р.
4. Д-р Мирлинда Крифца-Беќири, редовен професор, с.р.
5. Д-р Вальбона Тоска, вонреден професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „СТАРОСЛОВЕНСКА ЧИТАНКА“ ОД АВТОРКАТА ПРОФ. Д-Р ЕМИЛИЈА ЦРВЕНКОВСКА

Со Одлуката бр. 28-116/а од 14.2.2014 год. на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, донесена на четириесет и првата редовна седница одржана на 29.1.2014 год., определена сум за рецензент на учебното помагало „Старословенска читанка“ од проф. д-р Емилија Црвенковска. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, по внимателното читање и проучување на трудот го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ПРВ ДЕЛ

Ракописот под наслов „Старословенска читанка“ од проф. д-р Емилија Црвенковска е предвиден како *учебно помагало* по предметот *старословенски јазик* (1,2,3 и 4) за студиската програма од прв циклус студии по македонски јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Оваа книга треба да се користи како учебно помагало кое по обем одговара на предметната програма што носи 5 ЕКТС-кредити и со настава чиј годишен фонд изнесува 120 часа.

Истиот предмет, како избран, можат да го слушаат и студентите на студиските програми за српски, хрватски и словенечки јазик, за македонска книжевност и јужнословенски книжевности, за руски, чешки и полски јазик и книжевност. Како избран, овој предмет носи 5 ЕКТС-кредити со настава чиј годишен фонд изнесува 120 часа.

Ова учебно помагало можат да го користат и студентите од втор циклус студии по македонски јазик во рамките на предметот историја на македонскиот јазик со дијахрониска лингвистика (со 7,5 ЕКТС-кредити, со фонд од 15 часа), како и на трет циклус студии по македонистика за предметот методологија на обработка на црковнословенски ракописи (8 ЕКТС-кредити, со фонд од 30 часа).

Ракописот може уште да послужи и за студентите на Филозофскиот факултет од студиските програми за историја, историја со архивистика, историја на уметноста, археологија и класични студии.

Ракописот претставува збирка од текстови со речник и илустративни материјали и ја покрива целата наставна содржина предвидена со предметната програма.

Постојат повеќе учебници и учебни помагала по соодветниот предмет на разни странски јазици, а голем дел од нив се наведени во списокот на литература на крајот од ракописот што се предлага за печат.

Бројот на студенти што ќе го користат учебникот во една учебна година изнесува приближно 80 (околу 60 на студиската програма за македонски јазик и околу 20 од другите студиски програми).

Понудениот ракопис под наслов „Старословенска читанка“ од проф. д-р Емилија Црвенковска е *учебно помагало* (збирка од текстови со речник и илустративни материјали). Ова ќе биде *прво издание* на предложениот ракопис.

Учебното помагало има 78 страници компјутерски обработен текст. Се состои од следниве делови: Предговор (3), Старословенски азбуки (4-7), Список на најчесто употребувани зборови под титла (8), Текстови (9-50), Најстара словенска епиграфика (51-53), За буквите од Црноризец Храбар (54-55), Речник кон текстовите (56-75), Литература (76-77), Содржина (78). Текстовите приложени во читанката се: Киевски мисал, Зографско евангелие, Мариинско евангелие, Асеманово евангелие, Синајски псалтир, Синајски требник, Клоцов зборник, Савина книга. Во делот Најстара словенска епиграфика дадени се Самуиловиот натпис, како и натписите од црквата на манастирот Св. Наум на Охридското Езеро.

ВТОР ДЕЛ

Ракописот е поделен на следниве делови: Предговор, шест целини (Старословенски азбуки, Список на најчесто употребувани зборови под титла, Текстови, Најстара словенска епиграфика, За буквите од Црноризец Храбар, Речник кон текстовите) и список на литература на крајот.

Во разделот „Старословенски азбуки“ се дава преглед на двете старословенски азбуки, глаголицата и кирилицата, се објаснува нивното бројно значење, како и надредните и интерпункциските знаци. Во разделот „Текстови“, дадени се прилози од најстарите глаголски и кирилски старословенски книжевни споменици (текстови од старословенскиот канон) настанати во периодот од X до крајот на XI век. Тука се приложени текстови од следниве ракописи: Киевски мисал, Зографско евангелие, Мариинско евангелие, Асеманово евангелие, Синајски псалтир, Синајски требник, Клоцов зборник, Супрасалски зборник и Савина книга. Сите глаголски текстови се дадени и во кирилска транслитерација, некои паралелно со глаголско и со кирилско писмо, за полесно совладување на азбуките. Сите текстови се придружени и со снимки од оригиналните ракописи, што на студентите ќе им овозможи увид и во палеографските особености на оригиналите.

Во разделот „Најстара словенска епиграфика“ се дава избор од епиграфските споменици настанати на македонска почва, и тоа Самуиловиот натпис и натписите од црквата во манастирот Св. Наум на Охридското Езеро. Приложени се снимки од епиграфските споменици, како и расчитан (и евентуално транслитериран, од глаголица) текст за потребите на студентите.

Текстот „За буквите од Црноризец Храбар“ дава увид во повеќе важни прашања од почетоците на словенската писменот.

Речникот кон текстовите ги содржи сите зборови што се среќаваат во приложените текстови.

На крајот е предложен список од литература што содржи старословенски граматика, старословенски читанки и зборници со текстови, како и список на најважните старословенски/ црковнословенски речници. Литературата што е предложена е во најголем дел странска, а застапени се и некои домашни автори што се занимавале со оваа проблематика. Упатувањето на литературата и други

извори е присутно и низ целата читанка во која, по претставувањето на секој ракопис, се даваат и електронски извори преку кои студентите можат да имаат пристап во повеќето старословенски текстови.

ЗАКУЧОК И ПРЕДЛОГ

Старословенската читанка, ракопис на Емилија Црвенковска, со својата содржина во сите нејзини елементи, доаѓа во право време за да ја пополни, на најдобар начин, потребата од основно, но и темелно, запознавање со јазикот на најстарите словенски текстови, пишувани на старословенски јазик, со двете најстари словенски писма – глаголица и кирилица.

Уводните текстови, што и претходат на читанката, се многу потребни и прегледни затоа што даваат детални податоци за настанувањето на двете најстари словенски писма, за нивниот изглед и правописни карактеристики, нешто што е крајно неопходно за нивна употреба. За разлика од досегашната практика кај нас и пошироко, тоа е особено добро, за секој старословенски ракопис наведени се изданијата познати во славистиката и користени во науката. Тоа, како и наспоредното изложување на некои од текстовите со глаголско и кирилско писмо, приложените снимки од одделни, најважни, ракописи, го прават овој прирачник особено корисен, а со тоа што упатува на можноста да се користат и електронски извори за секој од наведените ракописи, го прават наполно современ и корисен за современите генерации студенти.

Старословенско-македонскиот речник на крајот на читанката е работен според сите лексикографски принципи за старо/црковнословенски речници и ги опфаќа сите зборови застапени во текстовите. Овој речник ќе им овозможи на студентите и да се стекнат со вештините на преведување на текстовите на македонски јазик.

Поради изнесените податоци и оценки за квалитетот на трудот, сметам дека ова учебно помагало ќе одговори на образовната намена за предметот *старословенски јазик* на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и дека ќе ги мотивира студентите да го прошират својот интерес за старословенскиот јазик. Затоа ми претставува чест да му предложам на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет во Скопје, ракописот „Старословенска читанка“ од проф. д-р Емилија Црвенковска, во постојната форма, без каква било потреба од дополнителни корекции, да го прифати за редовно универзитетско учебно помагало.

Рецензент

Проф. д-р Радмила Угринова-Скаловска, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „СТАРОСЛОВЕНСКА ЧИТАНКА“ ОД
АВТОРКАТА ПРОФ. Д-Р ЕМИЛИЈА ЦРВЕНКОВСКА

Со Одлуката бр. 28-116/а од 14.2.2014 год. на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, донесена на четириесет и првата редовна седница одржана на 29.1.2014 год., определен сум за рецензент на учебното помагало „Старословенска читанка“ од проф. д-р Емилија Црвенковска. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, по внимателното читање и проучување на трудот го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ПРВ ДЕЛ

Ракописот под наслов „Старословенска читанка“ од проф. д-р Емилија Црвенковска е предвиден како *учебно помагало* по предметот *старословенски јазик* (1, 2, 3 и 4) за студиската програма од прв циклус на студии по македонски јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Оваа книга треба да се користи како учебно помагало кое по обем одговара на предметната програма што носи 5 ЕКТС-кредити и со настава чиј годишен фонд изнесува 120 часа.

Истиот предмет, како изборен, можат да го слушаат и студентите на студиските програми за српски, хрватски и словенечки јазик, за македонска книжевност и јужнословенски книжевности, за руски, чешки и полски јазик и книжевност. Како изборен, овој предмет носи 5 ЕКТС-кредити со настава чиј годишен фонд изнесува 120 часа.

Ова учебно помагало можат да го користат и студентите од втор циклус студии по македонски јазик во рамките на предметот историја на македонскиот јазик со дијахрониска лингвистика (со 7,5 ЕКТС-кредити, со фонд од 15 часа), како и на трет циклус студии по македонистика за предметот методологија на обработка на црковнословенски ракописи (8 ЕКТС-кредити, со фонд од 30 часа).

Ракописот може уште да послужи и за студентите на Филозофскиот факултет од студиските програми за историја, историја со архивистика, историја на уметноста, археологија и класични студии.

Ракописот претставува збирка од текстови со речник и илустративни материјали и ја покрива целата наставна содржина предвидена со предметната програма.

Постојат повеќе учебници и учебни помагала по соодветниот предмет на разни странски јазици, а голем дел од нив се наведени во списокот на литература на крајот од ракописот што се предлага за печат.

Бројот на студенти што ќе го користат учебникот во една учебна година изнесува приближно 80 (околу 60 на студиската програма за македонски јазик и околу 20 од другите студиски програми).

Понудениот ракопис под наслов „Старословенска читанка“ од проф. д-р Емилија Црвенковска е *учебно помагало* (збирка од текстови со речник и илустративни материјали). Ова ќе биде *прво издание* на предложениот ракопис.

Учебното помагало има 78 страници компјутерски обработен текст. Се состои од следниве делови: Предговор (3), Старословенски азбуки (4-7), Список на најчесто употребувани зборови под титла (8), Текстови (9-50), Најстара словенска епиграфика (51-53), За буквите од Црноризец Храбар (54-55), Речник кон текстовите (56-75), Литература (76-77), Содржина (78). Текстовите приложени во читанката се: Киевски мисал, Зографско евангелие, Мариинско евангелие, Асеманово евангелие, Синајски псалтир, Синајски требник, Клоцов зборник, Савина книга. Во делот Најстара словенска епиграфика дадени се Самуиловиот натпис, како и натписите од црквата на манастирот Св. Наум на Охридското Езеро.

ВТОР ДЕЛ

Структурата на ракописот во целост ги следи законитостите на учебничкиот книжевен жанр. По предговорот во кој книгата функционално јасно се дефинира како учебно помагало за студентите по македонистика и останатите славистички групи (како и за студентите од археологија, историја, историја на уметноста) и во кој стојат јасни упатства како треба да се користи книгата, следат шест меѓусебно преплетени поглавја, според принципите од општо кон посебно.

Методолошки сосема оправдано, на самиот почеток стои поглавјето *Старословенски азбуки*, во кое студентите се упатуваат на посебностите на настанокот на глаголицата и на кирилицата, како и на нивниот различен однос кон грчкото писмо кое и за двете азбуки послужило како своевидна поткрепа (обликовно и /ли ортографски). Низ прецизно разработената таблица очигледен е и односот меѓу нив, а сушноста на тие разлики добро е протолкувана, сосема во согласност со опсегот на наставната програма. Во посебно потпоглавје посветено е одделно внимание на типот на бројното значење на буквите во кирилицата, како и на особеностите на старото сметање на времето од „постанокот на Светот“. И покрај тоа што во современите преписи на старите текстови пишувани на пергамент не е можно да се постигне целосно пренесување на сите графиски содржини, авторката водела сметка и за посебностите на оригиналот – особено обрнувајќи внимание на употребата на надредните и интерпункциските знаци, *scriptura continua*, како и на различните типови кратенки. Приложен е и исцрпен список на кратенките кои се среќаваат во текстовите вклучени во читанката.

Во поглавјето *Текстови*, авторката донесува мошне исцрпен преглед на канонските текстови – прво глаголски, потоа кирилски, на нивните основни обележја (кодиколошки, текстолошки, палеографски, јазични), и им придава – во согласност со наследената литература – проценки за времето и местото на постанокот. Наведува и основни изданија објавени од XIX век наваму. За глаголските текстови дава и кирилска транслитерација. Како своевидни вежби особено се погодни редовите каде што во пар се испишува варијанта на глаголица

и на кирилица, како и сосема иста содржина од различни канонски текстови. Студентите така можат да ја проценат „живоста“ во препишувачката продукција на различни простори каде што настанувале тие. За корисниците појасно да ја изградат свеста за важноста на секој поединечен споменик, авторката донесува и занимливости поврзани со пронаоѓањето на секој од нив, како и за местото на чување. Особено вредни се наводите на електронски извори на кои се прикажани некои од ракописите.

Во посебно поглавје, *Најстара словенска епиграфика (избор)*, приложени се најзначајните записи, како уклеси (врежани натписи), така и графити (кирилски и глаголки). Сосема е оправдано ваквото издвојување со оглед на различноста на материјалот, бидејќи многу законитости на пишување на тврд материјал битно се разликуваат.

Претпоследното поглавје посветено му е на *Трактатот на Црноризец Храбар*, чија интерпретација е една од најважните теми на секој курс/ семинар на кој се расправа за почетоците на словенската писменост.

На самиот крај следува *Речник* - по големината, усогласен со претставените старословенски текстови во главниот дел на книгата, значи способен за употреба во училишта и за самостојна студентска работа. Во согласност со лексикографските обичаи од ваков тип, покрај зборовите се наведува и определба, кај именките род, кај глаголите презентските форми и аспектот.

Како посебен додаток се наведува литературата, секако без намера да биде исцрпна, туку репрезентативна – и со оглед на достапноста на студентите, и со оглед на времето и местото на објавување, а најнапред на важноста воопшто во палеославистички контекст.

Заклучок и предлог

Од бројните доблести на оваа *Старословенска читанка* сигурно е дека намерата на авторката е, согласно со своето долгогодишно искуство во наставата по старословенски јазик, да понуди содржина сосем оптимизирана со студентските потреби: и со оглед на екстензитетот и со оглед на интензитетот. Добрата организација на содржината овозможува полесно снаоѓање и доведување во корелација со останатата учебничка литература.

Авторката во вистинска мера ги интерпретира со децении наслојуваните сознанија за старословенската текстологија, кодикологија и палеографија, со дозирано наведување на релевантните историски околности.

Во методолошкото структурирање, основната постапка е – грижа за постапноста во претставувањето на знаењето, па – најнакрај – на стекнување вештина на читање на старословенските текстови, значи на оние што му припаѓаат на „старословенскиот канон“, односно потекнуваат од X и XI век. Без никакво сомневање, овој материјал ќе придонесе за развивање на интерес кај студентите, како и за поквалитетно исполнување на обврските на предвидениот студиски предмет. Најпосле, извонредна подготовка е за продолжување со истражувања на текстовите на македонското средновековие од XII век. Исто така, сосема е сигурно дека ваква читанка е применлива и на други универзитети каде што се предава старословенскиот јазик.

Со оглед на сè што е напишано, безрезервно ја препорачувам оваа книга за печатење, за студентите на додипломски студии, но и за сите оние што сакаат

самостојно да се упатат во функционирањето на најстарите словенски текстови за да стекнат основа за адекватно читање на кирилските текстови од помладите периоди.

Рецензент

Проф. д-р Матео Жагар, редовен професор, с.р.
на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Загреб

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ВЛИЈАНИЕТО НА ВОЗРАСТА
ВРЗ СКЕЛЕТНИТЕ АНТЕРО-ПОСТЕРИОРНИ ПРОМЕНИ КАЈ
МАЛОКЛУЗИЈА III КЛАСА ПРИ ОРТОПЕДСКА МАКСИЛАРНА
ПРОТРАКЦИЈА“ ОД АС. Д-Р СОФИЈА ЦАРЧЕВА ШАЉА, ПРИЈАВЕНА
НА СТОМАТОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 63 од Законот за високото образование (Сл. весник на РМ бр 35/08, 103/08, 26/09, 115/10, 83/09, 99/09, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13) и член 40 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Стоматолошкиот факултет во Скопје во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет во Скопје, на својата 15. редовна седница одржана на 27.3.2014 година, донесе Одлука за формирање Комисија за оцена на докторската дисертација од ас. д-р Софија Царчева Шаља под наслов **„Влијанието на возраста врз скелетните антеро-постериорни промени кај малоклузија III класа при ортопедска максиларна протракција“**, во состав: проф. д-р Лидија Кануркова, проф. д-р Владимир Поповски, проф. д-р Славе Наумовски, доц.д-р Габриела Курчиева Чучкова и проф. д-р Јулијана Ѓоргова.

По деталното разгледување и анализа на поднесената докторска дисертација, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под наслов **„Влијанието на возраста врз скелетните антеро-постериорни промени кај малоклузија III класа при ортопедска максиларна протракција“**, поднесена од ас. д-р Софија Царчева Шаља, содржи 146 страници текст, со 37 табели, 8 слики и 56 графикони. Структурата на докторската дисертација ја сочинуваат 8 поглавја: Вовед, Преглед на литература, Цел на испитувањето, Материјал и метод на работа, Резултати, Дискусија, Заклучоци и Библиографија.

Вовед и преглед на литература

Кандидатката си поставила задача да го одреди влијанието на возраста врз скелетните антеро-постериорни промени кај пациенти со малоклузија III при ортопедска максиларна протракција, одредувајќи ја притоа најпогодната возраст за овој вид на третман.

Во **воведот**, кандидатката детално ја опишува малоклузијата III класа која претставува аномалија која најчесто е поврзана со отстапување од правилниот раст на краниофацијалниот комплекс, главно е генетски предиспонирана и во најголемиот број случаи се влошува и се усложнува до периодот на завршување на растот. Сето ова го прави менаџирањето на третманот на оваа скелетна аномалија предмет на многу дебати, предизвикувајќи огромен интерес кај ортодонтите, првенствено поради можноста за модификација на растот на вилиците од една страна, како и поради генетската индуцираност на оваа аномалија од друга страна.

Од овие причини, понатаму кандидатката наведува дека во поново време сè почесто е присутна дилемата за времето на започнување со третман на

скелетна малоклузија III класа. Одговорот на ова прашање е поврзан со многу контроверзии, кои, од една страна, ја прикажуваат ползата од рано започнатиот третман, додека, од друга страна, ги прикажуваат недостатоците на третманот кој понекогаш може да биде многу долг и со неочекувани резултати во поглед на естетиката на лицето.

Изнесени се сознанија дека иако третманот на малоклузија III класа привлече огромно внимание минатата деценија, тој сепак, во најголем процент, овој период е фокусиран на комбинираната терапија, поточно на примената на ортодонтско-хируршката корекција. За одредени автори овој тип на третман е неприфатлив бидејќи покрај овој став, а во контекст на третманот за малоклузија III класа, покрај неизбежната хируршка интервенција постои уште еден многу значаен аспект, а тоа е негативното влијание на аномалијата врз психичкиот и социјалниот развој кај детето, и тоа во најважниот период за психолошкиот развој и за формирањето на личноста, кој почнува во раното детство и трае сè до периодот на адолесценцијата.

Направен е посебен осврт на краниофацијалните карактеристики кај пациентите со малоклузија III класа прикажувајќи притоа голем број испитувања кои покажуваат дека голем процент од случаите со малоклузија III класа се карактеризираат со дефицитен (хоризонтален и вертикален) раст на максилата, при што е очекувано мандибулата да ротира нанапред и надолу, што дава уште погруб и повеќе конкавен изглед на лицето.

Наведено е дека од многуте методи и техники како најприфатена за ран интерцептивен ортопедски третман кај пациенти со малоклузија III класа (каде што постои дефицитен максиларен раст) е лицевата протракциона маска или Делеровата маска.

Авторката презентира бројни експериментални студии во кои се прикажуваат одличните резултати добиени при спроведување на третман на максиларна протракција кај експериментални животни при што ортопедските екстраорални сили доведуваат до значајни промени во сагиталниот виличен однос кај краниофацијалниот комплекс во раст со стимулирање на anteriорното поместување на целата максила со значајно зголемување на клеточната активност на циркуммаксиларните сuture и на туберозитите, на коскените површини со periостална активност и на подлабоките кранијални структури, како што се синхондрозите на свеноидалната коска.

Авторката, исто така, нагласува дека anteriорното поместување на ретрогнатната максила кај пациенти со малоклузија III класа може да биде олеснета со претходно користење на rapidна максиларна експанзија, при што се нарушува sutуралната артикулација на максилата со девет други коски од краниофацијалниот комплекс, со што се овозможува поголема реакција на протракциските сили.

Следат бројни наоди од литературата со студии кои го покажуваат индивидуалниот одговор на пациентите при спроведување на третман со лицева протракциона маска, како и влијанието на правилно поставената дијагноза врз изборот на пациенти кандидати за ран интерцептивен ортопедски третман.

Цели

Во овој докторски труд, авторката си ги поставила следниве цели:

1. Да се утврди влијанието на возраста врз ефикасноста на третманот со лицева протракциона маска кај пациентите со малоклузија III класа каде што постои компонента на максиларен ретрогнатизам преку:

- утврдување на **максиларни антеро-постериорни промени** во рана мешовита дентиција (од 6- до 9-годишна возраст) и утврдување на максиларни антеро-постериорни промени во период на доцна мешовита дентиција (од 9- до 12-годишна возраст);
- утврдување на **мандибуларни антеро-постериорни промени** во рана мешовита дентиција (од 6- до 9-годишна возраст) и утврдување на мандибуларни антеро-постериорни промени во период на доцна мешовита дентиција (од 9- до 12- годишна возраст);
- утврдување на **меѓувилчни антеро-постериорни промени** во период на рана мешовита дентиција(од 6- до 9-годишна возраст) и утврдување на меѓувилчни антеро-постериорни промени во доцна мешовита дентиција (од 9- до 12-годишна возраст) ;
- утврдување на **промени во профилен конвекситет (мекоткивен и тврдоткивен)** во период на рана мешовита дентиција (од 6- до 9- годишна возраст) и утврдување на промени на профилен конвекситет во период на доцна мешовита дентиција (од 9- до 12-годишна возраст).

2. Да се утврди динамиката на прогресијата и влијанието на растот на краниофацијалниот комплекс врз ортодонтската аномалија при неспроведување на третман на максиларна ортопедска протракција кај пациенти со малоклузија III класа во рана мешовита дентиција (од 6-до 9-годишна возраст) и во доцна мешовита дентиција (од 9- до 12-годишна возраст)

3. Да се утврди стабилноста на постигнатите резултати по спроведениот третман на ортопедска максиларна протракција.

Материјал и метод

Испитани се 49 пациенти со малоклузија III класа, од кои 25 испитаници од машки пол и 24 испитаници од женски пол со мешовита дентиција на возраст помеѓу 6 и 12 години, од кои 28 (15 машки и 13 женски) се третирани со протракциска маска за лице, додека преостанатите 21 ја сочинуваа контролната група составена од испитаници со малоклузија III класа кои не се третирани.

Испитаниците се поделени во две групи:

- деца на возраст од 6 до 9 гдини - период на рана мешовита дентиција
- деца на возраст од 9 до 12 години - период на доцна мешовита дентиција

Сите пациенти вклучени во оваа студија ги исполнуваат следните критериуми:

Скелетни: Присуство на скелетна III класа каде што постои и компонента на дефицитен раст на максилата (максиларен ретрогнатизам), кој авторката го утврдува преку телерендгенска анализа нагласувајќи ја притоа важноста на одредување на типот на лицевиот раст (конвергентен или дивергентен) кој го утврдува преку користење на анализата на Бјорк, бидејќи пациентите со III класа и вертикален раст не спаѓаа во групата на кандидати за третман со протракциска маска за лице.

Дентални: Присуство на негативен хоризонтален степенник (OJ) или раб на раб антериорен однос и III класа по Angle моларен однос.

Профил на лице: Во оваа студија се вклучени пациенти со рамен или со конкавен профил, со ретрудирана максилна и со проминентна мандибула.

Авторката дава детален опис на лицевата протракциона маска (Делерова маска - Petite тип) со кој се третирани 28 пациенти (13 со рана мешовита дентиција, 15 со доцна мешовита дентиција), опишувајќи го начинот на кој маската се прицврстува на лицето преку две точки, челото и брадата, со што се одржува добра стабилност во текот на процесот на максиларно влечење, притоа гарантирајќи ја механичката ефикасност на максиларната протракција. Понатаму се наведени инструкциите за пациентите како да ја носат лицевата маска.

За да се постигне повлекување на максилата во правец надолу и нанапред (не транслаторно), авторката ја нагласува важноста на поставувањето на ластичињата во кранио- каудален правец, или, попрецизно, со косина од 30° во однос на оклузалната рамнина.

Кај еден дел од пациентите (каде што постои постериорен вкрстен заргиз) спроведена е и трансферзална палатинална експанзија со Нугах апарат, која му претходи на протракцискиот третман.

Авторката дава многу детален опис на поставувањето на бондираниот палатинален експандер(Нугах апарат), како и на Делеровата маска користејќи притоа шематски прикази и фотографии.

Третманот е прекинат по постигнувањето на позитивен хоризонтален преклоп поголем од нормалното (3-4 mm), канински однос класа I или II, подобрување на профилот на лицето и кога по 3 месеци не се забележани никакви промени нагласувајќи притоа дека времето на третманот варира во зависност од соработката со пациентот, големината на проблемот и индивидуалниот одговор на пациентот во однос на третманот. Во оваа студија, просечното време на третман изнесува 11 месеци.

Анализата на скелетофацијалните сагитални промени е вршена на профилни телерендгенски снимки - Norma lateralis направени пред почетокот на третманот и по завршувањето на третманот каде што добиените вредности се споредувани меѓу третираните групи, како и со контролната група на пациенти со малоклузија III класа кој кои не е спроведен ортодонтски третман.

Евалуацијата на стабилноста на постигнатите резултати од третманот, кај 15 испитаници по период на опсервација од 12 месеци е вршена преку телерендгенска анализа, при што добиените вредности се споредувани со вредностите добиени по завршувањето на протракцискиот третман.

Анализата на скелетофацијалните сагитални промени е вршена на профилни телерендгенски снимки - Norma lateralis опфаќа прецизни ангуларни и линерани мерења кои го опишуваат максиларниот сагитален однос (SNA, SN, Co-A, FH-NA), мандибуларен сагитален однос (SNB, Co-Gn, Xi-Pm, FH-N-Pg), меѓувличниот однос (ANB, Co-A \ Co-Gn, Wits - appriasal) и профилниот конвекситет (N-Pg до A, NsSnPgs).

Резултати

Резултатите се прикажани табеларно и графички.

Добиените резултати врз основа на извршените краниометриски и телерендгенски испитувања и на извршените споредбени анализи при третманот на скелетна малоклузија III класа со протракциска маска за лице и Нугах апарат за RME во рана мешовита дентиција и во доцна мешовита дентиција, укажуваат

на фактот дека пред почетокот на ран ортодонтско-ортопедски третман мора да се посвети посебно внимание на правилното дијагностицирање на малоклузијата III класа.

За дијагностицирање, малоклузија III класа кај пациенти со млечна и со рана мешовита дентиција, ангуларните и линеарните параметри од телерендгенските анализи може да дадат мал придонес во утврдувањето на присуството на денални скелетни компоненти како причина за постојната аномалија. Поточно, краниометриските вредности кај деца во млечна, во рана, а во некои случаи и во доцна мешовита дентиција не се веродостојни (на пр., позитивен ANB-агол кај пациенти каде што постојат сите денални и скелетни профилни параметри кои укажуваат на малоклузија III класа) при што не постои можност за идентификување на тоа која е причината за постојната скелетна аномалија на вилицата.

Од краниометриските параметри, Wits appraisal е генерално многу поверодостојна мерка за утврдување на anteriorno-posteriorni скелетни отстапувања, меѓутоа притоа треба да се земе предвид директното влијание кое доаѓа од вертикалниот раст на лицето. За разлика од ANB-аголот кој е со позитивни вредности, Wits appraisal покажува негативна вредност (-4,1 mm), која се зголемува со напредувањето на возраста.

Резултатите добиени од телерендгенските анализи покажуваат дека 11 месеци по спроведувањето на ортопедски протракциски третман на максилата се забележуваат статистички значајни промени во anteriorno-posteriornите односи кај пациентите со малоклузија III класа во мешовита дентиција.

Резултатите добиени во оваа студија укажуваат на anteriorno поместување на максилата по спроведениот третман, што е потврдено со статистичките значајни промени ($p < 0,05$) на должината на горната вилица, изразени преку линеарната варијабла Co-A, и статистички значајните промени ($p < 0,05$) на аголот помеѓу предниот дел на максилата и рамнината на предната кранијална база (SNA аголот) во испитуваната група споредено со нетретираната контролна група во периодот од 6- до 12-годишна возраст. Во однос на параметрите SN и на максиларната длабочина- FH-NA, кај испитуваните групи не се регистрирани статистички значајни разлики ($p > 0,05$).

Сагиталната реакција на протракцискиот третман на горната вилица е со висока вредност кај пациентите од женски пол на возраст од 6 до 9 години, додека кај пациентите од женски пол од 9 до 12-годишна возраст е забележан помал ефект од третманот. Поголемиот ефект на ортопедскиот третман кај испитаниците во рана мешовита дентиција, кај кои растот на максилата е регистриран преку позицијата на точката A во однос на стабилен референтен систем, е статистички значајно понагласен кај третираната група во рана мешовита дентиција кај испитаниците од двата пола.

Вредностите за параметрите во горната вилица кај контролната група составена од испитаници со нетретирана малоклузија III класа пред и по периодот на опсервација од 1 година не покажуваат статистички значајни промени ($p > 0,05$), со што се укажува на предноста од користење на контролна група составена од испитаници со нетретирана малоклузија III Класа и на влијанието на неправилен скелетен однос и на малоклузијата III класа врз растот на горната вилица.

Резултатите во оваа студија покажуваат дека растот на вилиците се модифицира многу полесно кога се дејствува во истиот физиолошки правец на раст, како што е случајот со горната вилица, меѓутоа она што е дискутабилно е ефектот од третманот со протракциска маска за лице кога сакаме да дејствуваме во правец спротивен од правецот на физиолошкиот раст, како што е случајот со долната вилица кај пациенти со малоклузија III класа, кои се предмет на испитување во оваа студија.

Од добиените резултати од приложените вредности за параметрите на долната вилица може да се види дека, генерално, мандибуларните димензии не претрпуваат влијание од третманот, со исклучок на вкупната должина на мандибулата (Co-Gn) кај рано третираниот група, кај која се добиени значајно помали вредности во споредба со оние кај контролната група во рана мешовита дентиција, а, исто така, е регистрирана редукција на мандибуларната протрузија со намалување на SNB-аголот кај третираниот во однос на контролната група.

Кај испитаниците од контролната група кои не се третирани со протракциска маска за лице, преку значајните промени за $p < 0,05$ на линеарните и на ангуларните параметри за долната вилица, е забележана еволуција на аномалијата во период од една година.

Кај просечните вредности на испитуваните параметри за меѓувиличен однос -аголот ANB и Wits appraisal кај пациентите во рана и во доцна мешовита дентиција по спроведениот третман со протракциска маска за лице се забележани значајни промени за $p < 0,05$ и за $p < 0,005$, а со тоа и коригирање на максиломандибуларниот однос.

Кај параметрите кои го опишуваат профилниот конвекситет – NPg-A и NsSnPgs е забележано значајно израмнување на конкавниот профил кај третираниот група пациенти по спроведениот ортопедски третман.

Сагиталните меѓувилични скелетни промени по спроведениот ортопедски третман се резултат на максиларно-антериорното поместување и на намалувањето на мандибуларната протрузија, што се должи на ротацијата на мандибулата наназад и надолу, кое, од своја страна, води до подобрување на меѓувиличниот однос и профилот на лицето.

Рецидивите од третманот, следени кај третираниот пациенти (оние кај кои не следела втора фаза од третманот со фиксни ортодонтски апарати) во период од 12 месеци, преку просечните вредности на SNA-аголот покажуваат стабилност на постигнатите резултати, додека мал рилапс постои во однос на позицијата на долната вилица во периодот на опсервација.

Резултатите добиени од оваа дисертација одат во прилог на прифаќање на третманот за модификација на растот на вилиците кај умерените случаи на малоклузија III класа, кои можеби нема целосно да се решат, но, во секој случај, ќе ја ублажат аномалијата, ќе ја подобрат естетиката на лицето и ќе овозможат еден нормален психосоцијален развој на детето во најсензитивниот период во детството - периодот на пубертет.

Дискусија

Во овој сегмент, докторантката ги споредува своите наоди со оние од литературата. Има големо совпаѓање на наодите од оваа дисертација со оние објавени во меѓународни стручни и научни списанија. Прикажани се резултати

од бројни студии кои во поголем или помал сооднос одговараат на резултатите добиени со оваа дисертација.

Третманот на скелетната малоклузија III класа и ден-денес предизвикува огромен интерес на полето на ортодонцијата, и тоа како поради непредвидливата, така и поради потенцијално непогодната природа на раст кај пациентите со оваа скелетна аномалија. Во секој случај, ограничената можност да се влијае на мандибуларниот раст и флексибилноста во поглед на можноста да се влијае на растот на максилата доведоа до тоа добро поставените протоколи на третман што влијаат на благата до умерена III класа да се пренасочат кон максиларната протракциска парадигма. Добиените резултати од испитувањето кои покажаа значајни антеро-постериорни промени кај третираните пациенти со умерена III класа содржат важна клиничка порака. Клиничките лекари сега, наместо да го чекаат комплетното завршување на растот, ќе можат со повисок степен на решителност да се одлучат да ги третираат младите пациенти со малоклузија III класа. Третирањето на пациентите порано, поточно веднаш по дијагностицирањето на аномалијата, со блага хиперкорекција, може да обезбеди услови за нормален раст кои позитивно ќе влијаат врз понатамошниот раст на горната и на долната вилица.

Заклучоци

Заклучоците се изведени од прикажаните резултати и недвосмислено ја апострофираат неопходноста на раниот третман на благата до умерена малоклузија III класа.

Библиографија

Библиографијата се состои од 91 релевантна референца на странски релевантни автори, главно од понов датум.

ЗАКЛУЧОК

Докторската дисертација со наслов „Влијанието на возраста врз скелетните антерио-постериорни промени кај малоклузија III класа при ортопедска максиларна протракција“ од д-р Софија Царчева Шаља е современа детална студија на третманот на малоклузијата III класа, аномалија која најчесто е поврзана со отстапување од правилниот раст на краниофацијалниот комплекс и која воглавно е генетски предиспонирана. Изработена е детално, прецизно и статистички документирано. Резултатите се споредени со современи референци од многубројната библиографија.

Резултатите од овој дисертациски труд се дополнување и заокружување на вкупните сознанија за третманот на малоклузија III класа со посебен придонес за значењето на правовременото дијагностицирање и раниот ортопедски третман на пациентите со умерена малоклузија III класа.

Стегнатите сознанија можат да послужат како база за понатамошни истражувања и изработка на нови протоколи кои ќе бидат насочени и кон евентуалната можност за контрола на експезивниот раст на мандибулата.

Врз основа на овие заклучоци, Рецензентската комисија има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на

Стоматолошкиот факултет да ја продолжи процедурата за одбрана на овој докторски труд.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Лидија Кануркова с.р

Проф. д-р Владимир Поповски с.р

Проф. д-р Славе Наумовски с.р

Доц. д-р Габриела Курчиева Чучкова с.р

Проф. д-р Јулијана Ѓоргова с.р

ДО

**ДЕКАНАТОТ И
НАСТАВНО-НАУЧНИОТ СОВЕТ НА
МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

ПРИГОВОР: Од в.н.сор.д-р Јасминка Нанчева – анестезиолог-реаниматолог од Катедрата за анестезија, реанимација и интензивно лекување, вработена во ТОАРИЛУЦ- Клиника за ортопедски болести, Медицински факултет – Скопје, до Наставно- научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, во врска со предлогот на Рецензентската комисија за избор на **1 наставник во сите звања по предметот анестезија, реанимација и интензивно лекување**, објавен во “Утрински весник” и “Коха” на 20.11.2013 год.

На предлогот на Рецензентската комисија (проф. д-р М. Шолјакова -претседател, проф д-р З. Николова, проф.д-р М. Шошолчева, проф.д-р П.Петров, и проф.д-р С. Ристевски) за наставник-доцент да биде избран д-р. А. Сивевски, приговарам за следново:

1. а) Во Билтен бр.1074 од 1.4.2014 год. беше објавен мојот рецензиран извештај за избор во наставно звање, во кој се забележува дека од рецензентот, односно претседателот на Комисијата кој е директно одговорен за точноста и валидноста на извештајот е направено неправилно, по сопствен критериум бодирање, не почитувајќи или не знаејќи ги критериумите за бодирање објавени во **Универзитетски гласник од 1.8.2011.**

Интересно е што мојот извештај за овој конкурс (2013/2014) е идентичен со оној кој го подадов во претходниот конкурс (2012/2013) со плус додадени 10 труда и наместо да добијам повеќе поени, мене ми се скратени во овој рецензиран извештај ни помалу ни повеќе 130 бода, а потписник на двата извештаја меѓу другите се два исти (проф. д-р М. Шолјакова и проф. д-р. З Николова) професора кои учествуваа во рецензенските комисиии на овој и на претходниот конкурс. Ова е неверојатно и невидено-исти извештаи во различни години да бидат бодирани различно.

б) Во рецензираниот извештај, во делот **СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ**, извлечени ми се од контекст, односно **не постојат 11 стручни труда што сум ги дала во мојот извештај** (објавени во три книги од стручна област - Респирација и торакс, Срце, циркулација и кардиоанестезија, Интензивна медицина, крв и крвни деривати). Оваа постапка сноси законски мерки за претседателката на Комисијата (проф.д-р М. Шолјакова), која најверојатно е и лично вклучена во рецензијата на мојот извештај и е недозволиво за еден професор на Универзитет кој, иако е во пензија, свесно или “несвесно” да изостави 11 високободирани трудови.

Очекувам дека овој приговор пред да дојде до Наставно-научниот совет ќе биде разгледан од највисоките структури на Деканатот на Медицинскиот факултет и ќе побара итна ревизија на сите извештаи од нашата Катедра пријавени на овој конкурс, бидејќи со ваквите случувања нашиот Факултет го губи својот углед.

2. Изборите за наставници на **Катедрата за анестезија и реанимација** се едни од ретките каде што не владеат критериуми, односно критериумите што ги постави Министерството за образование во 2011 год. се чиста формалност и затоа можеме да ги наречеме избори по симпатии и желби.

Како куриозитет е минатогодишниот избор за наставници, каде што доблесно беше да се стане доцент со поминати само 30 дена од одбранет докторат, а вториот кандидат со поминати 50 дена од одбрана на докторска дисертација.

Оваа година, претседателот на Рецензентската комисија, проф.д-р М. Шолјакова не извести дека во овојгодишниот избор за доцент победила младоста и дека светот останува на младите. Неоспорно е дека светот им останува на младите, но колку за илустрација, предложениот кандидат за доцент д-р А. Сивевски својот докторат го одбрани на 50 год. старост и е само неколку месеци помал од мене. Второто објаснување беше дека се губи едно научно место од Катедрата за анестезија и реанимација. Минатата година беше идентична ситуација, научно советничко место помина во редовен професор, но тоа воопшто не се постави како проблем. Тоа зборува дека анестезиолозите во комисиите заедно со шефот на катедрата си прават избори по желби и симпатии, а не по критериуми, а ние сме само жртви на нивното самоволие.

3. Дека изборите за наставници на **Катедрата за анестезија и реанимација** се без критериуми, зборува и фактот дека Рецензентската комисија не ја зела предвид евалуацијата на студентите за предметите од нашата Катедра во последните 3 години. Студентите од прв, втор степен секоја година ме наградуваат со највисок коефициент од Катедрата за анестезија и реанимација и меѓу највисоките коефициенти за наставници на ниво на Медицински факултет. Ние постоиме за студентите, едукацијата нивна е нашата цел, тие ве наградуваат, но и тоа нема значење за изборите на нашата Катедра.

И на крај прашање е до највисоките структури на Деканатот на Медицински факултет и Наставно-научниот совет, до кога ќе се дозволуваат вакви избори на нашиот факултет? Кој е стимулусот за еден наставник да оди напред? Зошто се трудиме да ги исполнуваме и почитуваме критериумите за избор дадени од Министерството за образование, кои гледате дека се безначајни за изборите на нашата Катедра? Што ќе правите со толкав број на поени, напишани на бел лист хартија кој е толку лесен, а толку тежи од непроспиени ноќи, денови, години, децении, далеку од фамилијата, сте заборавиле кога сте прочителе некоја книга што ја сакате, бидејќи постојано читате и пишувате стручна литература и само што сте завршиле една студија, веднаш размислувате како и кога да почнете друга. Одеднаш сфакате дека ова е бесмислена борба за напред, која ќе даде лош пример за следните генерации.

Споредбен приказ на професионалните референци на кандидатите

В.н.сор.д-р Ј. Нанчева (1960 год.)	Д-р. А. Сивевски (1961 год.)
Мед. факултет-1984 год./ просек 9,6	Мед. факултет - 1985 год. , просек 9,1
Магистер по анестезија и реанимација 1997 – просек 9,7	Магистер по анестезија и реанимација 2002 год.

Асистент по анест.и реаним., 1997 год., 2001, 2005	Асистент по анест.и реаним., 1999 год.,
Доктор на науки- 2004 год.	Доктор на науки-2011 год.
Координатор и организатор на Европската континуирана едукација по анестезиологија за македонските анестезиолози 2011, 2012, 2013 год.	-
Хомеопат (завршени тригодишни студии по хомеопатија , Софија, 2013 год.) Основач и предавач на Изборниот предмет “Алтернативна медицина – хомеопатија и акупунктура“, Медицински факултет – Скопје, 2014 Предавач по класична и клиничка хомеопатија на Фармацевтскиот факултет – Скопје, постдипломски студии, 2014	-
Предавач на следниве предмети на Медицинскиот факултет и Високата школа за мед. техничари и рендген технолози - прва помош - анестезија со КПП - здравствена нега - третман на болка - алтернативна медицина	-
Евалуација од студенти - 2011/2012, 2012/2013 г. Предавач со највисок коефицијент од Катедрата за анестезија и реанимација	-
Професионални референци од последниот рецензиран извештај В.н.сор. д-р Јасминка Нанчева	Професионални референци од последниот рецензиран извештај Д-р Атанас Сивевски
Наставно-образовна дејност 181/217*	69
Научно истражувачка дејност 107/153*	117
Стручно – апликативна дејност 36/79*	15

Пријавени 11 трудови, не се прикажани во рецензираниот извештај ????????	
Дејности од поширок интерес 29/29*	-
ВКУПНО 354/ 480*	202
* На минатогодишниот конкурс, истиот извештај ми е бодиран со 480 бода	

Подносител на Приговорот
В.н.сop.д-р Јасминка Нaнчeвa, c.р.

До Деканатот на
Медицинскиот факултет
во Скопје
- ННС

ПРЕДМЕТ: Одговор на Приговор

Одговор на поднесениот Приговор до Рецензентската комисија, број 02-1727/1 од 7.4.2014 година, од страна на в.н.сор. д-р Јасминка Нанчева до Деканатот на Медицинскиот факултет, а во врска со предлогот во Рефератот за избор на еден наставник во сите звања по предметот **анестезиологија со реанимација** објавен во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, број 1074 од 1.4.2014 година.

Рецензентската комисија во состав: проф.д-р Марија Шољакова, проф.д-р Зорка Николова Тодорова, проф.д-р Мирјана Шошолчева, проф.д-р Перо Петровски и проф.д-р Слободан Ристовски, согласно со член 52 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно – стручни и соработнички звања и асистенти - докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, усвоен од Универзитетскиот сенат на седницата одржана во јули 2013 година, се состана и го разгледа Приговорот на кандидатката в.н.сор. д-р Јасминка Нанчева и го поднесува следниов

Одговор на Приговорот

Рецензентската комисија, според горенаведениот Правилник и според Правилникот за негово изменување и дополнување, решаваше по пристигнатата документација од кандидатите пријавени на конкурсот за избор на еден наставник во сите звања по предметот анестезиологија со реанимација, а по објавениот конкурс во дневните весници „Утрински весник“ и „Коха“ од 20.11.2013 година.

Рецензентската комисија опстојно го разгледа Приговорот на кандидатката д-р Јасминка Нанчева и го отфрла во целост бидејќи го смета за НЕОСНОВАН, и тоа по став 1, 2 и 3.

Комисијата во состав: проф. д-р Марија Шољакова, проф. д-р Зорка Николова Тодорова, проф. д-р Мирјана Шошолчева, проф. д-р Перо Петровски и проф. д-р Слободан Ристовски уште еднаш **го потврдува и стои зад својот став искажан во заклучокот на Рефератот.**

Образложение:

Рецензентската комисија при селекцијата на кандидатите пријавени на конкурсот за избор на еден наставник во сите звања работеше согласно со Правилникот и критериумите за избор во звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, објавен во Универзитетски гласник од 1.8.2011 година.

Рецензентската комисија според решението од Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет има добиено право, кое го искористи и направи ревизија, реевалуација и оцена на бодовите приложени од кандидатите. Во бодирањето не се земаа предвид научни трудови за кои немаше соодветна документација, кои се јавија како дупликат и оние наслови кои беа претставени како трудови, а кои се дел од книги кои се еднаш веќе бодирани.

Рецензентската комисија ја цени доблесната политика на Катедрата со која на научните соработници им беше овозможено учество во додипломската настава, со што тие се рангирани со повеќе бодови. И уште еднаш, Рецензентската комисија потврдува дека при изборот на кандидатите се раководеше според квалитетите на кандидатите и потребите за развој на Катедрата за анестезија, реанимација и интензивно лекување, па одлучи да биде избран наставник со кој би се пополнила празнината од специјална анестезија во гинекологијата и акушерството.

Комисијата се оградува од какви било неакадемски забелешки во Приговорот и нив не ги коментира.

Во име на професионалното работење, Рецензентската комисија го искористува своето академско право и останува на ставот искажан во Рефератот.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Марија Шољакова, с.р.

Проф. д-р Зорка Николова Тодорова, с.р.

Проф. д-р Мирјана Шошолчева, с.р.

Проф. д-р Перо Петровски, с.р.

Проф. д-р Слободан Ристовски, с.р.

ДО НАСТАВНО-НАУЧНИОТ СОВЕТ НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

ПРИГОВОР

Од в.н.сop.д-р Билјана Ширгоска

Во практичната настава по анестезиологија со реанимација за студентите по медицина, стоматологија, како и на Вишата школа за медицински сестри и рендген- техничари се вклучив во 2002 година со изборот за асистент по предметот анестезиологија со реанимација. Реизбрана сум во 2006 година. Во звањето научен соработник избрана сум во јуни 2009 година. Во декември 2013 избрана сум во звањето виш научен соработник.

На Медицинскиот факултет во Скопје држам наставна по предметите: анестезија со реанимација, ургентна медицина, прва помош и здравствена нега за студентите од прв, втор и трет циклус студии, и тоа за студентите по општа медицина и стоматологија, за специјализантите по анестезиологија со реанимација и специјализантите по семејна медицина, како и за студентите на тригодишните студии за медицински сестри и рендген- техничари. Во регионот предавам во Подгорица, Нови Сад, Загреб и Ниш, како дел од европскиот тим за третман на дишен пат, ЕАМС.

Автор сум на три книги, како и коавтор на три книги и десетина прирачници кои ги издаде Медицинскиот факултет во Скопје.

Приговорот го поднесувам во врска со конкурсот за избор во наставно-научни, научни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Медицински факултет во Скопје, објавен во „Утрински весник“ на 20 ноември 2013 година.

Кандидатот кој е избран во наставно-научно звање-доцент не остварува доволно бодови за избор во наставно-научно звање, бидејќи од одбраната на неговиот докторат до сега од Катедрата за анестезија нема добиено ниту еден час предавање, ниту на студенти по медицина, ниту на Високата школа која ја опслужува со предавања нашата Катедра. Сметам дека бодирањето не е направено согласно со Универзитетскиот гласник бр. 173, издаден на 1 август 2011. Барам повторна рецензија и адекватно бодирање.

Одговорот на претседателот на Рецензентската комисија за избор беше дека младоста победила, дека им се дава шанса на младите да се докажат. И ова образложение не е веродостојно, бидејќи кандидатот според возраста е постар од мене. Потенцирам дека Рецензентската комисија формирана за избор на наставни звања од областа на анестезиологијата го направила изборот по свое лично убедување.

На претходните избори, на кои јас ги стекнував своите звања, беа почитувани критериумите за избор според Правилникот за избор во наставни и научни звања изготвен од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Сега наставниците се избираат според личното убедување на Рецензентската комисија. Сметам дека овој начин

не води до висок ранг на Медицинскиот факултет, бидејќи рангот на факултетот го чини квалитетот на наставниците.

Билјана Ширгоска	Атанас Сивевски
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ:	НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ:
Предавања (2006-2014) за студенти по медицина, стоматологија или висока школа од областа анестезија-225	Ниедно предавање за студенти по медицина, стоматологија или висока школа од областа анестезија
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ:	НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ:
Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтни списанија- 11	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтни списанија- 4
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ:	СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ:
Автор на 3 книги , коавтор на 3 книги, автор на 6 поглавја во книги	Автор на брошури и клинички упатства

За да ви ги претставам разликите помеѓу мене и кандидатот кој е избран во наставно-научно звање, се послужирав со табела.

Подносител на Приговорот
В.н.сop.д-р Билјана Ширгоска,с.р.

**До Деканатот на
Медицинскиот факултет
во Скопје
- ННС**

ПРЕДМЕТ: Одговор на Приговор

Одговор на Приговорот од в.н.сор.д-р Билјана Ширгоска, поднесен до Деканатот на Медицинскиот факултет, заведен под број 02-1735/1 од 7.4.2014 година, а во врска со предлогот во Рефератот на Рецензентската комисија за избор на наставник во сите звања по предметот **анестезиологија со реанимација**, објавен во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, број 1074 од 1.4.2014 година.

Рецензентската комисија во состав: проф.д-р Марија Шољакова, проф.д-р Зорка Николова Тодорова, проф.д-р Мирјана Шошолчева, проф.д-р Перо Петровски и проф.д-р Слободан Ристовски го разгледа Приговорот на кандидатката в.н.сор. д-р Билјана Ширгоска и го поднесува следниов

Одговор на Приговорот

Рецензентската комисија решаваше по пристигнатата документација од кандидатите пријавени на конкурсот за избор на еден наставник во сите звања по предметот АНЕСТЕЗИОЛОГИЈА СО РЕАНИМАЦИЈА, а по објавениот конкурс во дневните весници „Утрински весник“ и „Коха“ од 20.11.2013 година, според Правилникот за изменување и дополнување на Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно – стручни и соработнички звања и асистенти - докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, усвоен од Универзитетскиот сенат на седницата одржана во јули 2013 година.

Рецензентската комисија во состав: проф. д-р Марија Шољакова, проф. д-р Зорка Николова Тодорова, проф. д-р Мирјана Шошолчева, проф. д-р Перо Петровски и проф. д-р Слободан Ристовски опстојно го разгледа Приговорот и во целост го смета за НЕОСНОВАН, со што Комисијата уште еднаш го ПОТВРДУВА СВОЈОТ СТАВ наведен во заклучокот на Рефератот.

Образложение:

Рецензентската комисија при селекцијата на кандидатите пријавени на конкурсот за избор на еден наставник во сите звања работеше согласно со Правилникот и критериумите за избор во звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, објавен во Универзитетски гласник од 1.8.2011 година.

Рецензентската комисија според решението од Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет има добиено право и направи ревизија, реевалуација и оцена на бодовите приложени од кандидатите.

Рецензентската комисија ја цени доблесната политика на Катедрата со која на научните соработници им беше овозможено учество во додипломската настава, со што тие се рангирани со повеќе бодови. И уште еднаш, Рецензентската комисија потврдува дека при изборот на кандидатите се раководеше според квалитетите на кандидатите и потребите за развој на Катедрата за анестезија, реанимација и интензивно лекување, па одлучи да биде избран наставник со кој би се пополнила празнината од специјална анестезија во гинекологијата и акушерството.

Комисијата се оградува од какви било неакадемски забелешки во Приговорот и нив не ги коментира.

Во име на професионалното работење, Рецензентската комисија го искористува своето академско право и останува на ставот искажан во Рефератот.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Марија Шољакова, с.р.

Проф. д-р Зорка Николова Тодорова, с.р.

Проф. д-р Мирјана Шошолчева, с.р.

Проф. д-р Перо Петровски, с.р.

Проф. д-р Слободан Ристовски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ЕВАЛУАЦИЈА И ОДРЕДУВАЊЕ НА ПРЕДОПЕРАТИВНИОТ ТНМ - СТЕЈЏИНГ НА КАРЦИНОМОТ НА МОЧ-НИОТ МЕУР СО МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА И КОРЕЛАЦИЈА СО КОМП-ЈУТЕРИЗИРАНА ТОМОГРАФИЈА“, ИЗРАБОТЕНА ОД АС. Д-Р ЕЛИЗАБЕТА СТОЈОВСКА-ЈОВАНОВСКА, М-Р СЦИ.МЕД., ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИ-ОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата III редовна седница одржана на 20.3.2014 година, по предлог на Научниот одбор, врз основа на член 63 од Законот за високо образование (Службен весник на Република Македонија број 35/08, 103/08, 26/09, 83/09, 99/09, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13 и 41/14) и член 53 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Медицинскиот факултет во Скопје (Универзитетски гласник бр. 121/09 и 188/11 и 276/14), определи Рецензентска комисија во состав:

1. проф. д-р Миодраг Врчаковски,
2. проф. д-р Михаил Груневски и
3. проф. д-р Владимир Георгиев,

за оцена на докторската дисертација изработена од ас. д-р Елизабета Стојовска-Јовановска, магистер на медицински науки, специјалист - радиолог, вработена во ЈЗУ Универзитетска клиника за радиологија во Скопје.

По деталната анализа на поднесената докторска дисертација, Рецензентската комисија до Наставно-научниот совет го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под наслов „Евалуација и одредување на предоперативниот ТНМ стејџинг на карциномот на мочниот меур со магнетна резонанца и корелација со компјутеризирана томографија“, претставува научна студија од областа на радиологијата. Доставениот труд содржи 131 страница (пишувани со големина на фонт 12 и со проред 1,5) и ги содржи сите поглавја на една научно-истражувачка студија: вовед, мотив, цели на студијата, материјал и методи, резултати, дискусија, заклучоци и литература. Во текстот се вклучени 18 слики, 23 графикони и 40 табели, а литературата содржи 112 референци.

Во **воведниот дел** е презентиран осврт на карциномот на мочниот меур, како болест која зема сè пошироки размери, како во бројот на новозаболени, 330 000 нови случаи секоја година, така и во поместувањето на возрасната граница за појава на болеста, со што претставува сериозен социјално-медицински проблем во светот.

Во посебни целини се обработени инциденцата на јавување и стапката на морталитет, возраста и процентуалната застапеност според полот, регионалната и расна диференцијација, етиолошките и ризик факторите за настанување на болеста. Направен е краток осврт на анатомската и хистолошка градба на мочниот меур за подобро разбирање на видот и поделбата на неоплазмите, со посебен акцент на патохистолошките

карактеристики на малигните неоплазми на мочниот меур. Прикажани се класификациите на карциномот на мочниот меур кои денес се користат во медицината, според стадиумот на развој, според морфолошките и хистопатолошки карактеристики, при што во трудот е корис-тена интернационалната класификација во ТНМ системот на Светската здрав-ствена организација (WHO).

За да се објаснат клиничките манифестации на карциномот на мочниот меур и да се направи правилна дијагностика, нагласена е потребата од примена на клинички и радиолошки методи. Во понатамошниот тек на трудот направен е осврт на севкупните методи за дијагностицирање на карциномот на мочниот меур, клинички и радиолошки, нивната вредност, предности и негативности, со вовед во значењето на можностите кои ги дава современата радиологија со употребата на мултислајсната компјутеризирана томографија и магнетната резонанца, како методи на избор во одредувањето на предоперативниот стејџинг на карциномот на мочниот меур, што е, пак, основа за одредување на правилниот третман и прогнозата на болеста.

Бројни студии, цитирани во дисертацијата, ја истакнуваат вредноста на компјутерската томографија (КТ) во оваа смисла, но развојот на технологијата и научните достигнувања во радиологијата ја фаворизираат магнетната резонанца (МР), како имиџинг модалитет. Ова е и основниот **мотив** на авторката на трудот, да направи евалуација на можностите на МР во правилното одредување на предоперативниот стејџинг на карциномот на мочниот меур.

Со оглед на изнесеното, јасно и концизно се поставени следниве **цели**:

1. да се изврши комплетна имиџинг евалуација на карциномот на мочниот меур, негова идентификација, одредување на видот и бројот на туморските лезии и начинот на раст, во мочниот меур и кон околните структури, со мултислајсна компјутерска томографија (КТ) и магнетна резонанца (МР),
2. да се изврши одредување на ТНМ - стејџингот на карциномот на мочниот меур со постконтрастна мултислајсна КТ, конвенционална МР и динамична постконтрастна МР,
3. да се споредат добиените наоди од спроведените имиџинг методи, секоја посебно, со постоперативниот, хистопатолошки одреден ТНМ - стејџинг, а по-тоа да се направи споредба на секоја од методите меѓу себе,
4. да се изврши проценка на операбилноста на карциномот на мочниот меур врз основа на одредениот ТНМ - стејџинг со мултислајсна КТ, конвенционална МР и динамична, постконтрастна МР,
5. да се утврди која од методите претставува најоптимална имиџинг метода во одредување на предоперативниот стејџинг на карциномот на мочниот меур.

Во поглавјето **Материјал и методи** прецизно е утврдена рамката на овој научен труд. Работен е на Универзитетската клиника за радиологија, а во соработка со Клиниката за урологија и Институтот за патологија, како проспективна студија во која се обработени и статистички анализирани вкупно 90 пациенти на возраст од 34 до 88 години, кај кои со претходно направена цистоскопија и земен биоптички материјал, за прв пат е хистопатолошки дијагностициран карцином на мочниот меур. При тоа се нагласени критериумите за влез во студијата- иницијално дијагностициран карцином на мочен меур; времето поминато помеѓу цистоскопијата и евалуацијата на пациентите со радиолошките методи да биде најмалку 3 седмици; отсуство на далечни метастази кај пациентите со дефиниран карцином на мочниот меур, што е

утврдено со претходни радиолошки истражувања-конвенционална радиографија на белите дробови, ултрасонографски преглед на абдоменот и скен на коски со технициум.

Студијата е правена во две фази, при што во првата фаза е направена евалуација на туморите на мочниот меур со методот на компјутеризирана томографија на малата карлица.

Во втората фаза на истите пациенти им е направена магнетна резонанца на малата карлица, без и со употреба на интравенски даден контраст.

После овие радиолошки имидинг процедури, пациентите се соодветно хируршки третирани, со трансуретрална длабока ресекција на малигната неоплазма, парцијална или радикална цистектомија. Постоперативниот патохистолошки наод е компариран со претходно одредениот радиолошки стејдинг, при што наодите се класифицирани според современата ТНМ - класификација на Меѓународната асоцијација за борба против ракот (AJCC).

Авторката детално ја опишува подготовката на пациентите за КТ и МР, точно ги одредува протоколите за обата прегледа и концизно, но детално ги утврдува дијагностичките критериуми за обработка на добиените имидинг наоди.

Статистичките методи кои се употребени во анализата на добиените резултати се уредно наведени и објаснети.

Во петтото поглавје, **Резултати**, добиените податоци од истражувањето се прикажани на 48 страници, детално се опишани текстуално, а прикажани се и графички и табеларно. Се гледа дека карциномот на мочниот меур е почест кај мажите, кај испитаници од урбана средина, а најчест е во седмата декада од животот. Авторката во трудот прави детална анализа и компарација на можностите на КТ и МР во одредувањето на видот, локуларноста и големината на туморите, при што нагласува дека обете методи покажуваат задоволителни резултати во одредувањето на видот на туморите и при ова нема сигнификатна разлика меѓу нив, иако и натаму хистопатолошкиот наод е златен стандард за одговор на ова дијагностичко прашање. Обете методи не покажуваат сигнификатна разлика и во дијагностиката на туморите поголеми од 1 цм, но МР е подобра во одредувањето на туморите кои се помали, а покажува и подобри дијагностички резултати при одредувањето на локуларноста и локализацијата на туморите заради мултипланерните можности и подобрата демаркација на туморот од околните структури, особено после давањето на интравенски контраст и скенирањето со динамична МР.

Во однос на одредувањето на ТНМ - стејдингот на карциномите, авторката врши детална анализа на сензитивноста, специфичноста, позитивната и негативна предиктивна вредност на КТ, конвенционалната и динамичната МР, при тоа резултатите споредувајќи ги поодделно и во групи со добиениот постоперативен хистопатолошки наод. Така, утврдено е дека КТ има ниска сензитивност во одредувањето на Т1 - стадиумот (68,8%), 20% за Т2, нема ни-каква осетливост за карциномите во Т3а - стадиумот, но покажува 98,8% сензитивност во одредувањето на Т3б и 87,5% сензитивност при одредувањето на карциномите во Т4 - стадиум. Конвенционалната МР не покажува статистички сигнификантни разлики во однос на КТ во одредувањето на Т - стадиумите, иако заради подобрата делинеација на хипосигналниот мускулен зид од туморот во Т2 - пулс секвенцата со оваа метода се точно откриени повеќе тумори во Т2 - стадум во

однос на бројот откриен со КТ, а во однос на Т3б стадиумот оваа метода нема лажно позитивни резултати. Најдобри резултати покажува динамичната МР со 93,7% точно одредени карциноми во Т1 - стадиум, 70% во Т2 - стадиум, 40% во Т3а - стадиум и 100% точност во одредувањето на Т3б и Т4 - стадиумот. Авторката прави и компаративна анализа на сите методи во однос на преценетоста на наодите во однос на Т - стејџингот, како најчеста грешка на радиолошките методи. При тоа доаѓа до резултати кои говорат дека најголема е преценетоста на наодите со КТ и конвенционална МР во одредувањето на Т2 - стадиумот (21 со обете методи), а најмногу потценети наоди има при анализата на Т3а - стадиумот, повторно со КТ и конвенционална МР, при што споредувајќи ги истите со наодите од динамичната МР (само 4 преценети за Т1, 6 за Т2 и 2 за Т3а - стадиумот) ја нагласува супериорноста на овој метод.

Дијагностиката насочена во правец на одредување на степенот на инвазивност на карциномот, во трудот е направена со компаративните сознанија за резултатите добиени со КТ и МР при што авторката јасно ја нагласува неможноста на обете методи точно да ги издиференцираат одделните слоеви од сидот на мочниот меур од една страна, од тука и грешките во дистинкцијата на Т1, Т2 и Т3а - стадиумот и, од друга страна, нивното значење во одредувањето на дистинкцијата меѓу инвазивните тумори ограничени во мочниот меур и оние кои покажуваат експанзивност кон перивезикалната маст и околните органи. Во овој однос, МР покажува статистички сигнификантно подобри резултати во однос на КТ, особено при одредувањето на инвазивните карциноми ($p < 0,001$), при што е истакната супериорноста на динамичната МР во диференцирањето на туморите кои се во Т1 - стадиум или понизок од туморите кои се во Т2 и повисок.

Во трудот е обработена и способноста на КТ, конвенционалната и динамичната МР да ја одредат инвазивноста на туморот во перивезикалната маст, лимфогландулите и соседните органи, при што е утврдена сигнификантна статистичка разлика меѓу КТ и постоперативниот хистопатолошки наод ($p > 0,05$), а несигнификантна разлика во односот конвенционална и динамична МР/постоперативниот хистопатолошки наод, со што авторката укажува на супериорноста на МР во споредба со КТ и во овој сегмент од испитувањето, при што, во одредувањето на метастатски зголемени лимфогландули, највисока сензитивност (75%) покажува динамичната МР.

Во поглавјето **Дискусија**, концизно се објаснети резултатите добиени при истражувањето и нивното значење во контекст на темата. Коментирајќи ги резултатите од сопственото истражување, авторката истовремено ги споредува со веќе објавените резултати со слична проблематика кои се достапни во соодветната литература од областа. При тоа, дава соодветно објаснување за деловите каде што постои дискрепанца на добиените резултати во однос на очекуваните, поткрепено со факти кои се цитирани во литературата. Од опсежната дискусија се наметнува впечатокот дека добиените резултати во научното истражување во однос на точноста на КТ во одредувањето на Т стејџингот на карциномот на мочниот меур од 55%, се резултат на малата способност на оваа метода да направи дистинкција на интрамуралната екстензија на туморите во мочниот меур и иако се ниски, сепак не отстапуваат од опсегот на веќе прифатените во светската медицинска литература (40-60%). Врз основа на компаративниот приказ на КТ и МР, а пред сè заради одличните перформанси кои ги

дава динамичната МР со раното постконтрастно пребојување на туморот, авторката детално ја објаснува и укажува на предноста на магнетната резонанца, како имиџинг метод, со точност од 87% на динамичната МР (во литературата е наведена точност од 52-93%), во одредувањето на степенот на инвазивност на карциномите на мочниот меур, што е клучен предоперативен наод за спроведување на соодветен третман на туморот. Во оваа насока, во трудот е нагласена потребата од искористување на севкупните перформанси на МР, кои таа ги дава во предоперативниот стејдинг на карциномот на мочниот меур.

Заклучоците се коректно формулирани и даваат прецизни одговори на целите што се поставени во докторската дисертација:

1. КТ и МР се имиџинг методи кои не покажуваат сигнификантна разлика во одредувањето на видот на карциномот на мочниот меур и големината на туморите кои се поголеми од 1 см;
2. МР е подобра метода за дијагностицирање на туморите еднакви и помали од 1 см, а покажува подобри перформанси и во одредувањето на локализацијата и локуларноста на туморите во мочниот меур, со посебна супериорност на динамичната МР;
3. МР е подобра имиџинг - метода во одредувањето на Т - стејдингот на карциномот на мочниот меур, со супериорноста во комбинирањето на конвенционалната и динамичната МР;
4. МР е подобра имиџинг - метода во одредувањето на Н - стејдингот на карциномот на мочниот меур, со посебна супериорност на постконтрастната, динамична МР;
5. МР е супериорна имиџинг метода во одредувањето на инвазивноста на карциномот на мочниот меур, односно во дистинкцијата на неинвазивните од мускуло-инвазивните карциноми на мочниот меур (Ta-T1 /T2-T4 стадиум).

Во деветото поглавје е наведена **литературата** која е користена при изработката на овој научен труд. Таа е оптимално селектирана, уредно прикажана и цитирана по прифатените стандарди. Изборот на сите 112 референци е соодветен, со значителен придонес на секоја од нив, во истражувањето на проблематиката која е цел на овој научен труд. Во секое поглавје се цитираат референци кои претставуваат солидна теоретска основа за изнесените сознанија.

Врз основа на извршената анализа на приложената докторска дисертација, Комисијата го донесе следниов

ЗАКЛУЧОК

Докторската дисертација со наслов: „Евалуација и одредување на предоперативниот ТНМ стејдинг на карциномот на мочниот меур со магнетна резонанца и корелација со компјутеризирана томографија“ од ас. д-р Елизабета Стојовска-Јовановска, претставува самостоен и оригинален научен труд, со апликативна и истражувачка вредност.

Поставените цели на трудот во целост се остварени, а добиените резултати се адекватно презентирани и обработени.

Трудот ги задоволува принципите на научна работа и претставува значаен придонес во одредувањето на правилната радиолошка стратегија за утврдување на предоперативниот стејџинг на карциномот на мочниот меур.

Рецензентската комисија смета дека овој труд ги исполнува сите стручни и научни предуслови за докторска дисертација.

ПРЕДЛОГ

Рецензентската комисија позитивно ја оценува докторската дисертација и има чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, да ја усвои рецен-зијата и предлогот да го проследи во понатамошна постапка до конечна јавна одбрана на дисертацијата.

Рецензентска комисија:

1. Проф. д-р Миодраг Врчаковски, с.р.
2. Проф. д-р Михаил Груневски, с.р.
3. Проф. д-р Владимир Георгиев, с.р.

**РЕЦЕНЗИЈА
НА УЧЕБНИКОТ „ХИГИЕНА”
ОД АВТОРОТ ДОЦ. Д-Р БИЛЈАНА ГЛИГОРОВА**

Согласно со Одлуката донесена на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет “Св. Климент Охридски” при Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, бр. 02-1022/14 од 23.12.2013 година, избвран сум за рецезент на учебникот „ХИГИЕНА” за одделенска настава и предучилишно воспитание, за студиските групи на македонски, турски и албански наставен јазик, од авторот доц. д-р Билјана Глигорова.

По извршената анализа на учебникот „ХИГИЕНА”, од доц. д-р Билјана Глигорова, го приложувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Назив на учебникот:

„ХИГИЕНА”.

2. Назив на предметната програма:

3. Учебникот „ХИГИЕНА” се однесува на предметната програма по предметот хигиена.

3. Назив на студиската програма:

Учебникот „ХИГИЕНА” е наменет за студиската програма за одделенска настава и предучилишно воспитание, на македонски, турски и албански наставен јазик на Педагошки факултет.

4. Фонд на часови и ЕКТС – кредити:

Предметот хигиена е задолжителен предмет за студентите на одделенска настава и предучилишно воспитание на Педагошкиот факултет. Се изучува во првиот семестар како задолжителен предмет со неделен фонд на часови 3+2, со 5 ЕКТС - кредити, за одделенска настава, односно во третиот семестар како задолжителен предмет со неделен фонд на часови 2+2, со 4 ЕКТС – кредити за предучилишно воспитание.

5. Учебникот „ХИГИЕНА” е напишан во согласност со предметната програма за одделенска настава и предучилишно воспитание.

6. Автор на учебникот „ХИГИЕНА” е д-р Билјана Глигорова, доцент на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски” во Скопје.

7. За рецезент сум избран со Одлука на седницата на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски” во Скопје, бр. 02-1022/14 од 23.12.2013 година.

8. Учебникот „ХИГИЕНА“ ќе претставува основна литература за студентите на одделенска настава и предучилишно воспитание на Педагошкиот факултет.

9. Општи податоци за учебникот:

- учебникот е напишан на компјутер во A4 – формат, со фонд на букви 12, а проред 1;
- учебникот е конципиран на 125 страници, при што е применета стандардната учебникарска структура, целосно соодветна на современите студиски потреби и цели;
- содржинскиот материјал во учебникот е распореден во 12 наслови, односно заокружени тематски содржини;
- по тематски содржини даден е преглед на содржината и преглед на користената литература, при што се цитирани 57 наслови.

10. Краток опис на содржината на учебникот

Од приложеното може да се констатира дека учебникот „ХИГИЕНА“ целосно ги задоволува сите критериуми за примена во совладување на наставата по предметот хигиена. Содржинскиот материјал е распореден во 12 тематски единици или заокружени целини.

Првата тематска единица се однесува на хигиената како медицинска дисциплина. Даден е преглед на областите кои се изучуваат во доменот на оваа дисциплина, со посебен осврт на нивното превентивно дејство.

Здравјето и факторите кои влијаат врз здравјето се прикажани во второто тематско поглавје. Дадена е дефиниција за здравјето и детално е прикажано влијанието на факторите на надворешната средина врз здравјето на населението.

Во контекст на второто тематско поглавје е и третата тематска единица. Во неа на прегледен начин се разработени превентивните мерки за спречување на загадувањето на животната средина (технички, технолошки, законски и медицински).

Медицинските превентивни мерки подетално се разработени во четвртата тематска единица. Посебен осврт е направен кон систематските прегледи на учениците во Република Македонија. Прикажана е целта и содржината на овие прегледи, а дадена е и возраста на учениците кај кои систематските прегледи се спроведуваат. Во рамките на систематските прегледи опфатена е и вакцинацијата и прикажан е календарот на имунизација.

Петтото тематско поглавје се однесува на аерозагадувањето и како тоа се одразува врз здравјето на населението. По дефиницијата за аерозагадувањето, прикажани се изворите на аерозагадувањето, факторите кои влијаат врз аерозагадувањето, влијанието кое аерозагадувањето го има врз здравјето на луѓето и превентивните мерки кои треба да се преземат за заштита на здравјето на населението.

Здравствено-еколошките аспекти на водата за пиење детално се обработени во шестата тематска единица. Прикажани се потребите од вода, видовите вода кои постојат во природата, како и снабдувањето на населението со вода.

Седмата тематска единица се однесува на карактеристиките на физичкиот раст и развој на децата. Опфатени се периодите од раѓањето до наполнувањето на 18 години, со детален преглед на посебните карактеристики на секој период.

Училишната хигиена е осмата тематска единица. Станува збор за доста значајно поглавје од хигиената, со оглед на професијата за која се образуваат студентите на одделенска настава на Педагошкиот факултет. Детално е обработена училишната зграда (нејзината локација и градба) со сите составни елементи, при што даден е солиден опис на училницата и училишниот намештај. Во рамките на ова поглавје објаснета е и организацијата на наставно-образовниот процес, заедно со физичкото воспитување, рекреативните и образовни активности во природа.

Слично на осмата тематска единица е и деветтата, каде што осврт е направен на предучилишна хигиена. Детално е обработен објектот за сместување и престој на предучилишните деца, со сите негови карактеристики.

Исхраната претставува важен сегмент во растот и развојот на децата. Со оглед на тоа дека хигиената има големо значење во заштита на здравјето на децата, делот за исхраната е важен сегмент за здрави популации. Оттука произлегува и значењето на десеттото поглавје во учебникот кое се однесува на хигиената на исхраната. Опфатени се основните хранливи материи, составот и распоредот на дневните оброци, како и болестите кои се јавуваат поради несоодветна исхрана.

Во врска со заболувањата кај училишните и предучилишните деца се и двете наредни тематски единици во учебникот. Во единаесеттото поглавје прикажани се најчестите незаразни болести кај децата, со посебен осврт на нивната превенција.

Дванаесеттата тематска единица се однесува на заразните болести кај училишните и предучилишните деца, нивните основни карактеристики, лекувањето, но пред се мерките на превенција. Многу е значајно да се знаат

и да се преземаат неопходните мерки на превенција од заразните болести и да се спречи нивната појава кај децата, во однос на тоа тие да се лекуваат.

По дванаесеттата тематска единица следува преглед на содржината во кој се прикажани сите тематски содржини со насловите и поднасловите.

Последно поглавје во учебникот е користената литература во која се цитирани 57 користени наслови.

11. Предлози за потребни корекции:

Корекции не се потребни.

12. Заклучок:

Учебникот претставува значаен материјал во совладувањето на теоретските и практичните сознанија од областа на хигиената. Содржините се целосно приспособени за студентите на Педагошкиот факултет, на групите одделенска настава и предучилишно воспитание. Тие се целосно усогласени со студиските програми на Педагошкиот факултет. Според тоа учебникот во целост ги исполнува критериумите да биде објавен.

Имам чест на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, да му предложен учебникот „ХИГИЕНА“ од доц. д-р Билјана Глигорова да го прифати и да го објави како учебник за студентите од одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик, по предметот хигиена.

Рецензент

Проф. д-р Никола Оровчанец с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНИКОТ „ХИГИЕНА“ ЗА ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА И ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ НА МАКЕДОНСКИ, ТУРСКИ И АЛБАНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК ОД ДОЦ. Д-Р БИЛЈАНА ГЛИГОРОВА

Врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, бр. 02-544/14 од 26.6.2013, одреден сум за член на Рецензентската комисија за рецензирање на учебникот „ХИГИЕНА“ за студентите на студиската група одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик од доц. д-р Билјана Глигорова, наменет за студентите на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, за предметот ХИГИЕНА за студентите на студиската група одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик од доц. д-р Билјана Глигорова

По добиениот ракопис и по сестраното разгледување и анализата на учебникот „ХИГИЕНА“ за студентите на студиската група одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик од доц. д-р Билјана Глигорова, имам чест до Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА УЧЕБНИКОТ

1. Назив на учебникот:

„ХИГИЕНА“ за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик.

2. Назив на предметната програма:

Учебникот „ХИГИЕНА“ за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик.

3. Назив на студиската програма:

Учебникот „ХИГИЕНА“ за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, од доц. д-р Билјана Глигорова, е наменет за студентите од студиската програма од насоката одделенска настава и воспитувачи-предучилишна настава, на Педагошкиот факултет.

4. Фонд на часови и ЕКТС – кредити:

Предметот е задолжителен предмет и се слуша во првиот семестар (3+2) одделенска настава, како и во четвртиот семестар (2+2) предучилишно воспитание.

5. Учебникот „ХИГИЕНА“ за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје е напишана согласно со усвоената програма и адаптирана според кредит-трансфер системот, со наставниот план и програма за наведениот предмет за групата одделенска настава и воспитувачи-предучилишна настава, на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје.

6. Име на авторот на учебникот:

доц. д-р Билјана Глигорова.

7. По анализата на содржината на ракописот-учебникот, а имајќи ги предвид студиските програми за кои е наменет, произлегува општата оценка дека рецензираниот учебник е во согласност со предметната програма.

8. Учебникот претставува прво издание.

9 . Општи податоци за учебникот:

- ❖ Учебникот во ракопис содржи 125 страници (формат А4), напишани на компјутер, со големина на буквите 12.
- ❖ Содржината на учебникот ХИГИЕНА за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик е обработен во 12 тематски целини како посебни единици според областите:
 - првата тематска целина од учебникот содржи еден дел;
 - втората тематска целина содржи два дела;
 - третата тематска целина содржи четири дела;
 - четвртата тематска целина содржи еден дел и три помали единици;
 - петтата тематска целина содржи четири дела;
 - шестата тематска целина содржи три дела а третиот дел е поделен на две помали единици;
 - седмата тематска целина содржи еден дел, а првиот дел е поделен на две помали единици;
 - осмата тематска целина содржи девет дела, шестиот е поделен на четири помали единици, а осмиот на два поднаслова;
 - деветтата тематска целина содржи четири дела, во кој четвртиот дел е поделен на две помали единици;
 - десеттата тематска целина содржи осум дела и е поделена во повеќе поднаслови;
 - единаесеттата тематска целина содржи осум дела;
 - на крајот следува дванаесеттата тематска единица, која содржи тринаест дела,
 - тринаесеттиот дел е поделен на три помали единици, по што следува користената литература.

10. Краток опис на учебникот:

Во приложениот учебник “ХИГИЕНА“ за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик од доц. д-р Билјана

Глигорова во ракопис се предавањата за изучување на соодветниот предмет. Учебникот опфаќа дванаесет поглавја кои претставуваат една методска целина, каде што е направен обид во неговата содржина да бидат опфатени сите суштински чинители. Секоја тематска целина е поделена во поглавја кои се логичко-методички и содржински поврзани и претставуваат заокружена наставна тематска целина.

Првиот дел на учебникот ги опфаќа вештините од областа на хигијената, каде што се развива критичната мисла за здравјето и неговото значење кај децата, учениците и луѓето.

Во вториот дел, **Здравје и дефиниција на здравјето** е обработена дефиниција на здравјето, факторите, како и влијанието на надворешниот фактор врз здравјето на човекот.

Во третата тематска целина, **Превентивни мерки за спречување на загадувањето на животната средина**, се опфатени четири поглавја кои се однесуваат на преземањето превентивни мерки за сочувување на средината и унапредување на здравјето.

Во четвртиот дел е обработена и тематската целина **Медицински превентивни прегледи**, која содржи три тематски целини каде што се обработени целите на систематските прегледи и аспектите на превентивните медицински прегледи.

Аерозагадувањето и здравјето на населението е петтата целина, која е конципирана од четири тематски поглавја во кои се опфатени дефиницијата на аерозагадувањето, изворите на загадувањето како последица на човековите активности и факторите, влијанието и мерките за спречување на аерозагадувањето врз здравјето на луѓето.

Шестата тематска целина, **Здравствено-еколошки аспекти на водата за пиење**, е изработена во три поглавја во кои се опишани водата, видовите на вода во природата, снабдувањето на населението со чиста вода за пиење и други употреби.

Раст и развојот на децата е насловот на седмата тематска целина, каде што во едно поглавје и два посебни дела се обработени целите и задачи за развојот, специфичностите на растот како предуслов за активностите на воспитно-образовниот процес и нивно приспособување кон психо-физичките можности на децата и учениците.

Осмата тематска целина е насловена **Училишната хигијена**, која содржи девет поглавја, при што шестото и деветото поглавје се поделени на четири, односно две помали поглавја во кои се опфатени целите на предучилишната и училишната хигиена и објектите кои треба да овозможат правилен развој на децата и учениците и организираниот престој во просторите и во природа.

Предучилишна хигијена е насловот на деветтиот дел, кој е поделен во четири поглавја во кои се опфатени основните изучувања на состојбите врзани со предучилишната хигијена, видовите, како и составните делови и простории за сместување и престој на децата.

Десеттиот дел, **Хигиена на исхраната**, како тематска целина е составена од осум поглавја, а некои се поделени во повеќе поднаслови во кои се опфатени применетите основни принципи за значењето на исхраната, основните хранливи

материи, паспоредот и составот на дневните оброци, заболување поради неисправна исхрана, како и бесбедноста на исхраната.

Незаразните болести кај учениците и предучилишните деца е единаесеттата тематска целина која има осум поглавја, каде што се опишани присуството и појавата на болестите од недостиг на основните хранливи материи, како и оштетувањата на некои органи како и повредите во предучилишниот и училишниот период.

Во дванаесеттата тематска целина се обработени **заразните болести кај училишните и предучилишните деца**. Оваа тематска целина е одработена во тринаесет поглавја, каде што се опфатени штетните фактори за развојот на голем број заразни болести, класификација и распространетност на заразните болести, спречување, дијагноза и лекување на заразените болести.

11. Предлози за потребни корекции:

Според направената анализа на содржините на предложениот ракопис – учебник, корекции не се потребни.

12. Оцена на учебникот:

Учебникот во ракопис, е значаен материјал кој ги претставува предавањата на предметниот наставник и претставува сублимат на теориските и практичните сознанија во оваа научна област. Содржините од секоја тематска целина на учебникот се логично поставени и имаат научно- методолошка заснованост.

Изборот на темите и поднасловите соодветствуваат со детерминираниите нормативно-методски барања како неопходна условеност за реализација на предметот хигиена за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик. Применентите поими и термини соодветствуваат со академските барања за обработка на теоретските и практичните сознанија и применливоста во воспитно – образовниот процес.

Учебникот во ракопис Хигиена за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик од доц. д-р Билјана Глигорова е напишан со разбирлив јазик, што овозможува непречено совладување на методичките содржини и нивна ефикасна имплементација во практиката. Стилот на пишување ги задоволува потребните услови на еден универзитетски учебник.

13. Категоризација: учебник.

14. Заклучок

Имајќи ги предвид претходно изнесените податоци за учебникот, може да се заклучи дека тој претставува еден сериозен труд. Содржината на учебникот дава солидна основа за студентите да навлегуваат во суштината и надградбата на своето педагошко образование. Авторката на учебникот успеала да ги поврзе теоријата и практиката, со што е овозможен аналитичен- конкретен пристап кон воспитно-образовната работа. Напоменувам и тоа дека литературата која е користена при неговата подготовка ги задоволува критериумите за современост и актуелност. Според содржинската структура, методолошко–дидактичката поставеност и целосната усогласена програма со студиската програма на Педагошкиот факултет и програмата за изучување на предметот хигиена, сметам дека учебникот во ракопис во целост ги исполнува критериумите да биде објавен.

Во основа на тоа, имам чест на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје да му предложам учебникот „ХИГИЕНА“ за одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски, турски и албански наставен јазик од доц. д-р Билјана Глигорова да го прифати и да го објави како учебник за студентите.

Рецензент

Доц. д-р Леонора Јегени, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ПРОЦЕНКА НА РИЗИЧНИ ФАКТОРИ ЗА КАРИЕС КАЈ ДЕЦА ПРОСЛЕДЕНА ПРЕКУ ПРОГРАМАТА НА КАРИОГРАМ-МОДЕЛОТ“, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р Д-Р ЈЕТМИРЕ АЛИМАНИ-ЈАКУПИ, ПРИЈАВЕНА НА СТОМАТОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет во Скопје, на својата 15.редовна седница одржана на 27.3. 2014 година, а по предлог на Научниот одбор на Стоматолошкиот факултет, врз основа на членот 63 од Законот за високото образование и членот 40 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Стоматолошкиот факултет во Скопје во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, донесе Одлука со која беше одредена Рецензентска комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација од м-р д-р Јетмире Алимани-Јакупи под наслов „Проценка на ризични фактори за кај деца проследена преку програмата на Кариограм моделот“, во состав:

- 1.проф. д-р Елизабета Ѓоргиевска
- 2.проф. д-р Мира Јанкуловска
- 3.проф. д-р Ќиро Ивановски
- 4.доц. д-р Илијана Муратовска
- 5.проф.д-р Снежана Иљовска

Врз основа на законските определби за високото образование на Република Македонија, а по деталното разгледување на доставената документација, Комисијата има чест до Наставно-Научниот совет да го достави следниов

РЕЦЕНЗИЈА

Поднесокот за докторски труд „Проценка на ризични фактори за кариес кај деца проследена преку програмата на кариограм-моделот“, поднесен од д-р Јетмире Алимани-Јакупи, е севкупна научна студија реализирана во 8 поглавја: Вовед, Литературен преглед, Цели на истражувањето, Материјал и метод, Резултати, Дискусија, Заклучоци и Користена литература.

Податоците од литературата, резултатите и анализата и споредувањето на овие податоци со истражувања направени од релевантни научници, изложени се на 202 страници, 54 табели, 29 графикони и 35 слики. Користената литература се состои од 199 релевантни референци од понови датиуми.

Во **ВОВЕДОТ** и **ЛИТЕРАТУРНИОТ ПРЕГЛЕД**, кандидатката се осврнува на постоењето на предилекционите модели за кариес кои варираат од најсимплифицирани модели, кои вклучуваат само на еден ризик-фактор врз основа на кој може да се направи проценка за кариес-ризик, до многу сложени мултифакторијални модели, кои освен клиничките параметри, ризик-фактори и ризик-индикатори, вклучуваат и анализи на плунката, микробиолошки анализи и сл. Потоа, акцентот е ставен на кариограм-моделот како нов концепт, првично создаден како едукативен модел, насочен кон едноставно прикажување на големиот број фактори кои предизвикуваат забен кариес, кој постапно се развивал во подолг временски период. Кариограмот во суштина претставува графичка слика којашто на интерактивен начин го прикажува ризикот од развој на нов кариес во иднина кај пациентот, а притоа придонесува за утврдување до кој степен различни етиолошки фактори на кариес го предизвикуваат ризикот од кариес кај одреден

пациент. Понатаму, оралниот морбидитет го опишува како состојба на заболувања на органите во оралниот медиум кај кои доаѓа до нарушување на хармонијата и биолошката рамнотежа во дејствувањето на надворешните или внатрешните фактори, како и пореметување на нормалните случувања во подрачјето на усната празнина, а при тоа го опишува влијанието на саливарните фактори и принципот на настанување на забниот кариес.

ГЛАВНА ЦЕЛ на докторската дисертација е да се обезбедат податоци за проценката на учеството на различни саливарни ризик-фактори врз појавата на денталниот кариес, и при тоа се дефинирани следниве цели:

- проценка на кариес-ризик профил кај испитаниците за млечните и трајни заби со користење на Cariogram-модел;
- проценка на кариес-ризик профил кај испитаниците за млечните и трајните заби со користење на Cariogram модел во текот на две години;
- проценка на ефикасноста на редуциран Cariogram-модел во предвидување на нови кариозни лезии во споредба со комплетен Cariogram-модел;
- проценка на разликите во кариес-ризик профилот помеѓу децата од 4 до 5 години и од 10 до 12 години со користење на Cariogram и редуцираниот Cariogram.

Поставената нулта хипотеза (H_0) е дека нема разлика во точноста помеѓу двата модела (Cariogram моделот и редуцираниот Cariogram модел).

Во поглавјето **МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД**, потенцирано е дека испитувањата се направени со лонгитудинална студија од две години и во неа се вклучени 60 испитаници од предучилишна возраст од 4 до 5 години (31 од женски и 29 од машки род) и испитаници од училишна возраст, 100 деца од 10 до 12 години (44 од женски и 56 од машки пол) кај кои бил применет кариограм и редуциран кариограм (без саливарни тестови).

Кај сите испитаници биле направени следниве процедури:

- клиничката детекција на денталното здравје;
- проценка на видот на исхраната преку одредување на лактобацили во плунката;
- проценка на индексот на орална хигиена (ОНИ-„Oral Hygiene Index“);
- проценка на фреквенцијата на исхраната;
- проценка на стрептококус мутанс во плунката;
- проценка на флуоридна програма;
- проценка на стапката на протокна „стимулирана“ плунка;
- проценка на пуферскиот капацитет на плунката;
- клиничка проценка на истражувачот.

По реализираните клинички и лабораториски истражувања, резултатите биле аплицирани во кариограм-програмата, од која се добиени релевантни резултати за ризикот за појава на кариес кај секој испитаник и препораки за примена на конкретни превентивни процедури.

Во поглавјето **РЕЗУЛТАТИ** прикажани се резултатите од дескриптивната статистика и спроведената анализа на анализираните ризик-фактори за кариес за кеп-от и ризик-факторите за кариес покажува дека просечната вредност на кеп-от од првиот преглед индексот варира во интервалот $2,31 \pm 0,62$, додека просечната вредност на кеп-

индексот од вториот преглед варира во интервалот $2,88 \pm 0,39$; количеството на *Lactobacillus* во плунката варираше во интервалот $1,41 \pm 0,50$ CFU/ml; просечната фреквенција на земање оброци варира во интервалот $1,94 \pm 0,43$; просечната вредност на плак-индексот варираше во интервалот $1,45 \pm 0,50$; просечното ниво на *Streptococcus mutans* во плунката варира во интервалот $2,55 \pm 0,50$ CFU/ml; просечната вредност на администрацијата на флуориди беше во интервалот $1,22 \pm 0,42$; просечната вредност на пуферскиот капацитет на плунката варираше во интервалот $0,80 \pm 0,41$; мислењето и проценката на испитувачот варира во интервалот $1,41 \pm 0,57$.

Mann-Whitney U Test ($Z=0,51$) и $p>0,05$ ($p=0,61$) за разликите на вредностите за ризик-профилот за кариес во првата година, спореден со вредностите за него по втората година од испитувањето, укажува дека статистички разликата не е значајна.

Процентуалниот ризик за кариес утврден со кариограм програмата во првата година од испитувањето, кај 40,82% деца бил утврден висок кариес ризик, кај 55,10% деца утврден бил среден кариес ризик, и само кај 4,08% деца утврден бил низок кариес ризик при што шансата да се избегне кариес кај овие деца изнесувала 61 – 100 %. Истите резултати добиени од кариограм—от после втората година од испитувањето малку се разликуваат во споредба со првата година или кај (44,90% деца утврден е висок ризик за кариес, кај 51,02% деца утврден бил среден ризик за кариес, и кај исто толку 4,08% деца, утврден е низок, односно шансата да се избегне кариес кај овие деца изнесувала 61 – 100 %.

Мултиваријантната регресиона анализа за асоцијацијата на кариограм-варијаблите со ризик-профилот за кариес утврден по втората година од испитувањето, укажала дека била утврдена јака сигнификантна корелација ($p<0,001$). На испитаниот однос најголемо влијание имал денталниот плак, потоа количината на мутанс стрептококи во плунката, фреквенцијата на исхраната, следела програмата за флуор профилакса, послабо пуферскиот капацитет на плунката, потоа кеп-от (II), а најмало било влијанието на содржината на исхраната, односно количеството на *Lactobacillus*.

Добиените резултати за редуциран кариограм за тестираната разлика помеѓу вредностите на ризик-профилот за кариес во првата и втората година од испитувањето без *Streptococcus mutans* укажувале на разлики за просечната вредност кои статистички не биле значајна ($Z=0,56$ и $p>0,05$).

Редуцираниот кариограм без *Streptococcus mutans*, во првата година од испитувањето кај 24,49% деца утврдил висок ризик за кариес, кај 71,43% деца среден ризик за кариес, а кај 4,08% низок ризик за кариес, односно шансата да се избегне кариес била од 61 – 100%. Истите резултати во втората година од испитувањето кај 30,61% деца бил утврден висок ризик за кариес, кај 65,31% деца среден ризик за кариес, а кај 4,08% деца низок ризик за кариес и шансата да се избегне кариес била 61 – 100 %.

Мултиваријантната регресиона анализа беше изведена со цел да се испита поврзаноста на кариограм-варијаблите со ризик-профилот за кариес во првата година од испитувањето без *Streptococcus mutans*, била за $R=0,61$ и $p<0,01$, при што била утврдена високо сигнификантна корелација. На испитаниот однос, најголемо влијание имало количеството на дентален плак; па пуферскиот капацитетот на плунката, следува фреквенцијата на исхраната; кеп-от во првата година; нешто помалку програмата за флуор профилакса, а најмало е влијанието на содржината на исхраната, односно бројот на *Lactobacillus*. Мултиваријантната регресиона анализа со цел да се испита поврзаноста на кариограм-варијаблите со ризик-профилот за кариес во втората година од испитувањето

без учество на *Streptococcus mutans*, изнесуваше за $R=0,62$ и $p<0,01$, со високо сигнификантна корелација.

Просечната вредност на ризикот за кариес во првата година од испитувањето бил со поголеми вредности (2513.50) во споредба со ризикот за кариес во втората година (2337.50), сепак, Mann-Whitney U-Test ($Z=0,63$) и $p>0,05$ ($p=0,53$), но не без значајна статистичка разлика.

Резултатите од мултиваријантната регресиона анализа за поврзаноста на кариограм-варијаблите со ризикот за кариес во првата година од испитувањето без рН укажуваат на постоење јака и значајна корелација ($p<0,001$). На тој однос, најголемо влијание имала програмата за флуорпрофилакса, послабо било влијанието на количината на *Streptococcus mutans* во плунката, следело количеството на дентален плак, потоа фреквенцијата на исхраната, помалку влијанието на кеп-от, а најмало било влијанието на содржината на исхраната (LB).

Мултиваријантната регресиона анализа направена со цел да се испита поврзаноста на кариограм-варијаблите со ризикот за кариес во втората година од испитувањето без рН укажала на јака и значајна корелација ($p<0,001$). На испитаниот однос, најголемо влијание имало количината на *Streptococcus mutans* во плунката, а најмало содржината на исхраната (LB).

Добиените резултати од дескриптивната статистика на сите анализирани ризик-фактори за кариес предвидени кај испитаници на возраст од 10 до 12 години каде што е користен кариограм-от и се однесува само на трајните заби биле со следниве вредности: просечната вредност на КЕП-от во првата година од испитувањето $1,76\pm 0,55$; просечната вредност на КЕП-от во втората година $2,59\pm 0,64$; количеството на *Lactobacillus* во плунката $1,75\pm 0,59$ CFU/ml; просечната фреквенција на земање оброци $1,11\pm 0,70$; просечната вредност на плак индексот $1,27\pm 0,71$; испитувањата од просечното ниво на *Streptococcus mutans* во плунката укажуваа на вредности кои варираа во интервалот $2,32\pm 0,77$ CFU/ml; просечната вредност на администрацијата на флуориди варираше во интервалот $2,05\pm 0,26$; просечната вредност на стапката на “стимулирана” плунка $0,51\pm 0,05$ mL/min; и конечно, просечната вредност на пуферскиот капацитет на плунката варираше во интервалот $0,88\pm 0,72$; индивидуално мислење на авторката за проценката на состојбата на здравјето, (проценка на испитувачот) варираше во интервалот $1,34\pm 0,69$.

Резултатите за просечната вредност на ризик-профилот за кариес во првата година од испитувањето биле поголеми во споредба со втората година, меѓутоа само за вредности на Mann-Whitney U Test $Z=0,40$ и $p>0,05$, без статистичка значајност.

Добиените резултати за процентуална дистрибуција на ризик за кариес утврден со кариограм во првата година од испитувањето кај деца на возраст 10-12 години, кај 46,59% утврден бил многу висок ризик за кариес, кај 18,18% висок ризик за кариес, умерен ризик за кариес имале 15,91% од испитуваните деца, а само кај 5,68% од испитуваните деца биле со низок ризик за кариес, и многу низок ризик за кариес регистриран бил кај 13,64% деца кај кои шансата да се избегне кариес била 81 – 100 %. Процентуалната дистрибуција на ризик за кариес утврден со кариограм во втората година кај 48,86% од децата бил утврден многу висок ризик за кариес, кај 15,91% висок ризик за кариес, умерен ризик за кариес имале 17,05% од испитаните деца, кај 6,82% бил утврден низок ризик за кариес, а многу низок ризик за кариес регистриран бил кај 11,36% од децата кај кои шансата да се избегне кариес изнесувала 81 – 100 %.

Со цел да се испита поврзаноста на кариограм-варијаблите со ризик-профилот за кариес во втората година користена е мултиваријантна регресиона анализа со која е утврдена многу јака и значајна статистичка корелација за $R=0,95$ и $p<0,001$. На испитаниот однос, најголемо влијание имало количеството на дентален плак, потоа фреквенцијата на исхраната, содржината на исхраната (LB), следела пуферскиот на плунката, потоа количината на мутанс стрептококи, секрецијата на плунка, а најмало било влијанието на програмата за флуор профилакса.

Резултатите од редуцираниот кариограм и поврзаноста на кариограм-варијаблите со ризик профилот за кариес во првата година од испитувањето без *Streptococcus mutans*, реализиран со мултиваријантна регресиона анализа, укажале на постоење многу јака и значајна статистичка корелација за $R=0,91$ и $p<0,001$, каде што најголемо влијание имало количеството на дентален плак, потоа содржината на исхраната (LB), следела фреквенцијата на исхраната, потоа пуферскиот капацитет на плунката, вредностите за КЕП-от во првата година, програмата за флуор профилакса и најмало било влијанието на секрецијата на плунка.

Редуцираниот кариограм и поврзаноста на кариограм-варијаблите со ризик-профилот за кариес во втората година од испитувањето без *Streptococcus mutans* реализиран со мултиваријантна регресиона анализа, укажуваат на постоење на многу значајна статистичка корелација за $R=0,91$ и $p<0,001$. На испитаниот однос, најголемо влијание имало количеството на дентален плак, потоа содржината на исхраната (LB), следела фреквенцијата на исхраната, состојбата на КЕП-от, потоа пуферскиот капацитет на на плунката, програмата за флуор, а најмало било влијанието на секрецијата на плунката.

Дескриптивна статистика на резултатите добиени со кариограм моделот во првата и втората година од испитувањето (со редуциран кариограм) без секреција на плунка, со цел да се утврди ризик профилот за кариес кај децата од 10 до 12 години, во првата година од испитувањето бил 7921.00 а во втората година 7655.00, со $Z=0,39$ и $p>0,05$ и без статистичка значајност.

Резултатите за кариограм-варијаблите со ризик профилот за кариес во првата година од испитувањето без секреција на плунка со направена мултиваријантна регресиона анализа и утврдена била многу јака статистичка корелација $R=0,93$ и $p<0,001$. На испитаниот однос, најголемо влијание имало количеството на дентален плак, потоа, содржината на исхраната (LB), следела фреквенцијата на исхраната, пуферскиот капацитетот на плунката, потоа количината на *Streptococcus mutans* во плунката, КЕП (I), а најмало било влијанието на програмата за флуор профилакса.

Во врска со поврзаноста на кариограм-варијаблите со ризик профилот за кариес во втората година од испитувањето без секреција на плунка (редуциран кариограм) со мултиваријантна регресиона анализа била утврдена многу јака и значајна статистичка корелација $R=0,93$ и $p<0,001$. Најголемо влијание имало количеството на дентален плак, потоа фреквенцијата на исхраната, следела содржината на исхраната (LB), потоа КЕП (II), количината на мутанс стрептококи во плунката, потоа пуферскиот капацитетот на плунката и најмало било влијанието на програмата за флуор профилакса.

Дистрибуцијата на ризикот за кариес (%) утврден со кариограм во првата година од испитувањето (редуциран кариограм) без рН на плунката во првата година од испитувањето била (7921.00), во втората година (7655.00), но само за $Z=0,39$ и $p>0,05$ без статистичка значајност.

Дистрибуцијата на ризикот за кариес (%) утврден со кариограм во првата година од испитувањето (редуциран кариограм) без саливарни тестови и *Streptococcus mutans* во плунката во првата година од испитувањето била (8163.50), а во втората година (7412.50) меѓутоа само за $Z=1.11$ и $p>0,05$, при што разликата не била статистички значајна.

Проценката на ризик за кариес е многу важна клиничка постапка, особено со моделот на кариограм-програмата, која на повеќе начини може да ја насочи примената на конкретни превентивни постапки на најголемиот дел од популацијата.

Во поглавјето **ДИСКУСИЈА**, кандидатката ги толкува добиените резултати и ги споредува со литературните податоци. Таа нагласува дека многу важна постапка, особено во детската стоматологија, е проценката на ризикот за кариескоја од повеќе аспекти и при правилна детекција ја олеснува примената на превентивни мерки, не само кај децата туку и кај целата популација. Таа нагласува дека треба да се земат предвид и други фактори одговорни за појавата на кариесот.

Во поглавјето **ЗАКЛУЧОЦИ** укажано е дека проценката со компјутерската програма која опфаќа седум променливи параметри и за формира профил на ризик, може да се користи за предвидување на идните кариозни лезии. Важно е да се нагласи дека различни ризични групи кај редуцираниот Cariogram имаат значителна врска со испитуваните параметри и прирастот на кариес.

Кариограмот помага за идентификацијата на факторите одговорни за појавата на кариесот и предвидувањето на нови кариозни лезии ја наметнува потребата од најиздржани и најрелевантни протоколи за превентива од кариес, кој истата програма на крајот ги предлага за секој пациент поодделно.

Придонес на дисертацијата

Докторската дисертација на кандидатката м-р д-р Јетмире Алимани-Јакупи претставува значаен придонес при решавањето на комплексните проблеми кои се јавуваат во секојдневната практика при утврдување на етиолошките фактори одговорни за појавата на забниот кариес, особено кај детската популација. Добиените резултати илустрираат лошо орално здравје и незадоволително ниво на превенција, но и потреба од инвестирање во модерни превентивни и превентивно-терапевтски методи и мерки, кои доследно и навремено ќе се применуваат од страна на сите субјекти во општеството, почнувајќи од самата индивидуа, па сè до највисоките инстанции во државата во чии ингеренции се денталното, оралното и општото здравје на населението.

ЗАКЛУЧОК

Докторската дисертација на м-р д-р Јетмире Алимани-Јакупи под наслов „Проценка на ризични фактори кај деца проследена преку програмата на кариограм-моделот анализира многу актуелна проблематика на влијанието на различни ризик-фактори за појава на кариескај различни возрастни групи деца проследени преку кариограм-програма која со својата содржина остава можност за понатамошни научни истражувања во современата стоматолошка наука и практика. Кандидатката покажува висока научна зрелост во толкувањето на резултатите и нивното корелирањето со современите литературни податоци.

Врз основа на овие заклучоци, Рецензентската комисија има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет да ја продолжи процедурата за одбрана на овој докторски труд.

Рецензентска комисија

1. Проф. д-р Елизабета Ѓоргиевска с.р.
2. Проф. д-р Мира Јанкуловска с.р.
3. Проф. д-р Ќиро Ивановски с.р.
4. Доц. д-р Илијана Муратовска с.р.
5. Проф. д-р Снежана Иљовска с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „КОРЕЛАЦИЈА НА ХЕМИСКОТО И ЛАСЕРСКОТО БЕЛЕЊЕ НА ЗАБИТЕ НИЗ ПРИЗМА НА МОЖНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ЕСТЕТСКИОТ ЕФЕКТ, ВИТАЛНОСТА И УЛТРАСТРУКТУРАТА НА ЗАБИТЕ“ ОД Д-Р ВЕСНА ФИЛИПОВСКА МИЦЕВСКА, ПРИЈАВЕНА НА СТОМАТОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ,

По предлог на Научниот одбор, Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет, на својата 15 редовна седница одржана на 27.3.2014 година, донесе Одлука за оценка и одбрана на докторската дисертација под наслов „Корелација на хемиското и ласерското белење на забите низ призма на можното влијание врз естетскиот ефект, виталноста и ултраструктурата на забите“ од д-р Весна Филиповска Мицевска ,назначувајќи Рецензентска комисија во следниов состав:

1. проф.д-р Соња Апостолска
2. проф.д-р Лидија Поповска
3. доц.д-р Илијана Ацисанкова Муратовска
4. проф.д-р Елида Митевска
5. проф.д-р Мирослава Стевановиќ .

Рецензентската комисија, по темелното разгледување и проучување на доставениот материјал, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под наслов „Корелација на хемиското и ласерското белење на забите низ призма на можното влијание врз естетскиот ефект, виталноста и ултраструктурата на забите“, од д-р Весна Филиповска Мицевска, содржи 176 страници, 13 фотоприкази за ултраструктурата на забните ткива, 30 фотоилустрации за клиничкиот материјал и методот за научната ангажираност, 8 графикони и 3 табели во кои се прикажани добиени резултати, како и изработен формулар за согласност на пациентите за изведување на виталното или авиталното белење. Целата содржина на трудот е групирана во 8 поглавја: вовед, литературен преглед, цел на трудот, материјал и метод на испитувањата, добиени резултати, дискусија, заклучоци, литература и приложена кратка содржина на македонски и англиски јазик.

Воведот е екстендиран на 28 страници. На самиот почеток, авторката, не запознава и нагласува дека естетиката во стоматологијата не е возможна без изведувањето на процесот на белење на забите. Под поимот „белење“ на забите, авторката го подразбира секој процес кој доведува до промена на постојната боја на забите на пациентите во посветла, за неколку нијанси од првичната боја, правејќи разлика со поимот „обелување“, под кој се подразбира обелување на забите на пациентите преку користење на физичка метода, без употреба на хемиски средства за белење на забите на пациентите.

Самиот вовед има неколку поглавја, како што се: поглавјето посветено на дисколорациите на забите, видовите и нивното потекло, потоа поглавјето за методите и средствата за витално и авитално белење на забите. Во овој дел е обработено и неопходното поглавје за индикациите и контраиндикациите за белење на забите, како и фармакодинамското дејство на средствата за белење. Исто така е обрнато посебно внимание кон третманот на тетрациклински обоените заби, флуорозата, Ph на самите средства за белење, како и најновите составни елементи приклучени во самите средства за белење - флуор и потазиум нитрат. Посебно поглавје е посветено и на најсовремениот начин на белење, т.е. ласерското белење, каде што детално се опишани видовите на ласери и нивната примена во стоматологијата. Во воведниот дел авторката не запознава и со комбинираното - надворешно и внатрешно белење и неговата примена. Исто така, авторката не запознава и со можното влијание на средствата за белење врз пулпиното ткиво, накратко опишувајќи ја градбата на самата пулпа која е од голема важност за забите на пациентите. Практично, во воведот авторката ги отстранува сите прашања и енигми околу овие стоматолошко-естетски потфати во стоматолошките ординации.

Литературниот преглед опфаќа 40 страници во кои авторката беспрекорно хронолошки не запознава со историјатот на белење на забите. Авторката објективно ги цитира сите приврзаници на овие методи, констатирајќи ги како слабостите, така и успехите во постигнатите резултати. Литературниот преглед започнува со наједноставните методи, уште во 1800 година кога се започнати и првите зачетоци на белењето на забите. Тоа, всушност, бил еден вид на авитално белење со помош на хлорид во далечната 1848 година, добиен од липово дрво, па сè до денес кога се користат најсовремените методи, средства за белење со најдобар состав, вклучувајќи го и ласерот. Во ова поглавје, недвосмислено се насетува мотивот на пациентите за белење на забите, од една страна, и дилемите околу овој потфат со настојувањата на многумина автори да пронајдат најефикасни средства и методи, без ризик по забите и нивната околина, без траен дискомфорт по пациентите, а впечатлив резултат во однос на бараната естетика.

Во ова поглавје, исто така, авторката посебно внимание посветува на ласерското белење на забите како најсовремена метода за белење на забите, преку употреба на Фотона-ласерот, и евентуалната покаченост на интрапулпната температура, водејќи не преку првичните воопшто направени испитувања на ова поле, па сè до денес, цитирајќи ги дури и последните испитувања направени токму оваа година, што го покажува интересот и посветеноста на авторката кон добивање на најнови информации на полето на белењето на забите. Оттука, најверојатно произлегол и предизвикот кај д-р Весна Филиповска Мицевска да ги постави целите на нејзините истражувања како логична последователност по проучувањето на богатата литература. Понатаму таа се обидела да одговори и да ги осознае грижливо селектираните недоречености во ова поле на естетиката, белењето на забите.

Целта на оваа докторска дисертација е определена преку неколку задачи: да се детерминираат реперкусиите на виталната пулпа од средствата за белење на забите преку хистолошка анализа на пулпиното ткиво по изведеното белење користејќи хемиска и ласерска метода на белење со помош на 35% хидроген пероксид, одредување на интрапулпната температура при белењето на виталните заби со и без средство за белење и ласерска светлина, ефектот на средствата за белење врз забите во зависност од возраста на пациентите, процена и разлика помеѓу примената на хемиското и ласерското белење на забите, ултраструктурните промени во емајлот и дентинот по изведеното витално

белење со помош на ласер за време од 15 и 30 секунди со помош на скен електромикроскоп, како и обелување на авиталните заби.

За да одговори на сите овие поставени задачи, авторката се определила за многу соодветен материјал и метод на работа.

Материјалот и методот на работа се многу експлицитно образложени на 19 страници. Како средство за оваа метода на работа е користено средството Opalescence Boost, кое на фотографии е прикажано во својот оригинален состав и пакување.

Ефикасноста на ова средство за белење е испитувано во „in vitro“ услови на екстрахирани некариозни хумани заби (20 примероци некариозни заби). Подробно е опишана методата на одделување на емајлот од дентинот, а забите се преполовувани, бидејќи едната половина е процедурирана со методот на белење – хемиско и ласерско белење во различен временски интервал, а другата е користена како контролна група, посебно при испитувањата за промените во ултраструктурната градба преку користење на скен електромикроскопијата. За таа цел, примероците се соодветно процесирани низ вапорирање во научноистражувачкиот институт при Медицинскиот факултет во Ниш. Секако, забите се фотографирани пред и по постапката на белење. При испитувањата и реализацијата на авиталните заби е користено средството за белење Endoperox, кое е користено и во случаите на комбинирано белење. Секако и овие испитувања се фотографирани пред и по употребата на самата постапка. Сите клинички испитувања „in vivo“ се изведувани на Клиниката за болести на забите и ендодонтот при Универзитетскиот клинички центар во Скопје.

Мерењето на интрапулпната температура е изведено повторно на посебна група некариозни екстрахирани хумани заби (20 примероци) и контролна група. За таа цел е користена водена бања на температура од 37 степени Целзиусови, каде што на примероците кои претходно се ендодонтски обработени и исполнети со спроводник на електрична енергија, им е вметнат продолжеток од апаратот пирометар, со кој и со двете методи за белење е измерена интрапулпната температура. Авторката во овој случај обрнала посебно внимание на ласерското белење и неговиот ефект врз пулпиното ткиво.

Одредувањето на промените во пулпата со двете методи за белење, хистолошки е анализирано на Институтот за хистологија и ембриологија во Скопје. За да може примероците да се анализираат, применета е методата на парафинска техника и бојење со Hemotoxilin, Elastica-Van Gieson, Periodic acid Schiff (PAS) методата како и трихромна метода на бојење по Masson. Со користење на ваквите бојења, авторката ги докажува промените настанати во пулпиното ткиво преку низа фотографии каде што објективно се видливи настанатите промени на клеточно ниво, крвните садови низ должината на целата пулпа, како во коронарниот, средишниот и апикалниот дел од пулпата.

Резултатите добиени од опсежните испитувања се прикажани на 29 страници, заедно со сите фотографии, табели и графикони, за секоја метода на белење поединечно.

По „lege artis“ изведеното белење на забите со помош на двете методи кои се употребувани, хемиското белење и ласерското белење, разликата во бојата била мошне очигледна и варираше од 2,4 до 6 нијанси побела боја споредена со онаа пред третманот. Низ низа фотографии прикажана е методата на белењето (хемиско, ласерско, комбинирано и авитално белење) во клинички услови и добиените резултати.

Резултатите од лабораториските испитувања, како мерење на интрапулпната температура се прикажани преку фотографски снимки и при двете методи на белење, контролната група и апаратот пирометар, кој со својот тенок продолжеток, наречен k-file,

е вметнат во веќе приготвените примероци. На овој начин, авторката не само што се потрудила да најде начин како да го изведе ова испитување кое за нас стоматолозите е од круцијално значење - да се сочува интегритетот на пулпиното ткиво, туку е извршено и мерење на потребното време на самата пулпа да се врати во својата првобитна состојба. Исто така, добиените резултати од ова испитување кои корелираат со резултатите од клиничките испитувања и овозможиле на авторката да изведе сосема логични заклучоци.

Ултраструктурните промени во емајлот и дентинот се манифестирани како местимични лесни порозности, иницијални деминерализации предизвикани од првичниот ласерски бим, споредени со контролната група на интактните, не белени ткива.

Хистолошките анализи на пулпиното ткиво третирани со двете методи на работа, покажале промени во однос на контролната група на нетретирана пулпа, најмногу при третманот на ласерското белење, и тоа зголемување на густината на колагените влакна, која промена не е присутна при хемискиот начин на белење. Останатите промени се во однос на васкуларизацијата, дилатација на крвните садови, екстравазација на крвните елементи, како и нарушување во континуитетот на одонтобластичниот слој, негово сепарирање посебно при третманот на ласерското белење во време траење од 30 секунди.

Дискусијата е доста обемна, компарирана со вистинско богатство на различни наоди и заклучоци од многу автори. Таа се протега на 18 страници. Очигледно е дека авторката ги одбрала за компарирање сличните методи за работа. Таму наодите се приближно идентични со една нијанса на поголема сигурност во естетските успеси и во минимизирање на дискомфортот на пациентите по белењето на забите. Тоа е случај кај посовремените автори кои приоблегнале како и д-р Весна Филиповска Мицевска кон побезбеден третман со користење на расположливи заштитни мерки. Се разбира дека има одредени несовпаѓања со резултатите добиени од постарите применувани средства и методи на белење на забите.

Дури за одбележување е и фактот дека повеќето од авторите примарно и скоро единствено внимание му посветиле на естетскиот ефект. За да се оправда актуелноста на оваа метода, овој труд посветува големо внимание на безбедноста на гингивата, отпорноста на забните ткива, интрапулпната температура, како и на естетскиот момент, со посебен осврт кон ласерското белење и третманот на авиталните заби.

Во поглавјето „Заклучок“, авторката од своите испитувања ги дала следниве заклучоци кои сосема ја препорачуваат оваа метода и ги отстрануваат дилемите околу нејзината примена.

Авторката заклучува дека средствата за витално белење на забите 35% хидроген пероксид дејствува на дисколорираниот емајл и дентин при што се добива посветла нијанса на забите во споредба со претходната боја постојните заби. При правилниот изведен метод на работа кај виталните заби отсуствува осетливоста на забите, оштетување на гингивата и други несакани ефекти, покрај тоа испитувањето на покачувањето на интрапулпната температура мерена со апаратот пирометар, авторката заклучува дека при ласерскиот начин на белење таа незначително се покачува. При третманот на авиталните заби, добиените резултати авторката ги означува како одлични. Ултраструктурните промени настанати во емајлот и дентинот како резултат на дејството на средството за белење наликуваат на блага деминерализација, која е подложна на процесите на деминерализација. Хистолошките анализи добиени од пулпиното ткиво, третирани и со двете методи на белење, хемиско и ласерско белење, авторката ги евидентира најмногу при употребата на ласерот и средството за белење. Тие се движеле

во рамките на една хиперимија, вазодилатација на крвните садови, како и делумно нарушен низ на одонтобластите. Иако авторката докажала, дека средството за белење дава одредени промени во емајлово дентинската структура, како и во пулпата, сепак при правилна употреба на средствата за белење тие ќе отсутствуваат и ќе бидат превенирани.

Поглавјето „Литература“, брои 184 референци, главно од странски и современи автори. Тоа зборува дека авторката се фатила во костец со најсовремените ставови по оваа метода во стоматолошката дисциплина.

Заклучок и предлог

По сериозното прегледување на докторската дисертација под наслов „Корелација на хемиското и ласерското белење на забите низ призма на можното влијание врз естетскиот ефект, виталноста и ултраструктурата на забите“ од д-р Весна Филиповска Мицевска, Рецензентската комисија заклучи дека таа претставува оригинален, самостоен труд кој има извонреден придонес во изборот на средството за белење и методот на работа во секојдневната рутинска практика.

Рецензентската комисија смета дека оваа докторска дисертација ги задоволува сите суштински и формални критериуми за изработка на ваков вид самостоен труд, па затоа го оценува како апсолутно позитивен и му предлага на Наставно-научниот совет да го прифати позитивниот рецензентски извештај и да овозможи негова јавна одбрана.

Рецензентска комисија

1. Проф.д-р Соња Апостолска	с.р.
2. Проф.д-р Лидија Поповска	с.р.
3. Доц.д-р Илијана Аџисанкова Муратовска	с.р.
4. Проф.д-р Елида Митевска	с.р.
5. Проф.д-р Мирослава Стевановиќ	с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК (ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА) ЗА НАУЧНИТЕ ОБЛАСТИ (ДИСЦИПЛИНИ): СРЕДНОВЕКОВНА ИСТОРИЈА, НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА НА СРЕДНИОТ ВЕК, АРХИВИСТИКА И ДОКУМЕНТАЦИЈА, ИСТОРИЈА НА БАЛКАНОТ - VI- XII ВЕК, ИСТОРИЈА НА БАЛКАНОТ - XIII-XV ВЕК, ВРЕДНУВАЊЕ НА АРХИВСКИОТ МАТЕРИЈАЛ, ИСТОРИСКА ГЕОГРАФИЈА, БАЛКАНСКОТО БЛАГОРОДНИШТВО ВО СРЕДНИОТ ВЕК И СЕМЕЈСТВОТО ВО СРЕДНИОТ ВЕК, НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет, на својата 5. редовна седница, одржана на 26.III 2014 година, донесе Одлука за формирање Рецензентска комисија по пријавата на д-р Тони Филипошки, за избор на наставник (во сите наставно-научни звања) за научните области (дисциплини): средновековна историја, национална историја на средниот век, архивистика и документација, историја на Балканот - VI-XII век, историја на Балканот - XIII-XV век, вреднување на архивскиот материјал, историска географија, балканското благородништво во средниот век и семејството во средниот век, во состав: проф. д-р Коста Ациевски, проф. д-р Александар Атанасовски и проф. д-р Бобан Петровски. Откако го прегледа приложениот материјал, Комисијата има чест да го поднесе следниот

ИЗВЕШТАЈ

На конкурсот објавен во весникот *Нова Македонија* на 4.3.2014 г., за избор на наставник (во сите наставно-научни звања) за научните области (дисциплини): средновековна историја, национална историја на средниот век, архивистика и документација, историја на Балканот - VI-XII век, историја на Балканот - XIII-XV век, вреднување на архивскиот материјал, историска географија, балканското благородништво во средниот век и семејството во средниот век, се пријави, како единствен кандидат, д-р Тони Филипошки, доцент на Институтот за историја на Филозофскиот факултет во Скопје.

1. Биографски податоци и професионален развој

Доц. д-р Тони Филипошки е роден на 11.12.1972 г. во Риека (Република Хрватска). Од 1978 г. живее во Скопје, каде што завршил основно и средно образование. По завршувањето на средното образование се запишал на Филозофскиот факултет во Скопје на Институтот за историја. Студиите ги завршил во 1995 година. Во 1996 година се запишал на постдипломски студии на Институтот за историја на Филозофскиот факултет во Скопје, на насоката историја на македонскиот народ - среден век. Во исто време, заради усовршување на базичните јазици за средновековната историја - старогрчкиот и латинскиот, од

1997 до 1999 година изучувал грчки и латински јазик на Институтот за класични студии на Филозофскиот факултет во Скопје.

Во 2002 г., Тони Филипоски го одбранил својот магистерски труд под наслов: *Охрид во XIV век* и се здобил со академскиот степен магистер на исторски науки, а на 27 јуни 2009 година успешно ја одбранил својата докторска дисертација под наслов: *Охрид во раниот среден век (V-XI век)* и се стекнал со научниот степен доктор на исторски науки.

Во март 1997 г., Тони Филипоски се вработил како помлад асистент-истражувач во Одделението за античка и средновековна историја при Институтот за национална историја во Скопје. По магистрирањето во 2002 година е избран, а во 2007 г. реизбран за асистент-истражувач во истото одделение на ИНИ. По докторирањето, во септември 2009 година Тони Филипоски е избран во звањето доцент во одделението за античка и средновековна историја при ИНИ. Во декември 2010 година, д-р Тони Филипоски, од ИНИ преминал на работа на Институтот за историја при Филозофскиот факултет во Скопје, каде што е вработен и сега.

2. Наставно-образовна дејност

Во академската 2009/2010 година, д-р Тони Филипоски бил ангажиран, како надворешен соработник, во изведувањето на додипломската настава на Институтот за историја при Филозофскиот факултет во Скопје. По преминувањето на работа на Филозофскиот факултет, д-р Тони Филипоски е ангажиран во изведувањето настава по предметите: историја на балканските земји од VI до XII век, историја на балканските земји од XIII до XV век и вредување на архивска граѓа. Со воведување на новата студиска програма (2013/14) изведува настава по предметите: историја на Балканот - VI-XII век, историја на Балканот - XIII-XV век, вреднување на архивскиот материјал, историска географија и балканското благородништво во средниот век. Во исто време ангажиран е и во изведувањето настава на постдипломските и докторските студии на Институтот за историја при Филозофскиот факултет во Скопје.

Во рамките на наставно-образовната дејност, д-р Тони Филипоски бил член на повеќе комисии за оцена и одбрана на дипломски работи на студентите, како и член на комисии за оцена и одбрана на магистерски и докторски дисертации.

Доц. д-р Тони Филипоски за својата дејност добил позитивна оценка и од самовалуацијата. Според резултатите од студентската анкета спроведена во учебната 2013/2014 г. (зимски семестер), тој е оценет со просечна средна оценка од 9,429.

Во согласност со член 12 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти - докторанди на Универзитетот *Св. Кирил и Методиј* во Скопје (Универзитетски гласник бр. 274/2013 година), кандидатот д-р Тони Филипоски остварил вкупно 56,8 поени од наставно-образовната дејност и со тоа го надминал минималниот број на поени по овој основ, потребен за избор во звањето вонреден професор.

3. Научноистражувачка дејност

Во изминатиот период, кандидатот д-р Тони Филипоски значително го подигнал нивото на своето научно и стручното усовршување, го развил својот научен потенцијал, го продлабочил и го проширил својот интерес за средновековната историја на Балканот, а особено за средновековната историја на македонскиот народ. Објавил 12 труда со оригинални научни резултати, и тоа:

1. Прашањето за проодноста на западниот дел од патот Виа Егнатија (Драч-Солун) во II половина на IX век, *Пътуванията в средновековна България* (Материали от първата национална конференция: “Пътуване към България. Пътуванията в средновековна България и съвременният туризъм”, Шумен, 8-11. 05. 2008 г.), Велико Търново 2009, 110-119. - Значаен истражувачки прилог во утврдувањето на степенот на проодноста (целосна и ограничена) на дел од патот Виа Егнатија од Драч до Солун во II-та половина на 9 век.

2. Прилог кон прашањето за формирањето на доцноантичката провинција Нов Епир, *Гласник на ИНИ*, год. 53, бр. 1-2, Скопје 2009, 51-57. - Научен прилог во врска со прашањето и дилемите во науката за времето на формирање на доцноантичката провинција Нов Епир.

3. Градот Лихнид и провинцијата Нов Епир, *Историја*, год. XLV, бр. 1-2, Скопје 2009, 5-11. - Научен осврт на историјата на градот Лихнид, значаен политички, црковен и културен центар во раниот среден век, со акцент на неговите релации со провинцијата Нов Епир.

4. Провинцијата Нов Епир во доцноантичките извори и прашањето за нејзиното седиште (4.-6. век)/ *The Province of New Epirus in the Late Antique Sources and the Question of Its Capital (4th-6th century A.D.)*, *Македонско наследство/Macedonian Heritage*, XIV/36-37, Скопје/Skopje 2010, 167-172. - Студиозен осврт на историјата на провинцијата Нов Епир врз основа на доцноантичките извори, во кои покрај Драч, како нејзино седиште се споменува и градот Лихнид.

5. *The Komani-Krue Settlements and Some Aspects of their Existence in the Ohrid-Struga Valley (VIIth-VIIIth century)*, *Macedonian Historical Review*, vol. 1, Skopje 2010, 67-80. Научен прилог за егзистирањето и распространетоста на културата Комани-Круја на македонските простори, поточно, во охридско-струшкиот регион.

6. Деволската област и словенското просветителско дело на свети Наум, Зборник на трудови од меѓународниот научен собир: *Свети Наум Охридски и словенската духовна, културна и писмена традиција* (организиран по повод 1100-годишнината од смртта на св. Наум Охридски-Охрид, 4-7 ноември 2010), УКИМ-Скопје 2011, 409-416. Студиозен прилог за Деволската област, градот Девол и областа Кутмичевица, со посебен акцент на просветителската дејност на св. Наум на овие простори.

7. Свети Наум и неговите епитети: Охридски и Чудотворец, Зборник на трудови од меѓународниот научен симпозиум *1100 години од упокојувањето на Свети Наум Охридски* (Охрид, 3-5 октомври 2010 година), МПЦ-ОА-Охрид 2011, 153-174. Студиозен научен осврт на двата најпознати епитети на св. Наум, со посебен акцент на појавата, градењето на култовите и нивната распространетост.

8. The Ohrid Bishopric in the IXth Century, *Оттука започва Българија* (Материали од втората национална конференция по историја, археологија и културен туризам: “Пътуване към Българија”, Шумен, 14-16. 05. 2010 година), Шумен 2011, 276-285. Студиозен научен прилог за историјата на Охридската епископија во 9 век, со акцент на појавата и функционирањето на епископијата во сложената црковно-политичка констелација во која се наоѓал градот Охрид по паѓањето под бугарска власт и мисионерската дејност на Климент.

9. Theophylact and the People of Ohrid: the Issue of the „Otherness“, *Macedonian Historical Review*, vol. 2, Скопје 2011, 87-102. - Научен прилог за односот на Теофилакт Охридски кон неговите сограѓани-охридјаните и на охридјаните кон него, засновани на бројните податоци од писмата на овој познат охридски архиепископ.

10. Застапеноста на хрватската средновековна и нововековна историја во наставните програми за додипломски студии на Институтот за историја при Филозофскиот факултет во Скопје, *Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze* (Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze održanog u Rijeci od 23. do 25. ožuljka 2011), Knjiga III., Rijeka 2011, 391-401.

11. Der Ohridler Župan Andrea Gropa, *Südost-Forschungen*, 69/70 (2010/2011), R. Oldenbourg/München 2012, 1-24. - Студиозен научен прилог за дејноста на охридскиот благородник од II половина на 14 век, жупанот Андреа Гропа. Врз основа на постојниот изворен материјал, обработени се почетоците на фамилијата Гропа, доаѓањето на Андреа Гропа во Охрид, територијата што ја управувал, неговите титули, монети, канцеларија и крајот на неговото владеење.

12. Свети Климент и неговиот епитет Охридски: појава и распространетост, Шеста научна средба по повод патрониот празник на Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ во Скопје (одржана на 7. 12. 2012), на тема: *Свети Климент Охридски во уметничкото творештво*, Скопје 2012, 27-52. Значаен научен прилог за појавата и распространетоста на епитетот Охридски, во пишаните извори и во сигнациите на ликовните претстави на св. Климент.

Во рамките на научноистражувачката дејност, кандидатот д-р Тони Филипошки бил раководител на националниот научен проект: *Преспанско-деволската област во средниот век, I дел*, ИНИ-Скопје (2010-2012). По изборот за доцент, д-р Тони Филипошки учествувал на 11 научни собири и конференции во земјата и во странство.

Според член 12 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти - докторанди на Универзитетот Св. Кирил и Методиј во Скопје (Универзитетски гласник бр. 274/2013 година), кандидатот д-р Тони Филипошки остварил вкупно 70 поени од научноистражувачката дејност и со тоа го надминал минималниот број на поени по овој основ, потребен за избор во звањето вонреден професор.

4. Стручно-апликативна дејност

Покрај на наставен и научноистражувачки план, кандидатот д-р Тони Филипоски, во изминатиот период, пројавил значителна активност и на полето на стручно-апликативната дејност. Остварил студиски престои во Австрија, како гостин-истражувач на Институтот за византолошки студии во Виена и во Тирана (Р.Албанија), во рамките на соработката меѓу државните архиви на Р.Македонија и Р.Албанија. Од бројните експертски ангажмани и активности од поширок интерес на д-р Тони Филипоски би ги нагласиле следниве:

-автор и коавтор на стручни текстови за документарни филмови (2010-2013);

-надворешен соработник на Државниот испитен центар при Министерството за образование и наука (2012/2013, 2013/2014);

-член на Стручна редакција на проектот: *Врвови на светската филозофија, историја, психологија со психоанализа* (Министерство за култура на РМ);

-член на уредувачки одбор на меѓународното научно списание: *Macedonian Historical Review* (Филозофски факултет - Скопје);

-член на уредувачки одбор на меѓународното научно списание: *Radovi Zavoda za hrvatsku povjest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*.

Според член 12 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти - докторанди на Универзитетот *Св. Кирил и Методиј* во Скопје (Универзитетски гласник бр. 274/2013 година), кандидатот д-р Тони Филипоски остварил вкупно 16,1 поен по основ на неговата стручно-апликативна дејност и со тоа го надминал минималниот број на поени по овој основ, потребен за избор во звањето вонреден професор.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на претходно изнесените оценки за наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност на доц. д-р Тони Филипоски, може да се заклучи дека се работи за изграден и афирмиран универзитетски наставник и научен истражувач со потврдени квалитети и компетенции во областите со кои се занимава. Приложените трудови на кандидатот претставуваат сигурен аргумент за неговиот континуиран професионален развој и посветеност во наставната, научноистражувачката и апликативната дејност. Рецензентската комисија со задоволство констатира дека

доц. д-р Тони Филипоски во целост ги исполнува условите за избор во повисоко звање, предвидени со Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот *Св. Кирил и Методиј* во Скопје.

Со оглед на изнесеното, Рецензентската комисија со особено задоволство и чест му предлага на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да го избере д-р Тони Филипоски во звањето **вонреден професор** за научните области (дисциплини): средновековна историја, национална историја на средниот век, архивистика и документација, историја на Балканот - VI-XII век, историја на Балканот -XIII-XV век, вреднување на архивскиот материјал, историска географија, балканското благородништво во средниот век и семејството во средниот век.

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Коста Ациевски, с.р.
2. Проф. д-р Александар Атанасовски, с.р.
3. Проф. д-р Бобан Петровски, с.р.

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат:**Тони Јордан Филипоски**

(име, татково име и презиме)

Институција:**Филозофски факултет - Скопје**

(назив на факултетот/институтот)

Научна област (дисциплина):

Средновековна историја; Национална историја на средниот век; Архивистика и документација; Историја на Балканот, VI-XII век; Историја на Балканот, XIII-XV век; Вреднување на архивскиот материјал; историска географија; балканското благородништво во средниот век и семејството во средниот век

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЛНОСТ

Ред. број	Назив на активностa:	Поени
1.	Одржување на настава (прв циклус): историја на балканските земји од VI до XII век (2009-2013)	9
2.	Одржување на настава (прв циклус): историја на балканските земји од XIII до XV век (2009-2013)	7,2
3.	Одржување на настава (прв циклус): историја на балканските земји-среден век (2013)	1,8
4.	Одржување на настава (прв циклус): вреднување на архивска граѓа (2011-2013)	5,4
5.	Одржување на настава (прв циклус): вреднување на архивски материјал (2013)	2,4
6.	Одржување на вежби (прв циклус): историја на балканските земји од VI до XII век (2009-2013)	4,5
7.	Одржување на вежби (прв циклус): историја на балканските земји од XIII до XV век (2009-2013)	3,6
8.	Одржување на вежби (прв циклус): историја на балканските земји-среден век (2013)	0,9
9.	Одржување на вежби (прв циклус): вреднување на архивска граѓа (2011-2013)	2,7
10.	Одржување на вежби (прв циклус): вреднување на архивски материјал (2013)	0,9
11.	Подготовка на нов предмет-предавања (прв и втор циклус)(10 x 1)	10
12.	Подготовка на нов предмет-вежби (прв циклус) (6 x 0,5)	3
13.	Консултации со студенти (прв циклус)	1,5
14.	Консултации со студенти (втор циклус)	0,5
15.	Член на комисија за оцена или одбрана на докторат (1 x 0,5)	0,5

16.	<u>Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура</u> (5 x 0,3)	1,5
17.	<u>Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа</u> (14 x 0,1)	1,4
	Вкупно	56,8

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активността:	Поени
1.	<u>Раководител на национален научен проект: Преспанско-деволската област во средниот век, I дел, ИНИ-Скопје (2010-1012) (1 x 6)</u>	6
2.	<u>Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир: Прашањето за проодноста на западниот дел од патот Виа Егнатиа (Драч-Солун) во II-та половина на IX век, Пътуванията в средновековна България (Материали от първата национална конференция: “Пътуване към България. Пътуванията в средновековна България и съвременният туризъм”, Шумен, 8-11. 05. 2008 г.), Съюз на учените в България - Шуменски университет “Епископ Константин Преславски”–Научноизследователски център по византистика, Издателство Абагар, Велико Търново 2009, 110-119.</u>	2
3.	<u>Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание: Прилог кон прашањето за формирањето на доцноантичката провинција Нов Епир, Гласник на ИНИ, год. 53, бр. 1-2, Скопје 2009, 51-57.</u>	4
4.	<u>Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание: Градот Лихнид и провинцијата Нов Епир, Историја, год. XLV, бр. 1-2, Скопје 2009, 5-11.</u>	4
5.	<u>Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание: Провинцијата Нов Епир во доцноантичките извори и прашањето за нејзиното седиште (4.-6. век)/ The Province of New Epirus in the Late Antique Sources and the Question of Its Capital (4th-6th century A.D.), Македонско наследство/Macedonian Heritage, XIV/36-37, Скопје/Skopje 2010, 167-172.</u>	4
6.	<u>Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание: The Komani-Krue Settlements and Some Aspects of their Existence in the Ohrid-StrugaValley (VIIth-VIIIth century), Macedonian Historical Review, vol. 1, Skopje 2010, 67-80.</u>	4
7.	<u>Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир: Деволската област и словенското просветителско дело на свети Наум, Зборник на трудови од Меѓународниот научен собир: Свети Наум Охридски и словенската духовна, културна и писмена традиција (организиран по повод 1100-годишнината од смртта на св. Наум Охридски-Охрид, 4-7 ноември 2010), УКИМ-Скопје 2011, 409-416.</u>	2
8.	<u>Апстракт објавен во зборник на конференција-меѓународна: The Roads in the Ohrid Lake Region: Historical-Arhaeological Analysis of Data from Late Ancient Period and Middle Ages (4th-14th Centuries), Proceedings of the</u>	1

	<i>22nd International Congress of Byzantine Studies (Sofia, 22-27 August 2011)</i> , vol. II (Abstracts of Round Table Communications), Sofia 2011, 292-293.	
9.	<u>Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир:</u> Свети Наум и неговите епитети: Охридски и Чудотворец, Зборник на трудови од меѓународниот научен симпозиум <i>1100 години од упокојувањето на свети Наум Охридски</i> (Охрид, 3-5 октомври 2010 година), МПЦ-ОА-Охрид 2011, 153-174.	2
10.	<u>Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир:</u> The Ohrid Bishopric in the IXth Century, <i>Оттука започва Бугарија</i> (Материали од втората национална конференция по историја, археологија и културен туризам: “Патување към Бугарија”, Шумен, 14-16. 05. 2010 година), Шумен 2011, 276-285.	2
11.	<u>Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание:</u> Theophylact and the People of Ohrid: the Issue of the „Otherness“, <i>Macedonian Historical Review</i> , vol. 2, Skopje 2011, 87-102.	4
12.	<u>Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир:</u> Застапеноста на хрватската средновековна и нововековна историја во наставните програми за додипломски студии на Институтот за историја при Филозофскиот факултет-Скопје, <i>Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze</i> (Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze održanog u Rijeci od 23. do 25. ožuljka 2011), Knjiga III., Rijeka 2011, 391-401.	2
13.	<u>Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание:</u> Der Ohrider Župan Andrea Gropa, <i>Südost-Forschungen</i> , 69/70 (2010/2011), R. Oldenbourg/München 2012, 1-24	4
14.	<u>Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир:</u> Свети Климент и неговиот епитет Охридски: појава и распространетост, Шеста научна средба по повод патрониот празник на Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ во Скопје (одржана на 7. 12. 2012), на тема: <i>Свети Климент Охридски во уметничкото творештво</i> , Скопје 2012, 27-52.	2
15.	<u>Пленарно предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> “Патување кон Бугарија. Од тука започнува Бугарија” (14-16 мај 2010 г., Шумен, Р. Бугарија)	3
16.	<u>Пленарно предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> “1100 години од упокојувањето на свети Наум Охридски” (3-5 октомври 2010 г, МПЦ-ОА, Охрид)	3
17.	<u>Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> “Исламската цивилизација на Балканот” (13-17 октомври 2010 г., IRCISA-МАНУ, Скопје)	2
18.	<u>Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> “Хрватско-македонските книжевни, јазични и културни врски” (23-25 март 2011 г., Риека, Р. Хрватска)	2
19.	<u>Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> “22. Меѓународен византолошки конгрес” (22-27 август 2011 г., Софија, Р. Бугарија)	2
20.	<u>Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> “Македонија низ вековите” (11-12 ноември 2011 г., ФзФ-Скопје)	2
21.	<u>Пленарно предавање на научен/стручен собир:</u> „Свети Климент	2

	<i>Охридски во уметничкото творештво</i> “ (7 декември 2012, НУБ „Св. Климент Охридски, Скопје)	
22.	<u>Пленарно предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> „Кирило-методиевската традиција и македонско-руските духовни и културни врски“ (3-4 октомври 2013 г., УКИМ, Охрид)	3
23.	<u>Пленарно предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> „Најубавите ливади на светот: Крстоносните походи и Крстоносците на Балканот“ (7-9 ноември 2013 г., Велико Трново, Р. Бугарија)	3
24.	<u>Пленарно предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> „Османлиското освојување на Балканот: Интерпретации и истражувачка дебата“ (14-15 ноември 2013 г., Виена, Австрија)	3
25.	<u>Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество:</u> „Кирил и Методиј: Византија и словенскиот свет“ (28-30 ноември 2013 г., Солун, Р. Грција)	2
Вкупно		70

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1.	<u>Авторство на одредница во речник или енциклопедија:</u> <i>Македонска енциклопедија</i> , 1 (А-Љ), МАНУ-Скопје 2009, 19-21 (2 x 0,05=0,10)	0,1
2.	<u>Експертска активност:</u> автор на стручен текст за документарен филм (2010) (4 x 1)	4
3.	<u>Експертска активност:</u> коавтор на стручен текст за документарен филм (2012/13) (5 x 0,5)	2,5
4.	<u>Експертска активност:</u> надворешен соработник на Државниот испитен центар при Министерството за образование и наука на РМ (2012/2013, 2013/2014) (2 x 1)	2
5.	<u>Експертска активност:</u> член на Стручна редакција на проектот: <i>Врвови на светската филозофија, историја, психологија со психоанализа</i> (Министерство за култура на РМ) (2013-)	1
6.	<u>Учество во промотивни активности на Факултетот:</u> член на Комисија за организирање на Отворен ден на Филозофскиот факултет во Скопје (април 2013)	0,5
7.	<u>Член на уредувачки одбор на меѓународно научно/стручно списание:</u> <i>Macedonian Historical Review</i> (ФЗФ-Скопје)	1
8.	<u>Член на уредувачки одбор на меѓународно научно/стручно списание:</u> <i>Radovi Zavoda za hrvatsku povjest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu</i>	1
9.	<u>Студиски престој во странство-до три месеци:</u> гостин-истражувач на Институтот за византолошки студии при Австриската академија на науките, Виена, Австрија (Institut für Byzanzforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften) (23.10.-09.11.2010)	0,5
10.	<u>Студиски престој во странство-до три месеци:</u> истражувачки престој во Тирана (Р. Албанија), во рамките на соработката на Државниот архив на Р. Македонија и Државниот архив на Р.	0,5

	Албанија (17.2-2.3.2013)	
11.	<u>Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект-носител: Преспанско-деволската област во средниот век, I дел, ИНИ-Скопје (2010)</u>	1
12.	<u>Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект-соработник: Виенски дијалози-разговори и соработка: византолошки истражувања во централна, источна и јужна Европа (два подготвителни научни состанока, 21 април и 24 ноември 2012, Институт за византолошки и новогрчки студии, Виенски универзитет, Виена, Австрија)</u>	1
13.	<u>Член на факултетска комисија: член на Комисија за полагање на испит: старословенски јазик 1</u>	0,5
14.	<u>Член на факултетска комисија: член на Комисија за полагање на испит: старословенски јазик 2</u>	0,5
	Вкупно	16,1

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЛНОСТ	56,8
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЛНОСТ	70
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЛНОСТ	16,1
Вкупно	142,9

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Коста Аџиевски, претседател, с.р.
2. Проф. д-р Александар Атанасовски, член, с.р.
3. Проф. д-р Бобан Петровски, член, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „СПЕЦИФИЧНИ ПРОБЛЕМИ ВО УЧЕЊЕТО КАЈ УЧЕНИЦИТЕ СО ИНТЕЛЕКТУАЛНА ПОПРЕЧЕНОСТ“ ОД М-Р АНГЕЛКА КЕСКИНОВА, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ - ИНСТИТУТ ЗА ДЕФЕКТОЛОГИЈА

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата IV редовна седница одржана на 26.II 2014 година, нè избра за членови на Рецензентската комисија за оцена на докторскиот труд под наслов „Специфични проблеми во учењето кај учениците со интелектуална попреченост“, изработена од м-р Ангелка Кескинова. Заблагодарувајќи му се на Наставно-научниот совет за укажаната доверба, слободни сме да му го доставиме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација на м-р Ангелка Кескинова е самостоен труд, кој претставува современа, научно-емпириска студија презентирана на 280 страници, структурирани во осум заглавија (теоретски основи на проблемот, методологија на истражување, анализа на резултати, дискусија, заклучни согледувања, предлози, литература и прилози). Литературата која е користена за изработката на докторската дисертација е составена од 172 библиографски единици на англиски и македонски јазик, претставувајќи дел од актуелните тематски соодветни ракописи произлезени од голем број научноистражувачки студии и проекти реализирани во голем број земји низ светот.

Првото заглавие од докторската дисертација, презентирано преку пет тематски единици, претставува мошне солидна теоретска елаборација и дефинирање на проблемот на истражување. На самиот почеток кандидатката нагласува дека не постои некоја општоприфатена дефиниција што е тоа „развој на личноста“, но сите автори кои се занимаваат со развојната психологија се согласуваат дека развојот на личноста е непрекинат, континуиран процес. Особините на личноста и нејзината структура во целост се менуваат и се развиваат во текот на животот. Тие промени се одвиваат низ специфични развојни периоди или животни циклуси. Во текот на развојот, кај личноста се случуваат квалитативни и квантитативни промени. Развојот на личноста зависи од три фактори: наследството (генетскиот фактор, нервниот и ендокриниот систем и конституцијата), средината (социјалните фактори) и активноста на поединецот. Овие фактори се само претпоставки на развојот на личноста. Во овој дел кандидатот прави краток осврт на учењето што претставува стекнување на нови или изменување на постојните знаења, однесувања и вештини, преку синтетизирање на различни видови информации. Во исто време се истакнати и проблемите што можат да настанат во текот на учењето, а се директно поврзани со глобалната проблематика која се разработува во рамките на докторската дисертација.

Во втората тематска единица, м-р Ангелка Кескинова дава комплетен приказ на интелектуалната попреченост, започнувајќи со дефинирање на поимот

интелектуална попреченост, притоа нагласувајќи дека разни автори се обидуваат овој поим да го објаснат и дефинираат од различни аспекти, да го презентираат неговото влијание врз функционирањето на сите аспекти на личноста, како и генерално на личноста во целина. Тематската единица се заокружува преку посочување на карактеристиките во развојот на лицата со лесна интелектуална попреченост. Лицата со лесна ИП имаат исти основни физиолошки, социјални и емоционални потреби како и останатите лица. Се развиваат по законитости кои важат за сите, но темпото на развивање им е значително забавено, а според степенот на ИП може да биде ограничено, односно лимитирано. Специфичностите во развојот на овие лица се гледаат токму во должината на траење на секоја фаза во нивниот развој. Интелектуалниот дефицит со себе повлекува низа промени во карактеристиките на личноста на детето со ИП. Голем број истражувања укажуваат на промени во претставите, емоциите, помнењето, мислењето, вниманието, говорот и играта кај нив. Освен овие промени кај лицата со лесна ИП, можат да се забележат и промени во сетилната перцепција, мотивацијата, однесувањето, социјалните обележја и целокупното функционирање во секојдневните активности, што формираат една комплексна личност на детето со ИП.

Во рамките на третата тематска единица направена е сеопфатна анализа на специфичните проблеми во учењето, што во суштина претставува нарушување кое се манифестира со специфични и значајни проблеми во стекнување на училишните вештини. Основен проблем со кој се среќаваме во објаснувањето на специфичните проблеми во учењето е самото нејзино дефинирање, поради што м-р Ангелка Кескинова презентира различни дефиниции од различни аспекти од повеќе инволвирани субјекти, а во исто време прави историски осврт на проблемот, разработувајќи го од медицински, образовен, бихејвиорален и когнитивен пристап. Специфичните проблеми во учењето настануваат како резултат на проблеми настанати во пренаталниот, перинаталниот и постнаталниот период, што резултираат со проблеми и дисфункција на нервниот систем во еден или повеќе фази во обработка на информациите. Како етиолошки фактори се наведуваат: абнормалности на мозочната латерализација, заостанување во созревањето на мозокот, депривација на средината, генетски фактори, минимална церебрална дисфункција и оштетувања на мозокот. Постоенето на специфични проблеми во учењето предизвикува и низа промени во развојот на личноста, во перцепцијата, претставите, помнењето, мислењето, вниманието и концентрацијата, моториката, говорот, емоциите, ориентацијата во просторот и социјалната зрелост. Надминувањето на овие проблеми е овозможен преку имплементација на специфичен, посебен пристап во наставата што во себе вклучува: утврдување на природата на специфичните проблеми во учењето; идентификување на индивидуите со специфичните проблеми во учењето; пристапноста до соодветни сервиси, интервенција и професионален развој.

Во четвртиот дел од теоретските основи, кандидатката ги дефинира и разграничува развојните способности важни за процесот на учење. Издвоени се аудитивните способности: аудитивната дискриминација како особено значајна во процесот на разликување на фонемите во развојот на јазикот и јазичките способности; аудитивно – визуелна перцепција со која се формираат поимните искуства и претставува основа на сознајните процеси и на крај аудитивното помнење со кој е претставен капацитетот на работната меморија. Во однос на визуелните способности, разработена е визуелната перцепција која му овозможува на поединецот да ја разбере средината што го опкружува и е значаен фактор во процесот на учење, како и визуелното помнење како повеќе димензионален когнитивен процес и систем на сложена организација. Во понатамошниот дел, разработена е способноста за цртање и прецртување што претставува сложен систем кои според невропсихолошките студии во себе ги вклучува развојните способности како праксички способности (мелокинетичка и конструктивна праксија), перцепција, помнење, фантазија, мислење и, накрај, естетика. Елаборацијата на говорната развиеност во себе ја инкорпорира способноста за говорен и јазичен развој, лексичко-семантички развој, морфологија и синтакса.

Крајот од теоретските основи претставува преглед на истражувања спроведени во светски рамки, а се релевантни за проблематиката обработена во самата докторска дисертација. Во литературата може да се најдат низа истражувања со кои се проценуваат развојните способности и карактеристиките на личноста на учениците. Оваа констатација подеднакво важи и за популацијата на учениците со лесна ИП, како и за учениците со типичен развој. Мотивацијата за првиот вид на истражување потекнува од потребата да се анализира влијанието на интелектуалниот дефицит врз развојот на целокупната личност, додека, пак, во вториот случај потребата на истражувачите најчесто потекнува од желбата да се откријат причините за слабиот успех на учениците во усвојување на наставните програми, како и добивање на релевантни информации кои ќе овозможат напредок на наставната програма, на формите и методите за работа.

Во второто заглавие од дисертацијата, објаснета е методолошката поставеност на емпириското истражување, при тоа јасно дефинирајќи ги предметот, целите и задачите на истражувањето, поставувајќи ги хипотезите и детерминирајќи го примерокот на истражување со утврдување на сите зависни и независни варијабли.

Како предмет на истражување во оваа дисертација е анализата на специфичните проблеми во учењето кај учениците со лесна интелектуална попреченост.

Од предметот произлегуваат и целите на истражувањето: преваленција на специфичните проблеми во учењето кај учениците со лесна ИП, но и кај учениците со типичен развој; видот на специфични проблеми кои се јавуваат кај двете групи на ученици; меѓусебната поврзаност на развојните способности и способноста за учење; предлог-мерки и соодветни насоки за понатамошно истражување на проблемот.

Остварувањето на поставените цели кандидатката го операционализира преку призмата на повеќе задачи:

- процена на фреквенцијата на јавување на специфичните проблеми во учењето кај учениците со лесна ИП и кај учениците со типичен развој;
- процена на аудитивните способности (дискриминација, помнење и аудио-визуелна асоцијација), кај учениците со лесна ИП и кај учениците со типичен развој;
- проценка на визуелните способности (дискриминација, помнење и визуелна асоцијација), кај учениците со лесна ИП и кај учениците со типичен развој;
- процена на говорните способности (создавање на поими, лексика, морфологија и синтакса) кај учениците со лесна ИП и кај учениците со типичен развој;
- процена на визио-моторната координација и можноста за цртање на геометриски форми кај учениците со лесна ИП и кај учениците со типичен развој;
- процена на цртежот кај учениците со лесна ИП и кај учениците со типичен развој;
- процена на редоследноста и можноста за шифрирање кај учениците со лесна ИП и кај учениците со типичен развој;
- компарација на постигнувањата помеѓу двете групи (учениците со лесна ИП и учениците со типичен развој);
- утврдување на поврзаноста помеѓу одделението во кое одат учениците, односно календарската возраст и специфичните проблеми во учењето кај двете групи на ученици;
- утврдување на поврзаноста помеѓу полот и специфичните проблеми во учењето кај двете групи на ученици.

Во согласност со теоретската рамка на овој труд, поставените цели, задачи и хипотези, студијата е **современа** – проучувајќи ги проблемите со кои секојдневно се соочуваат учениците во совладувањето на наставните содржини и постигнувањето на солидни резултати во сите области на науката, **дескриптивна** – насочена кон откривање, анализа и компарација на проблемите во учењето што се јавуваат кај децата во училишниот период, **применета** - обидувајќи се да ги утврди специфичните проблеми во учењето со кои се соочуваат лицата со ИП и да изнајде можно решение за нив.

Примерокот на истражување е пригоден. Во истражувањето се опфатени 144 ученици, поделени во две групи, чии резултати се анализирани и споредувани помеѓу себе. Првата група (целната група) се состои од 64 ученици со лесна ИП, кои учат во посебните основни училишта во Република Македонија. Другата група (контролна група) се состои од 80 ученици (од 3. до 5. одделение –

одделенска настава, деветтолетка) со типичен развој кои учат во редовно основно училиште.

За реализирање на истражувањето користен е ACADIA-тестот, кој се состои од 13 суптестови, наменети за процена на различни способности и вештини, неопходни за успешно совладување на академските вештини во основно училиште. За потребите на истражувањето, тестот е преведен и адаптиран на македонски јазик.

Во обработка на добиените податоци користени се следниве статистички методи: фреквенција, процент, мерки на централна тенденција и χ^2 -тестот на ниво на значајност од $p < 0,05$. Анализата на резултатите е извршена со помош PASW Statistics 18.

Во третото заглавие, кандидатката прави анализа на резултатите со богат илустративен материјал, притоа дискутирајќи ги и споредувајќи ги добиените резултати со низа релевантни истражувања. Анализата на теоретските расправи и емпириските податоци, до кои е дојдено во истражувањето, упатуваат на следниве заклучни согледувања:

- **Кај учениците со лесна ИП почесто се јавуваат специфични проблеми во учењето во споредба со учениците со типичен развој.** Според резултатите од истражувањето се заклучува дека интелектуалниот дефицит има значително влијание врз развојните способности на личноста. Генерално, сите ученици со интелектуална попреченост имаат специфични проблеми во учењето, додека, пак, во општата популација имаме 13,75% на ученици со специфични проблеми во учењето (СПУ).
- **Учениците со лесна ИП имаат зачестени проблеми во развојот на аудитивните способности, за разлика од децата со типичен развој.**
- **Учениците со лесна ИП имаат зачестени проблеми во развојот на визуелните способности, за разлика од децата со типичен развој.**
- **Кај учениците со лесна ИП се јавуваат чести проблеми во развојот на говорните способности, за разлика од децата со типичен развој.** Говорниот развој кај учениците со ИП се одвива забавено, со ограничен и оскуден фонд на зборови, како и со изразени проблеми во разбирањето на граматичките, лексичките и морфолошките говорни карактеристики.
- **Учениците со лесна ИП имаат зачестени проблеми во визио-моторната координација и можноста за цртање на форми, за разлика од децата со типичен развој.** Генерално, учениците со ИП имаат чести проблеми во моторниот развој, графомоторниот чин и конструктивните способности, координацијата око-рака, ориентацијата во простор, како и во способностите за внимание и перцепција.
- **Кај учениците со лесна ИП постојат чести проблеми во квалитетот на цртежот, за разлика од децата со типичен развој.**

Според резултатите од истражувањето може да се заклучи дека учениците со ИП имаат тешкотии при цртањето, односно во способностите кои се важни за реализација на таа активност. Во општата училишна популација утврдено е дека кај 5,8% од учениците постојат интензивни проблеми во способноста за цртање.

- Хипотезата дека **специфичните проблеми во учењето се јавуваат почесто кај учениците во пониските одделенија е потврдена кај учениците од контролната група.** Кај нив е утврдено дека со зголемување на возраста се подобруваат резултатите на тестот, односно проценуваните способности. Ваквата констатација во исто време значи дека проценуваните развојни способности сè уште се развиваат во училишниот период и на нив влијае процесот на растење и созревање на ученикот.

Меѓутоа, за разлика од учениците од контролната група, кај учениците со ИП не постои поврзаност помеѓу возраста на учениците и постигнувањата на тестот. Според анализата на резултатите во сите суптестови не се пронајдени подобрувања на овој тест кај повозрасните ученици со ИП, поради што би заклучиле дека поставената хипотеза дека **специфичните проблеми во учењето се јавуваат почесто кај учениците во пониските одделенија се отфрла кога станува збор за учениците со ИП.**

- Претпоставката дека **специфичните проблеми во учењето се јавуваат почесто кај учениците од машки пол не се потврдува.** Со анализа на резултатите кај учениците со ИП утврдено е дека единствен суптест на кои ученичките покажале статистички подобри резултати, е суптестот за процена на аудитивната дискриминација. Додека, пак, кај контролната група учениците од женски пол покажале подобри резултати, со статистички значајна разлика во однос на достигнувањата на момчињата, на суптестовите за процена на визуелно-моторната координација и процена на видното помнење. Според овие резултати може да се заклучи дека девојчињата покажале подобри резултати на мал дел од суптестовите, поради што не може генерално да се потврди поставената хипотеза.

Кандидатката посочува дека заклучоците од ова истражување не треба да се прифатат како категорични, бидејќи тие се однесуваат на конкретен примерок, во одредено временско траење, но сепак треба да се уважат во насока на унапредување на општествената организираност, пред сè подобрување на воспитно-образовниот процес на учениците со СПУ, давајќи притоа препораки и сугестии во тој правец, пред крајот на дисертацијата во VI заглавие.

Заклучок и предлог

Докторската дисертација под наслов: **Специфични проблеми во учењето кај учениците со интелектуална попреченост**, изработена од **м-р Ангелка Кескинова**, со својата теоретска елаборација, методолошко обликување, стил и пристап кон проблемот дава значаен придонес во расветлувањето на еден мошне сложен и актуелен проблем во нашиот образовен систем. Трудот претставува сам по себе значаен извор, стимулација и поддршка на други истражувања од овој домен, особено заради фактот што во македонската научна теорија и практика постојат мал број на трудови што како научен дискурс ги имаат специфичните проблеми во учењето кај учениците со лесна интелектуална попреченост. Поставеноста на проблемот, аналитичкиот пристап на кандидатката и солидното владеење со методологијата доведуваат до прегледни заклучоци, кои на коректен начин ги детерминираат поставените хипотези со конзистентна научна аргументација, давајќи му на трудот значајно нагласена научна тежина.

Врз основа на прикажаната анализа и оцена на докторскиот труд, Комисијата има задоволство и чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да ја прифати позитивната рецензија на докторската дисертација под наслов: **Специфични проблеми во учењето кај учениците со интелектуална попреченост**, изработена од **м-р Ангелка Кескинова**, и да одобри усна јавна одбрана на трудот.

Комисија

Проф. д-р Наташа Чичевска-Јованова, с.р.

Проф. д-р Ристо Петров, с.р.

Проф. д-р Зора Јачова, с.р.

Проф. д-р Даниела Димитрова-Радојичиќ, с.р.

Проф. д-р Наташа Ангелоска-Галевска, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА **НА РАКОПИСОТ ПОД НАСЛОВ „СОЦИЈАЛНА** **ЕКОЛОГИЈА” ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р ИЛИЈА АЦЕСКИ**

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, бр. 12-487/2 од 3.2.2014 година, донесена на седницата одржана на 26.2.2014 година, определен сум за рецензент на трудот „Социјална екологија“ од проф. д-р Илија Ацески. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а по внимателното читање и проучување на трудот го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот под наслов „Социјална екологија“, од проф. д-р Илија Ацески, е предложен за учебник по предметот социјална екологија, кој се изучува во рамките на студиската програма на Институтот за социологија при Филозофскиот факултет во Скопје, како редовен предмет во вториот семестар со неделен фонд од 4+2 часа и носи 7 ЕКТС кредит-поени. Ракописот е во функција на совладување на предметната програма по социјална екологија и целосно ги покрива предвидените содржини по наведениот предмет. Предложениот ракопис претставува второ, целосно променето и дополнето издание, подготвено во согласност со критериумите за негово користење како универзитетски учебник.

Трудот е логично структуриран во седум дела, во обем од 394 страници основен текст што е коректно печатарски обликуван, со предговор и библиографија. Документирањето на цитираната литература е спроведено во самиот текст. Библиографијата опфаќа 250 единици, современи и релевантни научни и стручни книги и статии, и тоа како од домашни автори, така и дела на српски, хрватски и англиски јазик.

Според структурата, трудот „Социјална екологија“ ги опфаќа следниве содржини:

Предговор, во кој авторот на јасен и прецизен начин ги дефинира целите, мотивите и начините на кои ги реализирал опфатените содржини.

Првиот дел *Екологијата, средината и социјалните промени* е посветен на општите прашања кои се однесуваат на комплексноста на феномените поврзани со животната средина од повеќе аспекти: филозофски, антрополошки, економски и, се разбира, социолошки, кој разбирливо доминира во анализата. Од структурата на излагањето во рамките на овој дел можат да се потенцираат темите кои се поврзани со социјалните промени и еколошката криза, промените на средината низ историјата, моделот на природата како екосистем, потоа теми кои длабоко навлегуваат во комплексноста на прашањата поврзани со глобализацијата и еколошката криза. Во овој контекст, посебно внимание заслужува напорот на авторот да ја позиционира социјалната екологија во системот на социолошки науки кои непосредно се поврзани со проучување на средината и пошироко, можностите за засновање соодветна теорија на средината.

Вториот дел носи наслов *Економијата и средината* и во него авторот се осврнува на прашањата кои произлегуваат од односот помеѓу економијата и животната средина. Во анализата големо внимание е посветено на неизбежниот конфликт на сферата на економијата, од една страна, и екологијата, од друга страна, за да се продолжи со истражување на етичкиот аспект на еколошката економија, како и со евентуалните можности за еколошка саморегулација на економијата. Едно од основните прашања кое авторот си го поставува во овој дел од трудот се однесува на можностите за економски развој во еколошка смисла на зборот.

Третиот дел на трудот е посветен на одржливиот развој, за што зборува и самиот наслов *Одржлив развој*. Во него, авторот нуди содржини кои покомплексно ја објаснуваат неговата социолошка димензија, но во исто време обезбедуваат и препознавање на неговите економски, политиколошки и социјални аспекти. На концептот на одржливост авторот се задржува на неколку места во трудот во зависност од појдовната позиција при анализа на неговото значење. Всушност, една од целите на анализата е да се наведат доволно сознанија за можностите за изградба одржлива заедница.

Во четвртиот дел насловен *Стратегија на заштита на животната средина*, тежиштето на анализата е сконцентрирано на изнаоѓање таков стратегиски пристап во заштитата на животната средина, кој ќе води сметка за поврзаноста со феноменот на сиромаштијата и еколошката демократија, нема да отстапува од принципите на одржливиот развој и ќе инкорпорира адекватна еколошка политика. Притоа, економскиот аспект на заштитата на животната средина има многу важно место во анализата.

Петтиот дел од трудот е со наслов *Еколошка етика* и е посветен на прашања кои се поврзани со лоцирањето на етиката во областа на екологијата. Анализата допира дел од најважните проблеми со кои се соочува модерната цивилизација, изложувајќи ги најважните теоретски, социолошки, филозофски, но и етички проблеми поврзани со односот на човекот и средината. Во современи услови се поставуваат бројни прашања за можностите за засновање еколошка етика и биоетика. Ова се прашања што се поврзани со постматеријалистичките вредности, како и со новите погледи за односот на човекот кон средината, и за нив авторот успеал да понуди сериозни и целосни сознанија, базирани на солидно познавање на релевантната литература.

Шестиот дел е под наслов *Еколошка свест, еколошко движење и еколошко образование*. Во овој дел, авторот зборува за постматеријалистичките вредности и еколошката свест, како и за вредносните ориентации во однос на природата. Потоа тој прави осврт врз поимањето на еколошкото движење, еколошките групи и партиите на зелените, акцентирајќи ја нивната идеологија. Имајќи го предвид претходното, авторот во продолжение својот интерес го фокусира на еколошката едукација и екологизирањето на педагогијата, како и на самото еколошко образование и воспитување. Анализата во рамките на овој дел добива логичен завршеток со темата за еколошкото образование во Македонија. Содржински, овој дел се издвојува како особено значаен, со оглед на предвидената намена на ракописот да се користи како универзитетски учебник.

Содржините на седмиот дел, *Националните интереси на одржливиот развој на Република Македонија*, се поврзани со теми од екологијата кои

произлегуваат од состојбите што се карактеристични за нашата држава. Во анализата е направен успешен обид да се претстави состојбата во Македонија на еколошки план, во насока на нагласување на националните интереси за одржлив развој, концептот на интегрална одржливост и одржливо општество во услови кои се карактеристични за нашата држава.

Оцена на трудот

Текстот на ракописот „Социјална екологија“, предложен од проф. д-р Илија Ацески, како учебник по предметот социјална екологија, се одликува со неопходната доза на оригиналност и ги поседува основните критериуми за универзитетски учебник. Во трудот е консултирана актуелна, соодветна и релевантна литература. Содржините на трудот и начинот на нивната презентација го чинат педагошко-дидактички подобен за постојан учебник од областа на социолошките науки, во конкретниот случај за предметот социјална екологија. Освен тоа, сосема слободно трудот може да се претстави како корисна литература и за поширок круг корисници, пред сè луѓе кои се занимаваат со еколошката проблематика и заштитата на животната средина. Овие карактеристики на ракописот зборуваат за неговиот значаен придонес, обезбедувајќи му притоа заслужено место во соодветната стручна литература во нашата земја.

Логичката систематизираност на материјата што е предмет на интерес на авторот, надополнета со јасен и разбирлив стил на анализа на проблемите, претставува предуслов за лесен пристап до сложената проблематика на социјалната екологија. Читателот е поставен во релативно комотна позиција, при анализа на сложени прашања. Оттука сосема слободно може да се извлече констатацијата дека авторот со успех пристапил кон третирање на една многу сложена материја, успевајќи да го приближи понудениот текст до содржината и пристапот присутен кај современите наслови што ја третираат оваа проблематика.

Предлог

По внимателното проучување на текстот „Социјална екологија“, предвиден да се користи како учебник по предметот социјална екологија, може да се констатира дека авторот при пишувањето на текстот користел актуелна и релевантна литература, а обработената материја ја структурирал на логичен и прегледен начин. Од аспект на стилот на изразување, се работи за текст што е разбирлив и без никакво сомневање ќе биде прифатлив за студентите на Филозофскиот факултет, со должно почитување на стручниот пристап и научната терминологија.

Во понудениот текст, авторот ги сублимира своите широки познавања од областа на социјалната екологија, надополнети со неговото искуство како универзитетски наставник. Ова ми дава за право да заклучам дека со овој текст студентите, но и пошироката читателска публика, ќе добијат пристап до многу корисно четиво.

Имајќи ги предвид искажаните констатации за трудот, имам чест на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да му предложам да ја прифати предложената рецензија на трудот „Социјална екологија“ од авторот проф. д-р Илија Ацески, со пепорака тој да биде објавен како **постојан универзитетски учебник** за предметната програма по **социјална екологија**.

Рецензент

Проф. д-р Пеце Недановски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА УЧЕБНИКОТ „СОЦИЈАЛНА ЕКОЛОГИЈА“
ОД АВТОРОТ Д-Р ИЛИЈА АЦЕСКИ

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет со Одлука бр.12-487/2 од 3.2.2014 година, ме определи за рецензент на ракописот на проф. д-р Илија Ацески под наслов „Социјална екологија“.

Изразувајќи благодарност за укажаната доверба, а по проучувањето на ракописот, имам задоволство и чест до Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Општи податоци за трудот

Обем, содржина и структура на делото. Трудот е во обем 394 страници, структуриран во седум дела, со библиографија, обработен на начин кој на студентите и другите читатели им дава можност да се запознаат со содржини кои се во сферата на социјалната екологија. Содржините соодветствуваат на наставната програма по предметот социјална екологија, но има и дел кој подлабоко навлегува во проблемите на модерната цивилизација, поврзани со феномени кои се однесуваат на состојбите на животната средина. Во ракописот јасно се препознава концепцијата за учебник кој на студентите им овозможува поцелосно запознавање на прашања кои се од суштинско значење за развојот на модерното општество, и во тој контекст, еден поголем дел е посветен и на состојбите во нашата држава, особено во сферата на политиките за изградба на еколошки одржливо општество.

Структурата на трудот е поделена во седум дела, кои формираат посебни целини и обработуваат теми од наставните содржини:

Во првиот дел, „Екологијата, средината и социјалните проблеми“, авторот вниманието го задржува на глобалните прашања поврзани со животната средина и социјалните промени во модерното општество. Во анализата се обработуваат теми кои имаат суштинско значење за социолошкото поимање на промените на односот на човекот кон околината, потоа, дел од антрополошките истражувања, и пошироко, на односот на културата и средината низ историјата. Исто така, дел од анализата е посветен на еколошката криза и модерното општество, глобализацијата и еколошката криза, и во тој контекст, направен е успешен обид за дефинирање на социјалната екологија во системот на социолошките науки и пошироко, местото и значањето на социјалната теорија на средината и окружувањето. Во анализата, авторот се користи со релевантна литература која на проблемите им пристапува интердисциплинарно.

Вториот дел, е посветен на односот на економијата и екологијата, важен аспект во процесот на разбирање на односот на модерната цивилизација кон животната средина. Конфликтот меѓу екологијата и средината, етичките аспекти на економскиот развој, вреднувањето на човековиот живот од аспект на

состојбите на животната средина, потоа дали е можна саморегулација на економијата, односот на јавните добра и загадувањето, можностите за развој во еколошка смисла, проблемот на пренаселеноста и слично се дел од прашањата кои авторот ги анализира во овој дел.

Во третиот дел, вниманието е сконцентрирано врз теми кои се поврзани со одржливиот развој, претежно од социолошки аспект, но и на институционално и политичко ниво. Основната цел на анализата авторот ја насочил кон согледување на можностите за формирање на еколошко општество.

Во четвртиот дел се анализираат стратегиите за заштита на животната средина во светлината на еколошката модернизација, можностите за развој на еколошко општество и воопшто, политиката на заштита на средината. Во овој дел треба да се нагласи делот кој се однесува на економските аспекти на заштитата на средината во услови на транзиција и можностите за формирање на реална стратегија за заштита.

Во петтиот дел, под наслов „Еколошка етика“, авторот расправа за теми кои се однесуваат на односот на етиката, средината и екологијата во светлината на најновите истражувања. На почетокот на анализата авторот се задржува на дел од етичките теории кои ги става во функција на полесно разбирање на односот на етиката и екологијата, но и во функција на анализата на проблемите на еколошката етика и биоетиката. Авторот се задржува на можностите за заснивање на еколошката етика, како нова дисциплина, во сферата на социјаните науки, и пошироко. Во тој контекст се презентирани дел од најзначајните еколошки теории и учења. Во анализата се говори и за односот на религијата и екологијата, за христијанското поимање на односот на човекот и надворешниот свет, за плитката и длабоката екологија, екофеминизмот и еколошкиот етос. Голем дел од овие прашања не биле предмет на расправа во социолошките анализи во нашата држава.

Шестиот дел обработува теми кои се поврзани со еколошката свест, еколошкото движење и еколошкото образование. Во овој дел, вниманието главно е сконцентрирано на односот на вредностите и еколошката свест, политиката на зелените, новите социјални движења, еколошката едукација, улогата на образованието во еколошкото освестување на населението, на односот на еколошкото образование и одржливиот развој, на проблемите на еколошкото образование во нашата држава и слично.

Седмиот дел е посветен на националните интереси на одржливиот развој на Република Македонија. Во анализата се претставени еколошките состојби во сите сектори на социјалниот и економскиот развој, состојбите на загадување на средината и се презентирани стратегиите за заштита на средината во сферата на економијата, образованието и здравјето. Особено треба да се истакне намерата на авторот да даде доволно елементи за формирање една реална претстава за можностите за формирање на одржливо општество во Македонија и иднина во духот на одржливоста.

Степен на соодветност на текстот со програмата. Книгата „Социјална екологија“ е наменета како учебник за студентите на Институтот за социологија при Филозофскиот факултет, за предметната програма по социјална екологија. Изложените содржини соодветствуваат на предметната програма по

наведениот предмет, тие се скоро целосно иновирани и проширени од претходното издание (2002).

Методичко-дидактички вредности. Безсомнение, содржините изнесени во трудот се карактеризираат со висок степен на систематичност, меѓусебна поврзаност, доволно се разбирливи за студентите и пошироко, научно се засновани и користена е литература која е релевантна за темите што се предмет на анализа, што ќе им овозможи на студентите полесно мисловно да навлезат во содржините кои се дел од социјалната екологија и пошироко во проблемите на модерната цивилизација.

2. Мислење и предлог

Врз основа на изложените мислења и ставови во овој извештај, како рецензент сум со длабоко убедување, кое произлегува од вредноста на ракописот „Социјална екологија“ од авторот проф. д-р Илија Ацески, дека тој е коректно подготвен и е во согласност со барањата на наставата по предметот за кој е наменет, со неспорна научна и педагошка вредност. Имајќи ги предвид изнесените оценки за трудот, на Наставно-научниот совет му предлагам да го прифати овој извештај, и трудот да го објави како постојан универзитетски учебник за предметната програма по социјална екологија на Институтот за социологија при Филозофскиот факултет во Скопје.

Рецензент
Проф. д-р Ибиш Кадриу, с.р.

ИСПРАВКА

Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство објавува корекција на техничка грешка на Билтенот бр. 1074 од 01.04.2014, имено на страна 210 во Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања од областа информатика и компјутерско инженерство на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство во Скопје (д-р Горан Велинов). 369-376

во продолжение на рефератот треба да бидат објавени следниве табели :

Прилог 1

Ангажираност во наставниот процес по семестри и предмети на доц. д-р Горан Велинов во периодот од април 2009 до септември 2013 на ПМФ-ИИ и ФИНКИ

									ПОЕ НИ		
Година	Семес тар	Предмет	Часови предавања /неделно	Часови вежби/н еделно	Студ енти	Вкуп но преда вања	Вку пно веж би	Вку пно студ енти	Одрж ување на преда вања	Одрж ување на вежби	Консу лтаци и со студен ти
2011/2012	летен	Архитектура на компјутери	2	0	87	2	0	87	1,2	0	0,174
2011/2012	летен	Бизнис и менаџмент системи	3	0	89	3	0	89	1,8	0	0,178
2012/2013	зимск и	Дигитизација и Е-презентација	2	0	14	2	0	14	1,2	0	0,028
2012/2013	зимск и	Бази на податоци 2	2	0	13	2	0	13	1,2	0	0,026
2012/2013	зимск и	Професионални вештини	0,5	0	468	0,5	0	468	0,3	0	0,936
2012/2013	летен	Архитектура на компјутери	2	0	95	2	0	95	1,2	0	0,19
2012/2013	летен	Физички дизајн и имплементација на ИС	2	0	3	2	0	3	1,2	0	0,006
2012/2013	летен	Концепти на информатичко општество	2	0	47	2	0	47	1,2	0	0,094
2013/2014	зимск и	Бази на податоци 2	2	0	8	2	0	8	1,2	0	0,016
2013/2014	зимск и	Менаџмент на информационални системи	2	0	113	2	0	113	1,2	0	0,226
						15,5	ВКУПНО (I циклус)		11,7	0	1,874
II циклус студии								937			
2008/2009	летен	Напредни концепти на бази на податоци	2	2	1	2	2	1	1,5	0,9	0,002
2009/2010	зимск и	Софтверско инженерство кај базите податоци	2	2	1	2	2	1	1,5	0,9	0,002
2010/2011	летен	Напредни концепти на бази на податоци	2	2	3	2	2	2	1,5	0,9	0,004
2011/2012	летен	Компонентно базиран развој	2	2	10	2	2	6	1,5	0,9	0,012
2013/2014	зимск и	Софтверско инженерство за масивни бази податоци: практичен пристап	2	2	1	2	2	2	1,5	0,9	0,004
						10	ВКУПНО (II циклус)		7,5	4,5	0,024

Подготовка на нов предмет

[illegible]

		Име на предметот	предавањ а	вежби								
		Архитектура на компјутери	да									
		Бизнис и менаџмент системи	да									
		Концепти на информатичко општество	да									
		Менаџмент на информатички системи	да									
		Дигитизација и Е-презентација	да	да								
		Бази на податоци 2		да								
		Складишта на податоци (2.циклус)	да	да								
		Извршување и оптимизација на SQL изрази (2.циклус)	да	да								
		Безбедност и сигурност кај базите на податоци (2.циклус)	да	да								
		Компонентно базиран развој	да	да								
		Вкупно	9	6								

Прилог 2

Учество во меѓународни научни проекти на д-р Горан Велинов

Реден број	Име на проектот	Период на траење	Позиција	ПОЕНИ
1	FETCH - Future Education and Training in Computing Project	2013 -	учесник	5
			ВКУПНО	5

Учество во национални научни апликативни проекти

Реден број	Име на проектот	Период на траење	Позиција	ПОЕНИ
1	"Напредни бази на податоци и информациски системи"	2011-2012	раководител	6
2	Продолжување на "Напредни бази на податоци и информациски системи" за 2012/2013 година	2012-2013	раководител	6
			ВКУПНО	12

Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект

1	Data visualization - FINKI & DDNT Australia		носител	2
---	---	--	---------	---

Прилог 3

Список на стручни и научни трудови на д-р Горан Велинов

	Автори и наслов	Ко нф	Место	Пер.	М еф.	А в т .	Бодув ање	По ен и	У ч ес т.
1	Boro Jakimovski, Dragan Sahpaski, Goran Velinov, "Performance Improvement of Genetic Algorithms by Adaptive Grid Workflows" in <i>Proceedings of the 11th International Symposium on Symbolic and Numeric Algorithms for Scientific Computing, SYNASC'09</i> , Timisoara, Romania, September 2009, IEEE Computer Society IEEE Xplore , pp. 221-228	ко нф ер ен ци ја	Timisoar a Romania	Sep 2009	да	3	80,00 %	2,4	д а
2	Boro Jakimovski, Dragan Sahpaski, Goran Velinov "Optimization of Adaptive Petri-Net Grid Genetic Algorithm Workflows", in <i>Proceedings of the ICT Innovations 2009</i> , Ohrid, Masedonia, September 2009, Springer Signals, pp.401-410.	ко нф ер ен ци ја	Ohrid Macedon ia	Sep 2009	да	3	80,00 %	2,4	д а
3	Aleksandar Dimovski, Goran Velinov, Dragan Sahpaski, "Horizontal Partitioning by Predicate Abstraction and its Application to Data Warehouse Design", in <i>Proceedings of the 14th Conference on Advances in Databases and Information Systems (ADBIS)</i> , Novi Sad, Serbia, 20-24 September, 2010, Springer LNCS 6295 , pp.164-175.	ко нф ер ен ци ја	Novi Sad, Serbia	Sep 2010	да	3	80,00 %	2,4	д а
4	Dragan Sahpaski, Aleksandar S. Dimovski, Goran Velinov, Margita Kon-Popovska, "Efficient Processing of Top-K Join Queries by Attribute Domain Refinement" in <i>Proceedings of the 16th Conference on Advances in Databases and Information Systems ADBIS'12</i> , Poznan, Poland, 17-20 September, 2012, Springer LNCS Volume 7503 , pp. 318-331.	ко нф ер ен ци ја	Poznan, Poland	Sep 2012	да	4	60,00 %	1,8	д а
5	Bojana Koteska, Goran Velinov, "Component-Based Development: A Unified Model of Reusability Metrics", in <i>Proceedings of the 4th International Conference ICT Innovations 2012</i> , Ohrid, Macedonia, 12-15 September 2012, Springer AISC Volume 207 , pp 335-344.	ко нф ер ен ци ја	Ohrid, Macedon ia	Sep 2012	да	2	90,00 %	2,7	д а
6	Jane Jovanovski, Maja Siljanoska, Goran Velinov, "A Genetic Algorithm Approach for Minimizing the Number of Columnar Runs in a Column Store Table", in <i>Proceedings of the 11th International Conference on Adaptive and Natural Computing Algorithms ICANNGA'13</i> , Lausanne, Switzerland, 4-6 April, 2013, Springer LNCS Volume 7824 , pp 485-494.	ко нф ер ен ци ја	Lausann e, Switzerla nd	Apr 2013	да	3	80,00 %	2,4	д а

7	Boro Jakimovski, Bojan Ilijoski, Goran Velinov, Dragan Sahpaski, "Framework for Genetic Algorithms Using Pilot Jobs in Adaptive Grid Workflows", accepted for Proceedings of the 9 th International Conference on Large-Scale Scientific Computations, Sozopol, Bulgaria, 3-7 June, 2013, Springer LNCS Volume XX , pp xx-xx.	конференција	Sozopol, Bulgaria	Jun 2013	да	4	60,00 %	1,8	да
ВКУПНО							15,9		

Стручно-апликативни активности на д-р Горан Велинов

Ментор и член на комисији

дипломски (4+2)	1
магистерски член - Пуроски, Љупчо Јовановски	0,6
докторски член - Вангел	0,5

Експертски активности - евалуација

Евалуација на системот за Електронско екстерно тестирање	1
Вкупно	1

Учество во промотивни активности на Факултетот

Промоција на ФИНКИ (2011, 2012)	1
Вкупно	1

Национални научни собири	едитор зборник	претс. Прог	претс. Организ.	член прог	член организ	член научен
СИТ2010				1		
СИТ2011				1		
СИТ2012				1		
СИТ2013				1		
Вкупно	0	0	0	4	0	0

Меѓународни научни собири	едитор зборник	претс. Прог	претс. Организ.	член прог	член организ	член научен
ADBIS 2010				1		
BCI 2012				1		
BCI 2013				1		
IADIS 2013				1		
MIE 2013				1		
ADDM 2013				1		
ICT Innovations 2010				1		
ICT Innovations 2011				1		
ICT Innovations 2012				1		

ICT Innovations 2013				1		
Вкупно				10	0	

Член на факултетска комисија **бр.**

Член е на Комисијата за самоевалуација, на ФИНКИ во 2013	0,5
Член е на Комисијата за настава на ФИНКИ	0,5
Член е на Комисијата за квалитет на ФИНКИ	0,5
Вкупно	1,5

Координатор на студиска програма **бр.**

Магистерски студии - Компјутерски науки	1
Вкупно	1

Учество во комисији и тела на државни и други органи

Институција	функција
Асоцијација ИКТ-АКТ	зам.претседател
Национална комисија за учебници	член
Комисија на АЕК	член
Комитет за иновации и претприемништво	член
Вкупно	4

Оценки од самоевалуација спроведена на ФИНКИ

Оценки за квалитет на настава од спроведените анкети на студентите за д-р Горан Велинов

Оценување 1-5	2011/12 зимски*	2011/12 летен	2012/13 зимски*	Оценување 5-10	2012/13 летен
Секое предавање беше добро организирано	/	2,66	/	Редовност во термините за предавања и рационално искористување на времето	8,36
Професорот беше отворен/достапен за студентски прашања	/	2,87	/	Професорот беше отворен/достапен за студентски прашања	8,02
Професорот беше редовен во термините за консултации	/	2,75	/	Професорот беше редовен во термините за консултации	8,13
Професорот успеваше да предизвика интерес	/	2,1	/	Квалитет на изведувањето на наставата (начин на изложување на материјалот, побудување интерес)	7,31
Професорот беше јасен при презентацијата	/	2,27	/	Подготвеност на професорот за предавањата	7,5

*За овие семестри, наставникот не бил оценуван.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „МОДЕЛ НА ПАРАЛЕЛЕН И УСОГЛАСЕН
СИСТЕМ НА ЈАВНО И ПРИВАТНО ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ“ ОД М-Р
НИКОЛА ДАЦЕВ, ПРИЈАТЕНА НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“
ВО СКОПЈЕ

На 1.9.2011 година, кандидатот м-р Никола Дацев поднесе пријава до Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, за изработка на докторска дисертација со наслов: "Модел на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување во Република Македонија".

За ментор на изработката на докторската дисертација, кандидатот го предложи проф. д-р Тито Беличанец. Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, на седницата одржана на 12.9.2011 година, формираше Комисија за оцена на подобност на кандидатот м-р Никола Дацев и темата за докторска дисертација со наслов: „Модел на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување во Република Македонија", определена од кандидатот во состав: д-р Тито Беличанец, редовен професор, д-р Гелев Димитар, редовен професор и д-р Климовски Александар, доцент.

По известувањето и барањето на менторот дека е завршена менторската фаза на изработка на докторската дисертација, по предлог на менторот, Институтот за деловно право и економски науки му предложи на Наставно научниот совет состав на Комисијата за оценка и одбрана на докторската дисертација. Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, на седницата одржана на 20.12.2013 година го усвои предлогот и ја формира Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација во состав д-р Тито Беличанец, редовен професор, д-р Борче Давитковски, редовен професор, д-р Елена Градишки Лазаревска, редовен професор, д-р Димитар Гелев, редовен професор и д-р Александар Климовски, вонредовен професор.

Комисијата со внимание ја прочита и ја оцени докторската дисертација на кандидатот м-р Никола Дацев и на Наставно-научниот совет на Правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. Цели на истражувањето

Основна цел на докторската дисертација е истражување и проучување на здравствените системи, особено од аспект на здравственото осигурување, во Република Македонија, како и во земјите-членки на Европската унија, САД и Канада. Во средиштето на анализата се поспецифичните здравствени системи, особено од аспект на уреденоста на здравственото осигурување, како на пример во Германија, Велика Британија и Холандија, како и на здравствените системи кои имаат слична организациона поставеност на здравствениот систем во Република Македонија, како на пример, здравствените системи во Словенија и Хрватска.

Една од основните цели на докторската дисертација е и оцена на ефектите од спроведените реформи во здравството во Република Македонија, и дали во целост и во

колкава мера се спроведуваат европските директиви за здравство, а пред се оние директиви кои се однесуваат на здравственото осигурување.

Кандидатот извршил и темелно компаративно проучување на Законот за доброволно здравствено осигурување наспроти Законот за доброволно здравствено осигурување на Република Хрватска.

Анализата и идентификацијата на позитивните аспекти на системите на здравствено осигурување во другите земји се врши со цел овие карактеристики и особености на анализираните системи да најдат своја примена и во системот на здравствено осигурување во Република Македонија.

Крајната и најзначајна цел на докторската дисертација е изнаоѓање на соодветен модел на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување за Република Македонија.

III

Методологија на истражувањето

Кандидатот во основа ги користи општите и посебните научни методи што го карактеризираат дескриптивно-аналитичкиот карактер на истражувањето. Посебно место во примената на истражувачките методи имаат: методот на анализа, со кој се врши продлабочено осознавање на здравствените системи во Република Македонија, Европа, САД и Канада; историско-правниот метод, со којшто се проучува соодветната легислатива, програмите и други документи, кои придонесуваат да се спознае во целост моменталната состојба во здравството во Република Македонија; нормативно-правниот метод, со кој се анализираат правните акти со коишто се утврдуваат особеностите на здравствените системи во Република Македонија, Европа, САД и Канада; споредбено-правниот метод, со кој се врши споредба на законската регулатива на Европската унија и на регулативата на САД и Канада со законската регулатива која се однесува на здравството во Република Македонија, како и споредба на статистичките податоци од областа на приватното здравствено осигурување во европските земји со статистичките податоци за приватното здравствено осигурување во РМ за да се откријат причините за моменталната состојба во која се наоѓа здравствениот систем на РМ, како и на причините за неразвиеноста на приватното здравствено осигурување во Македонија; деонтолошкиот метод, со кој кандидатот ги пополни празнините и недостатоците во здравствениот систем на Република Македонија преку укажување на реформите и позитивните искуства од земјите членки на Европската унија, кои треба да бидат патоказ во развојот на македонскиот здравствен систем и здравственото осигурување; методот на синтеза, со кои се сублимирани сознанијата кои произлегуваат од компаративната анализа на домашната регулатива во однос на легислативата на Европската унија со која се регулира здравственото осигурување, со што кандидатот дава јасна и објективна препорака за подобрување на постојната легислатива со која се уредува здравственото осигурување во Република Македонија и предлага модел на паралелно јавно и приватно здравствено осигурување, со кој значително би се подобрила состојбата како во здравственото осигурување, така и во здравството во Република Македонија воопшто; за истражување на причините за непројавување на интерес од страна на приватните болници и осигурителните компании за приватно здравствено осигурување, кандидатот користи структуриран, немаскиран анкетен прашалник со отворени и затворени прашања.

III Содржина на трудот

Трудот „Модел на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување“ од м-р Никола Дацев е напишан на 355 страници компјутерски обработен текст, со вклучени табели, графички прикази и прилози, придружени со содржина, библиографија и заклучни согледувања. При цитирањето се користени 368 фусноти. При изработката на трудот се користени 115 библиографски единици, 25 закони и подзаконски акти и 18 интернет извори коишто соодветно се цитирани во текстот на трудот.

Докторската дисертација се состои од вовед и четири дела со повеќе глави и заклучни согледувања (заклучоци). Во воведот се прикажани предметот, целите и методологијата на истражувањето.

Во **воведот** кандидатот укажува на основниот мотив за да пристапи кон изработката на докторската дисертација, а тоа е изучувањето на постојниот модел на паралелен систем на јавно и приватно здравствено осигурување во Република Македонија, кој не може да ги даде очекуваните резултати заради функционирањето на само еден столб на здравствено осигурување, а тоа е задолжителното (социјално) здравствено осигурување. При тоа се укажува на тешкотиите во функционирањето на задолжителното здравствено осигурување, односно на здравствениот систем на Република Македонија од една страна, и на неговата несоодветна поставеност и регулираност од друга страна, поради што македонските граѓани немаат алтернативно здравствено осигурување во вид на приватно здравствено осигурување, заради што сиот товар го носи државниот (социјален) систем на здравствено осигурување. Кандидатот укажува на значењето од постоење на квалитетен систем на здравствено осигурување во Република Македонија, како предуслов за добро здравје на граѓаните. Да се има здрава популација не е само добронамерна социјална цел, туку како и образованото население, претставува основен предуслов за развој на силна економија, економска продуктивност и помали трошоци. Токму затоа, со право укажува кандидатот дека здравствената грижа претставува основа на секое општество. Но, за една земја да има здрава популација, мора да воспостави добро организиран и доволно функционален здравствен систем на својата територија. Здравствениот систем е должен да обезбеди јавноздравствени услуги за поединци, да биде ефикасен во организацијата и управувањето со здравствениот сектор и да создава човечки и финансиски ресурси што ќе овозможуваат редовна реализација на планираните задачи.

Со право се укажува дека начинот на организирање и начинот на менаџирање на здравствениот систем, како во повеќето земји во светот, така и во Република Македонија, е од особено значење. Правото на здравствена заштита за секој граѓанин на РМ е загарантирано со Уставот на РМ. Македонија, како аспиративна членка која се придржува кон сите темелни начела на Европската унија, мора да прави сериозни реформи за да го хармонизира своето законодавство и практика според европските стандарди. Иако се прифатени дел од европските стандарди, како на пример: приватизацијата на медицинскиот персонал кој работи во примарното здравство (здравствените домови); отворањето центри за континуирана медицинска едукација преку кои се едуцираат значителен број од општите лекари кои работат во системот;

спроведувањето на поделба на главниот купувач/набавувач на здравствени услуги Фондот за здравствено осигурување (ФЗО) од Министерството за здравство, со цел да се обезбеди подобра макроекономска стабилност; одделувањето на болниците преку договорите кои истите ги склучуваат со ФЗО; воспоставувањето нов модел на плаќање на приватните општи лекари-капитација, сепак со право констатира кандидатот дека процесот на имплементирање на реформите во македонското здравство, се одвива премногу бавно. Како причина за тоа ја нагласува досегашната состојба во здравството воопшто, но и ригидноста во прифаќањето на новините од страна на здравствените установи, но и од страна на корисниците на услуги. Дополнително, последните реформи во здравството, како на пример, плаќањето по учинок, „мој термин“, како и законската регулатива која го регулира здравствениот систем, особено новиот Закон за здравствена заштита, доведуваат до таложеење и на нови проблеми во здравството, од кои најголемиот дел паѓаат на товар на граѓаните.

Здравственото осигурување, како суштински елемент на еден здравствен систем, претставува осигурување од ризици при изложување на поединци на медицински трошоци. Со тоа се избегнуваат катастрофалните финансиски загуби кои можат да бидат поврзани со одредени тешки заболувања или со повреди, преку принцип на распределба на ризикот помеѓу многу осигуреници.

Кандидатот укажува дека Република Македонија има неконкурентен и високо централизиран социјален систем на задолжително здравствено осигурување. Висината на осигурувањето се врзува за приходот на осигуреникот и во одредена форма со образованието, и е независна од многу други побитни фактори како што се на пример: возраста, полот, големината на семејството, ризичните занимања, хроничните болни, зависниците итн. Тоа што претставува дополнителен проблем е што сите вработени вложуваат различна висина на парични средства за здравствено осигурување, во зависност од своите примања, а добиваат исти услуги и плаќаат иста партиципација. Затоа со право констатира кандидатот дека Македонија има неправеден систем на задолжително здравствено осигурување. Високите придонеси за здравство, надополнети со другите давачки, се голем товар за работодавачите и важат за еден од клучните фактори кои придонесуваат за високата невработеност. Имено, работодавачите со цел да ги избегнат високите придонеси, ги пријавуваат вработените на половина работно време, односно на пониски месечни примања или пак, воопшто не ги пријавуваат. Така, голем број македонски граѓани кои се невработени, поточно непријавени, сепак работат и имаат редовни месечни приходи. Тие не придонесуваат во касата на Фондот за здравствено осигурување, туку се пријавуваат преку Агенцијата за вработување. На сето ова се надоврзува и реалноста, дека при обезбедувањето на здравствените услуги, граѓаните се изложени и на дополнителни приватни трошоци. Со други зборови, ако македонскиот годишен буџет за здравство изнесува околу 450 милиони евра, може да биде зголемен само ако дел од средствата не го заобиколуваат системот.

Сите овие фактори придонесуваат да дојде до постепено разнебитување на македонскиот социјален здравствен систем и појава на незадоволство и нееднаквост помеѓу осигурениците.

Република Македонија, како земја-аспирант за членство во ЕУ, во споредба со земјите членки на ЕУ, е единствената земја која, покрај задолжителното здравствено осигурување, нема вистинско, функционално приватно здравствено осигурување. Со анализа на причините, кандидатот доаѓа до повеќе сознанија зошто е тоа така:

недостатоците во законската регулатива, пред сè, во Законот за здравствено осигурување, Законот за здравствена заштита и Законот за доброволно здравствено осигурување; незаинтересираноста на осигурителните друштва и на приватните здравствени установи; Фондот за здравствено осигурување, кој има монопол над здравствените осигуреници и ги диктира цените на основниот пакет на услуги, како за јавните, така и за приватните установи; социјалната структура на населението во РМ и други.

Кандидатот, во **првиот дел**, темелно ги разработува здравствените системи во земјите-членки на ЕУ, со тоа што посебен акцент става на системите коишто имаат претрпено најмногу промени во позитивна насока. Овие системи се анализираат од повеќе аспекти, како на пример, од аспект на нивното организирање, финансирање, менаџирање, законско регулирање, видот и начинот на обезбедување на здравствени услуги, законската легислатива и содржина на реформите кои се однесуваат на здравствените системи во овие земји итн. Посебно внимание им се посветува на земјите од ЕУ во кои паралелно функционираат јавното и приватното здравствено осигурување, како и на земјите во коишто постои конкурентност помеѓу фондовите за здравствено осигурување, поточно се укажува на постоењето на повеќе социјални фондови преку кои на граѓаните им е овозможено да бидат осигуреници и во приватните фондови. Оваа сеопфатна анализа на здравствените системи во ЕУ соодветно е извршена со цел да може соодветно да се компарираат со здравствениот систем во РМ, но пред се, има за цел да се дојде до идејни решенија со кои би се подобрила состојбата во македонското здравство, особено во здравственото осигурување.

Во **вториот дел** се анализираат два специфични здравствени система, американскиот и канадскиот, кои и покрај тоа што се остваруваат во сличен општествено-економски систем на две соседни земји, сепак се различни, односно во едниот доминантно е приватното, а во другиот јавното здравствено осигурување. Во овој дел се анализирани сите предности и слабости на овие два система, а особено внимание им се посветува на здравствените осигурителни корпорации во САД и на начинот на нивното функционирање, како и на видот на здравствени услуги кои што ги нудат, со што кандидатот овозможил да се направи споредба со осигурителните друштва во Македонија, посебно со тоа што тие нудат во класата на здравствено осигурување. Со право, кандидатот анализата во вториот дел ја насочил кон изнаоѓање на адекватен систем на приватно и јавно здравствено осигурување во РМ.

Во **третиот дел**, кандидатот ги детерминира карактеристиките на здравствениот систем во Македонија, преку куса ретроспектива на здравствената област, утврдувањето на актуелните состојби и тековни процеси во здравството, карактеристиките на структурата на населението и друго. Во овој дел, кандидатот ги објаснува трите нивоа на здравствена заштита, изворите на финансирање на здравството, развојот на јавните и приватните здравствени установи од осамостојувањето на Република Македонија, па се до организацијата на здравствените установи во денешни услови, сето тоа проследено со статистички податоци. Исто така, се проучува и улогата на Фондот за здравство, како единствен фонд во РМ, задолжен за надзор врз работата на здравствените установи и платите на здравствените работници, а особено се обрнува внимание на неговиот „диктаторски однос“ кон осигурениците. Во овој дел, кандидатот ја претставува и класата на здравствено осигурување, односно посебно го разработува задолжителното здравствено осигурување, преку анализа и на законската регулатива, со која се уредува оваа област, сè со цел да се потенцира потребата од алтернативно здравствено

осигурување во Македонија, но и да се добие целосна слика за македонскиот здравствен систем во денешно време.

Кандидатот ги елаборира и директивите на ЕУ со кои се регулира здравственото осигурување и укажува на нивната примена во здравствениот систем на РМ.

Кандидатот посебно ги детектира недостатоците на здравствениот систем на Република Македонија и посебно ги проучува причините за моменталната состојба во која се наоѓа македонското здравство.

При тоа, во средиштето на истражувањето на кандидатот е законската регулатива која се однесува на здравственото осигурување, особено на Законот за доброволно здравствено осигурување и неговата применливост во правниот систем на Македонија.

Во **четвртиот дел**, кандидатот ги истражува позитивните искуства во земјите во кои паралелно функционираат јавното и приватното здравствено осигурување, а кои можат да се применат во македонски услови. Во овој дел, кандидатот се обидува да ги утврди причините за неразвиеноста на приватното здравствено осигурување во Македонија.

Во заклучните согледувања (заклучоците) кандидатот предлага конкретни мерки за подобрување на состојбите како во македонското здравство, така и за поттикнување на развојот на приватното здравствено осигурување и конечно, предлага модел на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување, којшто би бил погоден за Република Македонија, се разбира под услов да се извршат одредени промени во здравствениот систем, односно да се прифатат дел од предложените здравствени мерки.

IV Оценка на трудот

Во докторската дисертација „Модел на паралелен и усогласен систем на јавно и приватното здравствено осигурување во Република Македонија“, кандидатот обработува една извонредно современа и актуелна тема од областа на јавното и приватното здравствено осигурување која е тесно поврзана со развојот на здравствените системи, а во тие рамки и на македонското здравство.

Во трудот е ставен акцент на компаративна системска и правна анализа на неколку здравствени системи на јавно и приватно здравство со јавно и приватно здравствено осигурување кои се практикуваат во неколку најрелевантни европски земји и во светот.

При тоа, кандидатот, пред сè, врши длабински споредби на решенијата содржани во националните законодавства на земјите-членки на Европската унија, и посебно, законодавството и практиката на Република Македонија. Не помалку значајно е што еден дел од трудот е посветен на карактеристиките на различните здравствени системи и начинот на нивното финансирање, при што укажува на нивните предности и слабости. Се разбира, при тоа во фокусот на анализата се моделите на јавното и приватното здравствено осигурување во земјите-членки на ЕУ, САД и Канада и моделите на паралелниот и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување во овие земји како и во Република Македонија.

Кандидатот успешно одговорил на поставените истражувачки задачи. Комисијата констатира дека кандидатот успешно го извршил теоретското и практичното

истражување на моделите на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување и при тоа го имал предвид и зголемениот степен на заинтересираност на нормативните решенија и практики во Република Македонија.

Кандидатот извршил и успешна анализа на насоките во кои ќе се развиваат моделите на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување. При тоа, тој дава соодветни одговори за карактерот и правната природа на македонскиот модел на системот на јавно и приватно здравствено осигурување. Кандидатот со успех ја остварил приоритетната цел на трудот бидејќи ги согледал проблемите што произлегуваат од имплементацијата на парцијалниот систем на приватно здравствено осигурување во Република Македонија, преку анализа на резултатите произлезени од неговата примена. При тоа ја истражил и политиката на уредувањето на јавното и приватно здравствено осигурување во Република Македонија како и извршил успешна анализа на практиката во поглед на функционирањето на македонскиот здравствен систем и неговото финансирање, а посебно на сè уште во практиката, парцијалниот, неусогласен и недограден систем на приватното здравствено осигурување. Резултатите од истражувањето му овозможиле на кандидатот да дојде до релевантни заклучоци и да даде предлози за унапредување на нормативната рамка и практика во Република Македонија.

При изработката на трудот, кандидатот најшироко ја користел достапната литература и извршил темелен и сеопфатен увид во релевантните законски и други нормативни решенија на анализираните здравствени системи, како и во релевантните акти и документи на Европската унија и на Република Македонија.

Кандидатот успешно одговорил на поставените истражувачки задачи. Докторската дисертација методолошки, јазично и термилошки ги задоволува критериумите на научноистражувачка докторска теза. Материјата во трудот е презентирана избалансирано, според логичен редослед, тргнувајќи од општото, преку посебното, до поединечното. Материјата и ставовите на кандидатот се презентирани на едноставен и јасен начин.

Кандидатот темата на докторската дисертација ја обработува преку бројни научни продлабочени анализи, при што изнесува видувања за иднината на моделот на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување и предизвиците на кој се очекува Република Македонија да биде изложена како и начинот на кој треба да се одговори на нив.

Заклучок и предлог

Поаѓајќи од претходно изнесените укажувања Комисијата со задоволство оценува дека докторската дисертација насловен: „Модел на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување во Република Македонија“ е резултат на самостојна научна работа и исклучително солидно изработен самостоен научен труд кој претставува придонес во развојот на модели на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување како дел од научната област право на осигурување. Оттаму, Комисијата, со задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Правниот факултет Јустинијан Први во Скопје да го усвои овој извештај и позитивната оценка на трудот и да му овозможи на кандидатот Никола Дацев да ја одбрани докторската дисертација под наслов „Модел на паралелен и усогласен систем на јавно и приватно здравствено осигурување во Република Македонија“.

Комисија

Д-р Тито Беличанец, редовен професор с.р.

Д-р Елена Градишки-Лазаревска, редовен професор с.р.

Д-р Борче Давитковски, редовен професор с.р.

Д-р Димитар Гелев, редовен професор с.р.

Д-р Александар Климовски, вонреден професор с.р.

РЕЦЕНЗИЈА НА УЧЕБНИКОТ „ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА” ОД ПРОФ. Д-Р РЕНАТА ДЕСКОСКА

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први” од Скопје, донесена на 28.3.2014 година, определена сум за рецензент на учебникот “Човекови права во Република Македонија” од проф. д-р Рената Дескоска. Учебникот е наменет за студентите на новинарските студии на Правниот факултет “Јустинијан Први”, кои во четвртиот семестар го изучуваат предметот човекови права во Република Македонија. Според наставниот план на новинарските студии на Правниот факултет “Јустинијан Први”, предметот човекови права во Република Македонија се изучува со фонд од 42 часа и носи 6 ЕКТС.

Трудот е конципиран во три тематски целини, обработени на 280 страници компјутерски обработен текст. Содржината соодветствува на наставната програма по предметот човекови права во Република Македонија, усвоена од Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје.

Во првиот дел од трудот обработени се теоретските аспекти на поимот човекови права, почнувајќи од различните дефиниции на човековите права, преку различните термини кои се употребуваат за означување на овој поим до разликувањето на човековите права од другите права.

Во рамките на првиот дел обработени се и најзначајните теории за човековите права. Авторката тргнува од историјата на идејата за човековите права, укажувајќи дека античките општества не развија теорија и практика на концептот за човекови права и дека концептите за природното право од тоа време во суштина не беа концепти за човекови права. Во овој дел се анализирани теоријата за природни права, при што проф. д-р Рената Дескоска укажува на идеите на најзначајните застапници на оваа теорија, на критиките на оваа теорија и на нејзиниот придонес во гарантирањето и толкувањето на човековите права. Покрај теоријата за природните права, во овој дел се разработени и позитивистичката теорија за човековите права, утилитаристичката теорија за човековите права, марксистичкиот пристап кон човековите права и други преку укажување на најзначајните ставови на нивните застапници, ставовите на нивните критичари и предностите и слабостите на овие теории.

Во рамките на првиот дел е разработена и правната историја на човековите права, при што се укажува на најзначајните историски документи кои придонеле за развојот и гарантирањето на човековите права.

Во овој дел е разработено и прашањето за уставните извори на човековите права, при што авторката укажува дека човековите права денес се “неопходен минимум” на секој устав и го сочинуваат најзначајниот дел на системот на правни вредности, односно јадрото на модерните уставни. Исто така, во овој дел е опфатено и прашањето за класификацијата на човековите права, при што се укажува на различните критериуми за поделба на човековите права. При тоа, подетален осврт е даден на поделбата на правата на лични и политички и на економски, социјални и културни права.

Вториот дел од трудот е посветен на разработката на конкретни човекови права. При тоа, анализата почнува од правото на живот. Авторката ги отвора

прашањата за опфатот на правото на живот, односно титуларот на ова право, содржината на обрската за заштита на правото на живот и на исклучоците на забраната за одземање живот. Правото на живот е разработено од аспект на неговата уставна гаранција во Република Македонија, како и од аспект на неговата заштита од страна на Европскиот суд за човекови права. Во рамките на анализата содржани се и аргументите за и против смртната казна, идејните и религиозните основи на дебатата за смртната казна и меѓународните решенија за смртната казна. Во оваа глава е опфатено и прашањето за абортусот и евтаназијата.

Во рамките на овој дел, посебна глава е посветена и на правото на еднаквост, при што анализирана е забраната на дискриминација и нејзиното толкување од страна на Европскиот суд за човекови права, како и прашањето за афирмативна акција, односно позитивна дискриминација.

Посебна глава во овој дел е посветена на слободата на мачење, нечовечко или понижувачко постапување и казнување, при што се укажува на нијансите во разликувањето на овие поими, обрските на државата за заштита на оваа слобода и на најчестите облици на прекршување на ова право. Авторката посебно го обработува прашањето за заштитата на правата од членот 3 од Европската конвенција за човекови права во притворските услови, можните повреди на овие права при депортација и екстрадиција и на позитивните обврски на државата во однос на овој член. Во рамките на оваа глава се укажува на дебатата во САД за примена на специјални истражни техники во Гвантанамо и Абу Грејб, а посебна анализа е направена на случајот Ел-Масри против Македонија.

Во рамките на вториот дел, посебни глави се посветени на слободата на ропството, ропската зависност или од принудна или задолжителна работа; на правото на правна сигурност и правично судење и на правото на слобода кои се разработени од аспект на нивните уставни гаранции во Република Македонија, како и од аспект на толкувањата на овие права од страна на Европскиот суд за човекови права.

Соодветно внимание во рамките на вториот дел има добиено и правото на приватност, кое е разработено од аспект на неговиот поим, развојот на заштитата и содржината. Авторката укажува дека ова право е едно од правата чија содржина со текот на времето еволуирала во голема мера и чиј опсег постојано се проширува. Но, во исто време со ширењето на содржината на правото на приватност, можностите за заштита на ова витално право сè се помали, ако се имаат предвид новите технолошки можности кои овозможуваат неконтролиран и незабележан упад во приватноста.

Во рамките на разработката на конкретните права, посебно внимание е посветено на слободата на вероисповед, како право поврзано со најдлабоките и најинтимни верувања на човекот. Слободата на вероисповед е дефинирана како слобода на и слобода од одредена вера, при што се разработени прашањата за промена на верата, прашањето за правото на вероисповед и работните обврски, прашањето за носење верски симболи, истакнување верски симболи во јавни институции, веронауката и молитвата во училиштата, верското здружување, признавање и автономија на верските заедници, приговорот на совеста, односот на слободата на вероисповед со други права и сл.

Слободата на здружување и слободата на јавно собирање се разработени во посебни глави, при што авторката, меѓу другото, ги анализира и позначајните случаи пред Европскиот суд за човекови права поврзани со овие права на македонското национално малцинство во Грција и во Бугарија, како и на случаите против Македонија пред истиот Суд.

Во рамките на вториот дел, посебни глави се посветени на правото на сопственост, правото на работа, правото на образование, правото на брак и семеен живот, правото на синдикално организирање и други права.

Третиот дел од трудот е посветен на заштитата на човековите права и на механизмите кои им стојат на располагање граѓаните за таа цел.

Трудот “Човековите права во Република Македонија” содржи темелна, продлабочена анализа на човековите права, од аспект на нивниот поим, содржина, уставни гаранции во Република Македонија, но и нивното разбирање и толкување од страна на Европскиот суд за човекови права. Трудот изобилува со анализа на релевантни случаи на Европскиот суд за човекови права, кои треба да помогнат во разбирањето на човековите права во Република Македонија. Авторката на овој труд е свесна дека за разбирањето на човековите права не е доволна само анализа на нивните правни решенија, туку постојано укажува на проблематичната практика во нивното остварување. Проф. д-р Рената Дескоска направила успешен напор, сложените правни толкувања на човековите права да ги пренесе со читлив и разбирлив јазик и со едноставен стил да ги направи достапни до студентите и до пошироката читателска јавност. Во исто време, содржината на книгата е богата, опфаќа бројни прашања, бројни човекови права кои се логично систематизирани и поврзани, со што прават една целина. Оваа книга е пионерско дело во областа на човековите права во Република Македонија и претставува вреден труд, како за студентите, така и за судиите, адвокатите и целата стручна јавност која работи на заштитата на човековите права.

Од тие причини, ми претставува особено задоволство да го препорачам објавувањето на трудот “Човековите права во Република Македонија” од проф. д-р Рената Дескоска како учебник по истоимениот предмет.

Рецензент

Проф. д-р Гордана Силјановска-Давкова с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА УЧЕБНИКОТ „ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА” ОД ПРОФ. Д-Р РЕНАТА ДЕСКОСКА

Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први” од Скопје, со Одлука донесена на 28.3.2014 година, ме определи за рецензент на учебникот “Човековите права во Република Македонија” од проф. д-р Рената Дескоска, во кое својство ја поднесувам оваа рецензија. Учебникот “Човековите права во Република Македонија” е наменет за студентите на новинарските студии на Правниот факултет “Јустинијан Први”, кои истоимениот предмет го изучуваат во четвртиот семестар, на втората година од своите студии. Според наставниот план на новинарските студии, усвоен од Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први”, предметот човекови права во Република Македонија се изучува со фонд од 42 часа и носи 6 ЕКТС.

Ракописот на проф. д-р Рената Дескоска опфаќа 280 страници компјутерски обработен текст поделен во три тематски целини, чија содржина соодветствува на усвоената наставна програма по предметот човекови права во Република Македонија.

Првиот дел од ракописот ги обработува теоретските прашања на поимот човекови права, како што се различните дефиниции, различните термини кои се употребуваат за означување на човековите права, разликувањето на човековите права од другите права и сл.

Во првиот дел се обработени и теориите за човековите права и тоа: теоријата за природните права, позитивистичката теорија за човековите права, утилитаристичката теорија за човековите права, марксистичкиот пристап кон човековите права и други. При разработката, авторката укажува на најзначајните ставови на претставниците на овие теории, ставовите на нивните критичари, како и нејзината оценка за предностите и слабостите на овие теории.

Во рамките на првиот дел се укажува и на правната историја на човековите права, односно на најзначајните историски документи кои придонеле за развојот и гарантирањето на човековите права, како и на најзначајните аспекти на прашањето за уставното гарантирање на човековите права. Во овој дел, посебно внимание е посветено и на прашањето за класификација на човековите права врз основа на различни критериуми, а особено на поделбата на правата на лични и политички и на економски, социјални и културни права.

Вториот дел од трудот е најобеман и е опфаќа темелна анализа на конкретните човекови права, како личните и политичките, така и економските, социјалните и културните права. Овие права се анализирани од аспект на нивниот поим, нивната содржина, нивната уставна рамка, како и од аспект на толкувањата на Европскиот суд за човекови права, на оние права кои се регулирани во Европската конвенција за човековите права. Во рамките на овој дел, правата глава е посветена на правото на живот, при што се анализирани позитивните и негативните обврски на државата во заштитата на ова право, аргументите за и против смртната казна, идејните и религиозните основи на дебатата за смртната казна и меѓународните решенија за смртната казна, најзначајните аспекти на прашањето за абортусот и евтаназијата и сл.

Втората глава во овој дел е посветена и на правото на еднаквост, при што се укажува на развојот во толкување на Европскиот суд за човекови права на забраната на дискриминација, како и на компаративни примери и аргументите за и против афирмативната акција.

Посебни внимание во овој дел е дадено на третата глава во која е анализирана слободата на мачење, нечовечко или понижувачко постапување и казнување. При тоа, проф.д-р Рената Дескоска укажува на критериумите за разликувањето на овие поими, на најчестите облици на прекршување на ова право и на обрските на државата за негова заштита. Посебно внимание е посветено на прекршувањата на ова право во притворот, а се укажува и на дебатата во САД за примена на специјални истражни техники во Гвантанамо и Абу Грејб. Во рамките на анализата на случаите на Европскиот суд за човекови права поврзани со слободата на мачење, нечовечко или понижувачко постапување и казнување, даден е посебен осврт на случајот Ел-Масри против Македонија.

Ракописот ги анализира и другите релевантни слободи и права, како што се правото на правна сигурност и правично судење и на правото на слобода, правото на приватност, слободата на вероисповед и др.

Приватноста, како сфера чија содржина се проширила, е анализирана од аспект на нејзиниот поим, развојот на заштитата, содржината, слабостите на заштитата и сл. Во рамките на разработката на слободата на вероисповед, разработени се прашањата за промена на верата, прашањето за правото на вероисповед и работните обврски, прашањето за носење верски симболи, истакнување верски симболи во јавни институции, веронауката и молитвата во училиштата, верското здружување, признавање и автономија на верските заедници, приговорот на совеста и др.

Во објаснувањето на слободата на здружување и слободата на јавно собирање, потенцирани се проблемите во остварувањето на овие права во балканските земји и европските стандарди за нивна заштита. Во вториот дел, посебни глави се посветени на правото на сопственост, правото на државјанство, правата на странците, правото на работа, правото на образование, правото на брак и семеен живот, правото на синдикално организирање и други права.

Третиот дел од ракописот укажува на механизмите за заштитата на човековите права, на нивните слабости и проблемите во функционирањето.

Ракописот “Човековите права во Република Македонија” како мозаик ја гради сликата на правната рамка на човековите права и на проблемките кои постојат во нивната заштита во Република Македонија. Книгата е пишувана со јасен и разбирлив стил, што ја прави погодна за студентите на Правниот факултет, но и за пошироката јавност. Целта на оваа книга е да стимулира градење на свест за човековите права во Република Македонија и да образува идни генерации посветени на нивната заштита. Затоа, вредноста на оваа книга е воедно научна и педагошка. Таа образува, анализира и покажува, но и укажува и аргументирано критикува.

Од тие причини, ми претставува задоволство да констатирам дека ракописот “Човековите права во Република Македонија” од проф. д-р Рената Дескоска ќе им овозможи на студентите на Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје да стекнат знаења од областа на човековите права, поради што ми

претставува особена чест да го препорачам за објавување како учебник по истоимениот предмет.

Рецензент
Проф. д-р Гордан Калајциев с.р.

**РЕЦЕНЗИЈА
НА УЧЕБНИКОТ „КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ”
ОД ПРОФ. Д-Р РЕНАТА ДЕСКОСКА**

Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје, со Одлука донесена на 28.3.2014 година, ме определи за рецензент на учебникот “Конституционализам” од проф. д-р Рената Дескоска, во кое својство ја поднесувам оваа рецензија. Учебникот е наменет за предметот конституционализам, кој се изучува во вториот семестар на политичките студии на Правниот факултет “Јустинијан Први”. Предметот носи 7 ЕКТС и се изучува во фонд од 48 часа.

Ракописот “Конституционализам” е составен од 378 страници компјутерски обработен текст, кој соодветствува на наставната програма по предметот конституционализам усвоена од Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје.

Во трудот се обработени четири целини: поимот на конституционализмот, конституционализмот и уставите, конституционализмот и човековите права и конституционализмот и начелото на поделба на власт.

Првиот дел го обработува поимот на конституционализмот, како идеја, идеологија и теорија на ограничена и контролирана власт, неговите елементи, односот на конституционализмот со демократијата и со уставите и др. прашања.

Вториот дел е посветен на прашањето за конституционализмот и уставите, односно на прашањето за значењето на уставите за градење на конституционализам. Во рамките на овој дел, разработени се прашањата за поимот, содржината, структурата, основните карактеристики и значењето на уставот. Во овој дел трудот ги содржи и различните класификации на уставите врз основа на повеќе критериуми, со тоа што посебен акцент е даден на поделбата на пишани и непишани устави, цврсти и меки, кодификувани и некодификувани, октроирани устави, уставни пактови и народни устави и на поделбата на уставите на реални и фиктивни.

Третиот дел го обработува односот помеѓу конституционализмот и човековите права. Овој дел почнува со определување на поимот човекови права и различните термини кои се употребуваат за означување на човековите права, преку теориите за човековите права и класификацијата на човековите права продолжува со конкретна разработка на човековите права. Во трудот се разработени поединечно личните и политичките права, како и социјалните, економските и културните права. При тоа, авторката укажува на одредени теоретски и практични дилеми кои се јавуваат при уставното регулирање на човековите права.

Во конкретната разработка на правото на живот, правото на еднаквост, слободата од мачење, нечовечко или понижувачко постапување и казнување, слободата од ропство, правото на правна сигурност, правото а слобода, правото на приватност, слободата на вероисповед, слободата на здружување, слободата на мирно собирање и др. права, авторката ги обработува прашањата за значењето на овие права, нивната содржина, укажува на нивното уставно и законско

регулирање во Република Македонија, но и нивното регулирање во Европската конвенција за човековите права, како и толкувањата на Европскиот суд за човекови права. Во обработката на конкретните човекови права, трудот ја содржи и оцената на авторката проф.д-р Рената Дескоска за практичните проблеми во имплементацијата на човековите права во Република Македонија.

Четвртиот дел од учебникот ги обработува прашањата за односот на конституционализмот и поделбата на власт. Во рамките на овој дел, обработени се прашањата за Собранието на Република Македонија, Владата, претседателот на Република Македонија, Уставниот суд, народниот правобранител. При тоа, авторката ги објаснува положбата, надлежноста, составот, мандатот и улогата на овие институции во Република Македонија, укажувајќи и на нивните меѓусебни односи и остварувањето на начелото на поделба на власта во практиката.

Ракописот “Конституционализам” од проф. д-р Рената Дескоска на продлабочен и аналитички начин ги обработува прашањата кои се актуелни во областа на конституционализмот во Република Македонија, но и компаративно. Авторката ги обработува најзначајните категории на конституционализмот, воедно на теоретско, поимно, нормативно, но и практично ниво, укажувајќи на теоретските концепти, нормативните решенија, но и практичните аспекти на постоење, односно на непостоење на конституционализам во Република Македонија и пошироко. Оваа книга е корисна не само за студентите на политичките науки, туку и пошироко за сите оние што се интересираат за категориите поврзани со ограничената власт, човековите права и поделбата на власта. Конституционализмот, како тема на интерес, дава можност за поврзување на овие клучни теми во правните и политичките науки, а тоа поврзување авторката успешно го прави, така што деловите во учебникот претставуваат една логички поврзана целина. Јазикот на пишување е јасен и прецизен, стилот достапен, што ќе им овозможи на студентите полесно разбирање и совладување на наставната материја.

Од тие причини, со особено задоволство го препорачувам објавувањето на ракописот “Конституционализам” од проф.д-р Рената Дескоска, како учебник по истоимениот предмет.

Рецензент

Проф.д-р Наташа Габер – Дамјановска с.р.

**РЕЦЕНЗИЈА
НА УЧЕБНИКОТ „КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ”
ОД ПРОФ. Д-Р РЕНАТА ДЕСКОСКА**

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје, донесена на 28.3.2014 година, определена сум за рецензент на учебникот “Конституционализам” од проф. д-р Рената Дескоска. Учебникот е наменет за студентите од политичките студии на Правниот факултет “Јустинијан Први”, кои во вториот семестар го изучуваат предметот конституционализам. Според наставниот план на политичките студии на Правниот факултет “Јустинијан Први”, предметот конституционализам се изучува со фонд од 48 часа и носи 7 ЕКТС.

Трудот “Конституционализам” од проф. д-р Рената Дескоска по својата содржина и темите што ги обработува, соодветствува на наставната програма по предметот конституционализам усвоена од Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје. Тој е составен од 378 страници компјутерски обработен текст, во кој се обработени четири целини: поимот на конституционализмот, конституционализмот и уставите, конституционализмот и човековите права и конституционализмот и начелото на поделба на власт.

Првиот дел од трудот е посветен на поимот на конституционализмот, како идеја, идеологија и теорија на ограничена и контролирана власт, неговите елементи, односот на конституционализмот со демократијата и со уставите и др. прашања. Во овој дел, авторката укажува дека во конституционализмот, суверениот народ се обврзува да биде врзан со основниот закон, кој го ограничува она што секое народно мнозинство може легитимно да го направи, или начинот на кој тоа може легитимно да го направи. Авторката потенцира дека на психолошко ниво, конституционалистите се песимисти за човековата природа и ефикасноста на контролните механизми на демократските политички процеси со кои се заштитуваат човековите права и го отфрлаат романтичното сфаќање за утописките општества составени од алтруистички индивидуи. Укажувајќи на значењето на конституционализмот, проф. д-р Рената Дескоска во овој дел укажува дека врската меѓу конституционализмот и демократијата е во насока дека конституционализмот ја овозможува демократијата, вршејќи значајна улога во консолидирање на демократските реформи. Како таков, конституционализмот е неопходен за демократијата. При тоа, во трудот е потенцирано дека помеѓу конституционализмот и демократијата нема спор околу човековото достоинство, туку околу прашањето како најдобро да се заштити оваа вредност. Конституционализмот не ги отфрла демократските процеси. Тој ги третира како средства - неопходни, но недоволни за заштита на човековото достоинство. Во овој дел, авторката заклучува дека конституционализмот и демократијата треба да бидат третирали како корелативни концепти со иста цел, кои треба да бидат отелотворени во модерна уставна држава, затоа што демократијата е толку ефикасна што уставната држава не може да постои без демократски легитимитет.

Тргувајќи од поимното оппределување на конституционализмот како доктрина и практика на ограничување на власта, проф. д-р Рената Дескоска укажува дека уставите се сметаат за централни елементи на стратегијата за ограничување на власта. Затоа, вториот дел од трудот е посветен на прашањето за

конституционализмот и уставите, односно на прашањето за значењето на уставите за градење на конституционализам. Во рамките на овој дел, на јасен и прецизен начин се разработени најзначајните прашања за уставот, и тоа неговиот поим, содржина, структура, основни карактеристики, значење, видови и сл. Општо земено, документите што се нарекуваат устави содржат блескави ветувања за добар живот, човекови права, правда... Уставот е основна одлука на луѓето за тоа како сакаат да живеат. Но, за жал, доминантно во светот не е, како што често се вели конституционализам без устав, туку устав без конституционализам. Конституционализмот зависи од многу фактори: политичка, социјална и економска стабилност и политичка култура која е посветена на конституционализмот (свест за правата, култура на правата). Уставот може да создаде морални императиви, декларирајќи ги човековите аспирации и поставувајќи ги основите на доброто општество. Но, дали тие морални императиви декларирани во уставот ќе бидат само куп зборови или не, зависи од државата и општеството. Општество, кое е сериозно во однос на својот устав и конституционализам, може да го претвори уставниот текст со “слаб квалитет” во висококвалитетен конституционализам. И обратно, извонреден уставен текст не значи ништо ако го заобиколуваат општествените актери. Затоа, целта на авторката во оваа глава е да укаже на значењето на уставот како акт кој треба да ја ограничи власта и да ја потенцира потребата од негово почитување како основа за градење на владеење на правото и конституционализмот.

Третиот дел, кој е најобеман, го обработува односот помеѓу конституционализмот и човековите права, имајќи го предвид значењето на човековите права, како основен елемент на конституционализмот. Во овој дел, најнапред се обработени поимот на човековите права и различните термини кои се употребуваат за нивно означување, најзначајните теории за човековите права и основните класификации на човековите права. Во продолжение, во трудот се разработени конкретните човекови права, и тоа: личните и политичките права, како и социјалните, економските и културните права. Во разработката на конкретните права, авторката тргнува од теоретските поими на правата, нивното историско значење, уставниот концепт на правата во Република Македонија, нивните меѓународни гаранции, толкувањата на овие права на Европскиот суд за човекови права, нивната имплементација и сл. Во овој дел од ракописот, авторката проф. д-р Рената Дескоска на еден темелен начин ги учи студентите за значењето и содржината на човековите права, со намера да придонесе за градење на “култура на човековите права” во Република Македонија.

Четвртиот дел од учебникот “Конституционализам” на проф. д-р Рената Дескоска е посветен на прашањето за односот на конституционализмот и поделбата на власт. Во рамките на овој дел, обработени се прашањата за положбата, надлежноста, составот, мандатот и улогата на Собранието на Република Македонија, Владата, претседателот на Република Македонија, Уставниот суд, народниот правобранител. При тоа, авторката во една темелна анализа укажува како на уставната рамка на овие институции, така и на проблемите во нивното практично функционирање, кои произлегуваат или од слабостите на уставните решенија, или пак од непочитувањето на Уставот на Република Македонија.

Трудот “Конституционализам” од проф. д-р Рената Дескоска има цел да им

укаже на студентите, но и на пошироката читателска публика на потребата од ограничена власт и на значењето на човековите права во ограничувањето на власта. Идејата која провејува низ трудот е потребата да се образуваат идни генерации посветени на заштитата на човековите права и на градењето владеење на правото во Република Македонија. Затоа овој труд има не само научна, туку и педагошка вредност. Трудот е пишуван на јасен и разбирлив начин што го прави достапен до студентите и до пошироката читателска јавност. Ова е труд кој е содржински кохерентен, методолошки добро поставен, темелен во претставувањето на темите, а провокативен во отворањето на дилемите. Станува збор за ракопис кој целосно ги исполнува стандардите да се применува како учебник по предметот конституционализам.

Од тие причини, со особено задоволство го препорачувам објавувањето на ракописот “Конституционализам” од проф. д-р Рената Дескоска, како учебник по истоимениот предмет.

Рецензент

Проф. д-р Гордана Силјановска-Давкова, с.р.

Р Е Ц Е Н З И Ј А
НА РАКОПИСОТ „ТЕРМОДИНАМИКА“ ОД Д-Р ФИЛИП МОЈСОВСКИ,
ДОЦЕНТ НА МАШИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје, број 02-376/1 од 30.I.2014 година, одреден сум за рецензент на ракописот „Термодинамика“ од д-р Филип Мојсовски, доцент на Машинскиот факултет во Скопје. По прегледот на доставениот ракопис го поднесувам следниов

И З В Е Ш Т А Ј

Називот на ракописот е „Термодинамика“, а наменет е првенствено за предметот термодинамика на академските додипломски студии, во траење од четири години, со фонд на часови 2+2 и 6 кредити, на Машинскиот факултет во Скопје.

Студиските програми за кои се однесува ракописот се: термичко инженерство, производно инженерство, транспорт, механизација и логистика, хидраулично инженерство и менаџмент на води, материјали, спојување и конструктивно инженерство, индустриско инженерство и менаџмент, моторни возила, енергетика и екологија, мехатроника, автоматика и управување со системи.

Доставениот труд содржи 14 основни заглавија, 150 страници, 65 слики и 13 табели. Тој е подготвен како прво издание.

Во првиот дел, во воведот, вниманието е упатено на постулатите на топлинска рамнотежа и на мерењето на температурата. Првиот и вториот постулат на термодинамиката се дадени како основа на која е градена класичната термодинамика, но и како ограничувачи на важноста на термодинамичките закони само на однесувањето на макроскопските тела во конечен временски период, при вообичаени димензии, умерени густини и умерени температури. Денес, кога се проучуваат повеќе термодинамики, од оние што се однесуваат на молекуларните простори до оние што се занимаваат со свемирот или со нерамнотежната термодинамика, важно е да се прецизираат основите и доменот на важноста на термодинамиката што ја проучуваат термичарите на машинските факултети кај нас и во светот.

Во воведот е извршено и дефинирањето на температурата во согласност со постулатите на топлинската рамнотежа, а даден е и преглед на температурните скали и инструменти.

Вториот дел е посветен на термичката удобност на човекот, дефинирана како состојба на мозокот во која се изразува задоволство од термичката околина. Свеста за оваа состојба се постигнува при резимирањето на заклучоците во однос на примените осети за температурата на кожата, за температурата во внатрешноста на телото и за напорите што се потребни за регулирање на температурата на телото. За состојбите на воздухот во летни и зимски услови разгледувани се терморегулацијата на човекот и зоните на удобност. Термичката удобност во превозот е обработена на примерот на термичката удобност во автомобилите.

Во следните три дела: „Прв закон на термодинамиката“, „Втор закон на термодинамиката“ и „Содржана топлина“ се истакнати важноста на двата закона што се сметаат за основни закони во термодинамиката и на енталпијата како големина со која вообичаено се следат отворените процеси во науката за топлината.

Во шестиот и седмиот дел е претставен концептот на идеален гас. Големините, законите и промените на состојба за идеален гас се употребени за да се изгради примерок со кој ќе се споредуваат реалните гасови. Политропата, изотермата, изохората и адијабатата се обработени како карактеристични промени, следејќи ги аналитички и графички законитостите на промена на топлинската состојба

Процесите со гасови се изложени во осмиот дел. Разгледан е процесот помеѓу константни притисоци, како и карактеристичните кружни процеси што се користат за теоретска споредбена основа на реалните процеси.

Деветтиот дел се однесува на водната пара. Процесот на испарување е објаснет и претставен графички, дадени се основните елементи на парна постројка и термодинамичките својства на вода и водна пара во состојба на заситеност.

Во десеттиот дел е обработен воздухот во улога на термичко работно средство. Вниманието е посветено на термодинамичките својства на влажниот воздух при стандарден атмосферски притисок, на инструментите за мерење на состојбата на воздухот, посебно на мерењето на влагата и графичко решавање на процесите на менување на состојбата на воздухот. Користени се и психрометрискиот дијаграм за влажен воздух и дијаграмот „Содржана топлина - содржана влага“.

Преку методологијата на поставување локални климатски криви е предложено решение на проблемот на претскажување на состојбата на воздухот.

Посебна важност е дадена на користењето на воздухот за добивање на ладна вода и сушење на храна.

Втечнувањето на воздухот е анализирано во единаесеттиот дел, како во однос на можноста за добивањето на неговите компоненти, така и во однос на подобрување на условите за неговото складирање и превоз.

Изгорувањето на горивата е проучувано во дванаесеттиот дел, задржувајќи се на основните поими и билансирања.

Сложениот процес на пренос на топлина е студираан во тринаесеттиот дел, користејќи го приодот на негова поделба на три поединечни карактеристични процеси: термичка спроводливост, термичка конвекција и термичко зрачење.

Во четиринаесеттиот дел се содржани основните знаења за топлиноизменувачите, апаратите во кои се врши пренос на топлината од еден на друг флуид. Билансирањето на пренесената топлина за истонасочен, противнасочен и крстонасочен топлиноизменувач е употребено за добивање на карактеристичните бездимензионални групи и функциите за секој тип на топлиноизменувач. Разгледана е ефектноста на топлиноизменувачот, поделбата на топлиноизменувачите според конструкцијата и типовите на топлиноизменувачи со сложенонасочно меѓусебно струење на флуидите коишто имаат најголема примена во современата практика, барабанесто-цевкастите и плочестите топлиноизменувачи.

Предложениот материјал е во согласност со предметната програма и нема предлози за корекции.

Материјалот е организиран во логичен редослед, изнесен е јасно и прифатливо, дополнет е со графички и табеларни податоци, како и со одбрана актуелна литература.

Ракописот е квалитетен материјал, кој може да се користи како универзитетски учебник.

З А К Л У Ч О К

Трудот целосно ја покрива наставната програма по предметот термодинамика на Машинскиот факултет во Скопје, а ќе биде од корист и интерес и за машинците - термичари во практиката.

Нивото на обработка на материјата наполно ги задоволува барањата што се поставуваат за универзитетски учебник.

Врз основа на изложеното во извештајов, му предлагам на Наставно - научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје, да го одобри издавањето на ракописот „Термодинамика“ од д-р Филип Мојсовски како учебник.

Р е ц е н з е н т

Проф. д-р Марко Серафимов, с.р.
Машински факултет – Скопје
редовен професор во пензија

Р Е Ц Е Н З И Ј А

НА РАКОПИСОТ „ТЕРМОДИНАМИКА“ ОД Д-Р ФИЛИП МОЈСОВСКИ, ДОЦЕНТ НА МАШИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Во согласност со Одлуката на Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје, број 02-376/1 од 30.I.2014 година, со којашто сум одреден за рецензент на ракописот „Термодинамика“ од д-р Филип Мојсовски, доцент на Машинскиот факултет во Скопје, по прегледот на доставениот ракопис го поднесувам следниов

И З В Е Ш Т А Ј

Ракописот „Термодинамика“ е подготвен како учебник за предметот термодинамика од академските четиригодишни студии од прв степен на Машинскиот факултет во Скопје, чиј фонд на часови е 2+2, а бројот на кредити - 6. Подготвениот ракопис во целост ја покрива предметната програма на наведениот предмет термодинамика.

Овој ракопис се однесува на десет, моментално активни, студиски програми: термичко инженерство, производно инженерство, транспорт, механизација и логистика, хидраулично инженерство и менаџмент на води, материјали, спојување и конструктивно инженерство, индустриско инженерство и менаџмент, моторни возила, енергетика и екологија, мехатроника, автоматика и управување со системи.

Материјалот е организиран во 14 дела, на 150 страници. Тој содржи 65 слики и 13 табели.

Ова е негово прво издание.

Воведот се занимава со температурата, нејзиното дефинирање во согласност со двата постулата на класичната термодинамика, со температурните скали и инструментите за мерење на температурата. Воведот е искористен да се подвлече разликата на класичната термодинамика што се предава на машинските факултети, од другите термодинамики кои не се ослобуваат на двата рамнотежни постулата, како на пример, нерамнотежна термодинамика, термодинамика на атомските простори и термодинамика на свемирските простори.

Термичката удобност е обработена во вториот дел. Разгледано е термичкото меѓусебно дејствување на човековото тело и околината. Терморегулацијата на човекот и термичката удобност во автомобил се илустрирани со бројни податоци.

Во третиот дел е истакната важноста на обликот на законот за одржување на енергија што се применува во науката за топлината, именуван прв закон на термодинамиката.

Вториот закон на термодинамиката е изнесен во четвртиот дел, укажувајќи на неговата улога на основен закон.

Во петтиот дел е наведена можноста за комбинирање на термодинамичките својства, на примерот на енталпијата.

Шестиот, седмиот и осмиот дел ги содржат законите, промените и процесите на идеалните гасови. Промените на идеалните гасови, политропата, изотермата, изохората и адијабатата, се анализирани во однос на вложената топлина и добиената работа. Кружните процеси на Carnot, Joule, Otto, Diesel, Ericsson и Sabathé се наведени како теоретска основа за реалните процеси.

Процесот на добивање на водна пара, со внесување на топлина во вода при константен притисок и термодинамичките својства на вода и водна пара во состојба на заситеност, се дадени во деветтиот дел.

Во десеттиот дел се проучувани процесите со воздух. Анализирани се промените на притисокот и температурата на атмосферскиот воздух, термодинамичките својства на влажен воздух во стандардна атмосфера и мерењето на влажноста на воздухот. Промените на термодинамичките својства на влажниот воздух се следени во психрометриски дијаграм и во $i - x$ дијаграм. Состојбата на атмосферскиот воздух на одредена локација е претскажувана преку методологијата на поставување на климатски криви. Промената на воздухот е следена на примерите на кондиционирање на воздух, ладилни кули и сушилници.

Втечнувањето на воздухот како постапка за негово разделување на составните делови, за современо складирање и превоз, е студирano во единаесеттиот дел. Дадени се функционалните шеми на опремата и термодинамичките дијаграми за технологијата на втечнување на воздух со примена на компресор, противнасочен топлиноизменувач и искористување на придружниот ефект.

Компонентите на горивата, односите на нивното оксидирање, потребите од воздух за изгорување и топлинската моќ на горивата се изнесени во дванаесеттиот дел од материјалот.

Во тринаесеттиот дел е обработен процесот на пренос на топлина. Термичката спроводливост, термичката конвекција и термичкото зрачење се разгледани како поединечни преносни механизми. Равенките на пренесениот топлински тек и коефициентите на термичка спроводливост и термичка конвекција, како и законите на термичкото зрачење се поставени и дискутирани.

Четиринаесеттиот дел е посветен на топлиноизменувачите, апарати во коишто се врши пренос на топлина од еден на друг флуид, без да дојде до директен допир на двата флуида. Поставени се равенки за пренесената топлина во истонасочни, противнасочни и крстонасочни топлиноизменувачи и разгледани се температурните разлики, бездимензионалните групи и карактеристичните функции во нивните решенија. Посебно внимание им е укажано на двете најчесто применувани конструктивни решенија во практиката, цевкастите топлиноизменувачи и плочестите топлиноизменувачи. Компактноста на топлиноизменувачите е истакната како важен критериум за изборот на топлиноизменувач, со додавањето на разгледувањата за топлиноизменувачите со проширена површина и регенеративните топлиноизменувачи од изведбите воздух/воздух.

Дадена е и литературата, поврзана со содржината на ракописот.

Подготвениот ракопис ја покрива предметната програма на наведениот предмет термодинамика. Нема предлози за потребни корекции.

Предложениот материјал го оценувам како многу квалитетен. Авторот успеал оваа фундаментална материја за термичарите да ја изнесе јасно и да ја илустрира на високо техничко ниво.

Јас го категоризирам ракописот „Термодинамика“ како учебник.

З А К Л У Ч О К

Доставениот ракопис „Термодинамика“ ја покрива наставната програма по предметот термодинамика од академските четиригодишни студии од прв степен на Машинскиот факултет во Скопје, чиј фонд на часови е 2+2, а бројот на кредити - 6. Материјалот е изложен на нивото што треба да го има универзитетски учебник.

Во согласност со изложеното, со задоволство му предлагам на Наставно-научниот совет на Машинскиот факултет во Скопје, да го одобри издавањето на ракописот „Термодинамика“ од д-р Филип Мојсовски како учебник.

Р е ц е н з е н т

Проф. д-р Миле Димитровски, с.р.
Машински факултет - Скопје